

**МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ВНУТРІШНІХ СПРАВ**

Кваліфікаційна наукова
праця на правах рукопису

ІВАНОВ ОЛЕКСАНДР ВОЛОДИМИРОВИЧ

УДК 342.97.083.7

ДИСЕРТАЦІЯ

**АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВИЙ СТАТУС НАЦІОНАЛЬНОГО
АГЕНТСТВА З ПИТАНЬ ЗАПОБІГАННЯ КОРУПЦІЇ**

12.00.07 – адміністративне право і процес;
фінансове право; інформаційне право

Подається на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук

Дисертація містить результати власних досліджень. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело

_____ **О.В. Іванов**

Науковий керівник **Соболь Євген Юрійович**, доктор юридичних наук,
професор

Київ – 2019

АНОТАЦІЯ

Іванов О. В. Адміністративно-правовий статус Національного агентства з питань запобігання корупції. – *Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.*

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.07 «адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право». – Науково-дослідний інститут публічного права, Київ, 2019.

У дисертації на основі комплексного аналізу теоретико-правових засад, елементної структури адміністративного статусу Національного агентства з питань запобігання корупції, розроблено нові підходи до розв'язання теоретико-прикладних проблем, пов'язаних з предметом дослідження, а також визначено шляхи вдосконалення адміністративного законодавства щодо запобігання корупції в діяльності спеціально уповноваженого суб'єкта у сфері протидії корупції.

Визначено, що Національне агентство з питань запобігання корупції - є суб'єктом публічної адміністрація зі спеціальним статусом, яке наділено сукупністю «управлінських» та «не управлінських» повноважень, які реалізуються у процесі публічного управління у сфері запобігання та протидії корупції з метою виконання визначених антикорупційним законодавством положень.

Зазначено, що під системою антикорупційних суб'єктів слід розуміти упорядковану єдність взаємодіючих судових, правоохоронних та інших суб'єктів публічної адміністрації, що безпосередньо або опосередковано приймають участь у формуванні та реалізації антикорупційної політики держави спрямованої на запобігання та протидію корупції та об'єднані низкою спільних ознак. Визначено критерії класифікації антикорупційних суб'єктів, що дало можливість виокремити в їх системі місце Національного агентства з питань запобігання корупції.

Виокремлено напрямки діяльності НАЗК: 1. Діяльність з формування та реалізації державної антикорупційної політики; 2. Координація превентивної діяльності уповноважених суб'єктів в антикорупційній сфері; 3. Робота із законодавством та проектами нормативно-правових актів; 4. Діяльність НАЗК щодо запобігання політичній корупції; 5. Активне міжнародне співробітництво в антикорупційній сфері; 6. Превентивна діяльність щодо осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування; 7. Взаємодія із громадськістю.

Сформовано дві групи завдань НАЗК: 1) загальні завдання, визначені в законодавстві про центральні органи виконавчої влади; 2) спеціальні завдання, визначені в антикорупційному законодавстві.

Запропоновано систему принципів діяльності НАЗК розподілити на: 1) загальноправові, які визначають базові засади діяльності центральних органів виконавчої влади зі спеціальним статусом та деталізують правовий статус антикорупційного суб'єкта; 2) спеціальні, які безпосередньо спрямовані на забезпечення діяльності НАЗК.

Визначено, що компетенція НАЗК – це комплекс функцій держави у сфері формування та реалізації антикорупційної політики в Україні, запобігання та виявлення корупції, протидії політичній корупції, врегулювання питань конфлікту інтересів, контролю та перевірки декларування посадових осіб уповноважених владних суб'єктів держави, а також повноважень, закріплених його правами та обов'язками, що визначають межі застосування антикорупційних засобів для виконання покладених на нього законодавством функцій.

Удосконалено основні поняття та категорії адміністративно-правового статусу Національного агентства з питань запобігання корупції: «правові основи діяльності НАЗК», «мета діяльності НАЗК», «цілі діяльності НАЗК», «повноваження НАЗК», «функції НАЗК», «права НАЗК», «обов'язки НАЗК», «юридична відповідальність НАЗК».

Запропоновано функції НАЗК класифікувати на такі групи: 1) об'єктно-управлінські (розпорядча, превентивна, контрольна-наглядова, правоохоронна, правозастосовна); 2) комунікаційно-інформаційні (аналітично-прогностична, комунікаційна, інформаційна, облікова та правоосвітня); 3) організаційно-забезпечувальні (установча та регламентаційно-кадрова функції).

Форми діяльності НАЗК запропоновано поділяти на правові (компетенційні) та організаційно-забезпечувальні. Визначено, що правові (компетенційні) форми діяльності НАЗК спрямовані на здійснення виключно компетенційних повноважень та завдань як центрального органу виконавчої влади. Встановлено, що організаційно-забезпечувальні форми діяльності НАЗК реалізуються з метою матеріального та технічного забезпечення діяльності апарату центрального органу виконавчої влади та мають обслуговуючий характер.

Проаналізовано сутність юридичної ретроспективної відповідальності в широкому та вузькому розумінні. До основних характерних особливостей цього інституту в діяльності НАЗК, запропоновано віднести наступні складові: 1) юридична відповідальність є фіксованою складовою адміністративно-правового статусу посадової особи НАЗК та пов'язана безпосередньо із здійсненням останньою службових функцій; 2) межі юридичної відповідальності посадової особи НАЗК визначаються відповідно до зобов'язань та повноважень, що закріплюються спеціальним антикорупційним законодавством; 3) обов'язковою підставою притягнення до юридичної відповідальності посадової особи НАЗК є порушення, встановлених правових норм, що спричинило негативні суспільні наслідки; 4) санкційна основа юридичної відповідальності посадової особи НАЗК передбачена як загальним, так і спеціальним законодавством; 5) юридична відповідальність посадової особи НАЗК визначається компіляцією негативних різноаспектних заходів щодо особи правопорушника – суб'єкта управлінської діяльності – в залежності від особливостей вчиненого діяння (дисциплінарна, адміністративна та ін.).

Враховуючи досвід функціонування органів протидії корупції в зарубіжних країнах, запропоновано окремі напрями його імплементації в національний антикорупційний механізм, шляхом: 1) зміни підвідомчості державного органу боротьби з корупцією в напрямі усунення зовнішнього впливу на керівництво НАЗК; 2) розширення особливих повноважень Голови НАЗК, в частині їх автономності (незалежності) від зовнішнього втручання вище стоячими посадовими особами під час виконання поставлених перед ним завдань та одноособовості у прийнятті окремих рішень; 3) залученні представників від центральних органів виконавчої влади до розробки Антикорупційної стратегії в аспекті комплексного узагальнення галузевих проблем запобігання корупції; 4) затвердженні процедури подачі звітності по встановленим Антикорупційною стратегією напрямкам роботи спеціально уповноважених суб'єктів у сфері протидії корупції тощо.

На підставі дослідження теоретичних напрацювань та практики функціонування НАЗК, виокремлено ключові напрями, які потребують першочергового удосконалення в його діяльності: 1. Діяльність з формування та реалізації державної антикорупційної політики. 2. Нормативно-правове забезпечення діяльності НАЗК; 3. Координація превентивної діяльності НАЗК; 4. Кадрове забезпечення діяльності НАЗК. Обґрунтовується необхідність внесення змін до Закону України «Про запобігання корупції» від 14.10.2014 № 1700-VII в частині його доповнення окремими статтями

З метою комплексного урегулювання правових та організаційних засад функціонування НАЗК та усунення недоліків в антикорупційному законодавстві щодо ефективності його функціонування обґрунтовується необхідність прийняття Закону України “Про Національне агентство з питань запобігання корупції”.

Ключові слова: корупція, протидія, запобігання, профілактика, антикорупційне законодавства, антикорупційні суб'єкти, публічна адміністрація, агентство, бюро.

Ivanov O. V. Administrative and legal status of the National Agency on Corruption Prevention. – *Qualification scientific work on the rights of the manuscript.*

Thesis for obtaining a scientific degree of candidate of legal sciences, specialty 12.00.07 – administrative law and procedure; financial law; information law. – Scientific Institute of Public Law, Kyiv, 2019.

On the basis of the complex analysis of theoretical and legal principles, elemental structure of the administrative status of the National Agency on Corruption Prevention, new approaches to solving theoretical and applied problems related to the subject of the research have been developed in the thesis, as well as the ways of improving administrative legislation on corruption prevention in the activities of the specially authorized entity in the area of combating corruption.

It has been determined that the National Agency on Corruption Prevention is the subject of public administration with a special status, which is endowed with a set of managerial and non-managerial powers, which are exercised in the process of public administration in the area of preventing and combating corruption in order to fulfill certain anti-corruption provisions, determined by anti-corruption legislation.

It has been stated that the system of anti-corruption entities should be understood as an orderly unity of interacting judicial, law enforcement and other public administration entities, which directly or indirectly participate in formulation and implementation of anti-corruption policies of the State aimed at preventing and combating signs of corruption. The criteria for classifying anti-corruption entities have been identified, which made it possible to allocate the National Agency on Corruption Prevention into their system.

The areas of activity of the National Agency on Corruption Prevention have been identified: 1. activities on formation and implementation of the State anti-corruption policy; 2. preventive activity of authorized entities in the anti-corruption sphere; 3. work with the legislation and draft laws; 4. activities of the National Agency on Corruption Prevention on prevention political corruption; 5. active international cooperation in the area of combating corruption; 6. preventive actions

against persons authorized to perform the functions of the State or local self-government; 7. interaction with the public.

Two groups of the tasks of the National Agency on Corruption Prevention have been formulated: 1) general legal tasks, which are determined in the legislation on central executive bodies; 2) special tasks, which are defined in the anti-corruption legislation.

It has been proposed to divide the system of the principles of the National Agency on Corruption Prevention activity into: 1) the general legal principles, which define the basic principles of activity of the central executive bodies with special status and detail the legal status of the anti-corruption entity; 2) the special ones, which are directly aimed at ensuring the activities of the National Agency on Corruption Prevention.

The competence of the National Agency on Corruption Prevention has been defined as a complex of functions of the State in the sphere of formation and implementation of anti-corruption policy in Ukraine, prevention and detection of corruption, counteraction to political corruption, resolving of conflict of interests issues, control and verification of declarations of the officials of authorized State authorities and its competence, specified in its rights and obligations, which determine the limits of use of anti-corruption means to perform the functions assigned to it by the law.

The basic concepts and categories of the administrative and legal status of the National Agency on Corruption Prevention have been improved: "legal bases of the National Agency on Corruption Prevention activity", "purpose of the National Agency on Corruption Prevention activity", "powers of the National Agency on Corruption Prevention", "functions of the National Agency on Corruption Prevention", "rights of the National Agency on Corruption Prevention", "Responsibilities of the National Agency on Corruption Prevention", "legal responsibility of the National Agency on Corruption Prevention".

It has been proposed to classify the functions of the National Agency on Corruption Prevention into the following groups: 1) object and management

(administrative, preventive, monitoring and supervisory, law enforcement); 2) communication and information (analytical and forecasting, communication, informational, accounting and legal education); 3) organizational and security (founding and regulatory and personnel functions).

It has been proposed to divide the forms of the National Agency on Corruption Prevention activities into legal (competence) and organizational and security ones. It has been defined that the legal (competence) forms of the National Agency on Corruption Prevention activities are aimed at exercising exclusively the competencies and tasks as the central executive body. It has been established that the organizational and security forms of the National Agency on Corruption Prevention activities are implemented with the purpose of material and technical support of the activity of the apparatus of the central body of executive power and are of service nature.

The essence of legal retrospective liability in its broad and narrow senses has been analyzed. The following components have been proposed to incorporate into the main features of this institute: 1) legal responsibility is the fixed component of the administrative and legal status of the official of the National Agency on Corruption Prevention and is directly related to the exercise of the official functions by the latter; 2) the limits of the legal liability of the official of the National Agency on Corruption Prevention are determined in accordance with the obligations and powers stipulated by special anti-corruption legislation; 3) violation of the established legal norms, which has led to the negative social consequences is the compulsory basis for bringing the official of the National Agency on Corruption Prevention to legal liability; 4) the sanction basis for the legal liability of the official of the National Agency on Corruption Prevention is provided by both general and special legislation; 5) the legal liability of the official of the National Agency on Corruption Prevention is determined by a compilation of negative, multi-faceted instrument against the offender (the subject of management) depending on the particulars of the act (disciplinary, administrative, etc.).

Taking into account the experience of functioning of anti-corruption bodies in foreign countries, some directions of its implementation in the national anti-

corruption mechanism have been proposed, by: 1) changing the accountability of the State anti-corruption body towards elimination of external influence on the National Agency on Corruption Prevention management; 2) extension of the special powers of the Head of the National Agency on Corruption Prevention in terms of their autonomy (independence) from external interference by higher officials when performing the tasks assigned to him (her) and in the individual decision making; 3) involvement of the representatives of central executive authorities in the development of the Anti-Corruption Strategy in terms of comprehensive generalization of the sectoral problems of corruption prevention; 4) authorized procedures on reporting on the lines of work of specially authorized entities in the area of combating corruption, identified by the Anti-Corruption Strategy, etc.

On the basis of the research of theoretical achievements and practice of functioning of the National Agency on Corruption Prevention, the key directions which need to be dealt with as the matter of priority have been defined: 1. activities on formation and realization of the state anti-corruption policy; 2. regulatory support of the National Agency on Corruption Prevention activities; 3. coordination of preventive activities of the National Agency on Corruption Prevention; 4. staffing of the National Agency on Corruption Prevention. The necessity to amend the Law of Ukraine "On Corruption Prevention" of October 14, 2014 no. 1700-VII in terms of its supplement by specific articles has been substantiated.

In order to comprehensively regulate the legal and organizational bases of the National Agency on Corruption Prevention functioning and to eliminate the shortcomings in the anti-corruption legislation regarding the effectiveness of its functioning, the necessity of adopting the Law of Ukraine "On the National Agency for Corruption Prevention" has been substantiated.

Keywords: corruption, counteraction, prevention, anti-corruption legislation, anti-corruption entities, public administration, agency, bureau.

СПИСОК ПУБЛІКАЦІЙ ЗДОБУВАЧА ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Наукові праці, в яких опубліковані основні наукові результати дисертації:

1. Іванов О.В. Окремі напрями правового регулювання діяльності Національного агентства з питань запобігання корупції. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2017. Вип. 6. Т. 4. С. 151–156.
2. Іванов О.В. Національне агентство з питань запобігання корупції в системі суб'єкт запобігання та протидії корупції. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2018. № 4 (25). Т. 2. С. 74–78.
3. Іванов А.В. Нормативно-правовое и институциональное направления совершенствования функционирования национального агентства по вопросам предупреждения коррупции. *Право и закон*. 2018. № 4. С. 122–125 (Кыргызская Республика)
4. Іванов О.В. Діяльність суб'єктів публічної адміністрації у напрямі запобігання корупції в зарубіжних країнах. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2018. Вип. 6. Т. 1. С. 274–279.
5. Іванов О.В. Напрями діяльності Національного агентства з питань запобігання корупції. *Visegrad journal on human rights*. 2019. № 1 (volume 2). Р. 53–58. (Словацька Республіка).
6. Іванов О.В. Адміністративно-правові засади діяльності суб'єктів запобігання корупції у зарубіжних країнах. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2019. Вип. 3. С. 123–127.
7. Іванов О.В. Принципи діяльності національного агентства з питань запобігання корупції. *Підприємництво, господарство і право*. 2019. № 5 (279). С. 142–146.
8. Іванов О.В. Правові (компетенційні) форми в системі форм діяльності НАЗК. *Вчені записки Таврійського національного університету імені В.І. Вернадського. Серія: Юридичні науки*. 2019. Т. 30 (69). № 2. С. 12–17.

Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

9. Іванов О.В. Загальна характеристика правового регулювання діяльності Національного агентства з питань запобігання корупції. *Сучасні тенденції в юридичній науці України та зарубіжних країн: матеріали міжнародної науково-практичної конференції (м. Запоріжжя, 22–23 верес. 2017 р.)*. Запоріжжя: Запорізька міська громадська організація «Істина», 2017. С. 50–55.
10. Іванов О.В. Ознаки та місце Національного агентства з питань запобігання корупції в системі суб'єкт запобігання корупції. *Законодавство України у світлі сучасних активних реформаційних процесів: Міжнародна науково-практична конференція (м. Київ, 12–13 жовт. 2018 р.)*. Київ : Центр правових наукових досліджень, 2018. С. 73–78.
11. Іванов О.В. Діяльність державних органів у напрямі запобігання корупції на прикладі Канади, США, Франції. *Реформування національного та міжнародного права: перспективи та пріоритети: матеріали міжнародної*

науково-практичної конференції (м. Одеса, Україна, 18–19 січ. 2019 р.). Одеса: ГО «Причорноморська фундація права», 2019. С. 65–69.

12. Іванов О.В. Діяльність суб'єктів запобігання корупції у зарубіжних країнах (досвід Франції). *Актуальні питання правової теорії та юридичної практики*: матеріали міжнародної науково-практичної конференції (м. Одеса, Україна, 10–11 серпня 2018 р.). Одеса: ГО «Причорноморська фундація права», 2018. С. 21–24.

13. Іванов О.В. Нормативний напрям удосконалення функціонування діяльності Національного агентства з питань запобігання корупції. *Права людини та проблеми організації і функціонування публічної адміністрації в умовах становлення громадянського суспільства в Україні* : матеріали міжнародної науково-практичної конференції (м. Запоріжжя, 26-27 квіт. 2019 р.). Запоріжжя : Запорізька міська громадська організація «Істина», 2019. С. 145–149.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	13
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО СТАТУСУ НАЗК.....	23
1.1. Місце НАЗК в системі суб'єктів запобігання і протидії корупції та особливості його діяльності.....	23
1.2. Правові основи та напрямки діяльності НАЗК.....	49
1.3. Сутність і структура адміністративно-правового статусу НАЗК.....	74
Висновки до розділу 1.....	97
РОЗДІЛ 2. ХАРАКТЕРИСТИКА ЕЛЕМЕНТІВ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО СТАТУСУ НАЗК.....	101
2.1. Мета, завдання та принципи діяльності НАЗК.....	101
2.2. Функції та повноваження НАЗК.....	133
2.3. Форми та методи діяльності НАЗК.....	156
2.4. Юридична відповідальність посадових осіб НАЗК.....	183
Висновки до розділу 2.....	199
РОЗДІЛ 3. ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ АДМІНІСТРАТИВНОГО ЗАКОНОДАВСТВА ЩОДО ЗАПОБІГАННЯ КОРУПЦІЇ НАЗК.....	203
3.1. Суб'єкти запобігання корупції зарубіжних країн та засади їх діяльності.....	203
3.2. Напрямки вдосконалення адміністративно-правового регулювання діяльності НАЗК щодо запобігання корупції.....	225
Висновки до розділу 3.....	246
ВИСНОВКИ.....	250
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	255
ДОДАТКИ.....	296

ВСТУП

Обґрунтування теми дослідження. Передумовою впровадження європейських стандартів життя та виходу України на провідні позиції у світі є стратегічні зміни в діяльності органів публічної влади за відповідними векторами розвитку, безпеки, відповідальності й гордості, визначеними в Стратегії сталого розвитку «Україна – 2020». У межах оновленого векторного руху заплановано проведення 62 реформ і програм розвитку держави, серед яких чільне місце належить антикорупційній реформі, основна мета якої спрямована на зменшення рівня корупції в Україні та створення ефективної інституційної системи запобігання і протидії їй, що визначено в ст. 6 Конвенції Організації Об'єднаних Націй проти корупції.

Потреба в проведенні антикорупційної реформи зумовлена стрімким поширенням корупції в Україні, що підтверджують дані міжнародної організації «Transparency International». Так, 2013 року наша держава посіла 144 місце у світі, набравши 25 балів, 2014 року – 142 місце (26 балів), 2015 року – 130 місце (27 балів), 2016 року – 131 місце (29 балів), 2017 року – 130 місце (30 балів), 2018 році – 120 місце з-поміж 180 країн (32 бали)¹.

Згідно з офіційними даними судової статистики, судами притягнуто до адміністративної відповідальності 2013 року – 1,7 тис. осіб, 2014 року – 1,9 тис., 2015 року – 1,8 тис., 2016 року – 1,9 тис., 2017 року – 2,5 тис., 2018 року – 4,1 тис.²

Узагальнений аналіз стану корупції в Україні засвідчує стійку тенденцію до збільшення корупційних виявів, що потребує впровадження ефективних дій у сфері інституційного забезпечення запобігання та протидії їм. Так, на сьогодні можна констатувати перші кроки в цьому напрямі, пов'язані зі створенням спеціальних уповноважених суб'єктів, діяльність яких спрямована

¹ Звітність. Transparency International Ukraine : [сайт]. URL: <https://ti-ukraine.org/about/#reporting>.

² Статистичний бюлетень «Адміністративні правопорушення в Україні». URL: https://ukrstat.gov.uk/druk/publicat/Arhiv_u/15/Arch_ap_bl.htm.

на формування та реалізацію антикорупційної політики держави: Національне антикорупційне бюро України, Національне агентство з питань запобігання корупції (далі – НАЗК), Спеціалізована антикорупційна прокуратура, Антикорупційний суд, а також уповноважені підрозділів (уповноважених осіб) з питань запобігання та виявлення корупції.

Часткове виконання міжнародних зобов'язань щодо запровадження антикорупційних стандартів вплинуло на прогресивні зміни в рейтингу «Індекс сприйняття корупції – 2018», відповідно до якого Україна посідає 120 місце (зі 180 держав). Повільні кроки в цьому напрямі пов'язані з невирішеністю питань щодо впровадження комплексу організаційно-правових заходів антикорупційної реформи, спрямованих на створення нової інституційної системи запобігання корупції, серед яких чільне місце посідає ефективна діяльність Національного агентства з питань запобігання корупції.

Належне функціонування зазначеного вище центрального органу виконавчої влади зі спеціальним статусом є передумовою ефективного формування та реалізації державної антикорупційної політики, основна мета якої спрямована на визначення комплексу адміністративно-правових засобів запобігання корупції в діяльності органів публічної влади.

Адміністративно-правові засади запобігання корупції слугували предметом вивчення в наукових працях таких учених, як: Д. О. Сіренко «Правові засади запобігання адміністративним правопорушенням, пов'язаним з корупцією, здійснюваного суб'єктами приватної детективної діяльності» (2019), Д. В. Гудков «Адміністративно-правові засоби запобігання і протидії корупції» (2018), О. С. Шатрава «Адміністративно-правові засади запобігання корупції в органах Національної поліції України» (2017), Т. В. Хабаренко «Адміністративно-процесуальні засади запобігання корупції в Україні» (2017), В. І. Литвиненко «Концепція адміністративно-правового забезпечення протидії корупції в Україні» (2015). Проте зазначені наукові дослідження здебільшого спрямовані на виокремлення загальнодержавних заходів запобігання корупції в

діяльності публічних інституцій, без детального аналізу функціонування антикорупційних суб'єктів.

Безпосередньо адміністративно-правові засоби запобігання корупції в діяльності антикорупційних суб'єктів розглянуто в межах дисертаційних досліджень таких учених, як: К. О. Розсоха «Прокуратура в системі спеціальних антикорупційних органів України» (2019), Ю. М. Комаров «Адміністративно-правовий статус Національного антикорупційного бюро України» (2018), В. Г. Козленко «Адміністративно-правові основи діяльності Національного антикорупційного бюро України» (2016).

До окремих питань адміністративно-правового регулювання діяльності органів публічної влади щодо запобігання корупції зверталися: Н. В. Чопик, яка досліджувала діяльність комітетів Верховної Ради України в цьому напрямі, Д. Г. Заброта та В. А. Завгородній, що аналізували організаційно-правові засади взаємодії органів публічної влади щодо запобігання корупції.

Крім зазначених учених, окремі питання аналізованої проблематики досліджували М.Ю. Бездольний, О. І. Безпалова, О. В. Джафарова, І. А. Дьомін, А. О. Кладченко, О. В. Клок, Ю. В. Коваленко, С. В. Петков, Т. А. Плугатар, С. С. Рогульський, С. В. Рівчаченко, О. П. Рябченко, О. В. Ткаченко, Р. М. Тучак та ін. Проте вказані науковці розкрили лише окремі аспекти протидії корупції органами публічної влади, без детального дослідження запобігання корупції в діяльності Національного агентства з питань запобігання корупції та визначення адміністративно-правового статусу зазначеного антикорупційного суб'єкта.

Попри ефективність реалізації НАЗК своїх функцій, чимало питань залишаються невирішеними чи потребують відповідного адміністративно-правового регулювання, зокрема в частині: відсутності ефективної скоординованої Антикорупційної стратегії, розробленої НАЗК, та дієвих механізмів, спрямованих на повноцінну реалізацію організаційно-правових засобів останньої; неналежного впровадження новітніх антикорупційних механізмів; зменшення ефективності реалізації контрольної-наглядової та

адміністративно-юрисдикційної функції; відсутності єдиного нормативно-правового акта, який би регламентував діяльність НАЗК; неналежного розмежування повноважень антикорупційних суб'єктів і НАЗК; завуальованості організаційної, фінансової, кадрової, політичної незалежності НАЗК.

Отже, на сьогодні відсутнє комплексне дослідження, присвячене адміністративно-правовому статусу НАЗК, характеристиці його елементної структури, практики впровадження позитивного зарубіжного досвіду та антикорупційних стандартів, що в комплексі спрямоване на вдосконалення адміністративно-правового регулювання запобігання корупції в Україні й ролі НАЗК в цьому процесі.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертацію виконано відповідно до Стратегії сталого розвитку «Україна-2020», схваленої Указом Президента України від 12 січня 2015 р. № 5/2015; Національної стратегії у сфері прав людини, затвердженої Указом Президента України від 25 серпня 2015 р. № 501/2015; Концепції розвитку сектору безпеки і оборони України, затвердженої Указом Президента України від 14 березня 2016 р. № 92/2016; Стратегії розвитку системи Міністерства внутрішніх справ України до 2020 року, схваленої розпорядженням Кабінету Міністрів України від 15 листопада 2017 р. № 1023-р; Плану законодавчого забезпечення реформи в Україні, схваленої постановою Верховної Ради України від 4 червня 2015 р. № 509-VIII; Пріоритетних напрямів розвитку правової науки на 2016–2020 рр., затверджених постановою загальних зборів Національної академії правових наук України від 3 березня 2016 р.; Основних наукових напрямів та найважливіших проблем фундаментальних досліджень у галузі природничих, технічних, суспільних і гуманітарних наук на 2019-2023 рр., затверджених постановою президії Національної академії наук України від 30 січня 2019 р. № 30 (п. 3.4.2.5); Переліку пріоритетних напрямів наукового забезпечення діяльності органів внутрішніх справ України на період 2015–2019 рр., затвердженого наказом МВС України від 16 березня 2015 р. № 275; Основних

напрямів наукових досліджень Національної академії внутрішніх справ на 2018–2020 рр., затверджених рішенням Вченої ради Національної академії внутрішніх справ від 26 грудня 2017 р. (протокол № 28/1). Тему дисертації затверджено на засіданні Вченої ради Національної академії внутрішніх справ від 29 жовтня 2015 р. (протокол № 20).

Мета і завдання дослідження. *Мета* роботи полягає в тому, щоб на основі комплексного аналізу теоретико-правових засад, характеристики елементів адміністративно-правового статусу визначити напрями вдосконалення адміністративного законодавства щодо запобігання корупції, спрямовані на ефективне функціонування НАЗК стосовно формування та реалізації державної антикорупційної політики.

Відповідно до поставленої мети в роботі заплановано вирішити такі *завдання*:

- визначити місце НАЗК в системі суб'єктів запобігання та протидії корупції, шляхом виокремлення його особливих рис;
- з'ясувати правові основи та напрями діяльності НАЗК;
- сформулювати поняття адміністративно-правового статусу НАЗК та окреслити його структурні елементи;
- визначити мету, завдання та принципи діяльності НАЗК;
- систематизувати функції та повноваження НАЗК;
- окреслити форми й методи діяльності НАЗК;
- охарактеризувати підстави та види юридичної відповідальності посадових осіб НАЗК;
- узагальнити зарубіжний досвід діяльності суб'єктів запобігання корупції та окреслити перспективи його впровадження в діяльність антикорупційних суб'єктів;
- сформулювати напрями вдосконалення адміністративно-правового регулювання діяльності НАЗК.

Об'єкт дослідження – суспільні відносини, які виникають під час формування та реалізації державної антикорупційної політики.

Предмет дослідження – адміністративно-правовий статус НАЗК.

Методи дослідження. Обґрунтованість і достовірність наукових результатів дисертаційного дослідження забезпечені використанням системи загальнофілософських, загальнонаукових і спеціальних методів пізнання. Вагоме значення в дослідженні належить застосуванню *загальнофілософських* методів. Використання законів формальної логіки й таких логічних методів, як аналіз і синтез, індукція та дедукція, дало змогу чітко визначити структуру дисертації, окреслити предмет та об'єкт дослідження, розкрити елементну структуру адміністративно-правового статусу НАЗК.

Серед *загальнонаукових методів* пізнання особливе значення для нашого дослідження має *системний метод*, завдяки якому визначено місце НАЗК у системі суб'єктів запобігання та протидії корупції, а також специфіку його діяльності (підрозділ 1.1). *Структурний* метод дав змогу дослідити структурно впорядковану єдність елементів адміністративно-правового статусу НАЗК (підрозділ 1.3). *Функціональний метод* уможливив встановлення напрямів функціонування зазначеного агентства, окресленими в правовому регулюванні (підрозділ 1.2). *Інституціональний метод* застосовано в межах дослідження системи спеціально уповноважених суб'єктів у сфері протидії корупції та виокремлення певної ієрархічної їх будови (розділи 1, 2).

З-поміж *спеціальних методів юридичної науки* в дослідженні використано *формально-догматичний*, який слугував підґрунтям побудови оновленої моделі функціонування НАЗК, визначення шляхів удосконалення організаційно-правових засад його діяльності (підрозділи 2.1, 2.2, 2.3, розділ 3). *Порівняльно-правовий метод* сприяв узагальненню зарубіжного досвіду діяльності суб'єктів запобігання корупції та визначенню перспектив його впровадження в діяльність антикорупційних суб'єктів (підрозділ 3.1). Метод *правового прогнозування* дав змогу окреслити ключові напрями вдосконалення діяльності НАЗК щодо запобігання корупції (підрозділ 3.2).

Емпіричну базу дослідження становлять систематизовані дані державної та відомчої статистичної звітності за 2015–2019 рр. щодо запобігання

правопорушенням, пов'язаним з корупцією; узагальнені матеріали вивчення судової практики в справах про адміністративні правопорушення, пов'язані з корупцією; офіційні звіти, інформаційні листи, аналітичні довідки, роз'яснення та методичні рекомендації Національного агентства з питань запобігання корупції.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що дисертація є одним з перших комплексних монографічних досліджень в адміністративно-правовій науці, присвячених дослідженню адміністративно-правового статусу НАЗК. Унаслідок проведеного аналізу сформовано пропозиції щодо вдосконалення антикорупційного законодавства України та діяльності спеціально уповноважених суб'єктів, діяльність яких спрямована на реалізацію державної антикорупційної політики держави, зокрема:

уперше:

– сформовано поняття адміністративно-правового статусу НАЗК як обумовлену функціональним призначенням, нормативно визначену сукупність його юридичних прав, обов'язків і гарантій, що реалізуються у межах як адміністративних правовідносин, так і поза ними та відображають реальне становище й місце центрального органу виконавчої влади зі спеціальним статусом у системі суб'єктів, діяльність яких спрямована на формування та реалізацію державної антикорупційної політики держави, визначаючи специфіку його діяльності;

– функції НАЗК запропоновано розподілити на: об'єктно-управлінські, комунікаційно-інформаційні та організаційно-забезпечувальні;

– обґрунтовано необхідність прийняття Закону України «Про Національне агентство з питань запобігання корупції», який закріпить правові й організаційні основи функціонування НАЗК, визначить його адміністративно-правовий статус і структуру, окреслить міжвідомчу взаємодію з іншими органами державної влади щодо реалізації антикорупційної політики держави;

удосконалено:

– основні поняття та категорії адміністративно-правового статусу Національного агентства з питань запобігання корупції: «система антикорупційних суб'єктів», «правові основи діяльності НАЗК», «мета діяльності НАЗК», «цілі діяльності НАЗК», «повноваження НАЗК», «функції НАЗК», «права НАЗК», «обов'язки НАЗК», «юридична відповідальність НАЗК»;

– розуміння поняття «повноваження НАЗК» як сукупності прав та обов'язків органу виконавчої влади, закріплених з метою забезпечення здійснення антикорупційних функцій і завдань щодо формування та реалізації антикорупційної політики в Україні, виявлення та запобігання виявам корупції, урегулювання питань конфлікту інтересів, контролю та перевірки декларування посадових осіб уповноважених владних суб'єктів держави у межах, визначених законом;

– загальну процедуру притягнення посадових осіб НАЗК до юридичної відповідальності, що передбачає три послідовні стадії: 1) стадія виникнення підстав проступку; 2) стадія ідентифікації та фіксації проступку; 3) апікаційна стадія (застосування встановлених законодавством заходів юридичної відповідальності);

– розроблено нормативно-правові й організаційні засади діяльності НАЗК, спрямовані на його ефективне функціонування щодо розроблення та реалізації державної антикорупційної політики;

дістало подальший розвиток:

– критерії класифікації антикорупційних суб'єктів, якими визнано: а) загальні напрями здійснення повноважень; б) функціональне призначення; в) коло повноважень щодо вироблення антикорупційної політики г) обсяг компетенції у сфері запобігання корупції;

– наукові погляди щодо змісту форм діяльності НАЗК, які запропоновано поділити на: 1) правові (компетенційні) форми – установча, нормотворча, правозастосовна, контрольна-моніторингова, інтерпретаційна; 2) організаційно-

забезпечувальні форми – матеріально-технічна, інформаційна (аналітична, комунікаційна), координаційна.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що вони використовуватись у:

– *правотворчості* – у межах визначення пропозицій з удосконалення антикорупційного законодавства в напрямі ефективності діяльності НАЗК щодо реалізації антикорупційної політики держави (акт Інституту законодавства Верховної Ради України від 28 грудня 2018 р. № 22/609-1-15);

– *правозастосовній діяльності* – задля покращення діяльності НАЗК та інших спеціально уповноважених суб'єктів реалізації антикорупційної політики держави;

– *освітньому процесі* – під час розроблення та викладання навчальних дисциплін «Адміністративне право і процес», «Публічне адміністрування», «Порівняльне адміністративне право», «Адміністративна реформа в Україні», «Сучасні аспекти адміністративного права», «Публічна служба», «Порівняльне адміністративне право», «Актуальні проблеми адміністративного права і процесу», розробки підручників, навчальних і навчально-практичних посібників, методичних рекомендацій (акт Національної академії внутрішніх справ від 12 липня 2019 р.);

– *науково-дослідній діяльності* – для подальшої розробки та вдосконалення змістового наповнення елементної структури адміністративно-правового статусу НАЗК (акт Національної академії внутрішніх справ від 11 липня 2019 р.).

Апробація матеріалів дисертації. Основні положення дисертаційного дослідження обговорювалися під час участі в роботі п'яти науково-практичних конференцій: «Сучасні тенденції в юридичній науці України та зарубіжних країн» (м. Запоріжжя, 22–23 вересня 2017 р.), «Законодавство України у світлі сучасних активних реформаційних процесів» (м. Київ, 12–13 жовтня 2018 р.), «Реформування національного та міжнародного права: перспективи та пріоритети» (м. Одеса, 18–19 січня 2019 р.), «Актуальні питання правової теорії

та юридичної практики» (м. Одеса, 10–11 серпня 2018 р.), «Права людини та проблеми організації і функціонування публічної адміністрації в умовах становлення громадянського суспільства в Україні» (м. Запоріжжя, 26–27 квітня 2019 р.).

Публікації. Основні положення та висновки дослідження, що сформульовані в дисертації, відображено в 13 наукових публікаціях, серед яких шість статей – у виданнях, включених МОН України до переліку наукових фахових з юридичних наук, дві статті – у зарубіжному науковому періодичному виданні (Словацька Республіка, Киргизька Республіка) Республіка), п’ять статей – у збірниках наукових доповідей, оприлюднених на всеукраїнських і міжнародних науково-практичних конференціях.

Структура та обсяг дисертації. Робота складається з анотації, переліку умовних позначень, вступу, трьох розділів, що містять дев’ять підрозділів, висновків, списку використаних джерел (380 найменувань на 41 сторінках) та чотирьох додатків на 9 сторінках. Повний обсяг дисертації становить 304 сторінок, з них загальний обсяг тексту – 242 сторінок.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО СТАТУСУ НАЗК

1.1. Місце НАЗК в системі суб'єктів запобігання і протидії корупції та особливості його діяльності

Науковий інтерес до корупції зріс протягом останніх десятиріч і, в значній мірі, пов'язаний з формуванням серед вчених консенсуального твердження про негативність наслідків цього явища. Серед них підкреслюють підлив демократичного та громадянського суспільства, ускладнення економічного розвитку та підвищення загального цинізму в політичній сфері. Наразі, активне поширення в Україні корупційних схем підтверджується даними, представленими аудиторською компанією Ernst & Young. Згідно з дослідженням, національний розвиток корупції випереджає 41 країну [163]. З метою запобігання корупції на міжнародному рівні поширюється практика створення спеціалізованих антикорупційних інституцій, діяльність яких безпосередньо спрямована на впровадження адміністративно-правових заходів протидії корупційних проступків.

Усе зазначене в комплексі свідчить про необхідність впровадження оновлених підходів в організації адміністративної діяльності вже існуючих національних органів публічної влади, спрямованих на запобігання та протидію корупції, а також створення спеціалізованих суб'єктів у напрямі попередження, виявлення, припинення, розслідування та розкриття корупційних правопорушень, підтримання державного обвинувачення в суді та притягнення винних осіб до відповідальності за корупційні проступки. Суттєвим кроком у цьому напрямі стало створення Національного агентства з питань запобігання корупції (далі - НАЗК).

Характеризуючи місце НАЗК в системі суб'єктів публічної адміністрації у сфері запобігання та протидії корупції доцільним буде сформулювати визначення основних елементів категоріального базису, а саме «державне

управління», «публічне управління», «публічна адміністрація», «суб'єкт», «система», «корупція».

Почнемо з тлумачення «державного управління», яке є вихідним для аналізу адміністративно-правового аспекту дефініції. Насамперед, варто вказати на тенденцію розбіжності наукових поглядів щодо визначення зазначеного поняття. Так, Словник термінів і понять з державного управління трактує державне управління як один з напрямів діяльності держави, що має на меті здійснення впливу з використанням владних повноважень та забезпечення реалізації державної політики у відповідних сферах суспільного життя [303, с. 47]. Звертаючись до Кембриджського словника, прослідковуємо відмінність значення терміну з вітчизняним, що подано в розумінні способу управління організаціями або країнами на найвищому рівні, а також відповідними механізмами реалізації [362]. Зазначене тлумачення правової категорії «державне управління» зводиться до його розуміння в широкому значенні.

Поряд з цим у вузькому розумінні державне управління тлумачиться в адміністративно-правовій науці, як уособлення діяльності органів виконавчої влади з приводу здійснення ними виконавчо-розпорядчих повноважень [314, с.18].

Наступний підхід до визначення державного управління, починаючи ще з радянських часів, є найбільш розповсюдженим серед науковців та розглядається у контексті виконавчо-розпорядчої діяльності державно-владних органів, формою вираження якого є загальний оперативний вплив на суспільні відносини [309, с. 213]. Зазначений підхід у формуванні поняття державного управління базується на державоцентристських пріоритетах адміністративно-правового регулювання, де домінують управлінські правовідносини.

Цікавим вважаємо також дуальний підхід до трактування цього явища в аспектах його сутності - як особливої діяльності держави, спрямованої на реалізацію поставлених завдань, та форм його здійснення [77, с. 28-29].

Підкреслюючи цілісність поняття, дехто з науковців відносить до кола державно-управлінської діяльності здійснення владного впливу всіма гілками влади та органами, що їх представляють, а також у всіх формах та використовуваних методах [345, с. 55].

Як уже зазначалося раніше, серед науковців виокремлюють тлумачення «державного управління» в широкому та вузькому розумінні. В широкому розумінні, державне управління дійсно охоплює сукупність всіх видів діяльності всіх органів державної влади, фактично всі форми реалізації державної влади в цілому [6, с. 76]. Вузьке розуміння вище зазначеної правової категорії відображає відносно самостійний вид діяльності держави та в адміністративному праві тлумачиться як нормотворча і розпорядча діяльність органів виконавчої влади з метою владно-організуючого впливу на відповідні суспільні відносини і процеси в економічній, соціально-культурній та адміністративно-політичній сферах, а також внутрішньоорганізаційне управління в апараті всіх державних органів з метою забезпечення належного виконання покладених на них завдань, функцій і повноважень [6, с. 77-78]. Тобто зводиться здебільшого до саме управлінської складової діяльності органів виконавчої влади, залишаючи поза межами інші складові адміністративної діяльності органів виконавчої влади.

З цього приводу слід зазначити, що останнім часом відбувається відповідна підміна сформованих за радянських часів адміністративно-правових категорій та впровадження у науковий обіг європейських категорій «публічне управління», «публічна адміністрація», «публічна служба».

Зазначені поняття на сьогодні віднесені, науковцями, до фундаментальних категорій адміністративного права та стають поштовхом до розроблення оновленої доктрини зазначеної галузі права. Реформи у цьому напрямі пов'язані з відходом від сформованого за радянських часів розуміння адміністративного права, яке традиційно розглядалося як система норм, спрямована на врегулювання відносин у галузі державного

управління [153, с. 10], де здебільшого розглядалися саме управлінські відносини в діяльності органів виконавчої влади.

Водночас неупереджений аналіз переконує, що в сфері регулювання норм адміністративного права доволі поширені не тільки управлінські, а й не управлінські відносини [73, с. 54], які пов'язані з підготовкою та ухваленням нормативно-правових актів та різного роду індивідуальних рішень, які пов'язані з захистом прав та свобод фізичних та юридичних осіб; реагування на різного роду звернення громадян та розгляд в позасудовому порядку категорій справ; застосування заходів адміністративного примусу тощо [73, с. 54]. Це, насамперед, пов'язано переходом від державоцентристських до людиноцентристських пріоритетів адміністративно-правового регулювання, що зумовило зміну акцентів у спрямуванні діяльності суб'єктів адміністративно-правових відносин з виділенням на перший план особи з її правами, законними інтересами, свободами [153, с. 10].

Таким чином вище зазначені адміністративно-правові відносини, також виникають в діяльності посадових осіб НАЗК, у зв'язку з чим їх не можна звести суто до управлінських, які виникають у сфері державного управління.

З цього приводу науковці відмежовують правові категорії «державне управління» та «публічне управління» визначаючи, що першій категорії здебільшого притаманні наступні ознаки: переважає адміністративний та організуючий вплив держави; недостатньо спирається на публічний сектор; виконує функції регулювання економічною, соціально-культурною та політичною сферами [335, с. 54]. У свою чергу «публічне управління» забезпечує взаємодію інтересів народу та держави, спирається на державну владу; залучення суспільства до участі в соціально-економічному, громадському, політичному житті [335, с. 115].

Співставляючи вище зазначені адміністративно-правові категорії, окремі науковці визначають «публічне управління» як цілеспрямований, організаційний та регулюючий вплив органів публічної влади на стан і розвиток суспільних процесів, свідомість, поведінку та діяльність особи та

громадянина з метою досягнення мети та реалізації функції суспільства, відображених в Конституції України та інших нормативно-правових актах [175, с. 111-121].

Поряд з загальним розумінням публічного управління науковці виокремлюють його широке та вузьке тлумачення, де в першому значенні воно зводиться до всієї сукупності усіх видів діяльності держави, що реалізується у функціонуванні органів усіх гілок влади та місцевого самоврядування і спрямована на урегулювання суспільних відносин. Вузьке розуміння спрямоване на виконання виконавчо-розпорядчої діяльності органів виконавчої влади а також інших органів, у частині реалізації ними виконавчо-розпорядчої діяльності [314, с. 49].

Таким чином публічне управління поглинає державне управління та визначається науковцями його складовою [153, с. 10; 314, с. 57].

Часто в юридичній термінології державне управління хибно ототожнюють з категорією «публічна адміністрація». Доцільно провести теоретично-дефінітивний аналіз з метою чіткого розуміння державного управління в аспекті роботи НАЗК.

Словникове визначення пояснює поняття публічної адміністрації як сукупність державних і недержавних елементів публічної-владної системи, акцентуючи особливу увагу на органах виконавчої влади та органах місцевого самоврядування [183, с. 168-169].

Загалом, більшість адміністративістів все ж розрізняють поняття державного управління та публічної адміністрації, розуміючи останню як сукупність державних інституцій, функціонування яких спрямоване на здійснення публічно-управлінських завдань, передбачених законом [88, с. 26] . Також, існує подібна думка щодо тлумачення її як структурної організації публічно-владних суб'єктів, до функціонального призначення яких відносять забезпечення реалізації законодавства в публічних інтересах [166, с. 525].

Витоком нормативного застосування категорії публічна адміністрація загальноприйнято вважається Проект Концепції реформування публічної

адміністрації, в якій останню означено органами виконавчої влади та місцевого самоврядування, що спрямовують свою діяльність на забезпечення публічних інтересів [276, с. 3].

Варіант компліятивного бачення публічної адміністрації як уособлення діяльності виконавчих органів національної, державної та місцевої влади, підтримують американські вчені Герберт Саймон та канадський Джон Ходжсон [367, с. 15-17].

Враховуючи вищезазначене, робимо висновок, що *Національне агентство з питань запобігання корупції - є суб'єктом публічної адміністрація зі спеціальним статусом, яке наділено сукупністю «управлінських» та «не управлінських» повноважень, які реалізуються у процесі публічного управління у сфері запобігання та протидії корупції з метою виконання визначених антикорупційним законодавством положень.*

Поряд з цим виникає необхідність у визначенні місця НАЗК у системі суб'єктів запобігання та протидії корупції.

Розглядаючи в загальному ракурсі суб'єктну складову системи, слід зазначити, що саме органи виконавчої влади є основними суб'єктами адміністративного права, які забезпечують виконавчо-розпорядчу діяльність держави [169]. Під суб'єктом державного управління В. Бакуменко розуміє систему державної влади, що представлена спеціально утвореними органами, які взаємодіють між собою та розподіляють функціональні управлінські повноваження [31, с. 13].

Як узагальнюючий дефінітивний компонент поняття система є структурою, що становить єдність закономірно функціонуючих елементів та об'єднаних спільним призначенням [304, с. 203]. Сучасний тлумачний словник української мови визначає систему як порядок, зумовлений взаємним зв'язком частин чого-небудь [318, с. 430].

Безпосередньо під системою органів виконавчої влади в юридичній літературі розуміють єдину цілісну систему, що створюється з метою реалізації управлінської діяльності держави [144]. Розглядаючи систему органів

виконавчої влади, варто зауважити, що досить часто остання вживається як визначення терміну публічна адміністрація. Однак, спираючись на проведений теоретичний аналіз дефінітивних компонентів, відзначимо хибність такої думки. Позаяк, публічна адміністрація є сукупністю усіх органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування [166, с. 522-525]. В підтвердження зазначеної позиції Є.Ю. Соболев зазначає, що органи публічної влади згідно із законодавством ЄС – це сукупність загальнодержавних, регіональних і місцевих органів державного управління, органів місцевого самоврядування, їх посадових і службових осіб, а також інших державних і недержавних інституцій, уповноважених на виконання публічних функцій [307, с. 89]. Поряд з цим система органів державної влади передбачає чітке відмежування органів державної влади за функціональним призначенням, притаманними ознаками єдності, ієрархічності, субординаційності тощо [169].

Поряд з цим виділяючи систему відповідних суб'єктів, науковці виокремлюють найбільш визначальні її особливості, які залежать від взаємозв'язків підпорядкованості, підконтрольності і відповідальності. Як приклад вертикальна побудова структури системи органів виконавчої влади передбачає пряму й опосередковану, організаційну й функціональну підпорядкованість органів. Зв'язки контролю у системі органів виконавчої влади мають місце по вертикалі. Відносини відповідальності виникають за умови дисциплінарної відповідальності перед вищим органом чи посадовою особою вищого рівня [20, с. 20-21].

Виокремлюючи систему антикорупційних органів, слід зазначити про наявність низки взаємооб'єднуючих ознак: 1) наявність спільної мети, яка виокремлює їх від інших органів публічної влади та спрямована на запобігання та протидію корупції; 2) наявність суб'єктного складу даної системи, який уповноважений на здійснення повноважень щодо запобігання та протидії корупції як безпосередньо, так і опосередковано, наряду з іншими повноваженнями; 3) наявність взаємозв'язків підпорядкованості за вертикальним, горизонтальним та координаційним спрямуванням у сфері

протидії та запобіганні корупції; 4) наявність взаємозв'язків підконтрольності під час виконання покладених повноважень; 5) наявність взаємозв'язків відповідальності під час виконання повноважень.

Системний взаємозв'язок суб'єктів запобігання та протидії корупції пояснюється специфікою властивої їм мети. Спільне призначення системи суб'єктів, елементом власне якої є НАЗК, вбачається у реалізації антикорупційної політики держави.

Таким чином, під системою антикорупційних суб'єктів розуміємо упорядковану єдність взаємодіючих судових, правоохоронних та інших суб'єктів публічної адміністрації, що безпосередньо або опосередковано приймають участь у формуванні та реалізації антикорупційної політики держави спрямованої на запобігання та протидію корупції та об'єднані низкою спільних ознак.

З метою розуміння специфіки діяльності саме цієї системи антикорупційних суб'єктів, розглянемо сутність поняття корупції. Зауважимо, що єдиного чіткого визначення дефініції «корупція» правовою наукою не надано. Вітчизняна та зарубіжна фахова література містить чимало мультиаспектних визначень корупції. Вважаємо за доцільне, розглянути теоретико-правові позиції вчених щодо цього терміну як юридичного явища.

Український юридичний словник-довідник визначає корупцію як владне зловживання, що здійснюється з метою отримання певних благ [355]. Автори іншого юридичного словника характеризують корупцію як діяння з наміром надати деяку перевагу, несумісну з офіційними обов'язками та правами інших осіб. Варто зауважити, що найпоширенішою формою протиправних дій суб'єктів владних повноважень науковці вважають хабарництво. При цьому, підкреслюють комплексність корупції, оскільки злочинна дія може бути скоєна з приводу надання інших переваг [377].

Юридична наука також трактує поняття корупції як дії офіційної особи, яка незаконно і неправомірно використовує власну посаду або статус для

отримання будь-якої вигоди для себе або для іншої особи, всупереч службовим обов'язкам та правам інших осіб [354].

В широкому розумінні корупцію часто ототожнюють зі службовими та посадовими правопорушеннями. Однак, корупційним діянням властива підвищена суспільна небезпека, оскільки суб'єкт мотивується власними корисливими інтересами, і при цьому, поведінка посадової особи формується в залежності від визначеної ціни та особистих інтересів [179, с. 21-35]. У вузькому ж розумінні, корупцію тлумачать як прийняття посадовою особою протиправних рішень, спрямованих на користь іншої сторони, вчинювана посадовцем з метою отримання незаконної винагороди [11, с. 2].

Формуючи зазначений підхід до трактування системи суб'єктів у сфері запобігання та протидії корупції необхідно також чітко розмежовувати поняття «запобігання» та «протидія». Адже досить часто в юридичній літературі прослідковується неправильне застосування категоріального апарату, що в результаті трансформує розуміння сутності діяльності антикорупційних суб'єктів. Позаяк, термін протидія не охоплює попереджувальних заходів, а тому не може бути визначальним в аспекті напрямів функціонування НАЗК. Тож, наголосимо на необхідності в рамках дослідження деталізувати зміст вище зазначених понять.

Академічний тлумачний словник української мови визначає етимологічну сутність слова «запобігання» як «недопущення», «відвернення» [318, с. 267]. Енциклопедичне розуміння терміну «запобігання» полягає в діяльності, спрямованій на усунення причин та умов до вчинення неправомірних дій в суспільстві [99, с. 513-514]. Тобто, запобіганню корупції, передують реакції держави на вже вчинений факт правопорушення, що і є елементом загальної системи державної протидії корупції.

Протидія ж має на меті вчинення активних дій, спрямованих на перешкоджання неправомірних дій [146, с. 10]. Деякі науковці вказують на комплексність поняття протидія, що виражається у виявленні, усуненні або обмеженні факторів, що створюють умови або сприяють проявам корупції [45].

Таким чином, можна зробити висновок, що протидія є більш широким поняттям, позаяк включає в себе і запобігання.

Яскравим прикладом практичного застосування такого підходу є законодавчий акт Російської Федерації «Про протидію корупції» від 25.12.2008, відповідно до якого система протидії включає в себе заходи щодо профілактики, боротьби, а також мінімізації та/або ліквідації корупційних правопорушень постфактум [201].

У свою чергу, британська Антикорупційна стратегія закріпила чотирьохелементний механізм боротьби з корупцією, представлений інституційним захистом від корупційних дій, запобіганням корупції, притягненням до відповідальності корупціонерів (контроль, переслідування та санкціонування правопорушників), зменшення корупційних проявів в суспільстві [378, с. 10].

Таким чином, можемо зробити висновок про відмежування категорій запобігання та протидія корупції за їх сутнісною відмінністю, що підтверджується й зарубіжною правозастосовною практикою.

Одним з фундаментальних методів запобігання та гарантії недопущення вчинення будь-якого правопорушення є галузева нормативно-правова база. У сфері запобігання корупції антикорупційне законодавство відіграє вирішальну роль в попередженні вчинення протиправних дій. Є. Скулиш зазначає, що варто звернути увагу законодавця, в тому числі, на закріплення у галузевому законодавстві цілісного механізму протидії корупції [300, с. 26]. Таким чином, науковець наголошує на необхідності створення та нормативного визначення спеціальної системи органів у сфері запобігання та протидії корупційним правопорушенням.

Зазначимо, що в Україні вже напрацьована система антикорупційних суб'єктів та визначені основи антикорупційного законодавства, проте статистичні данні щодо зростання корупційних проступків з кожним роком сягають рекордних показників.

Аналізуючи моніторинговий звіт щодо ефективності реалізації Національним агентством з питань запобігання корупції у 2016-2018 рр. слід зазначити, що за період незалежності України відбулося значне поширення корупційної поведінки, що підтверджується, зокрема звітами міжнародної організацій, за якими Україна традиційно оцінюється як держава зі значним рівнем корупції. Так, у 2013 році Україна посіла 144 місце у світі з 25 балами, у 2014 році – 142 місце з 26 балами, у 2015 році – 150 місце з 27 балами, у 2016 році – 131 місце з 29 балами, у 2017 році – 130 з 30 балами. Наведені показники ставлять Україну в один ряд із країнами, які вважаються найбільш корумпованими, а це негативно впливає на міжнародний авторитет, привабливість інвестицій тощо [193, с. 3].

У зв'язку з цим постає нагальна необхідність визначитися з критеріями класифікації антикорупційних суб'єктів та окреслити в їх системі місце Національного агентства з питань запобігання корупції. Безперечно розподіл обов'язків в структурі органів державної влади є позитивним чинником на шляху до подолання корупції як системного владного явища. Для визначення ролі НАЗК серед органів публічної влади, перейдемо до безпосереднього аналізу *спеціальної системи суб'єктів*, діяльність яких спрямована на запобігання та протидію корупції. За функціональним призначенням та закріпленими за ними повноваженнями аналітики виокремлюють:

- 1) суб'єкти із загальними антикорупційними повноваженнями;
- 2) суб'єкти зі спеціальними антикорупційними повноваженнями;
- 3) суб'єкти з повноваженнями учасника антикорупційних заходів [317].

Тож, ці три групи суб'єктів відповідно до функціонального призначення та закріпленими за ними повноваженнями належать до учасників антикорупційних процесів в Україні. Коротка характеристика кожної з представлених груп суб'єктів дасть можливість комплексно дослідити призначення та місце НАЗК в системі антикорупційних суб'єктів.

Першу групу суб'єктів із загальними антикорупційними повноваженнями складають державні органи та їх посадові особи, повноваження яких опосередковано стосуються сфери запобігання та протидії корупційним правопорушенням. Основною особливістю цієї групи суб'єктів є те, що вони під час виконання безпосередніх повноважень здійснюють також окремі організаційно-правові заходи спрямовані на запобігання та протидію корупції на загальнодержавному рівні. До вказаної групи суб'єктів, діяльність яких спрямована на виконання загальних антикорупційних повноважень, відповідно до антикорупційного законодавства, слід віднести: Президента України, Кабінет Міністрів України, Верховну раду України. Розглянемо оглядово повноваження вище зазначених суб'єктів протидії та запобігання корупційним правопорушенням.

Президента України в межах антикорупційного законодавства наділений повноваженнями щодо:

- створення спеціалізованих антикорупційних та консультативно-дорадчих органів;
- приймання участі у формуванні складу конкурсної комісії під час обрання членів НАЗК, шляхом визначення одного з її членів [236];
- прийняття антикорупційних програм та затвердженні загальнонаціональних антикорупційних програм, концепцій та ін.;
- видання нормативно-правових актів, які не йдуть в розріз антикорупційній експертизі.

Поряд з цим з метою більш ефективної діяльності у напрямі запобігання та протидії корупції Указом Президента України затверджено «Положення про Національну раду з питань антикорупційної політики» від 14 жовтня 2014 року № 808/2014, до повноважень якої віднесено [247]:

- 1) підготовка та подання Президентові України пропозицій щодо визначення, актуалізації та вдосконалення антикорупційної стратегії;

2) здійснення системного аналізу стану запобігання і протидії корупції в Україні, ефективності реалізації антикорупційної стратегії, заходів, що вживаються для запобігання і протидії корупції;

3) підготовка та надання Президентові України узгоджених пропозицій щодо поліпшення координації та взаємодії між суб'єктами, які здійснюють заходи у сфері запобігання і протидії корупції;

4) оцінка стану та сприяння реалізації рекомендацій Групи держав проти корупції (GRECO), Організації економічної співпраці і розвитку (ОЕСР), інших провідних міжнародних організацій щодо запобігання і протидії корупції, підвищення ефективності міжнародного співробітництва України у цій сфері;

5) сприяння науково-методичному забезпеченню з питань запобігання і протидії корупції.

Створення зазначеного консультативно-дорадчого органу при Президентові України спрямовано на моніторинг, аналіз, узгодження отриманої інформації у сфері запобігання та протидії корупції та подальше її подання Президентові України в частині удосконалення на загальнодержавному рівні організаційно-правових заходів в діяльності суб'єктів публічної адміністрації та Антикорупційної стратегії.

Вагоме значення у системі суб'єктів із загальними антикорупційними повноваженнями займає Верховна Рада України до повноважень якої, слід віднести: призначення особи для участі у конкурсній комісії під час обрання членів НАЗК [244]; розгляд проблемних питань у сфері запобігання та протидії корупції на засіданнях Комітету з питань запобігання та протидії корупції та відповідних підкомітетів; формування в межах профільних комітетів положень Антикорупційної стратегії.

Відповідно до предмету відання підкомітетів Комітету, затвердженого рішення Комітету з питань запобігання та протидії корупції від 24.12.2014 р., протокол № 5 на них покладається вирішення наступних питань [222]:

- Підкомітет з питань антикорупційної політики здійснює аналіз практики застосування антикорупційного законодавства; моніторинг стану корупції в

України; виконання плану дій щодо реалізації державної антикорупційної політики; організацію інформаційно-аналітичного забезпечення запобігання і протидії корупції; взаємодію з науково-дослідними установами;

- Підкомітет з питань законодавчого забезпечення запобігання і протидії корупції здійснює співпрацю з Міністерством юстиції України щодо роз'яснення положень чинного антикорупційного законодавства; проведення антикорупційної експертизи нормативно-правових актів;

- Підкомітет з питань правового забезпечення та контролю за діяльністю спеціальних органів у сфері запобігання і протидії корупції здійснює моніторинг діяльності спеціальних органів у сфері запобігання і протидії корупції; проводить контроль за дотриманням законодавства спеціальними органами у сфері запобігання і протидії корупції;

- Підкомітет з питань контролю за дотриманням законодавства у сфері запобігання і протидії корупції органами державної влади та місцевого самоврядування здійснює контроль за застосуванням органами державної влади і місцевого самоврядування законодавства у сфері запобігання і протидії корупції; виконання та реалізація антикорупційних програм, інших заходів, спрямованих на запобігання корупції; взаємодія з Національним агентством з питань запобігання корупції, іншими органами державної влади та місцевого самоврядування в частині стану виконання та реалізації антикорупційних програм;

- Підкомітет з питань міжнародного співробітництва та імплементації антикорупційного законодавства здійснює виконання рекомендацій Групи держав Ради Європи проти корупції (ГРЕКО); заходів (рекомендацій) Стамбульського плану дій по боротьбі з корупцією Антикорупційної мережі для країн Східної Європи та Центральної Азії Організації економічного співробітництва та розвитку; реалізовує положення міжнародних актів; здійснює імплементацію у вітчизняне антикорупційне законодавство міжнародних вимог та рекомендацій, підготовки та внесення на розгляд

Комітету відповідних законопроектів; узагальнює світовий досвід боротьби з корупцією; здійснює міжнародне співробітництво у цьому напрямі.

Поряд з вище зазначеними підкомітетами функціонують Підкомітет з питань взаємодії з громадянським суспільством, Підкомітет з питань запобігання і протидії політичній корупції, Підкомітет з питань запобігання і протидії корупції в сфері екології та охорони навколишнього природного середовища.

Поряд з цим у системі суб'єктів із загальними антикорупційними повноваженнями слід виокремити Кабінет Міністрів України до повноважень якого, відповідно до антикорупційного законодавства, покладається:

- утворення спеціалізованих антикорупційних суб'єктів у сфері запобігання та протидії корупції;
- заслуховування на засіданнях Кабінету Міністрів інформації про запобігання та протидію корупції Голови НАЗК та проекту національної доповіді щодо реалізації засад антикорупційної політики;
- призначення на посаду членів НАЗК;
- забезпечення конкурсного відбору членів НАЗК, шляхом розміщення оголошення про умови та строки проведення конкурсу на посади членів НАЗК; призначення одного члена в склад конкурсної комісії на посади членів НАЗК; затвердження складу відібраної конкурсної комісії на посади членів НАЗК; організації, через секретаріат відео- та аудіо фіксацію і трансляцію у режимі реального часу відповідної відео- та аудіоінформації із засідань конкурсної комісії на офіційному веб-сайті Кабінету Міністрів України,
- здійснення добору на вакантні посади та дострокове припинення повноважень членів НАЗК;
- затвердження штатної чисельності НАЗК та прийняття рішення про створення її територіальних підрозділів;
- утворення та формування складу Громадської ради при НАЗК;
- затвердження державної програми, розробленої НАЗК, на основі якої реалізується Антикорупційна стратегія;

- приймання участі в організації антикорупційної експертизи нормативно-правових актів, шляхом їх упорядкування та направлення в НАЗК;
- затвердження Порядку проведення спеціальної перевірки та форми згоди на проведення спеціальної перевірки на зайняття відповідального або особливо відповідального становища, а також посад з підвищеним корупційним ризиком, перелік яких затверджується Національним агентством;
- визначення порядку проведення службового розслідування з метою виявлення причин та умов, що сприяли вчиненню корупційного або пов'язаного з корупцією правопорушення або невиконанню вимог антикорупційного законодавства або в інший спосіб, за поданням спеціально уповноваженого суб'єкта у сфері протидії корупції або іншого суб'єкта уповноваженого на зазначені дії.

Таким чином, слід зазначити, що діяльність вище зазначених суб'єктів впливає на створенні в їх структурі уповноважених структурних підрозділів (комітетів, рад, уповноважених), до повноважень, яких віднесені питання спрямовані на запобігання та протидію корупції; формуванні антикорупційної стратегії; підбору та затвердження складу та штатної чисельності антикорупційних органів.

Другу групу суб'єктів із спеціальними антикорупційними повноваженнями представляє система судових та правоохоронних органів антикорупційного спрямування, які забезпечують попередження, профілактику, виявлення, розкриття, блокування протиправних корупційних діянь та забезпечують ефективне правосуддя з метою захисту особи, суспільства та держави від корупційних проступків. Так, у діючій системі судових та правоохоронних органів антикорупційного спрямування реалізують свої повноваження Національне агентство з питань запобігання корупції, Національне антикорупційне бюро України, Національне агентство України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів, Міністерство внутрішніх справ України, Спеціалізована антикорупційна прокуратура, Вищий антикорупційний суд.

Зазначена група суб'єктів забезпечує реалізацію всього спектру матеріальних та процесуальних норм у сфері протидії корупції в частині: забезпечення формування та реалізації державної антикорупційної політики (Національне агентство з питань запобігання корупції) [236]; попередження, виявлення, припинення, розслідування та розкриття корупційних правопорушень (Національне агентство з питань запобігання корупції) [262]; забезпечення швидкого, повного та неупередженого розслідування Національним антикорупційним бюро України кримінальних правопорушень та підтримання державного обвинувачення в суді у кримінальних провадженнях, розслідуваних Національним антикорупційним бюро України (Спеціалізована антикорупційна прокуратура) [248]; здійснення правосуддя відповідно до визначених законом засад та процедур судочинства з метою захисту особи, суспільства та держави від корупційних і пов'язаних із ними злочинів та судового контролю за досудовим розслідуванням цих злочинів, дотриманням прав, свобод та інтересів осіб у кримінальному провадженні (Вищий антикорупційний суд України) [226].

В свою чергу інші суб'єкти правоохоронної спрямованості Міністерство внутрішніх справ України, Державна фіскальна служба України, Державна прикордонна служба України в більшості наділені загальними повноваженнями щодо запобігання та протидії корупційним правопорушенням але поряд з цим віднесені до суб'єктів із спеціальними антикорупційними повноваженнями.

Третю групу виділяє особливість правового статусу суб'єкта як учасника антикорупційних заходів. Ці суб'єкти мають право брати участь у заходах щодо попередження та припинення корупційних правопорушень та включають:

органи публічної адміністрації (органи виконавчої влади та місцевого самоврядування);

підприємства, установи, організації незалежно від форми власності;

громадяни та об'єднання громадян [317].

Повноваження суб'єктів публічної адміністрації, крім тих що входять до другої та четвертої групи, здебільшого зводяться до організаційних в частині:

організації спеціальних перевірок кандидатів на посади державних службовців; врегулюванні та уникненні конфлікту інтересів в межах структурних підрозділів; впровадженні державних антикорупційних програм та стратегій в межах сфери реалізації державної політики; впровадженні принципу «публічності» у своїй діяльності та інформуванні про антикорупційні заходи спеціалізовані правоохоронні органи у сфері запобігання та попередження корупції [236].

Відповідно до Закону «Про запобігання корупції» від 14.10.2014 № 1700-VII, роль громадськості у запобіганні та протидії корупції здебільшого акцентується на громадському контролі та інформаційній роботі серед населення [236].

Окрім названих вище суб'єктів, на нашу думку, до класифікації доцільно було б додати ще одну групу – 4) *спеціалізовані антикорупційні суб'єкти*. Четверта група представлена, вперше, запропонованою складовою класифікаційного переліку - спеціалізованими суб'єктами, які виконують роль внутрішнього контролю у діяльності органів державної влади, місцевого самоврядування та установ, організацій, підприємств.

Зазначені суб'єкти є автономними структурними підрозділами діяльності яких спрямована на впровадження положень Антикорупційної стратегії на локальному рівні. Метою їх створення та подальшого функціонування є недопущення проявів корупції в діяльності відомств, департаментів, адміністрацій, установ тощо, де вони функціонують. Утворення та організація діяльності уповноважених підрозділів (уповноважених осіб) з питань запобігання та виявлення корупції передбачена Методичними рекомендаціями, затвердженими рішенням Національного агентства з питань запобігання корупції від 13 липня 2017 р. № 317. Відповідно до вказаного нормативного документу, спеціалізовані антикорупційні суб'єкти можуть бути представлені в структурі юридичної особи як уповноваженим підрозділом, так і уповноваженою особою (за умови недоцільності створення окремого підрозділу) [240]. Зауважимо, що методологічну основу роботи локальних

підрозділів або уповноважених осіб складають нормативні акти НАЗК. Так, наприклад, при розробці та прийнятті Антикорупційної програми окремої юридичної особи, необхідно базуватись на вихідних положеннях Типової антикорупційної програми юридичної особи [256].

Окрім поданої класифікації, пропонуємо також здійснити розмежування суб'єктів *за критерієм їх функціонального призначення на дві групи*: а) антикорупційні суб'єкти, метою діяльності яких є запобігання корупції; б) антикорупційні суб'єкти, метою діяльності яких є протидія корупції. Відповідно до встановленої відмінності змісту цих понять, можемо окреслити основні ознаки суб'єктів, що відносимо до цих груп.

Так, діяльність суб'єктів запобігання спрямовується на реалізацію заходів попередження, недопущення вчинення корупційних дій, шляхом визначення антикорупційних векторів державної політики, встановлення юридичної відповідальності за вчинення корупційних порушень, формування негативного ставлення до корупції серед населення тощо. До цієї групи можемо віднести Президента України, Верховну Раду України, Кабінет Міністрів України, а також НАЗК та Уповноважені підрозділи (особи) юридичних осіб.

Другу групу суб'єктів складають ті, що здійснюють протидію корупційним проявам шляхом виявлення, розкриття, розслідування вчинених правопорушень. Ця група представлена Національним антикорупційним бюро України, Національне агентство України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів, Спеціалізованою антикорупційною прокуратурою.

В той же час, можна запропонувати й наступну класифікацію суб'єктів запобігання корупції: а) за колом повноважень щодо вироблення антикорупційної політики (органи, які наділені повноваженнями щодо реалізації державної політики; органи, які наділені повноваженнями щодо реалізації державної політики); б) за обсягом компетенції у сфері запобігання корупції: суб'єкти наділені безпосередніми повноваженнями щодо запобігання

корупції; суб'єкти повноваження яких опосередковано стосуються запобіганню корупції.

Поряд з цим науковці наводять наступні критерії класифікації антикорупційних суб'єктів: а) спеціально створені суб'єкти для запобіганню корупції та ті, до функціональних обов'язків яких запобіганню корупції не входить, але вони здійснюють його поряд із здійсненням основних своїх функцій б) за порядком утворення (державні органи та громадські інститути); в) за колом повноважень (органи, які наділені нормотворчими повноваженнями; моніторинговими; превентивними, юрисдикційними, оперативно-розшуковими, досудового розслідування, здійснення правосуддя тощо) [348, с. 85]; г) за змістом антикорупційної діяльності, функціонального призначення та кола повноважень: (суб'єкти, які беруть участь у запобіганні, виявленні, припиненні корупції, інформуванні населення про рівень корупції; спеціально уповноважені суб'єкти у сфері протидії корупції; органи державної влади та місцевого самоврядування та їх керівники; суб'єкти запобіганню корупції у діяльності юридичних осіб; суб'єкти громадськості) [187, с. 94] .

Отже, Національне агентство з питань запобіганню корупції є центральним, колегіальним органом виконавчої влади зі спеціальними антикорупційними повноваженнями, які спрямовані на формування та реалізацію антикорупційної політики в Україні.

Досліджуючи його місце у системі суб'єктів запобіганню та протидії корупції, необхідно акцентувати увагу на специфічних ознаках, притаманних йому як органу виконавчої влади зі спеціальними антикорупційними повноваженнями.

За Н.П. Матюхіною, основні риси будь-якого органу виконавчої влади, зокрема, полягають у передбаченому законодавством порядку створення, відокремленій апаратній та штатній структурі, територіальній визначеності його діяльності, встановленому колу повноважень державного управління у відповідній сфері суспільного життя [4, с.75-76].

Тож, Національне агентство з питань запобігання корупції як суб'єкт державного управління характеризується такими *особливостями*:

1. Особливою нормативно-правовою регламентацією засад його адміністративної діяльності – Законом України «Про запобігання корупції» від 14.10.2014, Регламентом НАЗК та внутрішніми розпорядчими актами.

2. Спеціальним статусом центрального органу виконавчої влади, який передбачає спеціальний порядок утворення, функціонування, відповідальності, призначення та звільнення керівників та членів НАЗК, а також додаткових гарантій їх діяльності [170, с.115-118]. Підкреслимо, що спеціальний статус органу виконавчої влади покладає на відповідний суб'єкт публічного управління повноваження з реалізації державної політики у конкретній сфері. НАЗК наділений повноваженнями по формуванню та реалізації антикорупційної політики.

3. Спеціальним порядком підконтрольності. Так, НАЗК є відповідальним перед Кабінетом Міністрів та Верховною Радою України. Фінансовий аспект контролю за роботою агентства здійснює Рахункова палата. Прерогатива громадського контролю належить Громадській раді при НАЗК.

4. Характерною формою підзвітності. Так, відповідно до Регламенту НАЗК, звіт про діяльність публікується на офіційному веб-сайті агентства до 1 лютого наступного за звітним року, а у вигляді електронного буклету – надсилається до Кабінету Міністрів України та Верховної Ради України [281].

5. Особливим порядком призначення та звільнення Голови центрального органу виконавчої влади у сфері запобігання корупції. Голова НАЗК обирається його співробітниками з числа його членів. Строк каденції очільника агентства складає 2 роки без права повторного призначення. Достроково припиняються повноваження Голови з його особистого бажання, а також у чітко визначених законом випадках, зокрема призначення чи обрання на іншу посаду, досягнення шістдесяти п'яти років, неможливості виконувати свої повноваження за станом здоров'я відповідно до висновку медичної комісії,

що створюється спеціально уповноваженим центральним органом виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері охорони здоров'я та ін. [236].

6. Оперативною самостійністю, тобто чітко окресленою компетенцією діяльності, встановленою законом. До особливостей компетенційної складової правового статусу НАЗК відносимо предмет його відання, права, обов'язки, адміністративно-територіальні межі владного впливу. Власне внутрішньо-організаційна самостійність НАЗК проявляється в реалізації ним управлінських прав та обов'язків, що характерні й для інших суб'єктів владних повноважень [156, с. 74]. Одним із напрямів зовнішньої автономії в діяльності НАЗК є міжнародні зв'язки та інформаційний обмін з агенціями іноземних країн. Поряд з цим до компетенції антикорупційного органу входить укладення меморандумів та угод про співпрацю з зарубіжними антикорупційними структурами з протидії корупції та міжнародними організаціями. Так, наприклад, 01 грудня 2016 року була підписана угода про партнерство між Національним агентством та Agriteam Canada Consulting Ltd. (EDGE) [329]

7. Організаційною атрибутикою, що представлена притаманним статусом юридичної особи та її атрибутами, а саме самостійною внутрішньою структурою, офіційним найменуванням, символікою (логотипом та банером НАЗК), майновою відокремленістю, здатністю бути позивачем та відповідачем у суді. Тобто, маючи розгалужену внутрішньо-організаційну структуру та визначену кількість штатних працівників, в рамках публічного управління агентство виступає відокремленим персоніфікованим суб'єктом.

8. Особливістю штатної оформленості. НАЗК здійснює функціональну діяльність штатно оформленою кількістю спеціально уповноважених суб'єктів у сфері протидії корупції, до якого входять Голова та члени НАЗК. Положення про апарат Національного агентства з питань запобігання корупції від 19.05.2016 закріплює структуру апарату, що складається з Керівництва апарату та структурних підрозділів – департаментів, відділів, управлінь [244]. Окрім того, процедура призначення на посаду члена НАЗК має власну специфіку, що

проявляється в особливому конкурсному відборі на посади, які затверджуються Кабінетом Міністрів України [236].

9. Превентивний характер діяльності. Відтак, розрізняючи поняття запобігання та протидії, цільовим призначенням даного суб'єкта вбачаємо саме запобігання корупційним проявам. Серед основних напрямків діяльності Національного агентства щодо попередження неправомірних дій посадовими особами виокремлюють: аналіз корупційних явищ в Україні; розробка Антикорупційної стратегії та її реалізація; моніторинг актів законодавства на виявлення корупціогенних факторів; контроль з метою запобігання конфлікту інтересів у діяльності посадових осіб; деклараційний контроль та ведення Єдиного державного реєстру декларацій державних службовців; контроль за фінансуванням та цільовим використанням коштів політичних партій; взаємодія з особами, які сприяють виявленню корупційних проступків [134].

10. Міжвідомча підпорядкованість, в якій НАЗК виступає суб'єктом публічного управління щодо постійного складу та уповноважених підрозділів (осіб) з питань запобігання та виявлення корупції. В свою чергу, НАЗК є об'єктом управлінської діяльності для Кабінету Міністрів України та Верховної Ради України. Так, агентство є відповідальним перед Верховною Радою України. За поданням Комітету з питань запобігання і протидії корупції парламент призначає особу до складу Конкурсної комісії, що обирає склад Національного агентства. Верховною Радою проводяться парламентські слухання щодо ситуації з корупцією, в результаті яких затверджується Антикорупційна стратегія. Як вже було зазначено, Національне агентство є підзвітним та підконтрольним Кабінету Міністрів України. Конкурсна процедура відбору членів Національного агентства підконтрольна уряду. Відповідно до Закону, склад конкурсної комісії затверджується урядом, який також подає одну кандидатуру до неї. За результатами конкурсу урядом призначаються члени антикорупційної агенції строком на чотири роки. Також саме Кабінет Міністрів має право достроково припинити повноваження члена Національного агентства, у визначених антикорупційним законодавством

випадках. Рішення про створення територіальних органів антикорупційної структури приймає уряд. Антикорупційна стратегія формується Національним агентством та затверджується вищим органом виконавчої влади. Таким чином в діяльності Національного агентства переважають вертикальні правовідносини, що впливає на ефективність діяльності посадових осіб під час запобігання корупційних правопорушень, серед посадових осіб центральних органів виконавчої влади.

11. Гарантії діяльності та захисту від будь-якого незаконного впливу на прийняття управлінських рішень: обґрунтування необхідності створення НАЗК підкріплено положеннями ратифікованої Україною Конвенції ООН проти корупції (статті 5 та 6) і відповідних рекомендацій Групи держав проти корупції (GRECO), ОЕСР, експертів ЄС [348, с. 83]; згідно з пунктом 2 статті 6 і статті 36 Конвенції ООН проти корупції, спеціальний антикорупційний орган повинен виконувати свої функціональні завдання вільно від будь-якого неправомірного впливу та невиправданого тиску [158]; визначення в антикорупційному законодавстві спеціального правового статусу, особливої кадрової політики, обмеженості джерел фінансування, належності умов та оплати праці, а також прозорості діяльності (стаття 9 Закону України «Про запобігання корупції») [236]; широке коло дискреційних повноважень, що дозволяє: отримувати необхідну інформацію шляхом подання письмових запитів та прямого доступу до інформаційних баз даних, здійснювати перевірки із запобігання корупції, вносити приписи, що мають обов'язковий характер, звертатись до суду, складати протоколи про адміністративні правопорушення тощо (ст. 12 Закону України «Про запобігання корупції») [348, с. 83]; наявність особливої процедури кримінального переслідування: повідомлення про підозру у вчиненні кримінального правопорушення члену НАЗК може бути здійснено лише Генеральним прокурором (виконувачем його обов'язків) (ч. 5 ст. 9 Закону) [348, с. 83];

12. Особливим порядком фінансового та матеріально-технічного забезпечення Національного агентства. Відповідно до статті 17 Закону, єдиним

джерелом видатків для реалізації повноважень суб'єкта виконавчої влади є Державний бюджет України [236]. Варто підкреслити, що поряд з особливою формою фінансування, для НАЗК також характерним є контроль за законністю та раціональністю використання коштів. Зауважимо, що законодавством забороняються будь-які позабюджетні фінансові надходження забезпечення діяльності антикорупційної структури. Однак, виняток складають міжнародні договори та проекти міжнародної технічної допомоги. Прикладом такої технічної допомоги є Угода Уряду України і Програма розвитку Організації Об'єднаних Націй [328] та розпорядження Кабінету Міністрів України «Про затвердження Плану заходів з впровадження системи проведення логічного та арифметичного контролю декларацій та модернізації програмно-апаратного комплексу інформаційно-телекомунікаційної системи «Єдиний державний реєстр декларацій осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування» від 8 листопада 2017 р. № 787-р [243]. На підставі вищезазначених актів забезпечується законне використання та подальший перехід у власність НАЗК доопрацьованого Модулю логічного та арифметичного контролю декларацій.

Таким чином, підсумовуючи вивчені характерні аспекти статусу НАЗК в публічно-владному механізмі, можемо зазначити:

1. Зазначено, що Національне агентство з питань запобігання корупції - є суб'єктом публічної адміністрація зі спеціальним статусом, яке наділено сукупністю «управлінських» та «не управлінських» повноважень, які реалізуються у процесі публічного управління у сфері запобігання та протидії корупції з метою виконання визначених антикорупційним законодавством положень.

2. Виокремлюючи систему антикорупційних органів, слід зазначити про наявність низки взаємообеднуючих ознак в їх діяльності: 1) наявність спільної мети, яка виокремлює їх від інших органів публічної влади та спрямована на запобігання та протидію корупції; 2) наявність суб'єктного складу даної системи, який уповноважений на здійснення повноважень щодо запобігання та

протидії корупції як безпосередньо, так і опосередковано, наряду з іншими повноваженнями; 3) наявність взаємозв'язків підпорядкованості за вертикальним, горизонтальним та координаційним спрямуванням у сфері протидії та запобіганні корупції; 4) наявність взаємозв'язків підконтрольності під час виконання покладених повноважень; 5) наявність взаємозв'язків відповідальності під час виконання повноважень.

3. Зазначено, що під системою антикорупційних суб'єктів слід розуміти упорядковану єдність взаємодіючих судових, правоохоронних та інших суб'єктів публічної адміністрації, що безпосередньо або опосередковано приймають участь у формуванні та реалізації антикорупційної політики держави спрямованої на запобігання та протидію корупції та об'єднані низкою спільних ознак.

4. Визначено критерії класифікації антикорупційних суб'єктів, що дало можливість виокремити в їх системі місце Національного агентства з питань запобігання корупції. Запропоновано наступну класифікацію суб'єктів:

а) *за загальними напрямками здійснення повноважень*: суб'єкти із загальними антикорупційними повноваженнями; суб'єкти зі спеціальними антикорупційними повноваженнями; суб'єкти з повноваженнями учасника антикорупційних заходів [317]; спеціалізовані антикорупційні суб'єкти;

б) *за критерієм їх функціонального призначенням*: а) антикорупційні суб'єкти, метою діяльності яких є запобігання корупції; б) антикорупційні суб'єкти, метою діяльності яких є протидія корупції

в) *за колом повноважень щодо вироблення антикорупційної політики*: суб'єкти, які наділені повноваженнями щодо реалізації державної політики; суб'єкти, які наділені повноваженнями щодо реалізації державної політики;

г) *за обсягом компетенції у сфері запобігання корупції*: суб'єкти наділені безпосередніми повноваженнями щодо запобігання корупції; суб'єкти повноваження яких опосередковано стосуються запобіганню корупції.

6. Аналізуючи міжнародні нормативно-правові акти та антикорупційне законодавство України визначено спеціальні ознаки Національного агентства з

питань запобігання корупції, які визначають особливості діяльності та виокремлюють його місце в системі суб'єктів запобігання та протидії корупції. До спеціальних ознак слід віднести: 1) особливістю правового забезпечення адміністративної діяльності НАЗК; 2) спеціальним статусом центрального органу виконавчої влади; 3) спеціальним порядком підконтрольності; 4) характерною формою підзвітності; 5) особливим порядком призначення та звільнення голови та членів НАЗК; 6) оперативною самостійністю; 7) організаційною атрибутикою; 8) особливістю штатної оформленості; 9) превентивним характером діяльності; 10) міжвідомчою підпорядкованістю; 10) гарантій діяльності та захисту від будь-якого незаконного впливу на прийняття управлінських рішень; 11) особливим порядком фінансового та матеріально-технічного забезпечення.

1.2. Правові основи та напрямки діяльності НАЗК

Визначення місця НАЗК у системі суб'єктів запобігання та протидії корупції потребує з'ясування правових основ його діяльності. Адже побудувати дієвий механізм подолання такого негативного явища як корупція можна лише маючи відповідну правову базу, якою визначаються загальні положення здійснення антикорупційної політики держави, особливості здійснення заходів, спрямованих на боротьбу із корупцією, регламентуються права та обов'язки уповноважених суб'єктів тощо. Таким чином, результати дослідження правових основ функціонування НАЗК сприятимуть вдосконаленню розуміння його адміністративно-правового статусу та створюватимуть підґрунтя для визначення об'єктивних напрямків діяльності вказаного державного органу.

Необхідність детального аналізу правових основ діяльності НАЗК зумовлена декількома об'єктивними чинниками, урахування яких буде сприяти здійсненню нашого дослідження у логічній послідовності. По-перше, існування розгалуженої системи державних органів в антикорупційній сфері потребує упорядкування їхньої діяльності, що, в першу чергу, повинно відобразитися у спеціальних нормативно-правових актах. По-друге, будь-яка діяльність має

певну спрямованість, що визначає стан та перспективи розвитку того чи іншого процесу, зокрема реалізації НАЗК в межах своїх повноважень антикорупційної політики нашої держави за законодавчо закріпленими напрямками.

На важливість дослідження правового підґрунтя функціонування органів державної влади в антикорупційній сфері, у своїх працях звертали увагу: М.Ю. Бездольний [38]; О.І. Беспалова [40]; Ю.В. Ващенко [49]; А.В. Гайдук [56]; М. О. Горелов [67]; Р.Я. Демків [72]; Д.Г. Заброта [93; 94]; М.К. Золотарьова [111]; М.В. Романов [291]; Р.М. Тучак [327]; Т.В. Хабарова [336]; Є.Я. Харина [337]; О.С. Хавронюка [16]; С.О. Шатрава [348].

Перш ніж дослідити особливості правових основ діяльності НАЗК, необхідно проаналізувати точки зору науковців з приводу юридичної природи останніх. Це питання необхідно вивчати виходячи з напрацювань представників загальної теорії права, зокрема, їх поглядів на визначення таких категорій як «правове регулювання», «система законодавства», «правове забезпечення».

Юридична енциклопедія визначає правове регулювання як державну форму впливу на суспільні відносини, що здійснюється за допомогою права та інших юридичних засобів [353, с. 40].

Серед науковців існує чимало поглядів на визначення вказаної категорії. Так, Р.Я. Демків зазначає, що правове регулювання як юридичне явище – це система дій та операцій, які здійснюються органами державної влади у встановлених процесуальних формах за допомогою певних методів та з використанням при цьому юридичних засобів, спрямованих на встановлення і реалізацію певних моделей суспільного розвитку [72, с. 22].

Слушною є думка М.Ю. Бездольного, який вважає, що центральним елементом механізму правового регулювання є норми права (правові норми, юридичні норми), які містяться у правових актах різної юридичної сили. Сукупність таких правових актів отримала назву «правових основ» або «правових засад», які використовуються не лише у науковій літературі, а й у законодавстві України [38, с. 86-87]. На наш погляд, доцільним у наведеній

точці зору є акцент на закріпленні норм права у нормативно-правових актах, адже правотворча діяльність держави безпосередньо впливає на рівень здійснення нею правового регулювання суспільних відносин в антикорупційній сфері.

Поряд із цим деякі науковці, характеризуючи правове підґрунтя діяльності антикорупційних органів використовують терміни «система законодавства», «антикорупційне законодавство». Так, М.В. Романов зазначає, що система антикорупційного законодавства України — це система спеціальних нормативних актів, предметом правового регулювання яких є суспільні відносини, що складаються в різних сферах життя з приводу визначення корупційних проявів, формулювання заходів попередження і запобігання ним, створення системи антикорупційних органів та суб'єктів протидії корупції, окреслення діянь, які створюють склад корупційних правопорушень і встановлення норм, які передбачають юридичну відповідальність за вчинення корупційних діянь [291, с. 15].

А.В. Гайдук, у свою чергу, наголошує на тому, що «антикорупційне законодавство» - це термін певною мірою умовний, оскільки значна частина чинного законодавства (конституційного, кримінального, цивільного, адміністративного, господарського та іншого) опосередковано спрямована на попередження корупції, так як основною метою є встановлення та регулювання позитивних суспільних відносин, у тому числі й у сфері здійснення публічної влади [56, с. 55]. Такий підхід вбачаємо сумнівним, адже якісний рівень правового регулювання тієї чи іншої сфери суспільних відносин, в першу чергу, залежить від законодавчого визначення правового статусу уповноважених суб'єктів.

Так, відштовхуючись від авторського бачення відповідного поняття, враховуючи зазначені погляди науковців, під терміном «антикорупційне законодавство» доцільно розуміти систему спеціальних нормативно-правових актів, норми яких регулюють діяльність державних органів чи їх спеціальних

підрозділів, до компетенції яких входять запобігання і протидія корупції, координація такої діяльності чи контроль та нагляд за нею.

Т.В. Хабарова у своїй праці підкреслює, що одним із основних заходів у сфері запобігання корупції є системне дієве законодавство, що не лише закріплює загальні антикорупційні постулати, зрозумілі та прийнятні суспільству, але й належно визначає механізм їх реалізації, який би змусив посадових осіб дотримуватися цих положень [336, с. 39]. Науковець висловлює думку, що протидіяти корупції можна лише маючи відповідну правову основу, якою визначаються загальні принципи здійснення антикорупційної діяльності й механізми заходів запобігання корупції, розмежовуються права та обов'язки суб'єктів, уповноважених запобігати корупційним проявам, визначаються склади корупційних діянь, що містять ознаки корупції та належать до злочинів або правопорушень, встановлюється відповідальність.

Слід зазначити, що у наукових колах дуже часто розглядаються як взаємозалежні такі категорії як «правові основи» та «правове забезпечення».

Так, О.І. Беспалова зазначає, що зміст правового забезпечення управління державними органами полягає у формуванні необхідної правової основи, яка б створювала відповідні умови для функціонування всієї системи державних органів, всебічно регламентувала особливості розподілу функцій між окремими органами та підрозділами, а також специфіку виконання ними покладених на них обов'язків [40, с. 112]. М.О. Горелов звертає увагу на те, що правове забезпечення можна розглядати як застосування норм права, інших юридичних засобів для впливу на суспільні відносини з метою їх упорядкування і прогресивного розвитку, а також впливу на поведінку людей [67, с. 63].

Варто відмітити, що правова основа діяльності антикорупційних органів нерозривно пов'язана з усіма процесами суспільного розвитку країни, які відбуваються в умовах європейської інтеграції. Основне призначення нормативно-правових актів у сфері запобігання корупції, зокрема щодо діяльності НАЗК, полягає у нормуванні та структуруванні діяльності вказаного

державного органу щодо запобігання корупції і забезпеченні його ефективного функціонування [348, с. 38].

Таким чином, здійснивши узагальнення наведених вище точок зору, *правові основи діяльності НАЗК* можна визначити як законодавчо закріплену систему норм права, які містяться у нормативно-правових актах різної юридичної сили та визначають правовий статус вказаного суб'єкта, його структуру, повноваження і компетенцію, особливості функціонування та основні напрямки діяльності у сфері запобігання корупції.

З огляду на багатогранність правового регулювання діяльності уповноважених державних органів в антикорупційній сфері, інтенсивний нормотворчий процес, оновлення антикорупційного законодавства, особливого значення набувають питання систематизації нормативно-правових актів, які утворюють правові основи діяльності НАЗК.

Р.М. Тучак виокремлює дві групи нормативних актів, які регулюють питання боротьби із корупцією. До першої він відносить нормативні акти, що видаються вищими органами державної влади України, в яких містяться, як правило, норми загального характеру. До них автор відносить: Конституцію України, закони, укази і розпорядження Президента України, постанови Верховної Ради України, постанови і розпорядження Кабінету Міністрів України. Другу групу утворюють акти відомчого характеру, а також акти органів місцевого самоврядування. Вони більш конкретно регламентують діяльність окремих державних органів щодо боротьби з корупцією. Це, насамперед, накази міністерств та відомств. Окрему роль вчений відносить нормам Конституції України [327, с. 198].

М.К. Золотарьова, зазначає, що правове регулювання діяльності будь-якого державного органу являє собою сукупність взаємопов'язаних блоків нормативних актів різної юридичної чинності: 1) конституційного; 2) законодавчого; 3) підзаконного [111, с. 66]. Варто зазначити, що такий варіант систематизації нормативно-правових актів за їх юридичною силою є класичним та найбільш поширеним у теорії права. Проте, на наш погляд, не

можна ігнорувати значення міжнародних нормативно-правових актів, які відіграють важливу роль у формуванні правових основ діяльності відповідних суб'єктів.

Т.В. Хабарова у цілому чинне антикорупційне законодавство України залежно від його змісту та предметної спрямованості пропонує умовно поділити на такі групи [336, с. 43]:

- нормативно-правові акти, які містять положення щодо загальносоціальної протидії та запобігання корупції;
 - нормативно-правові акти, які визначають та характеризують ознаки корупційних правопорушень і встановлюють за них відповідальність;
 - нормативно-правові акти, які визначають правовий статус суб'єктів, уповноважених на реалізацію антикорупційної політики;
 - нормативно-правові акти, які визначають механізми реалізації антикорупційних заходів;
 - нормативно-правові акти, які визначають конкретні питання взаємодії суб'єктів, уповноважених на реалізацію антикорупційної політики держави.
- Таким чином, науковець наголошує на тому, що поняття «антикорупційне законодавство» є досить збірним і охоплює велике коло суспільних відносин, що складаються в різних сферах життя з приводу запобігання, протидії та боротьби із корупцією.

У свою чергу, С.О. Шатрава систематизує нормативно-правові акти, якими урегульовано відповідні відносини у антикорупційній сфері наступним чином [348, с. 38-45]: 1) *Конституція України* як Основний Закон держави [159]; 2) *Стратегічні нормативно-правові акти* (доктрини, програми, концепції). В даному випадку автор називає Антикорупційну стратегію на 2014-2017 роки [237]; 3) *Закони України*: «Про запобігання корупції» від 14.10.2014 № 1700-VII [236], «Про засади державної антикорупційної політики в Україні (Антикорупційна стратегія) на 2014-2017 роки» від 14.10.2014 № 1699-VII [237], «Про Національне антикорупційне бюро України» від 14.10.2014 № 1698-VII [262], «Про Державне бюро розслідувань» від 12.11.2015 № 794-

VIII [233], «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо запобігання і протидії політичній корупції» від 08.10.2015 № 731-VIII [229], «Про державну службу» 10.12.2015 № 889-VIII [234], «Про службу в органах місцевого самоврядування» від 07.06.2001 № 2493-III [269] тощо.

4) *Міжнародні і міждержавні договори*, ратифіковані вищим законодавчим органом.

Крім того, варто зауважити, що науковець окремо виділяє блок підзаконних нормативно-правових актів, серед яких називає: акти Президента України; постанови та розпорядження Кабінету Міністрів України, нормативно-правові акти НАЗК, як головного органу у системі центральних органів виконавчої влади з формування та забезпечення реалізації державної антикорупційної політики та нормативно-правові акти територіальних органів влади прийнятих у межах їх компетенції [348, с. 45-47].

Отже, аналіз чинного законодавства та теоретичних напрацювань щодо правового регулювання функціонування уповноважених суб'єктів в антикорупційній сфері дає змогу систематизувати нормативно-правові акти, що утворюють правові основи діяльності НАЗК, наступним чином: 1. *Конституція України*; 2. *Міжнародні нормативно-правові акти*; 3. *Закони України*; 4. *Підзаконні нормативно-правові акти*.

Для покращення розуміння правового регулювання запобігання і протидії корупції проаналізуємо детальніше зміст та значення зазначених нормативно-правових актів, якими урегульовано відповідні відносини щодо діяльності НАЗК.

1. *Конституція України*. Варто відмітити, що безпосередньо питання діяльності антикорупційних органів, зокрема НАЗК, Конституцією не визначаються, проте Основний Закон в цілому встановлює засади функціонування органів державної влади в нашій державі. Так, НАЗК утворюється Кабінетом Міністрів України відповідно до Конституції України, є відповідальним перед Верховною Радою України і підконтрольним їй та підзвітний Кабінету Міністрів України [236].

Згідно ст. 6 Основного Закону органи законодавчої, виконавчої та судової влади здійснюють свої повноваження у встановлених Конституцією України межах і відповідно до законів України [159]. Визначальним також є положення, закріплене у ст. 19 Конституції України, в якому зазначається, що: «органи державної влади та органи місцевого самоврядування, їх посадові особи зобов'язані діяти лише на підставі, в межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією та законами України». За своїм змістом, ст. 19 Конституції України являється загальним та фундаментальним антикорупційним положенням, оскільки встановлює заборону будь-яких відхилень в діяльності публічних службовців від визначеної законом їх поведінки [336, с. 45].

2. Важливе місце у правовому регулюванні діяльності НАЗК відіграють *міжнародні нормативно-правові акти*. Згідно до п. 4.1 Регламенту НАЗК, вказаний державний орган планує свою роботу відповідно до міжнародних договорів України, Закону України «Про запобігання корупції» від 14.10.2014 № 1700-VII, антикорупційної стратегії, відповідної державної програми з її реалізації [281].

Варто наголосити, що антикорупційне законодавство в Україні почало формуватися у 1995 р. Але серйозним змінам щодо приведення його основного змісту у відповідність до міжнародних стандартів воно було піддано лише у середині 2000-х років [17, с. 241]. Саме у той період Україна стала учасницею Конвенції ООН проти корупції від 31.10.2003 р. (ратифікована 18.10.2006 р.) [158], Кримінальної конвенції РЄ про боротьбу з корупцією від 27.01.1999 р. (ратифікована 18.10.2006 р.) [167], Додаткового протоколу до Кримінальної конвенції про боротьбу з корупцією від 15.05.2003 р. (ратифікована 18.10.2006 р.) [80] і Цивільної конвенції про боротьбу з корупцією від 04.11.1999 р. (ратифікована 16.03.2005 р.) [340].

Серед міжнародних організацій, нормативно-правові акти яких необхідно враховувати, аналізуючи правові основи діяльності НАЗК, велику роль відіграє Група держав Ради Європи по боротьбі з корупцією (GRECO). Так, в Угоді про

створення групи держав по боротьбі з корупцією (GRECO) зазначається, що вона створена, виходячи з розуміння того, що корупція являє собою величезну загрозу правовим нормам, демократії, правам людини, об'єктивності та соціальній справедливості, перешкоджає економічному розвитку та ставить під загрозу стабільність демократичних інститутів й етичних норм суспільства; нагальності підтримки співробітництва між державами в боротьбі з корупцією, разом з її зв'язками з організованою злочинністю та відмиванням грошей; успішність стратегії боротьби з корупцією вимагає стійких переконань держав в об'єднанні зусиль, обміні досвідом і прийнятті спільних дій, а також зростання суспільної свідомості та моральних цінностей, що є ефективними засобами попередження корупції [212, с. 138].

Слід зазначити, функціонування НАЗК як превентивного антикорупційного органу здійснюється з обов'язковим врахуванням рекомендацій, наданих Групою держав проти корупції (GRECO), а також рекомендацій, наданих Україні в рамках моніторингу Стамбульського плану дій для країн Антикорупційної мережі країн ОЕСР.

3. Закони України. Наразі в Україні діє чимало нормативно-правових актів, які містять норми права, що регулюють питання запобігання та протидії корупції. Проте, основним нормативно-правовим актом, що регламентує діяльність НАЗК, є Закон України «Про запобігання корупції» від 14.10.2014 № 1700-VII [236]. Зазначений нормативно-правовий акт визначає правові та організаційні засади функціонування системи запобігання корупції в Україні, зміст та порядок застосування превентивних антикорупційних механізмів, правила щодо усунення наслідків корупційних правопорушень.

Питанням регулювання діяльності НАЗК присвячений розділ II вказаного закону, у якому визначаються: статус центрального органу виконавчої влади зі спеціальним статусом та його склад; питання щодо правового статусу Голови, заступника Голови НАЗК та повноважень його членів; особливості організації діяльності, гарантії незалежності НАЗК; правовий статус членів, працівників апарату та територіальних органів НАЗК; повноваження НАЗК, його права та

особливості правового статусу уповноважених осіб; окремі аспекти контролю за діяльністю НАЗК; питання щодо соціального захисту та оплати праці членів і працівників апарату НАЗК; особливості фінансового та матеріально-технічного забезпечення вказаного державного органу.

Слід наголосити, що в порівнянні з попередніми законодавчими актами в антикорупційній сфері Закон України «Про запобігання корупції» від 14.10.2014 № 1700-VII використовує таке поняття як «правові основи». Так згідно із ч. 4 ст. 4 вказаного закону правову основу діяльності НАЗК становлять Конституція України, міжнародні договори, згоду на обов'язковість яких надано Верховною Радою України, цей та інші закони України, а також прийняті відповідно до них інші нормативно-правові акти. Крім того, Закон України «Про центральні органи виконавчої влади» від 17.03.2011 № 3166-VI та інші нормативно-правові акти, що регулюють діяльність органів виконавчої влади, а також Закон України «Про державну службу» від 10.12.2015 № 889-VIII застосовуються до НАЗК, його членів, службовців та працівників його апарату, а також до його повноважень стосовно уповноважених підрозділів в частині, що не суперечить Закон України «Про запобігання корупції»[236].

Варто зауважити, що законами України не визначено чіткі критерії віднесення того чи іншого державного органу до центральних органів виконавчої влади зі спеціальним статусом та й взагалі не окреслено специфічні риси правового статусу цих органів державної влади, характерні ознаки їх функціонування, порядок утворення тощо. Разом із тим необхідно зазначити певні особливості правового статусу вказаних суб'єктів, що вказують на доцільність вдосконалення нормативно-правового регулювання їх діяльності: специфічні завдання та функції, особливий порядок вирішення кадрових питань, особливий порядок їх підконтрольності та підзвітності, наявність спеціальних гарантій діяльності для їх членів, право видавати нормативно-правові акти [170, с. 118].

4. Окреме місце у системі нормативно-правових актів, що регулюють діяльність НАЗК, займають *підзаконні нормативно-правові акти*. Так, в

юридичній літературі майже не існує розбіжностей стосовно розуміння юридичної природи та сутності підзаконного нормативно-правового акта. Під останнім розуміють офіційний письмовий акт-документ компетентного уповноваженого органу, створений на підставі та на виконання Конституції та законів України, який містить, змінює або скасовує норми права, створюється у встановленому законодавством порядку із застосуванням спеціальних засобів нормотворчої техніки [62, с. 98].

Серед підзаконних нормативно-правових актів для характеристики правових основ діяльності НАЗК визначальну роль відіграють: Постанова Кабінету Міністрів України від 18.03.2015 № 118 «Про утворення Національного агентства з питань запобігання корупції» [271]; Розпорядження Кабінету Міністрів України від 05.10.2016 № 803-р «Деякі питання запобігання корупції в міністерствах, інших центральних органах виконавчої влади» [78]; Наказ Міністерства фінансів України від 13.03.2015 № 333 «Про затвердження Порядку здійснення перевірки достовірності відомостей, зазначених у декларації про майно, доходи, витрати і зобов'язання фінансового характеру» [251]; Наказ Національного агентства України з питань державної служби від 05.08.2016 № 158 «Про затвердження Загальних правил етичної поведінки державних службовців та посадових осіб місцевого самоврядування» [238] та інші.

Зауважимо, що в останні роки в Україні з'явилась практика прийняття «стратегій» щодо окремих сфер – енергетичної, національної безпеки тощо. При цьому за юридичною силою такі стратегії відносяться до підзаконних нормативно-правових актів. Що ж до затвердження тих чи інших стратегій законами, то таких прикладів є лише два: законами України були затверджені лише Основні засади (стратегія) державної екологічної політики України на період до 2020 року і Засади державної антикорупційної політики в Україні (Антикорупційна стратегія) на 2014 – 2017 роки [53].

Отже, здійснюючи узагальнення щодо аналізу правових основ діяльності НАЗК, зазначимо, що на теперішній час в Україні налічується понад 100

нормативних актів, які спрямовано на вирішення проблеми запобігання та протидії корупції. Проте, наявність такої великої кількості актів зовсім не свідчить про те, що існуюча система є досконалою та ефективною. Зазначені акти приймаються за різних часів різними уповноваженими органами з різною метою і досить часто в них прослідковується відсутність єдиної концепції спрямованої на протидію корупції [337, с. 181].

Слід наголосити, що однією з проблем правового регулювання діяльності НАЗК є відсутність єдиного нормативно-правового акту, який би регламентував його функціонування. Адже не дивлячись на те, що основним нормативно-правовим актом у зазначеній сфері є Закон України «Про запобігання корупції» від 14.10.2014 № 1700-VII [236], більшість питань щодо порядку організації діяльності НАЗК визначені у Регламенті вказаного державного органу. Варто відмітити, що в більшості випадків урегулювання питань щодо правового статусу центральних органів виконавчої влади зі спеціальним статусом закріплено в межах відповідних законів. Серед яких можна виділити: Закон України «Про Національне агентство України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів» від 10.11.2015 № 772-VIII [261], Закон України «Про Антимонопольний комітет України» від 26.11.1993 № 3659-XII, Закон України «Про Фонд державного майна України» від 09.12.2011 № 4107-VI. Таким чином, пропонуємо розробити та прийняти Закон України «Про Національне агентство з питань запобігання корупції», в якому б визначалися як правові, так і організаційні засади функціонування НАЗК та конкретизувалися питання щодо правового статусу вказаного державного органу, його структури, повноважень та компетенції, взаємодії з іншими органами державної влади, визначення основних напрямків діяльності центрального органу виконавчої влади зі спеціальним статусом тощо.

Отже, можна підсумувати, що досконала система нормативно-правових актів у сфері запобігання корупції, в першу чергу, впливає на розуміння певних пріоритетів нашої держави у тій чи іншій сфері та визначення векторів

діяльності уповноважених державою органів. Таким чином, проведене нами дослідження правових основ функціонування НАЗК дасть змогу визначити основні напрямки діяльності зазначеного суб'єкта.

Перш за все варто зазначити, що спрямування діяльності НАЗК впливає з безпосередніх функцій цього державного органу. Так, на відміну від Національного антикорупційного бюро, Спеціалізованої антикорупційної прокуратури та інших правоохоронних органів, які виявляють та розслідують корупційні злочини, головна функція НАЗК – запобігти їх вчиненню. Це відбуватиметься через виявлення та усунення чинників, що дають змогу вчиняти корупційні правопорушення, контроль за дотриманням антикорупційних правил політичними партіями, чиновниками та політиками, роботу із викривачами корупції тощо [137].

Зважаючи на викладене, виникає необхідність безпосереднього дослідження спрямування і перспектив реалізації антикорупційної політики держави шляхом детального аналізу напрямків діяльності НАЗК.

На наш погляд, визначення та аналіз напрямків діяльності НАЗК доцільно здійснювати шляхом дослідження загальних напрямків антикорупційної політики нашої держави, та виокремлення серед них тих, які враховують специфіку функціонування НАЗК.

Враховуючи те, що НАЗК є центральним органом виконавчої влади зі спеціальним статусом, який забезпечує формування та реалізує державну антикорупційну політику, М.В. Романов виділяє напрями, за якими формується державна політика у сфері запобігання корупції: 1. формування концепції політики в сфері протидії корупції; 2. створення нормативної антикорупційної бази; 3. створення спеціальних антикорупційних органів боротьби і контролю; 4. безумовне і оперативне розслідування корупційних діянь і притягнення винних осіб до відповідальності; 5. постійний моніторинг корупційних проявів і формування засобів протидії корупції; 6. активне міжнародне співробітництво в антикорупційному напрямку; 7. формування суспільної думки і виховання

громадян у дусі нетерпимості до корупційних діянь; 8. належне фінансування державного апарату в цілому та антикорупційних програм зокрема [291, с. 5]:

На нашу думку, слід враховувати і позицію, запропоновану авторами Мультимедійного навчального посібнику «Антикорупційна політика в Україні», відповідно до якої основними напрямками антикорупційної політики є: 1. корекція законодавства; 2. більш збалансована система стримувань і противаг між основними інститутами влади; 3. упорядкування системи, структури і функцій органів виконавчої влади; 4. зміна принципів державної (насамперед, публічної цивільної) служби і контроль за майновим становищем представників влади; 5. створення умов для ефективного контролю за розподілом і витрачанням бюджетних коштів; 6. зміцнення судової влади; 7. вдосконалення правоохоронної системи і поліцейської діяльності (діяльності спецслужб); 8. координація антикорупційної політики [21].

Ми вважаємо, що значним недоліком зазначеного переліку напрямків антикорупційної політики є нівелювання значення міжнародного співробітництва в антикорупційній сфері та побудови механізму діяльності уповноважених державних органів з урахуванням міжнародних стандартів.

На думку Ю.Ф. Лавренюк, слід вести мову про такі основні антикорупційні напрями [171, с. 36-37]:

- забезпечення верховенства права як основи демократичних перетворень та розвитку громадянського суспільства, засобів масової інформації, вільної конкуренції у сфері підприємництва;

- проведення глибокого аналізу рівня корупції в державі, причин і умов її існування та корупційних ризиків в основних сферах життєдіяльності, а також комплексних соціологічних опитувань громадської думки та експертів;

- мінімізація можливостей для вчинення корупційних діянь шляхом запровадження відкритості, прозорості, громадського контролю, безпосередньої відповідальності за прийняті рішення та їх наслідки;

- налагодження дієвого механізму фінансового контролю за доходами та видатками суб'єктів відповідальності за корупційні правопорушення;

- урахування взятих міжнародних зобов'язань у сфері запобігання та протидії корупції;
- узгодження з реформами в публічному секторі та сфері покращення умов ведення бізнесу, напрямів реформування основних сфер підвищеного корупційного ризику (медична, освітня, податкова, митна, правоохоронна, судова тощо);
- відображення результатів аналізу і оцінки законодавчого й інституційного забезпечення запобігання і протидії корупції та напрямів їх удосконалення;
- розроблення пріоритетів на основі широкого відкритого обговорення за участю відповідних інститутів громадянського суспільства.

Таким чином, напрями антикорупційної політики повинні доповнюватися і коректуватися з урахуванням постійного моніторингу корупції за різними зрізами - галузевому, регіональній, функціональній, а також у міру отримання нових знань про природу корупції в результаті її глибинних досліджень, зокрема, після більш ретельного вивчення причин корупції; «ділянок» державного та суспільного організму, найбільш уражених корупцією; мотивації корупційної поведінки [21].

Варто відзначити, що на засіданні НАЗК визначено та затверджено п'ять пріоритетних напрямків його діяльності. Документ прийнято в рамках забезпечення підготовки проекту середньострокового плану пріоритетних дій Уряду на 2017 – 2020 роки з урахуванням Програми діяльності Кабінету Міністрів України [224]. Зокрема, пріоритетними напрямками визначено:

- забезпечення ефективної роботи превентивних антикорупційних підрозділів,
- запровадження антикорупційних програм,
- підвищення рівня стандартів доброчесності осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, та прирівняних до них осіб, а також громадськості,

- забезпечення функціонування Єдиного державного реєстру декларацій осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування,

- вдосконалення системи державного контролю за партійними фінансами.

Зазначені напрями покликані забезпечити всеохоплюючий вплив на усі сфери суспільного життя з метою запобігання проявам корупції на всіх рівнях державної влади та у сферах, найбільш сприятливих для впровадження корупційних схем і отримання неправомірних вигід [348, с. 39].

Відповідно до п. 4.2 Регламенту НАЗК, щорічний план роботи Національного агентства формується за такими напрямками [281]:

- антикорупційна політика;
- організація заходів із запобігання та виявлення корупції;
- моніторинг дотримання законодавства про конфлікт інтересів;
- контроль та перевірка декларацій, моніторинг способу життя осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування;
- запобігання політичній корупції;
- інституційний розвиток НАЗК.

Резюмуючи викладене, вважаємо, що основними напрямками діяльності НАЗК є: 1. Діяльність з формування та реалізації державної антикорупційної політики; 2. Координація превентивної діяльності уповноважених суб'єктів в антикорупційній сфері; 3. Робота із законодавством та проектами нормативно-правових актів; 4. Діяльність НАЗК щодо запобігання політичній корупції; 5. Активне міжнародне співробітництво в антикорупційній сфері; 6. Превентивна діяльність щодо осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування; 7. Взаємодія із громадськістю.

Проаналізуємо детальніше зазначені напрямки для більш глибокого розуміння їх сутності.

1. *Діяльність з формування та реалізації державної антикорупційної політики.* Ми вважаємо слушною думку Д.Г. Заброди, який під державною антикорупційною політикою розуміє передбачений законами та підзаконними

нормативно-правовими актами комплекс правових, економічних, освітніх, виховних, організаційних та інших заходів, що формуються і реалізуються органами державної влади, місцевого самоврядування та громадськістю з метою виявлення, припинення фактів корупції, усунення детермінант, що її опосередковують, відновлення порушених прав і законних інтересів фізичних, юридичних осіб та держави [94, с. 103].

Аналіз положень ч.1 ст. 18 Закону України «Про запобігання корупції» від 14.10.2014 № 1700-VII дає змогу стверджувати, що законодавець розглядає поняття «антикорупційна політика» та «антикорупційна стратегія» як тотожні. Згідно частини 3 вказаної статті Антикорупційна стратегія розробляється НАЗК на основі аналізу ситуації щодо корупції, а також результатів виконання попередньої антикорупційної стратегії [236].

Таким чином, визначення стратегії, а також конкретних заходів антикорупційної діяльності є вагомим внеском для вироблення антикорупційної політики в Україні.

Зауважимо, що 25 квітня 2018 року Кабінет Міністрів України схвалив проект Закону України «Про Антикорупційну стратегію на 2018-2020 роки». Законопроект розроблений НАЗК з метою визначення комплексу заходів, **спрямованих на зменшення рівня корупції в Україні та подальше просування антикорупційних ініціатив у державі [332]**. Проте Парламент повернув Уряду проект Закону «Про Антикорупційну стратегію на 2018–2020 роки» на доопрацювання. На наш погляд, для узгодженості дій органів державної влади у зазначеному напрямі необхідно невідкладно створити міжвідомчу робочу групу з розробки принципово нової Антикорупційної стратегії на 2018–2020 роки, з метою подальшого її затвердження Верховною Радою України. До складу вказаної міжвідомчої робочої групи слід включити: 1. фахівців НАЗК; 2. представників Уряду та інших центральних органів виконавчої влади; 3. представників правоохоронних органів; 4. представників Комітету Верховної Ради України з питань запобігання та боротьби з корупцією; 5. міжнародних та

вітчизняних експертів з питань формування і реалізації антикорупційної політики держави.

Слід відзначити, що важливим елементом антикорупційної політики є антикорупційні програми, порядок підготовки і виконання яких визначені у ст. 19 Закону України «Про запобігання корупції» від 14.10.2014 № 1700-VII [236]. Антикорупційні програми є основними локальними стратегічними документами з питань запобігання та виявлення корупції у діяльності органів державної влади. НАЗК є основним координатором здійснення підготовки та виконання антикорупційних програм, а також здійснює їх погодження, надання рекомендацій з удосконалення та постійних моніторинг виконання.

2. Координація превентивної діяльності уповноважених суб'єктів в антикорупційній сфері. У юридичній та управлінській літературі існує досить велика кількість підходів до розуміння поняття координації та переліку її ознак. У найбільш широкому, загальному розумінні координація відображає собою об'єктивну потребу в узгодженості й взаємозалежності, яка є неодмінною умовою успішної життєдіяльності будь-якого суспільства й діяльності його владних і управлінських структур. Так, координація означає як погодженість дій у досягненні певної спільної мети, так і дотримання певних процедурних правил поведінки в загальній сфері діяльності, чітке і послідовне виконання своїх функцій кожним з учасників відносин у цій сфері, де одна структура доповнює або підкріплює іншу [90, с. 128].

Таким чином, координація превентивної діяльності відповідних суб'єктів в антикорупційній сфері полягає в узгодженості дій уповноважених підрозділів (уповноважених осіб) з питань запобігання та виявлення корупції. Уповноважені підрозділи є інструментом реалізації заходів щодо запобігання корупції у відповідних органах державної влади, місцевого самоврядування, підприємствах, установах, організаціях, що входять до сфери їх управління. НАЗК в межах своїх повноважень у зазначеному напрямку: 1. надає методичну допомогу вказаним підрозділам; 2. здійснює методичне забезпечення та аналіз ефективності їх діяльності; 3. здійснює погодження антикорупційних програм.

3. Робота із законодавством та проектами нормативно-правових актів.

Варто відзначити, що НАЗК є суб'єктом проведення антикорупційної експертизи. Відповідно до ч 1. ст. 55 Закону України «Про запобігання корупції» від 14.10.2014 № 1700-VII з метою виявлення в чинних нормативно-правових актах та проектах нормативно-правових актів факторів, що сприяють або можуть сприяти вчиненню корупційних правопорушень, розроблення рекомендацій стосовно їх усунення проводиться антикорупційна експертиза [236]. Слід відмітити, що даним законом передбачено такі форми проведення антикорупційної експертизи:

- обов'язкова антикорупційна експертиза, яка здійснюється Міністерством юстиції України;

- антикорупційна експертиза проектів нормативно-правових актів, внесених на розгляд Верховної Ради України народними депутатами України, яка здійснюється комітетом Верховної Ради України, до предмета відання якого належить питання боротьби з корупцією;

- антикорупційна експертиза, що проводиться НАЗК за власною ініціативою;

- громадська антикорупційна експертиза проектів нормативно-правових актів.

Крім того, згідно ч.9 ст.55 Закону України «Про запобігання корупції» від 14.10.2014 № 1700-VII НАЗК здійснює періодичний перегляд законодавства на наявність у ньому корупціогенних норм та надає Міністерству юстиції України пропозиції щодо включення їх до плану проведення антикорупційної експертизи, передбаченого частиною четвертою цієї статті. До проведення зазначеного моніторингу НАЗК може залучати громадські об'єднання, наукові установи, в тому числі на умовах державного замовлення на підставі відкритого конкурсу [236].

Порядок проведення антикорупційної експертизи проектів нормативно-правових актів НАЗК, затверджений Рішенням НАЗК № 1 від 28.07.2016 [268], визначає механізм проведення антикорупційної експертизи проектів

нормативно-правових актів, що вносяться на розгляд Верховної Ради України або Кабінету Міністрів України.

4. *Діяльність НАЗК щодо запобігання політичній корупції.* Так, у структурі НАЗК функціонує Департамент з питань запобігання політичній корупції. Основним завданням Департаменту є виконання повноважень НАЗК у частині здійснення контролю за дотриманням законодавства щодо фінансування політичних партій, дотриманням встановленого порядку надходження та використання коштів виборчих фондів, вжиття заходів щодо осіб, в діяннях яких є ознаки правопорушень у цій сфері. У своїй діяльності Департамент керується Конституцією і законами України, актами Кабінету Міністрів України, іншими актами законодавства, Регламентом НАЗК, положенням про апарат НАЗК. Департамент з метою опрацювання питань, що належать до компетенції Національного агентства, взаємодіє з іншими структурними підрозділами апарату НАЗК, Секретаріату Кабінету Міністрів України, Адміністрації Президента України, Апарату Верховної Ради України, іншими державними органами та органами місцевого самоврядування. Зокрема, політичні партії зобов'язані подати до Національного агентства з питань запобігання корупції звіти про майно, доходи, витрати і зобов'язання фінансового характеру за відповідний період [289].

Ключовим для даного напрямку діяльності НАЗК є удосконалення системи державного контролю за партійними фінансами. Основними завданнями державного контролю за фінансуванням політичних партій є побудова системи, здатної забезпечити прозорість партійних фінансів, посилити фінансову незалежність партій, а також підвищити рівень їх підзвітності перед виборцями. Досягнути цього можливо шляхом реалізації таких заходів: подальше удосконалення законодавства з метою посилення ролі державного контролю; забезпечення співпраці між усіма учасниками державного контролю за діяльністю політичних партій, державними органами, недержавними організаціями та волонтерами; ефективна стратегія комунікації з мас-медіа та суспільством [224, с. 18].

Варто виділити декілька кроків у зазначеному напрямку діяльності НАЗК та інших державних органів для досягнення відповідної мети:

- удосконалення законодавчої основи діяльності Національного агентства в частині державного контролю за партійними фінансами;
- підготовка технічного завдання для запровадження електронної системи звітності політичних партій;
- посилення адміністративної відповідальності за правопорушення, пов'язаних з фінансуванням партій і передвиборної агітації.

5. Активне міжнародне співробітництво в антикорупційній сфері. Враховуючи положення Антикорупційної програми НАЗК на 2018 рік, варто відмітити, що загальна відомча політика зазначеного центрального органу виконавчої влади зі спеціальним статусом включає забезпечення виконання рекомендацій міжнародних антикорупційних моніторингових механізмів, зокрема у рамках моніторингового механізму Конвенції ООН проти корупції, Групи держав проти корупції (GRECO), Антикорупційної мережі Організації економічної співпраці та розвитку для Східної Європи та Центральної Азії, та інших міжнародних донорських організацій у сфері антикорупційної політики [22, с. 2].

Проте, варто відмітити, що незважаючи на те, що парламент сьомого скликання прийняв в 2014 р. низку необхідних антикорупційних законів, спрямованих на втілення важливих міжнародних рекомендацій, Україна все ще приділяє недостатню увагу виконанню антикорупційних рекомендацій від міжнародних організацій в рамках своєї участі в міжнародно-правових інструментах, що підриває фундамент співробітництва НАЗК з міжнародними суб'єктами в антикорупційній сфері [17, с. 248].

Крім того, згідно п. 18 ч. 1 ст. 11 Закону України «Про запобігання корупції» від 14.10.2014 № 1700-VII до повноважень НАЗК належить координація виконання міжнародних зобов'язань у сфері формування та реалізації антикорупційної політики, співпраця з державними органами,

неурядовими організаціями іноземних держав та міжнародними організаціями в межах своєї компетенції [236].

б. Превентивна діяльність щодо осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування

Слід наголосити, що серед основних факторів, що сприяють виникненню корупції є недостатній рівень доброчесності окремих осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування; відсутність критичного ставлення суспільства до проявів корупції; сприйняття населенням корупції як одного із засобів досягнення бажаного результату [224, с. 8]. Діяльність НАЗК у цьому напрямку передбачає:

- проведення аналізу практики застосування положень щодо конфлікту інтересів, що містяться в Законі України «Про запобігання корупції» від 14.10.2014 № 1700-VII та законах, які регулюють статус і порядок діяльності народних депутатів України та депутатів місцевих рад;
- проведення інформаційної кампанії з метою ознайомлення з новим законодавством про конфлікт інтересів;
- організація проведення на періодичній основі тренінгів для уповноважених підрозділів щодо конфлікту інтересів;
- забезпечення виявлення проблем практичного застосування законодавства щодо запобігання та врегулювання конфлікту інтересів та підготовки відповідних методичних рекомендацій або в разі потреби – пропозицій щодо внесення змін до законодавства.

Крім того, важливим кроком у запобіганні корупції стало запровадження електронного декларування осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування. Оскільки ведення Єдиного державного реєстру декларацій здійснює НАЗК, саме на нього й покладено контроль і перевірку декларацій осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, зберігання та оприлюднення таких декларацій, проведення моніторингу способу життя осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування.

7. *Взаємодія із громадськістю.* НАЗК взаємодіє з інститутами й організаціями громадянського суспільства, зокрема шляхом: залучення до заходів із розробки, реалізації та моніторингу виконання антикорупційної стратегії та державної програми з її реалізації; стимулювання повідомлень про виявлені факти вчинення корупційних або пов'язаних із корупцією правопорушень, реальний, потенційний конфлікт інтересів, інформування про вжиті НАЗК заходи за результатами розгляду повідомлень; залучення до проведення громадської антикорупційної експертизи проектів нормативно-правових актів, моніторингу законодавства на наявність в ньому корупціогенних норм; замовлення проведення досліджень, зокрема наукових, соціологічних тощо, з питань запобігання корупції; інформування з питань запобігання корупції, роз'яснення положень антикорупційного законодавства; забезпечення здійснення громадського контролю за виконанням законів у сфері запобігання корупції відповідно до законодавства [310, с. 312].

Слід наголосити, що Закон України «Про запобігання корупції» від 14.10.2014 № 1700-VII [236] передбачає суттєве розширення ролі громадськості у формуванні, реалізації та здійсненні моніторингу антикорупційної політики. Зокрема, громадськість має право:

- брати участь у формуванні складу НАЗК;
- здійснювати громадський контроль за діяльністю НАЗК через Громадську раду, до повноважень якої належить заслуховування інформації про діяльність, виконання планів і завдань НАЗК, затвердження щорічних звітів про діяльність НАЗК, надання висновків за результатами експертизи проектів актів НАЗК, делегування для участі в засіданнях НАЗК свого представника з правом дорадчого голосу;
- брати участь у парламентських слуханнях на яких розглядатиметься у тому числі національна доповідь щодо стану справ з корупцією.

Таким чином, в рамках дисертаційного дослідження нами вперше ґрунтовно досліджено правові основи діяльності НАЗК, враховуючи специфіку адміністративно-правового статусу вказаного суб'єкта. Удосконалено наукове

розуміння класифікації нормативно-правових актів у сфері правового регулювання діяльності НАЗК, що дозволило дійти висновку, що ані в чинному законодавстві, ані в доктринальних напрацюваннях адміністративного права немає єдиної позиції щодо зазначених питань. Дістали подальшого розвитку пропозиції щодо удосконалення правової регламентації функціонування НАЗК шляхом розробки і прийняття нових законодавчих актів та забезпечення узгодженості дій органів державної влади стосовно розробки та прийняття принципово нової Антикорупційної стратегії, з метою подальшого її затвердження Верховною Радою України.

Було досліджено наукові точки зору щодо правової природи правових основ діяльності НАЗК шляхом аналізу таких категорій як «правове регулювання», «система законодавства», «правове забезпечення». Надано авторське визначення поняття «правові основи діяльності НАЗК», під якими варто розуміти законодавчо закріплену систему норм права, які містяться у нормативно-правових актах різної юридичної сили та визначають правовий статус вказаного суб'єкта, його структуру, повноваження і компетенцію, особливості функціонування та основні напрямки діяльності у сфері запобігання корупції. На підставі аналізу положень чинного законодавства та теоретичних напрацювань з приводу класифікації нормативно-правових актів, що утворюють правові основи діяльності НАЗК здійснено узагальнення точок зору щодо способу їх систематизації, відповідно до якого було виділено та проаналізовано: 1. Конституцію України; 2. Міжнародні нормативно-правові акти; 3. Закони України; 4. Підзаконні нормативно-правові акти.

Аргументовано, що недоліком правового регулювання діяльності НАЗК є відсутність єдиного нормативно-правового акту, який би регламентував його функціонування. Таким чином, нами було запропоновано розробити та прийняти Закон України «Про Національне агентство з питань запобігання корупції», в якому б визначались як правові, так організаційні засади функціонування вказаного центрального органу виконавчої влади зі спеціальним статусом.

Нами було встановлено, що дієва система нормативно-правових актів, які утворюють правові основи функціонування НАЗК, в першу чергу, впливає на розуміння певних пріоритетів нашої держави в антикорупційній сфері та дає змогу визначити основні напрямки діяльності зазначеного суб'єкта. На підставі дослідження теоретичних напрацювань та практики функціонування НАЗК, виокремлено такі напрямки його діяльності: 1. Діяльність з формування та реалізації державної антикорупційної політики; 2. Координація превентивної діяльності уповноважених суб'єктів в антикорупційній сфері; 3. Робота із законодавством та проектами нормативно-правових актів; 4. Діяльність НАЗК щодо запобігання політичній корупції; 5. Активне міжнародне співробітництво в антикорупційній сфері; 6. Превентивна діяльність щодо осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування; 7. Взаємодія із громадськістю.

Таким чином, можна зробити висновок, що однією з найважливіших передумов подолання корупції в нашій державі є створення дієвих правових основ здійснення уповноваженими суб'єктами своєї діяльності у сфері її запобігання. Суттєві політичні та економічні зміни, проєвропейський розвиток українського суспільства, необхідність прозорості функціонування органів державної влади призвели до кардинального оновлення антикорупційного законодавства в нашій державі. Наразі в Україні діє значний масив нормативно-правових актів у сфері запобігання корупції, основним серед яких, що стосується регламентації діяльності НАЗК, є Закон України «Про запобігання корупції» від 14.10.2014 № 1700-VII [236].

Система нормативно-правових актів у сфері запобігання корупції, в першу чергу, покликана закріпити пріоритети діяльності нашої держави у антикорупційній сфері та визначити спрямування діяльності уповноважених державою органів, зокрема НАЗК як центрального органу виконавчої влади зі спеціальним статусом, який забезпечує формування та реалізує державну антикорупційну політику. Ми вважаємо, що такі напрямки діяльності НАЗК повинні бути чітко визначені у чинному законодавстві; обумовлюватись

загальнодержавною антикорупційною стратегією; регламентуватися як міжнародними, так і національними нормативно-правовими актами.

1.3. Сутність і структура адміністративно-правового статусу НАЗК

Дослідження питань правового статусу органів державної влади відіграє особливу роль для вироблення дієвих шляхів удосконалення їх функціонування, що безпосередньо впливає на оптимізацію та підвищення результативності їх діяльності. Визначивши місце НАЗК у системі суб'єктів запобігання та протидії корупції, дослідивши особливості, правові основи та основні напрямки його діяльності, на наш погляд, необхідним є з'ясування сутності та структури адміністративно-правового статусу вказаного органу державної влади. Вважаємо доцільним звернутися до аналізу та уточнення теоретичних напрацювань з окреслених питань, що буде корисним у подальшому для детальної характеристики окремих елементів адміністративно-правового статусу НАЗК в ході дисертаційного дослідження у наступних підрозділах.

Теоретичним аспектам дослідження питань, пов'язаних із адміністративно-правовим статусом органів державної влади, у тому числі і суб'єктів запобігання та протидії корупції, присвятила свою увагу значна кількість науковців, зокрема: М.М. Алексійчук [14]; О.І. Безпалова [40]; А.Т. Гаркуша [60]; В.П. Дюкарев [85]; О.В. Запотоцька [104]; Н.О. Зезека [110]; Т.О. Коломоєць [153]; В.К. Колпаков [155]; Ю.М. Комарова [157]; В.М. Корельський [322]; М.В. Пономарев [211]; Б.М. Ринажевський [283]; Т.В. Сараскіна [292]; А.М. Сердюк [295]; О.Ф. Скакун [299]; С.Г. Стеценко [314]; Ю.Ю. Чуприна [346] та ін.

На наш погляд, досліджувати адміністративно-правовий статус НАЗК потрібно, враховуючи наступні моменти: по-перше, НАЗК є органом державної влади, по-друге, воно є центральним органом виконавчої влади зі спеціальним статусом, по-третє, мова йде про адміністративно-правовий статус, тобто сферу державного управління.

Для вирішення проблеми адміністративно-правового статусу НАЗК в процесі формування та реалізації антикорупційної політики нашої держави, в першу чергу, необхідно з'ясувати сутність вказаного поняття шляхом аналізу його окремих складових. Варто відмітити, що в юридичній і спеціальній літературі це питання проаналізовано досить ґрунтовно.

Категорія «статус» у «Словнику іншомовних слів» у перекладі з латинської означає «положення, стан кого-небудь чи чого-небудь» [302, с. 634]. Авторський колектив великого тлумачного словника сучасної української мови слово «статус» тлумачить як правове становище громадян, державних і громадських органів, міжнародних організацій тощо; становище індивіда або групи осіб щодо інших індивідів або груп у соціальній системі [50, с. 1387].

Отже, із лексичної точки зору поняття «статус» ототожнюється із такими категоріями як «становище» та «правове становище».

Згідно погляду О.Ф. Скакун поняття «правовий статус» визначається як передбачена законодавством система взаємозалежних прав, законних інтересів і обов'язків суб'єкта права [299, с. 569]. Ми вважаємо, що наведене визначення є досить обмеженим, адже виділення лише прав, законних інтересів і обов'язків суб'єкта права як основних елементів його правового статусу не дозволяє в повній мірі окреслити змістовні характеристики вказаного поняття.

Б.М. Ринажевський у своїх працях зазначає, що, розглядаючи різні визначення поняття «правового статусу», можна узагальнити, що правовий статус – це регламентоване нормами права існуюче становище суб'єкта в певній системі, яке залежить від структури, прав, завдань і відповідальності. При цьому правовий статус суб'єктів права складається з об'єктивних, фактично наявних елементів, виявивши та проаналізувавши які в цілому можна пізнати явище комплексно [283, с. 18]. На наш погляд, наведена точка зору має право на існування, проте із неї важко визначити які ж елементи входять до структури правового статусу. Так, виділяючи права суб'єкта права, науковець не звертає увагу на відповідні обов'язки, враховуючи те, що вказані поняття в юридичній науці завжди розглядаються як взаємозалежні та взаємодоповнюючі.

На думку Ю.М. Комарової, правовий статус – це особлива ознака, котра вказує на певний стан учасника суспільних відносин, яка характеризується наявністю певного комплексу юридичних прав та обов'язків (правоздатність та дієздатність особи) та обов'язково законодавчо закріплена нормами права. Науковець зазначає, що одночасно міру юридичної відповідальності, яка настає у разі порушення особою вимог норм права, а також обсяг нормативно закріплених прав та обов'язків суб'єкта права, котрі, у свою чергу, визначають межі необхідності та можливості поведінки індивіда, регулює саме правовий статус [157, с. 61]. Таким чином науковець робить акцент на такій особливій ознаці правового статусу будь-якого суб'єкта як нормативна визначеність. Вважаємо таку думку доцільною, адже саме правові основи діяльності НАЗК визначають правовий статус вказаного суб'єкта, його структуру, повноваження і компетенцію, особливості функціонування та основні напрямки діяльності у сфері запобігання корупції.

Вважаємо влучною думку О.І. Беспалової, яка у своїх працях дійшла висновку, що терміни «статус» та «правовий статус» вживаються щодо фізичних осіб (особа, громадянин, працівник правоохоронних органів, державний службовець, керівник), а також по відношенню до юридичних осіб (органи державної влади та місцевого самоврядування, об'єднання громадян, підприємства, установи організації). Крім того науковець зазначає, що поняття «правовий статус» має загальний характер, що відображає загальні характеристики суб'єкта права (фізичної чи юридичної особи) щодо інших індивідів або органів держави у певній системі. Натомість, більш точний зміст статусу формують норми відповідних галузей права: конституційного, адміністративного, кримінального, цивільного тощо. Зважаючи на це виділяють відповідно конституційно-правовий, адміністративно-правовий, цивільно-правовий, кримінально-правовий та інші статуси [40, с. 31].

Враховуючи приналежність НАЗК до центральних органів виконавчої влади зі спеціальним статусом та публічний характер його діяльності,

розглянемо погляди науковців на визначення такої категорії як «адміністративно-правовий статус».

На думку Т.О. Коломоєць, адміністративно-правовий статус – це сукупність суб'єктивних прав і обов'язків закріплених нормами адміністративного права за певним державним органом. Водночас обов'язковою ознакою набуття суб'єктом адміністративно-правового статусу є наявність у нього конкретних суб'єктивних прав і обов'язків, що реалізуються у рамках як адміністративних правовідносин, так і поза ними [153, с. 64].

Ми погоджуємося із наведеною позицією науковця стосовно того, що не варто обмежувати реалізацію прав та обов'язків суб'єкта лише адміністративними правовідносинами. Так, зокрема, особливе значення мають конституційні правовідносини, що обумовлюється закріпленням в Основному Законі засад функціонування органів державної влади в нашій державі. Крім того, зауважимо, що кримінально-правові відносини виникають, розвиваються і припиняються у зв'язку зі вчиненням корупційних правопорушень, що передбачені нормами кримінального права у вигляді специфічного суспільного зв'язку (взаємозв'язку) між державою (за дорученням та від імені якої виступають відповідні державні органи, зокрема і НАЗК), і особою, що вчинила злочин, які наділяються суб'єктивними правами та юридичними обов'язками, що забезпечуються примусовою силою держави [323, с. 53].

Найбільш універсальною і вдалою вважаємо точку зору В. Шамрая, відповідно до якої, адміністративно-правовий статус – це сукупність універсальних, нормативно-визначених, взаємозалежних, відносно стабільних елементів (мета, цілі, завдання, функції, повноваження, компетенція, відповідальність), які відображають вдосконалення державного механізму загалом через конкретний державний орган [347, с. 41].

Необхідно враховувати і думку С.Г. Стеценка, котрий стверджує, що адміністративно-правовий статус – це сукупність прав, обов'язків та гарантій їх реалізації, закріплених у нормах адміністративного права. В основі адміністративно-правового статусу лежить адміністративна правосуб'єктність.

Науковець наголошує, що кожний суб'єкт адміністративного права має свій варіант притаманного йому адміністративно-правового статусу. Чинники, що впливають на прояви адміністративної дієздатності, також видозмінюють характеристики адміністративно-правового статусу [314, с. 92-93]. Ми погоджуємося із вказаною позицією автора, адже говорячи в узагальненому вигляді про адміністративно-правовий статус суб'єкта права, необхідно враховувати особливості правового становища як фізичних так юридичних осіб, що у свою чергу мають свої відмінності і характерні риси.

Отже, можна підсумувати, що у наукових колах немає єдиної точки зору щодо сутності та елементного складу такої категорії як «адміністративно-правовий статус». Проте більшість авторів сходяться на думці, що основною характеристикою «адміністративно-правового статусу» є наявність законодавчо закріпленого комплексу юридичних прав та обов'язків суб'єкта права, що визначає його становище у певній системі правовідносин.

Варто відзначити, що для чіткого окреслення предмета нашого дослідження необхідно розрізнити такі категорії як «адміністративна правосуб'єктність» та «адміністративно-правовий статус». Коли йдеться про потенційну здатність суб'єкта адміністративного права мати певні права і виконувати покладені на нього обов'язки, то мається на увазі його адміністративна правосуб'єктність. З іншого боку, коли йдеться про наявні у того самого суб'єкта права й обов'язки, які реалізуються ним як в адміністративних правовідносинах, так і поза ними, то увага акцентується на його адміністративно-правовому статусі [342, с. 133].

Схожої точки зору притримується В.К. Колпаков, який зазначає, що складовими адміністративної правосуб'єктності є: потенційна здатність мати права й обов'язки у сфері державного управління (адміністративна правоздатність), реалізовувати надані права й обов'язки у сфері державного управління (адміністративна дієздатність), а наявність суб'єктивних прав і обов'язків у сфері державного управління формує адміністративно-правовий статус суб'єкта [155, с. 97].

Отже, враховуючи зазначені вище погляди науковців, *адміністративно-правовий статус НАЗК можна визначити як обумовлену функціональним призначенням, законодавчо регламентовану сукупність його юридичних прав, обов'язків і гарантій, які реалізуються у рамках як адміністративних правовідносин, так і поза ними і відображають реальне становище та місце центрального органу виконавчої влади зі спеціальним статусом у системі суб'єктів запобігання та протидії корупції, визначаючи при цьому специфіку його діяльності.*

Проте, враховуючи місце і роль НАЗК в державному механізмі при формуванні і реалізації антикорупційної політики нашої держави, слід відмітити, що адміністративно-правовий статус вказаного державного органу має свої особливості порівняно з адміністративно-правовим статусом інших суб'єктів права.

Таким чином, проаналізуємо характерні ознаки, притаманні адміністративно-правовому статусу НАЗК відповідно до існуючих теоретичних напрацювань юридичної науки.

В.М. Корельський визначає адміністративно-правовий статус як багатоаспектну категорію, що:

1. *по-перше*, має загальний, універсальний характер, включає статуси різних суб'єктів правовідносин: держави, суспільства, особи тощо;

2. *по-друге*, відображає індивідуальні особливості суб'єктів і реальне положення їх у системі багатоманітних суспільних відносин;

3. *по-третє*, адміністративно-правовий статус не може бути реалізований без обов'язків, що кореспондуються правам, без юридичної відповідальності в необхідних випадках без правових гарантій;

4. *по-четверте*, категорія адміністративно-правовий статус визначає права і обов'язки суб'єктів у системному вигляді, що дає змогу здійснити порівняльний аналіз статусів різних суб'єктів, для відкриття нових шляхів для їх вдосконалення [322, с. 129].

Цікавою є позиція М. Карпи, відповідно до якої основними статусними ознаками суб'єктів публічної служби є:

- набуття статусу суб'єкта публічної служби відбувається винятково на підставі нормативно-правового його закріплення (статутне закріплення, укладання договору, нормативно-правове визначення);
- закріплення виконання публічних функцій у компетенційних межах суб'єкта;
- набуття компетенції (повноважень, відповідальності, предметів відання тощо) як статусних характеристик суб'єкта;
- реалізація компетенцій суб'єктів публічної служби відповідно до їх статусних характеристик [140, с. 146].

З позиції А.М. Сердюк, значення слова «статус» тотожне поняттю «становище». Науковець зазначає, що встановлення адміністративно-правового статусу є однією з форм правового регулювання адміністративної діяльності суб'єкта і, незважаючи на відмінності в адміністративно-правових статусах різних органів виконавчої влади, всім їм, властиві спільні риси правового становища, а саме: діяльність органів виконавчої влади завжди підзаконна; діяльність органів виконавчої влади носить виконавчо-розпорядчий характер; адміністративно-правовий статус органів виконавчої влади завжди визначається нормами законодавчих та інших нормативних актів; державно-владний характер діяльності органів виконавчої влади; вертикальна підпорядкованість (цей принцип не виключає існування по деяких питанням і горизонтальних субординаційних відносин) [295, с. 78].

Ми піддаємо сумніву доцільність наведеної позиції А.М. Сердюка, у зв'язку з фактичним змішуванням достатньо широкого кола самостійних дефініцій, таких як «адміністративно-правовий статус», «правове регулювання», «адміністративна діяльність». Крім того, ми вважаємо, що перераховані риси правового становища органів виконавчої влади притаманні більше для характеристики адміністративної діяльності відповідних суб'єктів, ніж їх адміністративно-правового статусу.

Зауважимо, що специфічні риси, які характеризують адміністративно-правовий статус НАЗК, можна виділити виходячи з положень деяких нормативно-правових актів, що утворюють правові основи діяльності вказаного антикорупційного органу державної влади. Так, відповідно до Закону України «Про центральні органи виконавчої влади» від 17.03.2011 № 3166-VI відповідні державні органи утворюються для виконання окремих функцій з реалізації державної політики як служби, агентства, інспекції. Діяльність центральних органів виконавчої влади спрямовує та координує Кабінет міністрів України через відповідних міністрів згідно із законодавством (ст. 16) [274]. Виходячи з цього, специфічними характеристиками центральних органів виконавчої влади зі спеціальним статусом, у тому числі і НАЗК, є те, що:

- такий центральний орган виконавчої влади зі спеціальним статусом утворює Кабінет міністрів України;

- у разі виникнення у керівника центрального органу виконавчої влади зі спеціальним статусом реального чи потенційного конфлікту інтересів він зобов'язаний не пізніше наступного робочого дня письмово поінформувати про це не міністра, який спрямовує та координує відповідний державний орган, а безпосередньо Кабінет міністрів України – і в цьому випадку за результатами розгляду зазначеної інформації Кабінет міністрів України приймає рішення про здійснення заходів із врегулювання конфлікту інтересів відповідного керівника та здійснює контроль за їх реалізацією;

- питання діяльності центрального органу виконавчої влади зі спеціальним статусом у Кабінеті міністрів України представляє Прем'єр-міністр України, а не той чи інший міністр;

- положення Закону «Про центральні органи виконавчої влади» від 17.03.2011 № 3166-VI поширюються на відповідні державні органи, крім випадків, коли Конституцією та законами України визначені інші особливості організації та порядку їх діяльності.

Ю.Ю. Чуприна до основних ознак центральних органів виконавчої влади зі спеціальним статусом відносить особливу компетенція, особливості

взаємовідносин з вищим органом у системі органів виконавчої влади – Кабінетом міністрів України, порядок утворення, реорганізації та ліквідації, а також призначення на посади та звільнення з посад керівників цих органів, відмінний від інших центральних органів виконавчої влади зі спеціальним статусом, особливі управлінські стани з іншими органами державної влади. Науковець наголошує, що основною відмінною ознакою зазначених суб'єктів є їх особлива компетенція, для забезпечення належної реалізації якої такі центральні органи виконавчої влади зі спеціальним статусом і наділені всіма іншими особливими ознаками. При цьому особливі ознаки центральних органів виконавчої влади зі спеціальним статусом свідчать про перехідний характер зазначених суб'єктів, про їх тимчасове перебування в системі органів виконавчої влади та необхідність їх виведення за межі виконавчої гілки влади [346, с. 103]. Такий погляд вбачаємо цікавим та альтернативним з наукової і практичної точки зору, проте незважаючи на неоднозначність у розумінні сутності адміністративно-правового статусу центральних органів виконавчої влади зі спеціальним статусом, віднесення їх до виконавчої гілки влади вважаємо обґрунтованим. Так, діяльність НАЗК як антикорупційного державного органу спрямована, в першу чергу, на формування та реалізацію державної антикорупційної політики, що свідчить про виконавчий характер такої діяльності.

Проте, можна констатувати наявність значних прогалин у законодавстві на предмет правового регулювання діяльності НАЗК як центрального органу виконавчої влади зі спеціальним статусом. Зокрема, можна виділити такі недоліки Закону України «Про центральні органи виконавчої влади» від 17.03.2011 № 3166-VI [274] щодо цього питання:

- 1) в переліку інших центральних органів виконавчої влади, який міститься у ст. 16 вказаного закону, відсутнє згадування про відповідні державні органи зі спеціальним статусом [308, с. 7];

2) не визначено чіткі критерії віднесення того чи іншого державного органу до центральних органів виконавчої влади зі спеціальним статусом [170, с. 116];

3) відсутність визначення порядку реорганізації та ліквідації центральних органів виконавчої влади зі спеціальним статусом [49, с. 132];

Зазначимо, що також існують суперечності і у статусі членів НАЗК, які відповідно до положень Закону «Про запобігання корупції» від 14.10.2014 № 1700-VII [236] є державними службовцями, тоді як Закон України «Про державну службу» від 10.12.2015 № 889-VIII (п. 4 ч. 3 ст. 3) [234], введений в дію у травні 2016 р., виключив їх зі сфери застосування норм цього Закону. На наш погляд, наведена суперечність має бути усунена шляхом внесення законодавчих змін.

Резюмуючи викладене, можна зазначити, що адміністративно-правовому статусу НАЗК, характерні такі ознаки: 1) нормативно-правове визначення; 2) відображує особливе правове становище суб'єкта у системі різноманітних правовідносин як в антикорупційній сфері, так і поза нею; 3) обумовлюється функціональним призначенням центрального органу виконавчої влади зі спеціальним статусом; 4) наявність особливої компетенції як ключового елемента адміністративно-правового статусу.

Слід відмітити, що у науковій літературі відсутня єдність поглядів щодо структури адміністративно-правового статусу органів державної влади. Виходячи з цього, виникає потреба проаналізувати найпоширеніші точки зору науковців щодо вказаного питання.

О.В. Запотоцька виділяє такі елементи адміністративно-правового статусу органів публічної адміністрації: 1) організаційні елементи статусу – мета створення, організаційна структура, принципи, завдання, напрями діяльності, порядок створення, реорганізації та ліквідації, наявність структурних утворень; 2) змістовні елементи – права, обов'язки, адміністративна відповідальність, повноваження та компетенція [104, с. 101].

Ю.М. Комарова, аналізуючи сутність адміністративно-правового статусу Національного антикорупційного бюро України як державного органу у сфері запобігання і протидії корупції, вважає, що його слід розуміти, як наявність та сукупність компетенцій (мети створення, цілей діяльності, завдань, функцій), повноважень (права та обов'язки у визначеній діяльності, а також її гарантії) та юридична відповідальність. В результаті чого науковець пропонує поділити елементи адміністративно-правового статусу на дві групи [157, с. 74]:

1) елементи операційного характеру, за допомогою яких здійснюється основна діяльність Національного антикорупційного бюро України, такі як: права, обов'язки, повноваження, компетенція та відповідальність;

2) елементи організаційного характеру, які носять установчий характер, такі як: мета створення, завдання, принципи, напрями діяльності, порядок створення, реорганізації та ліквідації, структура, чисельність та територіальні підрозділи.

М.М. Алексійчук зазначає, що основою діяльності будь-якого органу виконавчої влади є адміністративно-правовий статус, до характеристик якого належать: точна назва органу, його місце в ієрархії суб'єктів державної влади, питання підлеглості; мета, завдання і функції органу; порядок його утворення, реорганізації і ліквідації; напрями, форми й методи діяльності; структура органу [14, с. 27]. На думку науковця, основним елементом правового статусу вважається відповідальність та адміністративна правосуб'єктність (компетенція), яка складається з адміністративної правоздатності та дієздатності [14, с. 31]. На наш погляд, автор не зовсім обґрунтовано ототожнює такі категорії як «адміністративна правосуб'єктність» та «компетенція», що пояснюється висновками зробленими в ході попереднього дослідження, згідно яких наявність можливості набуття суб'єктивних прав і обов'язків ще не означає процес формування адміністративно-правового статусу відповідного суб'єкта.

На погляд Б.М. Гука, адміністративно-правовий статус державного органу охоплює різні аспекти його організації та діяльності, має досить

складний зміст, що містить не тільки елементи повноважень, а й ряд інших складових, що визначають організаційні та функціональні засади діяльності державного органу. До таких елементів можна віднести нормативне призначення органу та визначення його місця в системі органів виконавчої влади, формулювання завдань і функцій, встановлення повноважень і наділення правом приймати необхідні управлінські рішення тощо [70, с. 87]. На нашу думку, не доцільно окремо як самостійний елемент адміністративно-правового статусу органу державної влади виділяти право приймати необхідні управлінські рішення. Адже ми вважаємо, що права і обов'язки необхідно розглядати комплексно і системно, що дасть змогу окреслити місце і роль кожного окремого суб'єкта шляхом їх порівняння.

О.В. Пономарев, аналізуючи особливості та структуру адміністративно-правового статусу центральних органів виконавчої влади зі спеціальним статусом на прикладі Антимонопольного комітету України зазначає, що для цього слід враховувати декілька обставин. Насамперед те, що Антимонопольний комітет України є державним органом і, відповідно до чинного законодавства, він діє з визначеною законом метою шляхом виконання певних завдань, реалізуючи конкретні функції. Як державний орган, Антимонопольний комітет України має певну організаційну побудову у формі організаційної структури – власне Антимонопольного комітету України, його структурних підрозділів, територіальних органів Комітету. По-друге, завдання і функції Антимонопольного комітету України реалізуються шляхом діяльності його службовців як посадових осіб, які набувають повноважень відповідних компетенції Антимонопольного комітету України. За невиконання чи неналежне виконання повноважень службовці Антимонопольного комітету України несуть юридичну відповідальність [211, с. 80]. Виходячи із зазначеного, автор до структури адміністративно-правового статусу Антимонопольного комітету України відносить такі елементи: 1) мета, завдання, функції; 2) компетенція; 3) організація діяльності; 4) юридична відповідальність службовців Антимонопольного комітету України [211, с. 81].

В.П. Дюкарєв, досліджуючи теоретичні напрацювання юридичної науки щодо адміністративно-правового статусу органу державної влади, дійшов висновку, що основними його складовими елементами є [85, с. 37]:

- юридично закріплені цілі, завдання та функції,
- компетенція (права та обов'язки);
- організаційно-структурний компонент (нормативне регулювання порядку утворення (обрання, призначення), легалізації, реорганізації, ліквідації, підпорядкованості, встановлення та зміни внутрішньоорганізаційної структури, право на організаційне самовизначення, процедури діяльності, офіційні символи, тощо);
- відповідальність.

А.Т. Гаркуша, вивчаючи особливості адміністративно-правового статусу Національного агентства України з питань державної служби, дійшов висновку, що його структуру становлять такі елементи, як: завдання, принципи, функції, компетенція, взаємодія, структура, організація діяльності. При цьому, визначальними елементами правового статусу Національного агентства України з питань державної служби автор називає завдання, принципи і функції, центральними – компетенція і взаємодія, допоміжними – структура і організація діяльності [60, с. 240]. Ми вважаємо суттєвим недоліком такої точки зору щодо структури адміністративно-правового статусу органів державної влади ігнорування такого важливого елемента як юридична відповідальність.

М.К. Золотарьова висловлює думку, що адміністративно-правовий статус, встановлений нормативно-правовими актами України, є об'ємним поняттям, що характеризує вихідне положення конкретного суб'єкта в системі органів виконавчої влади. На погляд дослідника, головною складовою адміністративно-правового статусу органів державної виконавчої влади є компетенція, яка доповнюється відповідальністю, завданнями, функціями, організацією (структурою) та порядком діяльності (форми та методи діяльності, порядок створення та припинення) [111, с. 31].

М.М. Добкін, досліджуючи адміністративно-правовий статус виконавчих органів міських рад, зазначає, що вказана категорія є комплексним явищем, яке складається з декількох складових, які ґрунтуються на правах та обов'язках. Але виділяти лише два компоненти структури адміністративно-правового статусу (права й обов'язки) є неправильним, тому що наявність лише прав та обов'язків не розкриває повністю зміст адміністративно-правового статусу суб'єкта права, який ще й несе відповідальність перед суспільством і державою. Крім того, для здійснення ним своїх законних прав йому надаються державою певні гарантії [79, с. 13].

Н.О. Зезека наголошує на тому, що компетенція є головною складовою змісту правового статусу кожного органу, яка доповнюється такими важливими елементами, як його завдання, функції, характер взаємозв'язків з іншими органами, місце в ієрархічній структурі органів виконавчої влади, порядок вирішення установчих і кадрових питань тощо [110, с. 32]. Науковець, досліджуючи адміністративно-правовий статус Державної служби зайнятості України, вважає, що він містить у собі характеристику відповідного суб'єкта як державного органу і складається з таких елементів: компетенція, що включає права та обов'язки, та правозастосування, а також визначення особливостей статусу працівників Державної служби зайнятості України, що містить у собі три елементи: права, обов'язки та відповідальність. Таким чином, адміністративно-правовий статус Державної служби зайнятості України містить такі елементи: компетенція, правозастосування, юридична відповідальність [110, с. 39].

Т. В. Сараскіна основними характеристиками адміністративно-правового статусу державних органів називає: установлення призначення державного органу та його місця в системі органів виконавчої влади, мету утворення державного органу; визначення сфери його діяльності, формулювання його завдань і функцій; встановлення прав та обов'язків (повноважень) щодо здійснення поставлених перед ним завдань та функцій у певній галузі чи сфері його відання; наділення його правом приймати відповідні правові акти, міру

відповідальності державного органу та його посадових осіб за порушення законності в діяльності органу; порядок формування структури, штатів фінансування, порядку ліквідації; компетенція в прийнятті, реалізації і контролі за виконанням власних рішень; інформаційне забезпечення органу виконавчої влади та його структурних підрозділів [292, с. 59].

На наш погляд, можна зробити певні узагальнення, що приведені вище точки зору науковців щодо структури адміністративно-правового статусу органів державної влади є теоретично виправданими та всі мають право на існування. Однак ми переконані, що доцільним є виділення таких елементів адміністративно-правового статусу НАЗК, які б мали не тільки теоретичне значення, але б і відображали фактичний стан практичної діяльності вказаного центрального органу виконавчої влади зі спеціальним статусом і об'єктивно визначали його місце серед інших суб'єктів в антикорупційній сфері.

Отже, пропонуємо дослідити запропоновані науковцями елементи адміністративно-правового статусу, враховуючи особливості функціонування НАЗК.

Таким чином, вважаємо, що адміністративно-правовий статус НАЗК включає відповідні елементи, які можна умовно поділити на такі блоки:

1) *функціональний блок* – компетенція, повноваження НАЗК та відповідальність його посадових осіб;

2) *організаційно-структурний блок* – порядок утворення, реорганізації та ліквідації; точна назва центрального органу виконавчої влади зі спеціальним статусом і його структура; мета, завдання, функції, принципи, форми і методи діяльності НАЗК.

Розглянемо серед перерахованих ключові елементи, які відіграють особливу роль для розуміння сутності адміністративно-правового статусу НАЗК і створюватимуть підґрунтя для більш детального аналізу окремих складових зазначеного статусу у наступних підрозділах дисертаційного дослідження.

На наш погляд, враховуючи зазначені вище точки зору науковців, для розкриття функціонального аспекту адміністративно-правового статусу НАЗК вирішальну роль відіграє компетенція вказаного суб'єкта запобігання корупції.

Закріплення за органами публічної влади визначеної компетенції є одним із способів державного регулювання їхніх дій, організації та впорядкування їхньої діяльності, що дозволяє визначити, як і якою мірою той чи інший орган публічної влади виконує свою роль, які його відносини з державними структурами, громадськими інститутами.

В.Б. Авер'янов звертає увагу на те, що компетенція (права і обов'язки) є головною складовою змісту адміністративно-правового статусу кожного державного органу, що доповнюється такими важливими елементами, як його завдання, функції, характер взаємозв'язків з іншими органами (як за «вертикаллю», так і за «горизонталлю»), місце в ієрархічній структурі органів виконавчої влади, порядок вирішення установчих і кадрових питань [52, с. 247].

На думку Ю.М. Комарової, сферу діяльності будь-якого органу державної влади становить його компетенція, однак конкретні можливості у виконанні своїх функціональних обов'язків в її рамках передбачають саме повноваження. Таким чином повноваження виступають певного роду межами компетенції даної інституції та контролюють можливість пересікання сфер діяльності відразу декількох органів мінімізуючи вплив на однорідні суспільні зв'язки [157, с. 68].

Досліджуючи нормативно-правові засади компетенцій антикорупційних органів державної влади, В. Волик зазначає, що НАЗК є спеціалізованим інститутом, що на законодавчому рівні наділений компетенціями з попередження та боротьби з корупцією. Відповідно до законодавства, воно повинно виконувати певні функції у боротьбі з корупцією, а саме: проведення досліджень і аналізу, розробка та координація політики в галузі боротьби з корупцією, здійснення контролю за деклараціями про доходи посадових осіб, проведення навчання та надання консультацій різним відомствам про ризик корупції, можливі заходи щодо її запобігання. Так, науковець зазначає, що

компетенцією НАЗК є встановлена нормативно-правовими актами України сукупність прав, обов'язків і відповідальності цього органу виконавчої влади та його посадових осіб, які забезпечують здійснення функцій і завдань антикорупційної політики [54, с. 16].

Ми вважаємо вдалою думку І.В. Галашана, відповідно до якої адміністративно-правовий статус НАЗК становить його компетенція, тобто визначене коло права та обов'язків вказаного державного органу. Автор пропонує класифікувати права, якими наділене НАЗК на: 1) право на доступ до інформації; 2) право на координаційну діяльність у сфері запобігання корупції; 3) право на здійснення контрольної діяльності; 4) право на вжиття заходів реагування 5) право на здійснення нормотворчої діяльності; 6) право на здійснення методологічно-аналітичної діяльності [57, с. 121].

На наш погляд, зазначена класифікація прав НАЗК окреслює характерні властивості, які визначають їх специфічну роль у регулюванні суспільних відносин в антикорупційній сфері, проте об'єктивно не відображає їх розподіл за основними напрямками діяльності відповідного антикорупційного органу.

Щодо обов'язків НАЗК, то незважаючи на те, що їх перелік окремо в законодавчих актах не визначено, науковець виокремлює: 1) обов'язки щодо реалізації наглядової діяльності; 2) обов'язки щодо реалізації контрольної діяльності; 3) обов'язки щодо реалізації методичної діяльності; 4) обов'язки щодо реалізації координаційної діяльності; 5) обов'язки щодо реалізації нормотворчої діяльності; 6) обов'язки щодо реалізації антикорупційної фінансової діяльності; 7) обов'язки, спрямовані на забезпечення реалізації принципу публічності у сфері запобігання корупції [57, с. 122]. Ми вважаємо, що суттєвим недоліком наведеного переліку обов'язків НАЗК є те, що автор окремо не визначає обов'язки щодо організації та здійснення взаємодії з міжнародними суб'єктами.

Варто відмітити, що законодавцем не визначено в Законі України «Про запобігання корупції» від 14.10.2014 № 1700-VII конкретного переліку обов'язків НАЗК, на відміну від прав центрального органу виконавчої влади зі

спеціальним статусом, яким присвячена стаття 12 вказаного Закону. Таким чином, пропонуємо в окремій статті («Обов'язки Національного агентства») перерахувати та закріпити за НАЗК перелік обов'язків, що буде сприяти покращенню гарантування реалізації вказаного державного органу своїх прав. На наш погляд, необхідно виокремити зобов'язання НАЗК, що стосуються основних напрямків діяльності вказаного суб'єкта та розділити їх на такі групи: 1) обов'язки щодо забезпечення формування та реалізації державної антикорупційної політики; 2) обов'язки щодо здійснення координації превентивної діяльності уповноважених суб'єктів в антикорупційній сфері; 3) обов'язки щодо організації і здійснення роботи із законодавством та проектами нормативно-правових актів; 4) обов'язки щодо забезпечення діяльності НАЗК щодо запобігання політичній корупції; 5) обов'язки щодо провадження в практику діяльності органів державної влади систему міжнародних антикорупційних стандартів; 6) обов'язки щодо здійснення превентивної діяльності стосовно осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування; 7) обов'язки, спрямовані на забезпечення взаємодії і співпраці із громадськістю.

Не менш значимим елементом, що відноситься до функціонального блоку структури адміністративно-правового статусу НАЗК є юридична відповідальність посадових осіб НАЗК. Так, В.В. Копейчиков вважає, що юридична відповідальність – це правовідносини, в яких держава має право застосовувати певні заходи примусу до суб'єктів, які скоїли правопорушення і зобов'язані зазнати втрат чи обмежень, передбачених санкціями норм права [96, с. 204]. На нашу думку, юридична відповідальність є невід'ємним складовим елементом адміністративно-правового статусу НАЗК, так і будь-якої посадової особи вказаного антикорупційного органу, яка в сукупності з іншими складовими дозволяє в повній мірі надати характеристику особливостям здійснення того чи іншого виду державної служби.

На наш погляд, важливу роль для характеристики адміністративно-правового статусу НАЗК відіграє організаційно-структурний блок його

елементного складу. Так, у Законі України «Про запобігання корупції» від 14.10.2014 № 1700-VII [236] передбачено окрему статтю (ст.4) під назвою «Статус Національного агентства з питань запобігання корупції» в якій зазначається, що НАЗК є центральним органом виконавчої влади зі спеціальним статусом, який забезпечує формування та реалізує державну антикорупційну політику. Таким чином, у вказані статті зазначається конкретна назва відповідного центрального органу виконавчої влади зі спеціальним статусом; питання його відповідальності, підконтрольності та підзвітності; порядок утворення та правові основи діяльності; питання, що стосуються правомочності НАЗК.

Крім того, варто зауважити, що порядок утворення, реорганізації та ліквідації НАЗК регламентується положеннями ст. 5 Закону України «Про центральні органи виконавчої влади» від 17.03.2011 № 3166-VI [274] та Постановою Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку здійснення заходів, пов'язаних з утворенням, реорганізацією або ліквідацією міністерств, інших центральних органів виконавчої влади» від 20.09. 2011 № 1074 [250].

Характеризуючи структуру відповідного антикорупційного органу, зазначимо, що НАЗК є колегіальним органом, до складу якого входить п'ять членів. Враховуючи зазначене, зауважимо, що НАЗК прийняло рішення, яким визначило функціональні обов'язки кожного з членів НАЗК. На Голову НАЗК покладено обов'язок спрямовувати і координувати діяльність Департаменту з питань запобігання політичній корупції. Окремі члени НАЗК будуть зобов'язані: опікуватись Департаментом координації антикорупційної політики; спрямовувати роботу Департаменту організації роботи із запобігання та виявлення корупції; координувати роботу Департаменту моніторингу дотримання законодавства про конфлікт інтересів та інших обмежень щодо запобігання корупції спрямовувати Діяльність Департаменту фінансового контролю та моніторингу способу життя [105].

Наступними елементами організаційно-структурного блоку є мета, завдання, функції, принципи, форми та методи діяльності НАЗК. Наведемо загальну характеристику вказаних елементів з метою подальшого їх детального розкриття у наступних підрозділах дисертаційного дослідження.

Ми погоджуємося із точкою зору В. Волика стосовно мети діяльності НАЗК. Так, автор зауважує, що НАЗК створено як багатоцільову установу з метою реалізації комплексного підходу та зосередження в межах однієї установи всіх основних функцій щодо попередження і боротьби з корупцією. Така модель багатоцільового агентства з питань боротьби з корупцією забезпечує реалізацію багатьох функцій: розробка політики, аналітична діяльність, технічна допомога, взаємодія з громадянським суспільством, здійснення відкритого доступу до інформації, моніторинг, слідча діяльність [54, с. 16-17].

Схожої позиції стосовно безпосереднього зв'язку мети діяльності НАЗК з її функціями дотримується і В.П. Дюкарев, який зазначає, що функції — це основні взаємопов'язані напрямки діяльності, які реалізуються як органом в цілому, так і його структурними підрозділами, посадовими особами і службовцями для досягнення загальної мети. Функціям властиві безперервність і постійність, необумовленість конкретними подіями і діями. Щодо завдань, то вони, по суті, мають тимчасовий характер. Передбачається, що по їх досягненні в процесі діяльності вони будуть або зняті, або змінені на нові. Разом з тим, досить складно назвати функцію, не вказавши її призначення, тобто не визначивши відповідного завдання або цілі. Тому, як правило, в статусі державного органу, в тому числі й НАЗК, чітке закріплення (і розмежування) функцій здійснюється шляхом вказівки на завдання, поставлені перед ними [85, с. 38].

Так, відповідно до інформації, розміщеної на офіційному сайті НАЗК, основними функціями вказаного центрального органу виконавчої влади зі спеціальним статусом є [137]:

- аналіз ситуації з корупцією в Україні та розроблення на його основі Антикорупційної стратегії та державної програми з її реалізації, моніторинг їх виконання;

- виявлення корупційних норм у законодавстві та проектах актів;

- контроль за дотриманням правил етичної поведінки, законодавства щодо запобігання конфлікту інтересів у діяльності публічних службовців;

- координація та надання методичної допомоги державним органам та органам місцевого самоврядування у виявленні та усуненні корупціогенних ризиків у їх діяльності, погодження та контроль виконання антикорупційних програм в цих органах;

- контроль та перевірка декларацій публічних службовців, проведення моніторингу способу їх життя, ведення Єдиного державного реєстру таких декларацій;

- державний контроль за дотриманням обмежень щодо фінансування політичних партій, законним та цільовим використанням партіями виділених з державного бюджету коштів, своєчасністю подання партіями відповідних звітів та достовірністю включених до них відомостей, затвердження розподілу виділених з державного бюджету коштів на фінансування статутної діяльності політичних партій;

- співпраця з викривачами корупції, їх правовий та інший захист.

Слід наголосити, що діяльність органів державної влади з реалізації своїх функцій здійснюється за допомогою специфічних форм і методів. Ми погоджуємося із думкою Р.М. Тучака, який дійшов висновку, що під формою діяльності щодо боротьби з корупцією слід розуміти адміністративно-наглядову, юрисдикційну, профілактичну діяльність уповноважених органів державної влади, і, в зв'язку з цим, – прийняття індивідуальних актів, а також здійснення інших юридично значимих дій, з метою здійснення боротьби з корупційними діяннями та іншими правопорушеннями, пов'язаними з корупцією [327, с. 88]. Категорії форми і методу стосовно діяльності органів державної влади необхідно розглядати в нерозривному зв'язку, оскільки форма

його діяльності включає способи дії. НАЗК здійснює свою діяльність як суб'єкт управління не лише через різноманітні форми, але й різноманітними методами. Проектуючи поняття методу на виконавчу діяльність фахівці розуміють під ним «вжиття певних заходів з реалізації завдань і функцій виконавчої влади в особі органів державного управління (посадових осіб) через наділення їх компетенцією у певних межах і відповідних формах» [207, с. 119].

Варто зазначити, що будь-яка діяльність органів державної влади повинна будуватися на певних основоположних засадах. Так, Стратегія розвитку НАЗК на 2017 – 2020 роки та плани з її реалізації визначають цінності, які відображають керівні принципи роботи НАЗК, від яких НАЗК не може жодним чином відхилятися у своїй політиці, рішеннях, роз'ясненнях або практичній реалізації своїх повноважень. Зокрема, серед них виділено:

- прозорість – НАЗК є відкритим для суспільного контролю, прозорим у процесі прийняття рішень та у своїй діяльності, НАЗК обґрунтовує свої рішення для суспільства та осіб, яких вони стосуються

- доброчесність – НАЗК є безстороннім та об'єктивним у своїх рішеннях, впроваджує високі етичні цінності, принципи та норми у роботі своїх членів та апарату, не дозволяє виникнення навіть враження неналежної поведінки та забезпечує ефективну систему запобігання корупції всередині інституції

- незалежність – НАЗК є автономним у процесі прийняття своїх рішень та у своїй контрольній діяльності, НАЗК не зазнає жодного політичного чи іншого неналежного втручання

- верховенство права та підзвітність – НАЗК керується у своїй роботі принципами верховенства права, у тому числі законністю, справедливістю, дотриманням прав і свобод людини; НАЗК не зловживає своїми повноваженнями, звітує перед суспільством та діє в суспільному інтересі

- дієвість та ефективність роботи НАЗК – НАЗК намагається виконувати свої завдання і досягати запланованих результатів своєї роботи, НАЗК використовує наявні ресурси ощадливо, будує свою роботу на якісному стратегічному плануванні, моніторингу та оцінці [315, с. 12].

Таким чином, в результаті проведеного аналізу нами вперше окреслено специфіку адміністративно-правового статусу НАЗК як суб'єкта, що забезпечує формування та реалізацію антикорупційної політики нашої держави. Удосконалено наукове розуміння елементного складу такої категорії як «адміністративно-правовий статус НАЗК». Дістали подальшого розвитку обґрунтування, що недоліком у регламентації адміністративно-правового статусу НАЗК є наявність значних прогалин у законодавстві на предмет правового регулювання діяльності НАЗК як центрального органу виконавчої влади зі спеціальним статусом та відсутність законодавчо закріпленого вичерпного переліку обов'язків вказаного суб'єкта.

З метою з'ясування сутності поняття «адміністративно-правовий статус НАЗК», наведено теоретичне узагальнення підходів науковців до визначення таких категорій як «статус», «правовий статус», які є складовими досліджуваного терміну. За результатами проведеного аналізу було сформульовано авторське визначення вказаного поняття та наведено власний перелік ознак адміністративно-правового статусу НАЗК. Так, під адміністративно-правовим статусом НАЗК запропоновано розуміти обумовлену функціональним призначенням, законодавчо регламентовану сукупність його юридичних прав, обов'язків і гарантій, які реалізуються у рамках як адміністративних правовідносин, так і поза ними і відображають реальне становище та місце центрального органу виконавчої влади зі спеціальним статусом у системі суб'єктів запобігання та протидії корупції, визначаючи при цьому специфіку його діяльності.

Констатовано наявність значних недоліків у чинному законодавстві на предмет правового регулювання адміністративно-правового статусу НАЗК як центрального органу виконавчої влади зі спеціальним статусом, а також суперечностей у розумінні статусу його членів, що потребує внесення змін до багатьох нормативно-правових актів, зокрема Закону України «Про запобігання корупції» від 14.10.2014 № 1700-VII [236]; Закону України «Про державну

службу» від 10.12.2015 № 889-VIII [234] та Закону України «Про центральні органи виконавчої влади» від 17.03.2011 № 3166-VI [274].

Аргументовано, що на підставі аналізу наукової літератури та чинного законодавства доцільним є розподілення елементів адміністративно-правового статусу НАЗК на відповідні блоки, серед яких було виділено функціональний та організаційно-структурний.

Отже, можна зробити висновок, що наразі в Україні існує розгалужена система органів державної влади, діяльність яких спрямована на запобігання та протидію корупції. Проте задля того, щоб забезпечити якісний та ефективний рівень боротьби із таким руйнівним явищем як корупція, необхідно розуміти специфіку правового становища того чи іншого суб'єкта в антикорупційній сфері, що в першу чергу, обумовлюється його адміністративно-правовим статусом. Адміністративно-правовий статус НАЗК охоплює різні аспекти його організації та діяльності, має досить складний зміст, що містить певну сукупність елементів, які визначають організаційні та функціональні засади діяльності вказаного суб'єкта запобігання корупції. Ключовою характеристикою адміністративно-правового статусу НАЗК є наявність особливої компетенції (законодавчо закріпленого комплексу юридичних прав та обов'язків), що визначає його становище у певній системі правовідносин.

Висновки до розділу 1

Проаналізувавши теоретико-правові засади адміністративно правового статусу Національного агентства з питань запобігання корупції слід зробити наступні висновки, які попередньо були апробовані в межах науково-практичних конференціях та наукових статей [118; 119; 120; 121; 123; 124], а також впроваджені в наукову, навчальну та практичну діяльність органів публічної адміністрації:

1. Зазначено, що Національне агентство з питань запобігання корупції - є суб'єктом публічної адміністрація зі спеціальним статусом, яке наділено сукупністю «управлінських» та «не управлінських» повноважень, які

реалізуються у процесі публічного управління у сфері запобігання та протидії корупції з метою виконання визначених антикорупційним законодавством положень.

2. Виокремлюючи систему антикорупційних органів, слід зазначити про наявність низки взаємооб'єднуючих ознак в їх діяльності: 1) наявність спільної мети, яка виокремлює їх від інших органів публічної влади та спрямована на запобігання та протидію корупції; 2) наявність суб'єктного складу даної системи, який уповноважений на здійснення повноважень щодо запобігання та протидії корупції як безпосередньо, так і опосередковано, наряду з іншими повноваженнями; 3) наявність взаємозв'язків підпорядкованості за вертикальним, горизонтальним та координаційним спрямуванням у сфері протидії та запобіганні корупції; 4) наявність взаємозв'язків підконтрольності під час виконання покладених повноважень; 5) наявність взаємозв'язків відповідальності під час виконання повноважень.

3. Зазначено, що під системою антикорупційних суб'єктів слід розуміти упорядковану єдність взаємодіючих судових, правоохоронних та інших суб'єктів публічної адміністрації, що безпосередньо або опосередковано приймають участь у формуванні та реалізації антикорупційної політики держави спрямованої на запобігання та протидію корупції та об'єднані низкою спільних ознак.

4. Визначено критерії класифікації антикорупційних суб'єктів, що дало можливість виокремити в їх системі місце Національного агентства з питань запобігання корупції. Запропоновано наступну класифікацію суб'єктів: а) за загальними напрямками здійснення повноважень; б) за критерієм їх функціонального призначення; в) за колом повноважень щодо вироблення антикорупційної політики; г) за обсягом компетенції у сфері запобігання корупції.

6. Аналізуючи міжнародні нормативно-правові акти та антикорупційне законодавство України визначено спеціальні ознаки Національного агентства з питань запобігання корупції, які визначають особливості діяльності та

виокремлюють його місце в системі суб'єктів запобігання та протидії корупції. До спеціальних ознак слід віднести: 1) особливістю правового забезпечення адміністративної діяльності НАЗК; 2) спеціальним статусом центрального органу виконавчої влади; 3) спеціальним порядком підконтрольності; 4) характерною формою підзвітності; 5) особливим порядком призначення та звільнення голови та членів НАЗК; 6) Оперативною самостійністю; 7) організаційною атрибутикою; 8) особливістю штатної оформленості; 9) превентивним характером діяльності; 10) міжвідомчою підпорядкованістю; 10) гарантій діяльності та захисту від будь-якого незаконного впливу на прийняття управлінських рішень; 11) особливим порядком фінансового та матеріально-технічного забезпечення.

7. Надано авторське визначення поняття «правові основи діяльності НАЗК», під якими варто розуміти законодавчо закріплену систему норм права, які містяться у нормативно-правових актах різної юридичної сили та визначають правовий статус вказаного суб'єкта, його структуру, повноваження і компетенцію, особливості функціонування та основні напрямки діяльності у сфері запобігання корупції.

8. На підставі аналізу положень чинного законодавства та теоретичних напрацювань з приводу класифікації нормативно-правових актів, що утворюють правові основи діяльності НАЗК здійснено узагальнення точок зору щодо способу їх систематизації, відповідно до якого було виділено та проаналізовано: 1. Конституцію України; 2. Міжнародні нормативно-правові акти; 3. Закони України; 4. Підзаконні нормативно-правові акти.

9. На підставі дослідження теоретичних напрацювань та практики функціонування НАЗК, виокремлено такі напрямки його діяльності: 1. Діяльність з формування та реалізації державної антикорупційної політики; 2. Координація превентивної діяльності уповноважених суб'єктів в антикорупційній сфері; 3. Робота із законодавством та проектами нормативно-правових актів; 4. Діяльність НАЗК щодо запобігання політичній корупції; 5. Активне міжнародне співробітництво в антикорупційній сфері; 6. Превентивна

діяльність щодо осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування; 7. Взаємодія із громадськістю.

10. Адміністративно-правовий статус НАЗК можна визначити як обумовлену функціональним призначенням, законодавчо регламентовану сукупність його юридичних прав, обов'язків і гарантій, які реалізуються у рамках як адміністративних правовідносин, так і поза ними і відображають реальне становище та місце центрального органу виконавчої влади зі спеціальним статусом у системі суб'єктів запобігання та протидії корупції, визначаючи при цьому специфіку його діяльності.

11. Вперше окреслено специфіку адміністративно-правового статусу НАЗК як суб'єкта, що забезпечує формування та реалізацію антикорупційної політики нашої держави. Удосконалено наукове розуміння елементного складу такої категорії як «адміністративно-правовий статус НАЗК». Дістали подальшого розвитку обґрунтування, що недоліком у регламентації адміністративно-правового статусу НАЗК є наявність значних прогалин у законодавстві на предмет правового регулювання діяльності НАЗК як центрального органу виконавчої влади зі спеціальним статусом та відсутність законодавчо закріпленого вичерпного переліку обов'язків вказаного суб'єкта.

12. Аргументовано, що на підставі аналізу наукової літератури та чинного законодавства доцільним є розподілення елементів адміністративно-правового статусу НАЗК на відповідні блоки, серед яких було виділено функціональний та організаційно-структурний.

РОЗДІЛ 2. ХАРАКТЕРИСТИКА ЕЛЕМЕНТІВ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО СТАТУСУ НАЗК

2.1. Мета, завдання та принципи діяльності НАЗК

Після ратифікації Україною Конвенції ООН проти корупції, Цивільної конвенції про боротьбу з корупцією та Кримінальної конвенції про боротьбу з корупцією в Україні розпочався процес оновлення антикорупційного законодавства та створення системи спеціалізованих антикорупційних органів, відповідальних за різні аспекти формування та реалізації державної антикорупційної політики.

Відповідно до Стратегії сталого розвитку «Україна – 2020» був запущений механізм впровадження положень 62 реформ, які повинні були впровадити в Україні європейські стандарти життя та здійснити вихід України на провідні позиції у світі. Однією із першочергових, була запроваджена антикорупційна реформа.

Основна мета антикорупційної реформи була спрямована на зменшення корупції в Україні, скорочення втрат державного бюджету та бізнесу через корупційну діяльність, а також підвищення позицій України у міжнародних рейтингах, що оцінюють рівень корупції [316].

Залучення європейської спільноти та провідних фахівців у цій сфері сприяло розробленню та реалізації нової Антикорупційної стратегії та успішному впровадженню нових антикорупційних механізмів, створенню ефективної інституційної системи запобігання і протидії корупції, яка повинна була вивести Україну, за індексом сприйняття корупції, який розраховує Transparency International, в 50 кращих держав світу [316]. За індексом Transparency International Україна в 2018 році отримала 32 бали та 120 місце серед 180 країн. Таким чином Україна здобула ще 2 бали та піднялася на 10 місць (результат за 2017 рік — 30 балів, 130 місце) [125]. Проте не зважаючи не

певні позитивні новації та зменшення кількості корупційних проступків Україна входить до списку країн з найбільшим рівнем корупції.

Одним із ключових недоліків попередніх антикорупційних реформ в Україні є неефективність спроб змінити систему шляхом реформування окремих її елементів, структур чи процесів. Через повну суспільну недовіру до органів державної влади загалом і антикорупційних органів, було неможливо досягти будь-яких помітних системних успіхів у подоланні корупції [218, с. 9]. В підтвердження зазначеного, за даними Центра Розумкова, недовіра найчастіше висловлюється державному апарату (чиновникам) (83% їм не довіряють), Уряду України (75%), Спеціалізованій антикорупційній прокуратурі (65%), Національному антикорупційному бюро України (НАБУ) (64%), Національному агентству з питань запобігання корупції (НАЗК) (64%), Антикорупційному суду (62%) [285].

Новаторським підходом у цьому напрямі повинна стати зміна вектору в загальнодержавній антикорупційній стратегії шляхом створення ефективного антикорупційного законодавства, спеціалізованих суб'єктів у напрямі запобігання корупційним проступкам, їх припинення, та впровадження оновленої процедури притягнення до відповідальності за корупційні проступки. Це дасть можливість змінити усталені стереотипи та усунути ментальні бар'єри закладені у суспільстві.

Впровадження елементів зазначеної реформи було спрямовано на формування інституційної системи антикорупційних органів наділених спеціальними повноваженнями. Одним із зазначених суб'єктів було створено Національне агентство з питань запобігання корупції в Україні як провідного інституційного суб'єкта наділеного повноваженнями щодо попередження і боротьби з корупцією. Відповідно до статті 4 Закону України «Про запобігання корупції» від 14 жовтня 2014 року № 1700-VII НАЗК є центральним органом виконавчої влади зі спеціальним статусом, який забезпечує формування та реалізацію державної антикорупційної політики. На відміну від Національного антикорупційного бюро, Спеціалізованої антикорупційної прокуратури та

інших правоохоронних органів, які виявляють та розслідують корупційні проступки, головна спрямованість діяльності НАЗК – запобігти їх вчиненню.

З цього приводу виникають питання необхідності створення вищезазначеного антикорупційного суб'єкта та ефективності правового забезпечення його діяльності.

Після Революції Гідності боротьба з корупцією стала найбільш пріоритетним напрямом на шляху до євроінтеграції України. Свідченням цього вважається прийняття комплексу антикорупційних законів та створення державно-владних інституцій із попередження корупції. Водночас створення та успішна діяльність НАЗК є однією з передумов отримання Україною безвізового режиму з Європейським Союзом (далі – ЄС) та успішної співпраці з Міжнародним валютним фондом (далі – МВФ), тобто виконано одну з основних вимог у рамках виконання Плану дій щодо візової лібералізації та подальшого вступу України до ЄС [37].

Тож, відмітимо, що рушійними факторами фундаментальних державно-політичних трансформацій стали євроінтеграційні процеси та пов'язані з ними зобов'язання України виконати вимоги відповідності національного антикорупційного законодавства вимогам міжнародних стандартів щодо запобігання корупції. При цьому, акцентуємо увагу, що зміни в правовій системі відбуваються комплексно на законодавчому та інституціональному рівнях.

Відтак, дослідник М.О. Ярошенко окреслюючи етапи розвитку антикорупційного законодавства України, відзначає, що четвертий етап розпочався саме після перемоги Революції гідності 2013–2014 рр., сформувавши в суспільстві високі запити на запобігання корупції як чинника успішного розвитку держави. Аналізуючи передумови та ідею створення органу, науковець вважаємо, що головною метою діяльності НАЗК, в першу чергу, є налагодження постійного діалогу з суспільством та формування високого рівня правової свідомості населення, а по-друге, контроль обізнаності

громадян щодо відповідальності за корупційні правопорушення та нетерпимості до корупції на будь-якому рівні [358, с. 41].

Впроваджуючи антикорупційну реформу постало питання впровадження ефективної інституційної системи запобігання і протидії корупції, одним із елементів якої є створення НАЗК. Не зважаючи на належне адміністративно-правове забезпечення діяльності НАЗК висвітлене в межах антикорупційного законодавства та наукових праць, чимало питань залишаються не визначеними в частині окреслення мети його діяльності; завдань, які відносяться до сфери його вирішення; принципів на основі яких ґрунтується його діяльність щодо запобігання корупції.

У зв'язку з цим поетапно визначимося з відповідями на зазначені питання та з'ясуємо зміст та співвідношення правових категорій як «мета», «завдання», «принципи».

Відтак, лексичне тлумачення «мети» подано у Словнику української мови та полягає у заздалегідь намічених завданнях, цілях [306, с. 683]. Тобто зазначена правова категорія взаємозалежна від цілей та завдань, які потрібно вирішити для досягнення поставленої мети. При цьому одна мета може охоплювати цілу сукупність цілей та завдань, спрямованих на її реалізацію.

Відповідно до онлайн-енциклопедії *мета́* (від лат. *meta*) - означає стан в майбутньому, котрий можливо змінити відносно теперішнього та варто, бажано або необхідно досягнути; є бажаною кінцевою точкою процесу [190]. Тобто це запрограмований обсяг перспективних напрямів, які запропоновано вирішити в майбутньому. Свого роду певний стратегічний план реалізації поставленої мети.

Вчені-адміністративісти обумовлюють мету органу виконавчої влади його соціальним призначенням і специфічним положенням в інституційному механізмі державного управління [9]. Тобто в кожного органу виконавчої влади є власна мета, яка визначається на основі його правового статусу та місця в системі органів державної влади, а також залежить від сфери реалізації повноважень.

Досить цікавим є тлумачення та розмежування понять «місія (головна мета діяльності) органу виконавчої влади», «цілі діяльності органу виконавчої влади», «завдання» в межах Порядку проведення функціонального обстеження органів виконавчої влади, які були затверджені наказом Головного управління державної служби України від 29 липня 2005 року № 189.

Відповідно «місія або основна мета діяльності органу виконавчої влади» тлумачиться як його призначення для вирішення проблем суспільства за різними напрямками соціальним, економічним, гуманітарним та інших [254]. Тобто в зазначеному формулюванні мета діяльності органу виконавчої влади зводить лише до вирішення проблем у відповідних сферах. Проте не зазначається на основі, яких організаційно-правових засобів повинні вирішуватися зазначені проблеми.

В свою чергу «цілі діяльності органу виконавчої влади» - це конкретний стан окремих показників діяльності органу в певний момент часу, досягнення яких є бажаним і на досягнення яких спрямована діяльність органу [254]. Аналізуючи зазначене поняття слід зауважити, що воно складається з ряду взаємозалежних ознак: 1) показники діяльності органу державної влади; 2) певний звітний проміжок часу реалізації показників; 3) відповідність показників запланованим результатам; 4) спрямованість діяльності органу державної влади на досягнення зазначених показників; 5) відповідність цілей показникам діяльності; 6) визначення цілей діяльності органу виконавчої влади в межах законодавства, яким визначається його правовий статус.

Поряд з цим до «завдань органу виконавчої влади» віднесено комплекс заходів, які впливають із головної мети і підлягають вирішенню для її досягнення, конкретизують цілі суб'єкту і становлять цільову функцію структурного підрозділу [254].

Таким чином аналіз вище зазначених правових категорій, дає підстави зазначити, що законодавець виокремлює головну та другорядну мету діяльності органу виконавчої влади; цілі, які відповідають показникам чи напрямкам діяльності органу виконавчої влади та мають проміжний результат

реалізації окремих складових головної мети; систему завдань, які потрібно вирішити органу виконавчої влади для виконання головної мети за допомогою реалізації її проміжних цілей.

Досить слушне тлумачення та співставлення вище зазначених правових категорій наведено авторським колективом підручнику «Адміністративне право України. Повний курс». Аналізуючи компетенцію суб'єкта публічної адміністрації, ними виокремлюються два його аспекти: зовнішню та внутрішню. Зовнішній аспект пов'язаний з етимологією терміна «компетенція» і характеризується, через місце суб'єкта у системі органів виконавчої влади. Внутрішній аспект компетенції складається з наступних елементів: мета та завдання; предмет відання; адміністративні повноваження [7, с. 80]. Таким чином, науковцями віднесено мету та завдання до внутрішнього елементу компетенції, як складової адміністративно-правового статусу органу виконавчої влади.

Мета та завдання визначають соціальне призначення суб'єкта публічної адміністрації. Завдання – це наперед визначений, запланований до виконання обсяг робіт, покладений на суб'єкта публічної адміністрації. Завдання конкретизують, розкривають мету, є похідними від неї. Мета відбиває загальну спрямованість діяльності суб'єкта публічної адміністрації [7, с. 80-81].

Таким чином «мета» є більш широкою категорією ніж «завдання» та «цілі». З метою реалізації «мети» сформується низка проміжних сходинок у вигляді «цілей», які реалізуються завдяки сукупності задач, за допомогою яких в кінцевому варіанті досягається поставлена мета. В загальному розумінні «мета», «цілі», «завдання» - це перспективні категорії, які заплановуються для вирішення, досягнення в майбутньому перспективного результату.

В межах нормативно-правових актів повинні бути чітко визначені завдання органу публічної адміністрації та окреслена мета його діяльності.

Аналізуючи антикорупційне законодавство, яке регламентує діяльність НАЗК слід зазначити про відсутність чітко виписаної мети, завдань та принципів його діяльності.

Поряд з цим, проаналізувавши законодавчі акти, що регламентують діяльність антикорупційних суб'єктів зарубіжних країн: Закон Республіки Польща «Про Центральне антикорупційне бюро» від 09.06.2006 [379], Закон Австрії щодо Федерального відомства з попередження та боротьби з корупцією від 26.07.2017 [215], Наказ про Французьке антикорупційне агентство від 14.03.2017 [272], можемо відмітити, що чітко закріплена норма стосовно мети та завдань суб'єктів антикорупційної політики в зарубіжних країнах відсутня, аналогічно як і в національному галузевому Законі.

У зв'язку з цим постає нагальна необхідність визначитися зі змістом правових категорій «мета діяльності НАЗК», «завдання діяльності НАЗК», «принципи діяльності НАЗК».

Звертаючись до формулювання мети діяльності НАЗК слід виходити із змісту антикорупційної стратегії, яка є відправною точкою у формуванні мети діяльності антикорупційних органів.

Відповідно до Стратегії сталого розвитку «Україна 2020», затвердженої Указом Президента України від 12 січня 2015 року № 5/2015, основною метою антикорупційної реформи є суттєве зменшення корупції в Україні, зменшення втрат державного бюджету та бізнесу через корупційну діяльність, а також підвищення позицій України у міжнародних рейтингах, що оцінюють рівень корупції [316]. Аналізуючи зміст мети зазначеної антикорупційної реформи, слід виокремити три цілі, які вона переслідує: 1) зменшення корупції в державі; 2) зменшення витрат державного бюджету та бізнесу; 3) підвищення позицій України в рейтингах оцінювання корупції. Проте у формулюванні мети не зазначається на основі, яких організаційно-правових засобів повинні вирішуватися зазначені проблеми.

Поряд з цим аналізуючи Засади державної антикорупційної політики в Україні (Антикорупційна стратегія) на 2014-2017 роки, затверджені Законом України від 14 жовтня 2014 року № 1699-VII [237] та проект Закону України «Про Антикорупційну стратегію на 2018 - 2020 роки» [225], слід зазначити, що законодавець йде шляхом визначення низки ключових напрямів реалізації

стратегії, до яких віднесено: 1) формування та реалізація державної антикорупційної політики; 2) запобігання корупції (запобігання корупції у представницьких органах влади; запобігання корупції у діяльності органів державної влади і органів місцевого самоврядування; запобігання корупції у судовій системі; запобігання корупції в органах кримінальної юстиції; запобігання корупції в органах прокуратури; запобігання корупції в державних і комунальних підприємствах; запобігання корупції у приватному секторі); 3) відповідальність за корупцію; 4) формування негативного ставлення до корупції. Кожний з визначених напрямів реалізації Антикорупційної стратегії складається з: 1) аналізу проблеми його реалізації, 2) визначеної мети, яка містить загальну спрямованість реалізації в майбутньому визначеного напрямку стратегії; 3) системи заходів реалізації зазначеного напрямку. Загальна мета реалізації Антикорупційної стратегії відсутня, що можливо і впливає на ефективність реалізації її положень в цілому. Так як фактивно кожний визначений напрям реалізації стратегії має локально визначену мету та цілі її реалізації. З нашої точки зору зазначені складові Антикорупційної стратегії повинні бути взаємоузгоджені та скоординовані в діяльності антикорупційних суб'єктів.

Як приклад, за результатами аналізу виконання Антикорупційної стратегії та Державної програми щодо реалізації засад державної антикорупційної політики в Україні (Антикорупційної стратегії) на 2015 - 2017 роки, затвердженої постановою Кабінету Міністрів України від 29 квітня 2015 р. № 265, виконано лише дві третини передбачених організаційно-правових заходів. Частина заходів виконані не у повному обсязі. Причинами невиконання зазначених заходів є тривале становлення нових антикорупційних інститутів, недоліки законодавства з питань запобігання корупції і його застосування, відсутність належного механізму моніторингу та оцінки виконання зазначеної Антикорупційної стратегії та високий рівень толерантності суспільства до корупції, недостатній рівень прозорості діяльності органів державної влади та органів місцевого самоврядування [225]. Усе зазначене вказує про необхідність

перегляду ключових аспектів змісту Антикорупційної стратегії в частині визначення її загальної мети спрямованої на суттєве зменшення корупції в Україні, шляхом підвищення ефективності діяльності антикорупційних суб'єктів у напрямі запобігання, припинення та притягнення до відповідальності за корупційні проступки.

Розглядаючи зазначену мету Антикорупційної стратегії слід сформулювати її цілі, які полягають в підвищенні ефективності діяльності антикорупційних суб'єктів: НАЗК - щодо запобігання корупційним проступкам; НАБУ - щодо припинення корупційних проступків; Антикорупційна прокуратура та Антикорупційний суд - щодо притягнення до відповідальності за корупційні проступки.

Розглянемо більш детально в цьому аспекті саме мету діяльності НАЗК. Як уже зазначалося, антикорупційне законодавство, яке регламентує його правовий статус не визначає мету діяльності зазначеної державної інституції.

Звертаючись з цього приводу до аналізу Звітів про діяльність Національного агентства з питань запобігання корупції за 2017, 2018 роки, слід зазначити про наявність в межах першого розділу звіту «Загальна інформація про Національне агентство з питань запобігання корупції» підпункту 1.1. «Місія», де визначається його місія «мета» діяльності, яка спрямована на запобігання корупції та сприйняття формуванню доброчесності і нульової терпимості до корупції в державі та суспільстві, розвитку вільного від корупції бізнесу [109, с. 5].

Поряд з цим, в межах Комунікаційної стратегії Національного агентства з питань запобігання корупції на 2018-2020 роки, затвердженої Рішенням Національного агентства з питань запобігання корупції від 27.04.2018 № 811 (далі Рішенні) виокремлено Комунікаційні цілі й завдання НАЗК. Зазначається, що Комунікаційні цілі Національного агентства мають бути спрямовані на формування в суспільстві нетерпимості до корупції, зміни стереотипного сприйняття корупції як елемента вирішення будь-яких питань [239].

У зазначеному Рішенні виокремлено [239]:

- комунікативну ціль, яка спрямована на забезпечення скоординованої, комплексної та своєчасної подачі інформації, формуванні антикорупційної культури у суспільстві, посиленні комунікаційних процесів у межах виконання Національним агентством превентивних функцій;

- комунікативну місію (ціль), яка спрямована на запобігання корупції та сприяння формуванню доброчесності й нульової терпимості до корупції в державі та суспільстві;

- мету кризової комунікації НАЗК, яка спрямована на підтримку стійкої репутації Національного агентства та мінімізацію можливих репутаційних ризиків.

З огляду на зазначену місію (мету) діяльності НАЗК, зазначеному суб'єкту в системі органів публічної влади, відведено роль превентивної антикорупційної інституції, відповідальної за формування та моніторинг реалізації антикорупційної політики в державі, запобігання та врегулювання конфлікту інтересів, здійснення фінансового контролю за майновим станом публічних службовців та моніторингу їх способу життя, державне фінансування політичних партій та реалізацію інших, визначених Законом України «Про запобігання корупції» та міжнародними зобов'язаннями України, превентивних антикорупційних механізмів, у тому числі забезпечення ведення Єдиного державного реєстру декларацій осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, та Єдиного державного реєстру осіб, які вчинили корупційні або пов'язані з корупцією правопорушення [109, с. 5].

Звертаючись до вище наведених напрямів та мети діяльності превентивної антикорупційної інституції та керуючись положеннями Пріоритетів діяльності Національного агентства з питань запобігання корупції на 2017-2020 роки, затверджених Рішенням Національного агентства з питань запобігання корупції 15 грудня 2016 року № 144 [224], слід виокремити спільні пріоритети (цілі) діяльності НАЗК та Уряду, а саме: 1) забезпечення ефективної роботи превентивних антикорупційних підрозділів; 2) запровадження

антикорупційних програм; 3) підвищення рівня стандартів доброчесності осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, та прирівняних до них осіб, а також громадськості; 4) забезпечення функціонування Єдиного державного реєстру декларацій осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування; 5) удосконалення системи державного контролю за партійними фінансами.

У свою чергу в межах Стратегії розвитку Національного агентства з питань запобігання корупції на 2017-2020 роки та планів з її реалізації, затверджених Рішенням Національного агентства з питань запобігання корупції від 22.06.2017 № 234 визначено довгострокові та короткострокові цілі НАЗК на період після 2020 року, які матимуть вплив на державу і суспільство. До дострокових цілей НАЗК відноситься: впровадження ефективних законодавчих положень, механізмів та практики їх застосування з метою запобігання корупції в публічному та приватному секторах; зниження рівня сприйняття та досвіду корупції серед населення; зменшення терпимості суспільства до корупції; набуття НАЗК статусу ключового гравця єдиної команди в тісній співпраці з іншими антикорупційними органами України та національними і міжнародними заінтересованими сторонами; формування високого рівня довіри в суспільстві до НАЗК як національної антикорупційної інституції. Короткостроковими цілі спрямовані на поліпшення діяльності окремих структурних підрозділів НАЗК.

Таким чином слід зазначити, що *«цілі діяльності НАЗК» - це окремі показники перспективної діяльності превентивної антикорупційної інституції в певний проміжок часу на основі яких визначається система завдань, спрямованих на їх реалізацію, в частині досягнення загальної мети.*

Таким чином, здійснивши розмежування правових категорій «мета», «цілі» та «завдання» діяльності НАЗК пропонуємо внести зміни до статті 4 Закону України «Про запобігання корупції» від 14 жовтня 2014 року № 1700-VII та викласти її наступним чином:

«Національне агентство з питань запобігання корупції (далі - Національне агентство) є центральним органом виконавчої влади зі спеціальним статусом, яке забезпечує формування та реалізує державної антикорупційної політики з метою запобігання корупції та сприйняття формуванню доброчесності і нульової терпимості до корупції в державі та суспільстві, розвитку вільного від корупції бізнесу».

Визначивши мету та цілі діяльності НАЗК постає нагальна необхідність окреслити перелік завдань, які на нього покладаються.

Аналізуючи нормативно-правові акти, в межах яких визначено правовий статус центральних органів виконавчої влади та антикорупційне законодавство, приходимо до висновку про виокремлення двох груп завдань НАЗК:

загальні завдання, визначені в законодавстві про центральні органи виконавчої влади;

спеціальні завдання, визначені в антикорупційному законодавстві.

Відтак, до загальних завдань НАЗК як центрального органу виконавчої влади віднесемо перелік завдань визначених в статті 17 Закону України «Про центральні органи виконавчої влади», а саме [274]:

- надання адміністративних послуг;
- державний нагляд (контролю);
- виконавчо-розпорядча діяльність об'єктами державної власності;
- внесення пропозицій щодо забезпечення формування державної політики на розгляд міністрів, які спрямовують та координують їх діяльність;
- здійснення інших завдань, визначених законами України.

У свою чергу, спеціальними завданнями НАЗК вбачаємо ті, що спрямовані на розробку та реалізацію антикорупційної політики як спеціалізованої державної інституції із запобігання корупції. На сьогодні антикорупційне законодавство не визначає перелік завдань НАЗК. У зв'язку з цим постає нагальна необхідність виокремити перелік завдань зазначеного суб'єкта.

З цього приводу Г. Клеменчич досліджуючи сферу боротьби з корупцією виділяє декілька основних завдань спеціалізованих інститутів у боротьбі з корупцією [145, с. 5]:

– розробка політики, аналітичні дослідження, моніторинг та координація. Ця діяльність передбачає вивчення тенденцій та рівень поширення корупції, а також оцінку ефективності антикорупційних заходів. Вони розробляють стратегію і плани дій по боротьбі з корупцією, а також здійснюють моніторинг за ходом їх здійснення і оцінюють їх ефективність;

– попередження корупції у структурах влади – вироблення конкретних норм і обмежень, що стосуються державних службовців, а також застосування дисциплінарної відповідальності за їх недотримання. До цієї функції належить перевірка майнових декларацій посадових осіб і забезпечення відкритого доступу громадськості до цих відомостей;

– розслідування та кримінальне переслідування випадків корупції. Ця діяльність сконцентрована на вдосконаленні законодавства, розробку стримуючих санкцій за будь-які прояви корупції та реалізації законодавства на всіх стадіях процесу;

– освітня і просвітницька функції. Ці сфери діяльності належать вироблення та проведення освітніх програм для населення і державних службовців. Організуються кампанії з інформування громадськості про роботу із засобами масової інформації, неурядовими організаціями, бізнес спільнотою та населенням загалом;

– оперативно-розшукові заходи, кримінальне розслідування, пред'явлення звинувачення і винесення рішення по справі.

В. Волик визначає даний орган як спеціалізований інститут, що на законодавчому рівні наділений компетенціями з попередження та боротьби з корупцією [54, с. 7]. На відміну від Національного антикорупційного бюро, Спеціалізованої антикорупційної прокуратури та інших правоохоронних органів, які виявляють та розслідують корупційні злочини, головна функція, на основі якої формуються завдання НАЗК – **запобігти їх вчиненню** [86]. Це

відбуватиметься через виявлення та усунення чинників, що дають змогу вчиняти корупційні правопорушення, контроль за дотриманням антикорупційних правил політичними партіями, чиновниками та політиками, роботу із викривачами корупції тощо [86].

Поряд з цим аналізуючи звіт про діяльність НАЗК за 2018 рік, слід виокремити окремий розділ «Основні завдання» в межах якого замість завдань наведено повноваження визначені у статті 11 Закону України «Про запобігання корупції» від 14 жовтня 2014 року № 1700-VII.

З цього приводу досить влучно зазначає Д.В. Приймаченко розрізняючи наукову та законодавчу позицію деталізації та визначення завдань органу виконавчої влади. Так з наукової позиції, аналіз літератури не дає достатніх підстав чітко визначити, які ж завдання стоять перед органами виконавчої влади в цілому. Можна визначити лише приблизний перелік завдань, та й то досить умовно, адже одні дослідники виокремлюють мету і функції діяльності, заперечуючи існування поняття завдання державного органу, другі говорять про завдання та функції діяльності, треті ж пропонують розрізняти мету, завдання й функції державних органів [223, с. 136].

Аналіз нормативних актів свідчить, що питання про визначення завдань діяльності державних органів у національному законодавстві не менш заплутано, ніж в теоретичних напрацюваннях. У законах, що визначають правовий статус окремих органів виконавчої влади, немає єдиного підходу до розуміння поняття завдання державного органу: вони визначаються за різними критеріями, плутаються з функціями, повноваженнями, правами та обов'язками, компетенцією цих органів, а в окремих випадках не визначаються взагалі [223, с. 137].

Формуючи систему завдань НАЗК слід виходити із мети її діяльності, яка спрямована на запобігання корупції в державі.

З цього приводу досить влучно зазначає В.І. Литвиненко класифікуючи завдання, залежно від компетенції органу, що входить до системи правоохоронних органів як суб'єктів протидії корупції [178, с. 422-423]:

1) завдання, пов'язані зі здійсненням протидії кримінальним корупційним правопорушенням, які вчинені вищими посадовими особами, уповноваженими на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, та становлять загрозу національній безпеці (НАБУ);

2) завдання, пов'язані зі здійсненням нагляду, підтримання державного обвинувачення та представництва інтересів у справах, пов'язаних з протидією корупції (Спеціалізована антикорупційна прокуратура);

3) завдання, пов'язані з запобіганням корупційних правопорушень та їх припиненням, виявленням корупційних кримінальних правопорушень, участю в розкритті корупційних кримінальних правопорушень і розшуку осіб, які їх вчинили, у порядку, передбаченому кримінальним процесуальним законодавством (НАЗК, поліція).

Саме в межах третьої групи завдань антикорупційних суб'єктів, слід виокремити завдання, які безпосередньо покладаються на НАЗК в частині розробки та реалізації антикорупційної політики щодо запобігання корупції.

Окрім того, виокремлюючи, як окрему складову компетенції НАЗК - завдання, слід виходити із тенденції закріплення зазначеного елемента в окремих статтях інституційних законів, які визначають правовий статус органів виконавчої влади зі спеціальним статусом. Так, Закони України «Про Антимонопольний комітет України» від 26 листопада 1993 року № 3659-ХІІ, «Про Фонд державного майна України» від 09 грудня 2011 року № 4107-VI, поряд з повноваженнями, містять встановлені норми, що регламентують, в межах окремої статті, завдання органів виконавчої влади зі спеціальним статусом.

Поряд з цим аналізуючи підзаконні нормативно-правові акти, які регламентують діяльність НАЗК слід виокремити «Положення про апарат Національного агентства з питань запобігання корупції та положення про самостійні структурні підрозділи апарату Національного агентства з питань запобігання корупції», затверджене Рішенням НАЗК від 19.05.2016 № 1 (далі - Положення) в межах якого наводяться основні завдання департаментів НАЗК,

які у сукупності складають завдання антикорупційного суб'єкта. Аналізуючи зазначене Положення виокремимо основні завдання департаментів, відділів та секторів НАЗК [244]:

- основними завданнями Департаменту антикорупційної політики є виконання повноважень Національного агентства щодо формування та реалізації державної антикорупційної політики;

- основними завданнями Департаменту організації роботи із запобігання та виявлення корупції є виконання повноважень Національного агентства щодо організації роботи із запобігання та виявлення корупції у державних органах та органах місцевого самоврядування, на підприємствах, в установах та організаціях;

- основними завданнями Департаменту моніторингу дотримання законодавства про конфлікт інтересів та інших обмежень щодо запобігання корупції є забезпечення реалізації повноважень Національного агентства щодо моніторингу дотримання законодавства про конфлікт інтересів та інших обмежень щодо запобігання корупції;

- основними завданнями Департаменту з питань запобігання політичній корупції є виконання повноважень Національного агентства у частині здійснення контролю за дотриманням законодавства щодо фінансування політичних партій, дотриманням встановленого порядку надходження та використання коштів виборчих фондів, вжиття заходів щодо осіб, в діяннях яких є ознаки правопорушень у цій сфері;

- основними завданнями Департаменту організаційного та кадрового забезпечення є організаційне та кадрове забезпечення діяльності Національного агентства;

- основними завданнями Управління бухгалтерського обліку та звітності є забезпечення діяльності Національного агентства у частині ведення бухгалтерського та фінансового обліку діяльності Національного агентства; організації та координації роботи з питань планування та використання коштів

в Національному агентстві; забезпечення ефективного та цільового використання бюджетних коштів;

- основними завданнями Адміністративного Департаменту є забезпечення діяльності Національного агентства у частині адміністративно-господарського та інформаційно-технічного забезпечення;

- основними завданнями Відділу правового забезпечення Національного агентства з питань запобігання корупції є організація правової роботи, спрямованої на правильне застосування, неухильне дотримання та запобігання невиконанню вимог законодавства, інших нормативних актів Національним агентством;

- основними завданнями Сектору запобігання та виявлення корупції в Національному агентстві з питань запобігання корупції є підготовка, забезпечення та контроль за реалізацією заходів щодо запобігання та виявлення корупції; здійснення контролю в апараті Національного агентства за дотриманням вимог законодавства щодо правил етичної поведінки, законодавства про запобігання та врегулювання конфлікту інтересів, дотримання інших вимог та обмежень, визначених у Законі України «Про запобігання корупції»; проведення контролю своєчасності подання та перевірки достовірності даних в деклараціях, які подаються працівниками апарату Національного агентства, здійснення моніторингу способу життя працівників апарату Національного агентства;

- основні завдання Сектору внутрішнього аудиту Національного агентства з питань запобігання корупції є функціонування системи внутрішнього контролю та підвищення її ефективності; удосконалення системи управління; запобігання фактам незаконного, неефективного та не результативного використання бюджетних коштів.

- основні завдання Сектору режимно-секретної та мобілізаційної роботи є забезпечення виконання законодавства з питань мобілізаційної, оборонної та режимно-секретної роботи в Національному агентстві; своєчасне розроблення та здійснення заходів, що забезпечують охорону державної таємниці.

Поряд з визначенням основних завдань в нормативно-правових актах, серед науковців існують точки зору про виокремлення наступного переліку завдань НАЗК: 1) забезпечення ефективності діяльності превентивних антикорупційних інституцій; 2) забезпечення безперебійного функціонування Єдиного державного реєстру декларацій осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування та контроль за дотриманням законодавства у сфері е-декларування; 3) підвищення рівня доброчесності та добропорядності чиновників; 4) проведення перевірок щодо підготовки, виконання та реалізації антикорупційних програм; 5) здійснення аналітичної та моніторингової роботи щодо стану корупції в Україні та стану антикорупційної діяльності; 6) співпраця з Верховною Радою, яка проявляється в участі представників НАЗК у парламентських слуханнях, коли винесені на порядок денний питання стосуються антикорупційної політики та відносяться до сфери компетенції агентства; 7) участь у засіданнях Кабінету Міністрів з питань підготовки проектів нормативно-правових актів, які відносяться до компетенції НАЗК; 8) складання звітів про свою діяльність та представлення їх Кабінету Міністрів України; 9) співпраця з органами державної влади, органами місцевого самоврядування та іншими державними структурами з питань розробки та реалізації державної антикорупційної стратегії [277, с. 147].

На підставі опрацьованих нормативно-правових актів, що регламентують діяльність центральних органів виконавчої влади та антикорупційного законодавства, пропонуємо Закон України «Про запобігання корупції» від 14.10.2014 доповнити окремою статтею 11-1 «Завдання Національного агентства» та викласти її в наступній редакції:

«1) До основних завдань Національного агентства з питань запобігання корупції належать:

- 1) формування та реалізація державної антикорупційної політики;*
- 2) організація роботи із запобігання та виявлення корупції у державних органах та органах місцевого самоврядування, на підприємствах, в установах та організаціях;*

3) моніторинг дотримання законодавства про конфлікт інтересів та інших обмежень щодо запобігання корупції;

4) здійснення контролю за дотриманням законодавства щодо фінансування політичних партій, дотриманням встановленого порядку надходження та використання коштів виборчих фондів, вжиття заходів щодо осіб, в діяннях яких є ознаки правопорушень у цій сфері

5) організаційне та кадрове забезпечення діяльності Національного агентства;

6) координація антикорупційних заходів та погодження антикорупційних програм на локальному рівні;

7) організаційно-методичне забезпечення застосування законодавства щодо запобігання корупції;

8) співпраця з викривачами корупційних правопорушень;

9) координація співпраці з державними та неурядовими організаціями іноземних країн та діяльності, спрямованої на виконання міжнародних зобов'язань».

Вважаємо, що закріплення завдань НАЗК в межах окремої статті є кроком до визначення на законодавчому рівні узгодженої елементної структури адміністративно-правового статусу зазначеного антикорупційного суб'єкта.

Поряд з метою, завданнями, вагоме значення має система принципів діяльності НАЗК. На сьогодні спеціалізований законодавчий акт «Про запобігання корупції» від 14 жовтня 2014 року № 1700-VII не визначає основні принципи діяльності НАЗК, на відміну від інших антикорупційних суб'єктів, де в межах окремої статті визначаються основні принципи їх діяльності, як приклад: стаття 3 «Основні принципи діяльності Національного бюро» Закону України «Про національне антикорупційне бюро України» від 14 жовтня 2014 року № 1698-VII [262]; Розділ II «Принципи діяльності поліції» Закону України «Про національну поліцію України» від 02 липня 2015 року № 580-VIII [263] тощо. У зв'язку з цим постає нагальна необхідність визначитися з системою

принципів діяльності НАЗК та обґрунтувати необхідність їх подальшого законодавчого закріплення.

Аналізуючи підзаконні нормативно-правові акти, які регламентують діяльність антикорупційного суб'єкта, слід навести принципи, які визначаються самими рішеннями НАЗК: патріотизм; пріоритетність інтересів; субординація; толерантність; гідна поведінка; доброчесність; політична нейтральність; прозорість і підзвітність; професіоналізм (Кодекс етичної поведінки працівників Національного агентства з питань запобігання корупції, затверджений рішенням НАЗК від 17 травня 2019 року № 1382). Проте, виокремлений перелік відноситься до сукупності моральних та професійно-етичних принципів діяльності НАЗК, які визначають правові засади поведінки працівників Національного агентства з питань запобігання корупції.

Поряд з цим в межах Стратегії розвитку Національного агентства з питань запобігання корупції на 2017-2020 роки та планів з її реалізації, затвердженої Рішенням НАЗК від 22 червня 2017 № 234, замість правової категорії «принципи», використовується поняття «цінності», з деталізацією, що вони відображають керівні принципи роботи НАЗК, від яких НАЗК не може жодним чином відхилитися у своїй політиці, рішеннях, роз'ясненнях або практичній реалізації своїх повноважень. До зазначеного переліку цінностей «принципів» відноситься: прозорість; доброчесність; незалежність; верховенства права та підзвітність; дієвість та ефективність роботи.

Поряд з цим Регламент Національного агентства з питань запобігання корупції, затверджений Рішенням Національного агентства з питань запобігання корупції від 12.04.2016 № 1 визначає принцип колегіальності у роботі Національного агентства, який полягає у спільному (колективному) обговоренні та прийнятті рішення з питання, яке винесено у встановленому порядку на засідання Національного агентства [281].

Аналізуючи вище викладене, слід зазначити, що НАЗК в межах прийнятих рішень, рекомендаційного, роз'яснювального, інформаційного характеру, визначає принципи на основі яких базується його діяльність. Зазначена позиція

є дискусійною, по-перше з позиції визначення принципів діяльності НАЗК в межах підзаконних нормативно-правових актів; по-друге НАЗК в межах прийнятих рішень затверджує принципи діяльності Національного агентства; по-третє розгалуженість принципів діяльності НАЗК по нормативно-правовим актам. Таким чином, зазначені питання йдуть в розріз ustalеним канонам теорії права, де базові засади (принципи) повинні бути визначені на рівні законів, який регламентує діяльність відповідних суб'єктів публічної адміністрації.

З метою більш повного обґрунтування зазначеної тези, на нашу думку, необхідно розкрити теоретичне визначення правових принципів, які надаються вченими.

Більшість вчених схиляється до думки, що принципи – це основоположні засади, які виникають внаслідок об'єктивних закономірностей розвитку суспільства та характеризують спрямованість правового регулювання суспільних відносин. Тому, правові принципи являються основою всіх без виключення суспільних процесів, характеризують їх зміст та обумовлюють їх подальший розвиток. Принципи являються базисом розвитку публічних відносин.

На сьогодні серед науковців не має єдиного визначення «принципів права». В.М. Косович розглядає принципи права як компонент техніки правотворення і пропонує визначити їх як зумовлені закономірностями суспільного буття керівні засади (ідеї), які закріплюються в нормативно-правових актах з метою визначення змісту та основних напрямів правового регулювання [164, с. 41].

У свою чергу, А.М. Колодій стверджує, що принципи права – це такі відправні ідеї його буття, які виражають найважливіші закономірності, підвалини даного типу держави і права, є однопорядковими із сутністю права та утворюють його основні риси, відрізняються універсальністю, вищою імперативністю і загальнозначимістю, відповідають об'єктивній необхідності побудови та зміцнення певного суспільного ладу [152, с. 43].

З іншої точки зору, І.П. Бахновська зазначає, що принципи права відображають сутність і закономірності розвитку суспільних відносин, що регулюються правом, виражають закономірності більш глибокого порядку [34, с. 46].

О.В. Старчук розкриває поняття принципів у двох концепціях. Згідно з першою концепцією, що побудована на теорії позитивізму, принципи права – це ідеї, теоретичні, нормативно-керівні положення того чи іншого виду людської діяльності, які конкретизуються в змісті правових норм та об'єктивно зумовлені матеріальними умовами існування суспільства. Відповідно до другої концепції, яка бере початок від ідеї природного права, принципи права розуміють як керівні ідеї, об'єктивно властиві праву відправні начала, незаперечні вимоги (позитивні зобов'язання), які ставлять до учасників суспільних відносин із метою гармонійного поєднання індивідуальних, групових і громадських інтересів та визначають зміст і спрямованість правового регулювання, відображають найважливіші закономірності соціально-економічної формації [313, с.40].

Аналіз поняття принципів права дає підстави сформулювати авторське бачення зазначеної правової категорії. *Принципи права виступають основоположними началами, відправними засадами та регуляторами стабільних правовідносин, на основі яких формуються та функціонують відповідні галузі права.* Отже, принципи права є одним із найважливіших компонентів будь-якої правової системи. Від того, наскільки вони відображені в правових нормах і в правозастосовній діяльності, багато в чому залежить ефективність правового регулювання.

Розкривши зміст поняття «принцип», слід розглянути питання щодо принципів, які застосовуються уповноваженими суб'єктами в процесі реалізації антикорупційної діяльності. З цією метою слід звернутися до напрацьованих у наукових колах класифікацій принципів права.

Як і у багатьох інших питаннях, що стосуються принципів права, в підходах до їхньої класифікації відсутня єдність поглядів. Найбільш

поширеним є їх поділ за сферою дії на загальноправові, міжгалузеві, галузеві принципи та принципи інститутів права.

Загальноправові принципи (основні або загальні) характерні для всіх галузей в цілому, відображають специфічні риси права як соціального регулятора відносин. У першу чергу до них належать принципи верховенства права, законності, справедливості, юридичної рівності перед законом, гуманізму, єдності прав та обов'язків тощо.

Міжгалузеві принципи характеризують найбільш істотні риси кількох галузей права. На нашу думку, саме принцип невідворотності відповідальності з даної категорії притаманний діяльності НАЗК.

Галузеві принципи відображають ті риси права, які мають найбільше суспільне, політичне та юридичне значення в конкретних історичних обставинах і в зв'язку із завданнями, які ставляться державою та суспільством [172, с. 54-55].

А.М. Колодій розглядаючи питання про класифікацію принципів права, її критерії, вказує, що, по-перше, загальноправові принципи права мають всезагальний характер, знаходять своє більш конкретне втілення у принципах кожної галузі. Основні принципи права, в свою чергу, отримують специфічну модифікацію у галузях права і у сферах правоутворення, правореалізації і правоохорони. А тому в сфері правоутворення можна вести мову про відносно автономні принципи правотворчості, а серед них і законотворчості, у правореалізації – передусім про принципи правозастосування, у правоохороні – про принципи правосуддя, юридичної відповідальності тощо. По-третє, саме основні принципи диференціюються на загальносоціальні і спеціальноюридичні (системні і структурні), а серед загальносоціальних досить чітко виділяються політичні, економічні, соціальні, ідеологічні, моральні основи права [152, с. 43-44].

На сьогодні серед науковців існують різні погляди на систему принципів у досліджуваній сфері, які можна об'єднати у наступні групи:

1) міжнародні принципи (стандарти) діяльності антикорупційних органів, які базуються на основі «м'якого права» та «жорсткого права»: незалежність антикорупційних органів; ефективність діяльності та свобода від будь-якого впливу; особливої процедури відбору та захисту керівництва від звільнення; забезпечення підзвітності агенцій; надання їм належного матеріального забезпечення і можливості ним розпоряджатись; забезпечення доброчесності у самому органі через прийняття етичних кодексів та слідкування за їх дотриманням [186, с. 7];

2) принципи державної антикорупційної політики: демократизму (масовості) антикорупційної політики; верховенства права; законності; системності; комплексності; достовірності, об'єктивності, конкретності, точності; практичної спрямованості та радикальності; наукової обґрунтованості; економічної доцільності; оперативності; дієвості антикорупційної політики; плановості антикорупційної політики; ефективності антикорупційної політики; взаємодії владних структур з інститутами суспільства, населенням; протидії корупції [74, с. 22-25];

3) принципи діяльності антикорупційних органів, визначені в антикорупційному законодавстві, яке регламентує діяльність зазначених суб'єктів: 1) верховенство права; 2) поваги та дотримання прав і свобод людини і громадянина; 3) законності; 4) безсторонності та справедливості; 5) незалежності; 6) підконтрольності і підзвітності суспільству та визначеним законом державним органам; 7) відкритості для демократичного цивільного контролю; 8) політична нейтральність і позапартійність; 9) взаємодія з іншими державними органами, органами місцевого самоврядування, громадськими об'єднаннями та ін. [262];

4) принципи взаємодії суб'єктів боротьби з корупцією: законності, науковості, економічної доцільності, безперервності, плановості, гласності, системності, комплексності, спільності інтересів, "головної ланки", маневреності, паритетності (рівності), спеціалізованості (оптимального використання можливостей взаємодіючих суб'єктів), пропорційної

відповідальності за наслідки взаємодії, посилення управляючих параметрів системи, не пересічення компетенції, комплексного використання сил та засобів взаємодіючих сторін та деякі інші [93, с. 75];

5) адміністративно-процесуальні принципи запобігання корупції: законності; відкритості діяльності органів державної влади; гласності; прозорості; транспарентності діяльності органів державної влади; професіоналізму та компетентності; участі громадськості у реалізації заходів запобігання корупції; невідворотності відповідальності за вчинення корупційних правопорушень та правопорушень, пов'язаних з корупцією; взаємодії уповноважених суб'єктів тощо [336, с. 89-93].

Поряд з виокремленою класифікацією принципів, В.Д. Гвоздецький аналізуючи антикорупційну діяльність уповноважених суб'єктів, вказує, що вона повинна базуватися на принципах: верховенства права; законності; відкритості та прозорості діяльності посадових осіб; участі громадськості у заходах щодо запобігання і протидії корупції; системного виконання правових, політичних, соціально – економічних, пріоритетності профілактичних заходів; невідворотності юридичної відповідальності за вчинення особою корупційного правопорушення тощо [61, с. 383-384].

Враховуючи систему принципів наведених в межах наукових праць, слід зазначити, що науковці виокремлюючи той чи інший підхід до системи принципів діяльності антикорупційних органів опираються на законодавство, яке визначає: принципи центральних органів виконавчої влади; принципи публічної служби; принципи діяльності антикорупційних суб'єктів; міжнародні принципи (стандарти) діяльності національних антикорупційних інституцій тощо.

Таким чином, в антикорупційному законодавстві та серед науковців не має узгодженої системи принципів діяльності НАЗК. У зв'язку з цим пропонуємо виокремити авторське бачення класифікації принципів діяльності НАЗК, що здатні забезпечити ефективну реалізацію антикорупційної діяльності даного суб'єкта.

Пропонуємо систему принципів діяльності НАЗК розподілити на:

- 1) загальноправові, які визначають базові засади діяльності центральних органів виконавчої влади зі спеціальним статусом та деталізують правовий статус антикорупційного суб'єкта: верховенства права; законності; відкритості, гласності та прозорості; професіоналізму й компетентності; невідворотності відповідальності за вчинення правопорушень, пов'язаних з корупцією; незалежності; підконтрольності і підзвітності; політичної нейтральності і позапартійності;
- 2) спеціальні, які безпосередньо спрямовані на забезпечення діяльності НАЗК;

До загальноправових принципів слід віднести:

1. Принцип верховенства права. Зміст даного принципу проникнутий передусім ідеями соціальної справедливості, свободи, рівності. Права як панування ідеї права в суспільстві, тобто не лише в державі. Держава ж, яка не повинна мати власного, часткового інтересу, відмінного від суспільства, має втілювати ідею права в закони. Вони повинні бути змістовно наповнені такими цінностями, як справедливість, рівність, свобода, що є смисловими характеристиками права, виражають ідею права. Отже, панування права – це панування в суспільних відносинах правової рівності у справедливості, свободі, добрі, істині тощо безвідносно до нормативного оформлення [29, с. 46].

2. Принцип законності, який є основним для всієї діяльності, реалізується у неухильному дотриманні усіма посадовими особами НАЗК положень законів та підзаконних нормативно-правових актів, що гарантує здійснення громадянами своїх прав та свобод. Даний принцип спрямований на запобігання корупції та передбачає неухильне, точне і однакове виконання законів антикорупційного спрямування усіма без виключення суб'єктами; відповідність антикорупційної діяльності державній волі, що закріплена в законах; прийняття рішень в сфері запобігання корупції в межах компетенції, у визначеному законом порядку; ефективний контроль за дотриманням та виконанням законів, якими регулюється діяльність в сфері запобігання корупції [336, с. 83].

3. Принципи відкритості, гласності та прозорості. На думку Н.П. Христинченко, прозорість як принцип діяльності органів виконавчої влади повинна забезпечувати ясність, дохідливість якого-небудь явища, на відміну від прихованості та незрозумілості, чого в сучасному державному управлінні бути не повинно [339, с.47]

І.В. Ткач стверджує, що прозорість є одним із засобів формування суспільного значення охопленого суспільства у боротьбі з корупцією [326, с. 28]. Науковці стверджують, що дані два терміни не є тотожними:

«прозорість» – властивість державного управління, що визначається мірою обізнаності громадян стосовно сутнісних проявів матеріальної і процесуальної сторони діяльності органу НАЗК; зрозумілості широкій громадськості їх (органів) обумовленості, змісту і сенсу; виявляється у тому, що окремі громадяни та їх колективи, на які поширюється, або яких так чи інакше стосується рішення або дії даного органу мають бути щонайповніше **обізнані про них і те, яким чином вони (рішення або дії) будуть здійснені [281];**

«відкритість» – властивість державного управління, що визначається мірою безпосередньої участі громадян у діяльності органів державної влади та місцевого самоврядування; виявляється у забезпеченні активного і реального впливу громадян та їх колективів на зміст публічно-управлінської **діяльності через постановку вимог перед органами публічної влади щодо прийняття певних рішень, здійснення дій або утримання від них [281].**

На нашу думку ці два принципи не можна протиставляти, оскільки неможливо забезпечити повну відкритість без належної обізнаності громадян щодо змісту діяльності посадових осіб НАЗК.

4. Засади професіоналізму й компетентності є достатньо важливою основою діяльності НАЗК. На нашу думку, ефективним засобом забезпечення професіоналізму є злагоджена система підбору кадрів. Це залежить від того, наскільки якісним та здатним до самовдосконалення сформований кадровий

потенціал та можливості функціонування держави й забезпеченні прав, свобод та законних інтересів кожної особи.

5. Принцип невідворотності відповідальності за вчинення правопорушень, пов'язаних з корупцією реалізується в обов'язковому застосуванні юридичної відповідальності, дотриманні норм права та обов'язковій реакції уповноважених осіб на правопорушення у вигляді осуду та застосуванні справедливих заходів юридичної відповідальності.

На думку А.А. Корнієнка, принцип невідворотності юридичної відповідальності обумовлює ефективність процесу реалізації заходів юридичної відповідальності; є орієнтиром та метою діяльності уповноважених на реалізацію юридичної відповідальності суб'єктів та критерієм оцінки ефективності діяльності правоохоронних органів [161, с. 14].

На нашу думку, невідворотність юридичної відповідальності у даній сфері є обов'язковим та виховним фактором притягнення посадової особи НАЗК, яка вчинила корупційне правопорушення до відповідальності та безпосередньо призначення покарання.

В свою чергу *спеціальні принципи*, в межах нормативно-правових актів НАЗК, розподіляються на:

а) моральні та професійно-етичні: патріотизм; пріоритетність інтересів; субординація; толерантність; гідна поведінка; доброчесність; політична нейтральність; прозорість і підзвітність; професіоналізм (Кодекс етичної поведінки працівників Національного агентства з питань запобігання корупції);

б) керівні (професійні) принципи: прозорість; доброчесність; незалежність; підзвітність; дієвість та ефективність роботи (Стратегія розвитку Національного агентства з питань запобігання корупції на 2017-2020 роки);

Поряд з цим до керівних (професійних) принципів діяльності НАЗК слід віднести:

1. *Принцип участі громадськості у реалізації заходів запобігання корупції*. Це означає, що можна ефективно протидіяти, використовуючи різні правові заходи, проте жоден з них не буде успішним, якщо в процесі їх

реалізації буде відсутня громадська підтримка. Взаємодія уповноважених органів з громадськістю (громадськими об'єднаннями) є однією з основних форм забезпечення підзвітності влади. Т.В. Хабарова вважає, що даний принцип досягається шляхом залучення громадськості до процесу прийняття рішень, вироблення напрямів державної політики та здійснення громадського контролю за різними сферами діяльності влади [336, с. 88]. За діяльністю НАЗК здійснюється громадський контроль через Громадську раду при агентстві. Громадська рада постійно заслуховує інформацію про діяльність агентства та щорічно затверджує звіти, які потім оприлюднюються на офіційному веб-сайті Національного агентства з питань запобігання корупції.

Основними складовими втілення принципу участі громадськості у реалізації заходів запобігання корупції є: інформування, консультації з громадськістю та активна участь громадськості.

2. *Принцип спеціалізованості* передбачає, що окремий напрям - протидія корупції, поряд з припиненням та її запобіганням, має бути забезпечений діяльністю окремого центрального органу виконавчої влади зі спеціальним статусом, який забезпечує формування та реалізацію антикорупційної політики щодо запобігання корупції. Перерозподіл повноважень щодо запобігання корупції не профільним суб'єктам, буде відносити зазначений напрям діяльності до другорядних та впливати на зниження рівня ефективності протидії корупційним правопорушенням.

3. *Принцип безперервності* означає, що діяльність суб'єктів запобігання корупції щодо їх взаємодії вимагає постійного та систематичного виконання й узгодження антикорупційних заходів, протягом значного проміжку часу. Безперервність взаємодії суб'єктів запобігання корупції обумовлена систематичністю та всеосяжністю корупції, що й зумовлює застосування постійних антикорупційних заходів [336, с. 93].

Належне дотримання та використання принципу безперервності у правотворчості має забезпечити умови за яких, під час розробки проектів

нормативно-правових актів будуть враховані особливості антикорупційної діяльності, які потребують належного юридичного визначення.

Як зазначає Т.В. Хабарова, до процесу правотворчої діяльності необхідно залучити представників громадськості, що на її думку, має дві підстави, перша – це можливість громадськості заявити про свої потреби і друга – це здійснення контролю за правотворчою діяльністю органів державної влади, з метою уникнення недоліків у змісті нормативно-правових актів, а також недопущення існування у цих правових актах корупційних факторів, що в свою чергу, посприяють поширенню корупції в окремій сфері суспільних відносин; будуть враховані наукові ідеї та пропозиції щодо поліпшення порядку реалізації окремих заходів запобігання корупції; і найголовніше, до правотворчої діяльності залучатимуться фахівці, які повною мірою здатні забезпечити всебічне, об'єктивно необхідне, ефективне нормативно-правове регулювання суспільних відносин в сфері запобігання корупції в Україні [336, с.98];

4) *принцип колегіальності* - у роботі Національного агентства полягає у спільному (колективному) обговоренні та прийнятті рішення з питання, яке **винесено у встановленому порядку на засіданні Національного агентства. Національне агентство реалізує свої повноваження колегіально [281].**

Таким чином проведений аналіз принципів діяльності НАЗК вказує про необхідність їх систематизації та упорядкування в межах законодавчого акту, який визначає правовий статус зазначеного центрального органу виконавчої влади зі спеціальним статусом.

У зв'язку з цим пропонуємо в межах окремої статті 4-1 «Основні принципи діяльності Національного агентства з питань запобігання корупції» Закону України «Про запобігання корупції» від 14 жовтня 2014 року № 1700-VII визначити перелік принципів діяльності зазначеного спеціалізованого суб'єкта та викласти її в наступній редакції:

«1. Основними принципами діяльності Національного агенства є:

- 1) верховенства права;
- 2) законності;

- 3) відкритості, гласності та прозорості;
- 4) професіоналізму й компетентності;
- 5) невідворотності відповідальності за вчинення правопорушень, пов'язаних з корупцією;
- 6) незалежності;
- 7) підконтрольності і підзвітності;
- 8) політичної нейтральності і позапартійності;
- 9) доброчесність;
- 10) спеціалізованості;
- 11) безперервності;
- 12) колегіальності.

Таким чином, підсумовуючи можемо відмітити наступне:

1. Аналіз правових категорій «мета», «цілі», «завдання» дає підстави зазначити, що законодавець виокремлює головну та другорядну мету діяльності органу виконавчої влади; цілі, які відповідають показникам чи напрямам діяльності органу виконавчої влади та мають проміжний результат реалізації окремих складових головної мети; систему завдань, які потрібно вирішити органу виконавчої влади для виконання головної мети за допомогою реалізації її проміжних цілей.

2. «Мета» є більш ширшою категорією ніж «завдання» та «цілі». З метою реалізації «мети» сформується низка проміжних сходинок у вигляді «цілей», які реалізуються завдяки сукупності задач, за допомогою яких в кінцевому варіанті досягається поставлена мета. В загальному розумінні «мета», «цілі», «завдання» - це перспективні категорії, які заплановуються для вирішення, досягнення в майбутньому перспективного результату.

3. Зазначено, «мета діяльності НАЗК» спрямована на запобігання корупції та сприйняття формуванню доброчесності і нульової терпимості до корупції в державі та суспільстві, розвитку вільного від корупції бізнесу

«Цілі діяльності НАЗК» - це окремі показники перспективної діяльності превентивної антикорупційної інституції в певний проміжок часу на основі

яких визначається система завдань, спрямованих на їх реалізацію, в частині досягнення загальної мети.

Обґрунтовано необхідність внесення змін до статті 4 Закону України «Про запобігання корупції» від 14 жовтня 2014 року № 1700-VII та викласти її наступним чином:

«Національне агентство з питань запобігання корупції (далі - Національне агентство) є центральним органом виконавчої влади зі спеціальним статусом, яке забезпечує формування та реалізує державної антикорупційної політики з метою запобігання корупції та сприйняття формуванню доброчесності і нульової терпимості до корупції в державі та суспільстві, розвитку вільного від корупції бізнесу».

4. Виокремлено дві групи завдань НАЗК:

1) загальні завдання, визначені в законодавстві про центральні органи виконавчої влади: надання адміністративних послуг; державний нагляд (контролю); виконавчо-розпорядча діяльність об'єктами державної власності; внесення пропозицій щодо забезпечення формування державної політики на розгляд міністрів, які спрямовують та координують їх діяльність; здійснення інших завдань, визначених законами України (стаття 17 Закону України «Про центральні органи виконавчої влади»);

2) спеціальні завдання, визначені в антикорупційному законодавстві, які пропонується визначити на рівні закону.

На підставі опрацьованих нормативно-правових актів, що регламентують діяльність центральних органів виконавчої влади та антикорупційного законодавства, пропонуємо Закон України «Про запобігання корупції» від 14 жовтня 2014 року № 1700-VII доповнити окремою статтею «Завдання Національного агентства».

5. Визначено, що принципи права виступають основоположними началами, відправними засадами та регуляторами стабільних правовідносин, на основі яких формуються та функціонують відповідні галузі права.

Пропонуємо систему принципів діяльності НАЗК розподілити на: 1) загальноправові, які визначають базові засади діяльності центральних органів виконавчої влади зі спеціальним статусом та деталізують правовий статус антикорупційного суб'єкта; 2) спеціальні, які безпосередньо спрямовані на забезпечення діяльності НАЗК; В свою чергу спеціальні принципи, в межах нормативно-правових актів НАЗК, розподіляються на: а) моральні та професійно-етичні; б) керівні (професійні) принципи.

Пропонується в межах окремої статті 4-1 «Основні принципи діяльності Національного агентства з питань запобігання корупції» Закону України «Про запобігання корупції» від 14 жовтня 2014 року № 1700-VII визначити перелік принципів діяльності НАЗК.

2.2. Функції та повноваження НАЗК

Одними з ключових елементів адміністративно-правового статусу будь-якого органу публічної влади є функції. Вони виступають тими напрямками, які координують й спрямовують діяльність окремого органу та реалізуються в межах компетенції, яка визначається на законодавчому рівні. Таким чином, досліджуючи адміністративно-правовий статус НАЗК, неможливо залишити поза увагою питання функцій та повноважень цього органу.

У зв'язку з цим, характеризуючи адміністративно-правовий статус антикорупційного суб'єкта в управлінському механізмі, варто зупинитись на його функціональному призначенні та адміністративній правосуб'єктності (компетенції) [183, с. 498]. Позаяк, компетенція прямо пов'язана зі змістом сфери функціонування органу публічної влади [64, с. 230] та є одним з фундаментальних елементів його адміністративно-правового статусу [13, с. 150]. Актуальність питання аналізу законодавчо встановленої компетенції виконавчого органу зі спеціальним статусом викликана розбіжностями між її нормативним закріпленням та практичною реалізацією, що значно знижує результативність управлінського механізму [170, с. 115].

Переходячи до сутності питання, в першу чергу варто зазначити, що Національне агентство з питань запобігання корупції як орган виконавчої влади є відповідальним за формування та реалізацію антикорупційної політики [236]. Відтак, всі функції зазначеного органу мають розкривати та деталізувати цю роль.

Так як функції й повноваження є сукупністю окремих прав та обов'язків, які, в свою чергу, становлять компетенційні основи органу публічної влади в межах окремого напрямку, то й аналіз цих елементів адміністративно-правового статусу необхідно так побудувати, щоб найбільш якісно та чітко викласти основні аспекти досліджуваного питання.

Тобто, перш ніж перейти безпосередньо до функцій та повноважень НАЗК, доцільно зупинитись на категорії «компетенція». Аналіз тлумачень «компетенція» здійснюється з метою його вірного розуміння в контексті дослідження діяльності НАЗК. Як слушно зазначають Ю. І. Римаренко та Я. Ю. Кондратьєв, точне визначення компетенції та її нормативно-правове закріплення забезпечує результативність виконання управлінських завдань [191, с. 266].

Розглядаючи словникові тлумачення даної категорії, можна охарактеризувати їх як узагальнені та фрагментарні. Так, латинський відповідник *competens* означає «відповідний», «законний» [28, с. 84]. Сучасний англо-український словник *competence* розуміє як правочинність, юрисдикцію [334]. Близьким до нього є тлумачення за Словником чужомовних слів, в якому компетенція визначається як коло повноважень організації, окремих осіб [301, с. 235].

Науковці більш детально розкривають зміст категорії «компетенція». Так, В. Б. Аверьянов відмічає комплексність даної категорії, однак розуміючи під нею повноваження, а отже права і обов'язки, що закріплюються у відповідних законодавчих актах, та за допомогою власне яких і реалізовується діяльність органу виконавчої влади [76, с. 120]. Зважаючи на державно-управлінські правовідносини, Г. В. Атаманчук покладає в основу поняття компетенції

державного органу функції та повноваження з управління певними об'єктами або ж процесами [27, с. 47].

Досить вдало трактує поняття компетенції органу державної влади А. Ф. Мельник, під яким розуміє владні повноваження органу, той чи інший обсяг державної діяльності, покладений на певний орган, або коло передбачених правовим актом питань, яке може вирішувати цей орган, сукупність функцій та повноважень органу з усіх встановлених для нього предметів ведення [75, с. 331]. На нашу думку, зазначене визначення є найбільш доцільним та придатним до вживання у науковому обігу.

В. К. Колпаков звертає увагу на функціонально-правову сутність вищезазначеної дефініції, встановлюючи межі компетенції суб'єкта публічної адміністрації відповідно за правами та обов'язками щодо окремого кола соціально-правових явищ [155, с. 43; 155, с. 43-44]. С. Р. Течієв розглядає компетенцію державного органу в контексті його здатності і обов'язку вступати в правовідносини з метою здійснення покладених на нього функцій шляхом реалізації (наповнення конкретним змістом) наданих йому повноважень [324, с. 418].

Враховуючи вищезазначені підходи науковців до дефініції «компетенція», можна зробити висновок, що *компетенція НАЗК – це комплекс функцій держави у сфері формування та реалізації антикорупційної політики в Україні, запобігання та виявлення корупції, протидії політичній корупції, врегулювання питань конфлікту інтересів, контролю та перевірки декларування посадових осіб уповноважених владних суб'єктів держави, а також повноважень, закріплених його правами та обов'язками, що визначають межі застосування антикорупційних засобів для виконання покладених на нього законодавством функцій.*

Проаналізувавши підходи науковців до тлумачення компетенції державного органу та продемонструвавши авторське розуміння в контексті діяльності НАЗК, доцільно охарактеризувати її елементну структуру. В свою чергу треба підкреслити, що до складу компетенції належать: по-перше, об'єкт

діяльності, по-друге, сукупність повноважень, наданих для реалізації функціонального призначення, по-третє, відповідальність за їх виконання. Більш конкретизованим є бачення двохелементного складу компетенції у функціях та повноваженнях, що водночас є підтвердженням хибності її ототожнення із вказаними правовими категоріями [32, с. 125].

Базуючись саме на двохелементному підході до бачення структури компетенції вибудовуємо послідовну логіку дослідження в межах даного дисертаційного підрозділу. Разом з тим, акцентуємо на необхідності подальшого термінологічного розмежування функцій та повноважень для глибшого аналізу діяльності НАЗК. Загалом, компетенція є широким та комплексним поняттям, яке закріплює власне специфічні вектори у функціонуванні суб'єкта публічної адміністрації. Саме у зв'язку з цим постає необхідність більш детально розглянути структурні елементи компетенції НАЗК.

Першим з таких елементів виступають повноваження. Як один з ключових елементів адміністративно-правового статусу досліджуваного органу виконавчої влади, повноваження НАЗК закріплено в Законі України «Про запобігання корупції» від 14.10.2014 № 1700-VII. Водночас, треба звернути увагу на те, що функції НАЗК в зазначеному нормативно-правовому акті не визначено. У зв'язку з цим питання виокремлення функції НАЗК набуває подальшої актуальності.

Повертаючись до повноважень НАЗК, звернемо увагу на сутнісний аспект та нормативно-правове відображення цієї правової категорії. Новий тлумачний словник української мови під повноваженнями розуміє право суб'єкта, що призначене для виконання доручення [199, с. 469]. Однак, виходячи з тлумачення права як диспозитивної можливості вчиняти ті чи інші юридичні дії з метою реалізації завдань [59, с. 109], підкреслимо обмеженість такого трактування.

У зв'язку з цим, вважаємо за доцільне навести варіанти визначення, які, на нашу думку, більш чітко та всебічно характеризують термін

«повноваження». Одним з таких є влучне визначення Н. А. Тарасьян, яка розуміє під повноваженнями державного органу, права та обов'язки у сфері визначених відносин, що носять зовнішньо владний характер [320, с. 24].

У свою чергу, Б. М. Лазарев зауважує, що повноваження – це комплекс прав і обов'язків щодо здійснення певної управлінської функції відносно визначених об'єктів відання [173, с. 47]. Акцентуємо на важливому зауваженні науковця стосовно здійснення органом виконавчої влади конкретної функції. Такий підхід до тлумачення термінологічного змісту дають змогу чітко розмежувати категорії «функції» та «повноваження» управлінського органу. Враховуючи вищевказане, повноваження розуміємо як законодавчо закріплений інструмент (засіб) для виконання виконавчо-розпорядчих функцій.

Щодо нормативно-правового закріплення трактування повноважень, то воно зайшло своє місце в Указі Президента України «Про заходи щодо впровадження Концепції адміністративної реформи в Україні» від 22.07.1998 № 810/98. Зазначений нормативно-правовий акт вказує, що повноваження є закріпленими за органом виконавчої влади правами і обов'язками. При цьому наголосимо на чіткому тлумаченні поняття компетенції, що застосовується на позначення повноважень органу у чіткій відповідності з функціями та завданнями, встановленими законом [257].

Таким чином, здійснивши аналіз наукового та законодавчого визначення повноважень органів державної влади можна дійти висновку, що *повноваження НАЗК є сукупністю прав та обов'язків органу виконавчої влади, закріплених з метою забезпечення здійснення антикорупційних функцій та завдань щодо формування та реалізації антикорупційної політики в Україні, запобігання та виявлення корупції, протидії політичній корупції, врегулювання питань конфлікту інтересів, контролю та перевірки декларування посадових осіб уповноважених владних суб'єктів держави у межах, визначених законом.*

Тобто, поняття «повноваження» за своїм змістом є вужчим від поняття «компетенції» та виступає складовою останнього.

Другим структурним елементом компетенції НАЗК є функції. Розглядаючи поняття «функція» в державному управлінні загалом, відмітимо її тлумачення як фундації для створення внутрішньої будови адміністративного механізму та взаємодії його елементів [311, с.397]. Крізь призму теорії поділу влади на три гілки, М. П. Кунцевич вбачає у функціях виконавчої влади визначальні ознаки її правового положення в державно-владній структурі [168, с. 141]. У свою чергу, І. Л. Бачило відмічає первинність та статику правового поняття функцій державного органу, що уособлює основні завдання його механізму, при цьому враховуючи причинно-наслідкові зв'язки між керуючим суб'єктом та керованим об'єктом [36, с. 40]. При цьому науковець підкреслює, що функції є елементом широко змісту поняття компетенції, в той час як повноваження представлені правами та обов'язками владного органу складають її вузький зміст [36, с. 54]. Узагальнюючи погляди науковців треба зазначити, що функції є так званою сферою, в межах якої орган публічної влади реалізує мету своєї діяльності. Зокрема, така реалізація проявляється у сукупності повноважень. Тобто, функції та повноваження є невід'ємними та взаємодоповнюючими елементами адміністративно-правового статусу будь-якого органу публічної влади, в тому числі й НАЗК.

Варто підкреслити властиву виконавчо-розпорядчим функціям автономність та ціленаправленість в тій сфері, яка знаходиться у віданні конкретного органу [6]. При цьому, зауважимо, що органи публічної адміністрації реалізують функції завдяки притаманним їм методам [48].

Тобто, здійснивши теоретичне дослідження наукових поглядів, під функціями НАЗК розуміємо основні завдання його державно-владного впливу як управлінського суб'єкта у сфері формування та реалізації антикорупційної політики в Україні, а також щодо запобігання та виявлення корупції, протидії політичній корупції, врегулювання питань конфлікту інтересів, контролю та перевірки декларування посадових осіб уповноважених владних суб'єктів держави.

Беручи до уваги те, що саме функції мають прямий зв'язок з обсягом адміністративних повноважень, делегованих державному органу, обґрунтовуємо необхідність першочергового дослідження функцій як визначального фактору меж прав та обов'язків НАЗК [41, с. 16]. З метою всебічного відображення його місця та ролі серед інших органів публічної влади важливо проаналізувати та систематизувати комплекс функцій, що виконуються антикорупційним суб'єктом.

Деталізацію системи функціональних напрямів можливо здійснити шляхом дослідження Закону України «Про запобігання корупції» від 14.10.2014 № 1700-VII та інших нормативно-правових актів, а саме – їх положень, які визначають коло наданих повноважень владному суб'єкту. Проте, першочергово доцільним є формування теоретичної основи *класифікації* функцій НАЗК.

Деякі з науковців, розрізняють загальні, спеціальні та допоміжні функції державно-владних органів. Відтак, загальні вектори діяльності реалізуються усіма владними органами, незалежно від сфери та рівня управління. Зокрема, Ю. П. Битяк виокремлює такі загальні функції: організаційну, регулятивну, контрольну, координаційну, прогностичну, а також функції обліку та планування. У свою чергу, спеціалізовані функції є конкретизованими властивостями діяльності безпосередньо для певного органу владних повноважень у особливій сфері, що, в контексті діяльності НАЗК, може бути представлено спеціальними функціями щодо формування та реалізації державної антикорупційної політики [5, с. 335-336]. Заключним видом науковці встановлюють допоміжні, або так звані обслуговуючі, функції, за допомогою яких забезпечується злагоджений внутрішній механізм стабільного функціонування органу [5, с. 116]. Доречним буде зазначити, що саме ця класифікація надає чітке розуміння про функції НАЗК як суб'єкта виконавчої влади зі спеціальним статусом.

Дещо відмінну класифікацію надає В. Б. Аверьянов, поділяючи функції за об'єктами. Перша група функцій охоплює базові інформаційні аспекти роботи

(прогностична, стратегічна функції). До другої групи науковець помістив функції стосовно кадрового забезпечення, матеріально-технічної бази, фінансування. Третя група стосується управлінських питань взаємодії та процесу виконання поставлених завдань (організаційна, координаційна, контрольно-наглядова функції). Остання четверта група представлена внутрішньо управлінськими напрямками розвитку та удосконалення державно-владної структури шляхом організаційно-менеджментного проектування [77, с. 110].

Експертна спільнота російських науковців виокремлює такі групи функцій як політичні, міжнародні, нормативно-регулятивні, виконавчо-розпорядчі, контрольно-наглядові, з управління державним майном, надання послуг, а також забезпечувальні функції [206, с. 11-12] .

Тож, проаналізувавши теоретико-практичні підходи до систематизації функцій органів виконавчої влади, пропонуємо авторську *класифікацію функцій НАЗК, за якою виокремлюємо:*

- *об'єктно-управлінські функції;*
- *комунікаційно-інформаційні функції;*
- *організаційно-забезпечувальні функції.*

До першої групи – *об'єктно-управлінських функцій* – відносимо функції, що становлять об'єкт діяльності агентства як центрального органу виконавчої влади зі спеціальним статусом та відповідно специфічними повноваженнями. Такими функціями є розпорядча, превентивна, контрольно-наглядова, правоохоронна, правозастосовна. Розглянемо їх детальніше.

Розпорядча функція НАЗК полягає в юридичному закріпленні положень щодо оперативного управління органу в актах нормативного характеру [143]. Провідними розпорядчими документами є накази та розпорядження Голови антикорупційного органу. Сюди ж відносимо рішення НАЗК, наприклад, «Про затвердження Методології визначення розміру (суми) внеску на підтримку політичної партії у формі робіт, товарів або послуг» від 16.11.2018 № 2596, «Про затвердження Порядку проведення контролю та повної перевірки

декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування» від 10.02.2017 № 56 та ін.

Превентивна функція НАЗК логічно сфокусована власне в назві досліджуваного антикорупційного суб'єкта. Недопущення виникнення, поширення корупції як першооснова діяльності агентства забезпечуються популяризацією негативного ореолу корупційних дій та відповідальності за їх вчинення. Окрім цього, створення НАЗК як органу владного державного механізму, діяльність якого спрямована на подолання виникнення корупційних правопорушень здійснює вагомий вплив на трансформацію правосвідомості соціуму, в чому і полягає превентивна функція [141, с. 483].

Контрольно-наглядова функція агентства є однією з провідних адміністративних функцій і полягає в забезпеченні дотримання принципу законності органами державної влади та їх посадовими особами. Відповідно до законодавства, НАЗК має контрольно-наглядові управлінські повноваження контролю щодо перевірки декларацій посадових осіб та відповідно моніторингу їх способу життя, контролю за дотриманням обмежень щодо фінансування політичних партій та цільовим розпорядженням бюджетними коштами та ін. В рамках цього вектору виокремимо *підфункцію законодавчого моніторингу*, що забезпечує комплексний аналіз та оцінку нормативно-правових актів і є гарантією їх ефективної та легітимної реалізації [10, с. 17-18]. Інструментом такого моніторингу слугує антикорупційна експертиза актів, які подаються до Верховної Ради України та Кабінету Міністрів України [216].

Правоохоронна функція в діяльності НАЗК також є визначальною і має на меті припинення протиправних корупційних діянь. Негативні результати контрольних перевірок мають підставою ініціювання службового розслідування агентством та притягнення правопорушників до юридичної відповідальності. Реалізація охоронної функції НАЗК прямо породжує ще один вектор діяльності, а саме – правозастосування.

Для *правозастосовної функції* характерним виразом є видача індивідуального правозастосовного акту. Законом передбачено внесення приписів

про порушення вимог законодавства щодо етичної поведінки, запобігання та врегулювання конфлікту інтересів, направлення позовної заяви до суду, а також складення адміністративного протоколу. Зауважимо, що останні формуються лише в межах тих адміністративних правопорушень, що віднесені до компетенції НАЗК.

В межах другої групи – *комунікаційно-інформаційних функцій* – реалізуються напрямки інформаційного забезпечення та взаємодії НАЗК з іншими владними суб'єктами та учасниками антикорупційних правовідносин. За цим класифікатором відмітимо наступні функції: аналітично-прогностичну, комунікаційну, інформаційну, облікову та правоосвітню. Для відмежування та чіткого розуміння деталізуємо їх сутність.

Аналітично-прогностична функція займає важливе місце в системі векторів діяльності НАЗК. Позаяк, завдяки дослідженню корупційної ситуації в країні та формуванню прогностичної стратегії цілей забезпечується ефективна протидія неправомірним проявам. Втілюється напрям також через аналіз позитивних та негативних тенденцій запобігання та протидії корупції в Україні в діяльності державних органів та органів місцевого самоврядування, моніторинг за їх виконанням, статистичних даних, результатів досліджень та іншої інформації стосовно ситуації щодо корупції.

Комунікаційна функція здійснюється шляхом налагодження та укріплення зв'язків з громадськістю. Враховуючи, що питання корупції є гостросоціальною проблемою, формування механізму взаємодії антикорупційного органу державної влади становить перспективний вектор діяльності, зокрема і як платформа громадського впливу та контролю. Проявом реалізації цієї функції є висвітлення в соціальних медіа інформації стосовно структури НАЗК, результатів виконання основних завдань, співпраці з іншими державними органами, а також проведення прес-конференцій, круглих столів тощо [298, с. 30]. Окрім цього, при НАЗК діє Громадська рада, що аналізує та затверджує звітну інформацію по результатам діяльності, а також має право

дорадчого голосу [236]. Практикується також формат консультацій з громадськістю (електронні консультації, публічні обговорення).

Інформаційна функція діяльності НАЗК розкривається в його зовнішній співпраці та обміном інформацією на підставі протоколів про наміри та меморандумів про співпрацю з іншими органами державної влади (Меморандум між НАЗК та Радою суддів про співробітництво та обмін інформацією), місцевого самоврядування, іноземними урядами та їх спеціальними антикорупційними підрозділами (Меморандум про порозуміння та співпрацю між НАЗК та Бюро із запобігання та боротьби з корупцією Латвійської Республіки [188]), міжнародними компаніями та організаціями (Угода про партнерство між Національним агентством та Agriteam Canada Consulting Ltd. [329]). Сюди ж відносимо і звітність, доступ до якої гарантується принципом гласності та відкритості. Так, результати перевірок, звіти політичних партій, дослідження щодо стану корупції в країні розміщуються на офіційному сайті НАЗК для безперешкодного ознайомлення громадян з цією інформацією.

Облікова функція передбачає роботу НАЗК зі спеціально створеними інформаційними базами, що формуються для реалізації антикорупційного контролю [305, с. 526]. Так, наприклад, агентство забезпечує облік за діяльністю владних суб'єктів Єдиного державного реєстру декларацій осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування [89]. Також, статтею 59 Закону України «Про запобігання корупції» від 14.10.2014 № 1700-VII за ним закріплюється ведення Єдиного державного реєстру осіб, які вчинили корупційні або пов'язані з корупцією правопорушення.

Правоосвітня функція реалізовується у проведенні антикорупційним органом комплексного навчання безпосередньо працівників агентства, а також працівників державних органів та посадових осіб органів місцевого самоврядування. У 2018 році проведено тренінгові навчання стосовно організаційно-правового аспекту запобігання корупції та функціонування

системи електронного декларування [19]. Окрім цього, НАЗК пропонує онлайн навчання, зокрема за курсами по антикорупційним програмам органів державної влади та конфлікту інтересів за допомогою інтернет-платформи Prometheus [160].

Третю групу – *організаційно-забезпечувальних функцій* – складають напрямки установчого структурного оформлення НАЗК як державного органу з внутрішньосистемною організацією діяльності в цілому та окремих працівників, а саме установча та регламентаційно-кадрова функції. Тож, розтлумачимо їх.

Так, *установча функція* полягає у створенні ієрархічної структурної будови органу, його підрозділів, обслуговуючого апарату, управлінні штатом та відокремленим майном з метою ефективного функціонування та досягнення поставлених завдань. Установча функція в НАЗК здійснюється Головою НАЗК, який організовує діяльність агентства, координує та контролює роботу працівників, а також представляє її в інших державних структурах.

Регламентційно-кадрова функція діяльності НАЗК розкривається шляхом встановлення порядку щодо підбору, прийому і реєстрації співробітників та нормативно-правового закріплення їх повноважень [210, с. 601]. Безперечно фундаментальні правові положення щодо кадрового складу визначаються в Законі України «Про запобігання корупції» від 14.10.2014 № 1700-VII та Регламенті НАЗК від 12.04.2016 № 1. Окрім цього, у зв'язку із зайняттям працівниками агентства посад державних службовців, актуальною також є Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку проведення конкурсу на зайняття посад державної служби» від 25.03.2016 № 246 [253].

Тож, наведена система функцій НАЗК є комплексним відображенням напрямків його діяльності. Однак, зауважимо, що класифікація потребує подальшої розробки та удосконалення у зв'язку з невичерпним переліком повноважень, передбачених законодавством, які зумовлюють формування нових функціональних аспектів діяльності НАЗК.

Говорячи про нормативно-правове врегулювання функцій Законом України «Про запобігання корупції» від 14.10.2014 № 1700-VII, варто наголосити на відсутності закріплення функцій в окремій статті розділу, що регламентує діяльність НАЗК. Більш того, детально вивчивши, окрім вказаного, також і законодавчі акти щодо центральних органів виконавчої влади зі спеціальним статусом, зокрема Закон України «Про Антимонопольний комітет України» від 26.11.1993 № 3659-XII та Закон України «Про Фонд державного майна» від 09.12.2011 № 4107-VI, можемо відмітити тенденцію хибного ототожнення законодавцем понять «повноваження» та «функції».

Відтак, у вищезазначених актах містяться статті «Повноваження» та «Права» відповідного органу виконавчої влади. Аналогічна проблема існує безпосередньо в Законі України «Про запобігання корупції» від 14.10.2014 № 1700-VII стосовно організації діяльності НАЗК. Повертаючись до теоретичного обґрунтування поняття «повноважень» згадаємо їх двоелементну структуру, що представлена правами та обов'язками. Отже, законодавець деталізує функціональну сторону діяльності НАЗК, невірно номінуючи її «повноваженнями». При цьому, окреслюючи права як складову повноважень антикорупційного суб'єкта, Закон лишає поза увагою обов'язки агентства. Це, в свою чергу, не тільки розбалансовує підходи до розуміння компетенцій органу, а негативно впливає на рівень результативності виконання антикорупційних завдань.

Таким чином, зауваживши наявні проблеми національного законодавства, підкреслимо необхідність оперативного внесення змін до нього. Насамперед, варто акцентувати на розмежуванні функцій та повноважень, а також їх систематизації.

Так, звертаючись до зарубіжної нормотворчої практики, наведемо приклад систематизації функцій антикорупційного органу у Законі Латвії «Про Бюро із запобігання та боротьби з корупцією» від 10.03.2016. Досить вдало та у відповідності з теоретичним підґрунтям законодавець формує окремий розділ, присвячений компетенції Бюро. При цьому, кожна зі статей розділу дає чітке

розуміння напрямків діяльності антикорупційного органу. Так, в Латвії виокремлюють функції із запобігання, функції щодо боротьби, функції контролю за виборчим процесом та фінансуванням політичних партій, а також відмежовують в окремій статті повноваження службових осіб Бюро, представлені правами та обов'язками [200]. Власне латвійський законодавчий підхід базується лише на галузевому спеціалізаційному аспекті функцій антикорупційного органу, закріплюючи предметно напрямки його діяльності. Однак, незважаючи на продемонстрований вузький зміст поняття функцій, викладений у вказаному Законі, відмітимо, що таке нормативне врегулювання має місце в імплементаційному процесі, беручи за мету однозначне трактування в подальшому функцій та повноважень суб'єктами правозастосування.

Тож, проаналізувавши національний та зарубіжний досвід, пропонуємо викласти статтю 11 «Повноваження Національного агентства» Закону України «Про запобігання корупції» від 14.10.2014 № 1700-VII відповідно до встановлених у попередньому розділі дисертаційного дослідження предметних напрямків діяльності НАЗК, у такому варіанті:

«Стаття 11. Функції Національного агентства

1. Функції Національного агентства із питань формування та реалізації державної політики щодо запобігання та виявлення корупції:

- проведення аналізу стану запобігання та протидії корупції в Україні, діяльності державних органів, органів влади Автономної Республіки Крим та органів місцевого самоврядування у сфері запобігання та протидії корупції;

- проведення аналізу статистичних даних, результатів досліджень та іншої інформації стосовно ситуації щодо корупції;

- розроблення проектів Антикорупційної стратегії та державної програми з її виконання, здійснення моніторингу, координації та оцінки ефективності виконання Антикорупційної стратегії;

- підготовка та подання в установленому законом порядку до Кабінету Міністрів України проекту національної доповіді щодо реалізації засад антикорупційної політики;
- формування та реалізація антикорупційної політики, розроблення проектів нормативно-правових актів з цих питань;
- організація проведення досліджень з питань вивчення ситуації щодо корупції;
- інформування громадськості про здійснювані Національним агентством заходи щодо запобігання корупції, реалізація заходів, спрямованих на формування у свідомості громадян негативного ставлення до корупції;
- залучення громадськості до формування, реалізації та моніторингу антикорупційної політики;
- координація виконання міжнародних зобов'язань у сфері формування та реалізації антикорупційної політики, співпраця з державними органами, неурядовими організаціями іноземних держав та міжнародними організаціями в межах своєї компетенції;
- обмін інформацією з компетентними органами іноземних держав та міжнародними організаціями;
- координація в межах компетенції, методичне забезпечення та здійснення аналізу ефективності діяльності уповноважених підрозділів (уповноважених осіб) з питань запобігання та виявлення корупції;
- погодження антикорупційних програм державних органів, органів влади Автономної Республіки Крим, органів місцевого самоврядування, розробка типової антикорупційної програми юридичної особи;
- здійснення співпраці із особами, які добросовісно повідомляють про можливі факти корупційних або пов'язаних з корупцією правопорушень, інших порушень цього Закону (викривачі), вжиття заходів щодо їх правового та іншого захисту, притягнення до відповідальності осіб, винних у порушенні їх прав, у зв'язку з таким інформуванням.

2. Функції Національного агентства з питань протидії політичній корупції:

- здійснення у порядку та в межах, визначених законом, державного контролю за дотриманням встановлених законом обмежень щодо фінансування політичних партій, законним та цільовим використанням політичними партіями коштів, виділених з державного бюджету на фінансування їхньої статутної діяльності, своєчасністю подання звітів партій про майно, доходи, витрати і зобов'язання фінансового характеру, звітів про надходження і використання коштів виборчих фондів на загальнодержавних та місцевих виборах, повнотою таких звітів, звіту зовнішнього незалежного фінансового аудиту діяльності партій, відповідністю їх оформлення встановленим вимогам, достовірністю включених до них відомостей;

- затвердження розподілу коштів, виділених з державного бюджету на фінансування статутної діяльності політичних партій, відповідно до закону;

- організація підготовки, перепідготовки і підвищення кваліфікації з питань, пов'язаних із запобіганням корупції, працівників державних органів, органів влади Автономної Республіки Крим, посадових осіб місцевого самоврядування (крім підвищення кваліфікації державних службовців і посадових осіб місцевого самоврядування).

3. Функції Національного агентства щодо запобігання та врегулювання конфлікту інтересів:

- здійснення моніторингу та контролю за виконанням актів законодавства з питань етичної поведінки, запобігання та врегулювання конфлікту інтересів у діяльності осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, та прирівняних до них осіб;

- координація та надання методичної допомоги щодо виявлення державними органами, органами влади Автономної Республіки Крим, органами місцевого самоврядування корупціогенних ризиків у своїй діяльності та

реалізації ними заходів щодо їх усунення, у тому числі підготовки та виконання антикорупційних програм;

- надання роз'яснень, методичної та консультаційної допомоги з питань застосування актів законодавства з питань етичної поведінки, запобігання та врегулювання конфлікту інтересів у діяльності осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, та прирівняних до них осіб.

4. Функції Національного агентства з питань контролю та перевірки за декларуванням уповноважених осіб на виконання функцій держави або місцевого самоврядування:

- здійснення в порядку, визначеному цим Законом, контролю та перевірки декларацій осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, зберігання та оприлюднення таких декларацій, проведення моніторингу способу життя осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування;

- забезпечення ведення Єдиного державного реєстру декларацій осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, та Єдиного державного реєстру осіб, які вчинили корупційні або пов'язані з корупцією правопорушення.

5. Інші функції, визначені законом.»

Таким чином, систематизувавши основні функції діяльності НАЗК у відповідній статті, можемо перейти власне від аналізу функцій НАЗК до його повноважень як інструменту виконання встановлених функцій.

Як було визначено раніше, під поняттям повноваження науковці розуміють дві складові: права та обов'язки. У зв'язку з тим, що чинне законодавство містить прогалину стосовно закріплення виключно однієї складової повноважень, а саме – прав НАЗК, вважаємо доцільним дослідити їх крізь призму наукового обґрунтування та класифікації.

Тож, з метою реалізації антикорупційної політики в Україні законодавець закріплює за НАЗК права як його суб'єктивно-правові можливості, які

служать гарантією для управлінських дій у правовідносинах з іншими суб'єктами. На противагу абстрактній сутності функцій НАЗК, повноваження мають в основі вчинення конкретних дій, межі яких і визначаються законом шляхом закріплення суб'єктивних прав [76, с. 113-114, с. 122-123]. М. Н. Марченко вказує, що право складає межі дозволеної поведінки владного суб'єкта, що при цьому забезпечується зобов'язаннями інших учасників правовідносин [185, с. 96]. За загальноприйнятим розумінням, суб'єктивне право складає міру дозволеної поведінки особи, закріпленої в юридичних нормах, що водночас характеризує її адміністративно-правовий статус [353, с. 681].

Таким чином, під правами НАЗК варто розуміти межі встановленої законодавством поведінки державно-владного органу, що полягає у реалізації антикорупційних управлінських функцій як самостійно, так і при взаємодії з іншими учасниками даних правовідносин.

Слідуючи класичному підходу до визначення прав можемо прослідковувати диференціацію суб'єктивних прав на активні дії, вимогу та позовну вимогу [353, с. 681]. Звертаючись до сутнісного змісту суб'єктивного права класифікаторами виступають наступні юридичні інфінітиви: діяти в межах повноважень, вимагати дій від зобов'язаної сторони, здійснювати вплив на об'єкт управління та реалізовувати контрольні, заохочувальні та примусові методи [219, с. 113-114]. Дехто з науковців структурно виділяють право на власні дії, право на чужі дії та право вимагати застосування заходів примусу до зобов'язаних осіб [341, с. 82].

Вивчивши теоретико-правові підходи до класифікації суб'єктивних прав можемо здійснити аналіз законодавчо визначених у статті 12 Закону України «Про запобігання корупції» від 14.10.2014 № 1700-VII меж поведінки НАЗК як суб'єкта виконавчо-розпорядчих правовідносин щодо запобігання корупції. Для комплексного розуміння пропонуємо адаптовану до специфіки діяльності, класифікацію прав НАЗК, яку складають:

- *позитивна реалізація повноважень;*

- *негативна реалізація повноважень;*
- *охоронна реалізація повноважень.*

Позитивна реалізація повноважень забезпечується діями позитивного характеру у межах компетенції НАЗК. Так, наприклад, реалізовується у формах прийняття з питань, що належать до його компетенції, обов'язкових для виконання нормативно-правових актів, складання протоколів про адміністративні правопорушення, віднесені законом до компетенції Національного агентства, внесення приписів про порушення вимог законодавства щодо етичної поведінки, запобігання та врегулювання конфлікту інтересів, інших вимог та обмежень та ін.

Негативна реалізація повноважень має місце за виникнення необхідності включення аспекту вимоги та здійснюється агентством з питань, наприклад, отримання на підставі письмових запитів щодо необхідної для виконання завдань інформації від учасників правовідносин, а також письмові пояснення з приводу обставин, що можуть свідчити про порушення правил етичної поведінки; запобігання та врегулювання конфлікту інтересів, інших вимог та обмежень щодо достовірності відомостей, зазначених у деклараціях осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування та ін.

Охоронна реалізація повноважень НАЗК полягає у зверненні до суду із позовами (заявами) щодо визнання незаконними нормативно-правових актів, індивідуальних рішень, виданих (прийнятих) з порушенням встановлених вимог та обмежень, визнання недійсними правочинів, укладених внаслідок вчинення корупційного або пов'язаного з корупцією правопорушення. Тобто, у тих випадках, коли НАЗК реалізовує право законної позовної вимоги.

Тож, передбачені на законодавчому рівні суб'єктивні права НАЗК є вихідною платформою для виконання встановлених законодавством завдань щодо запобігання та боротьби з корупцією в Україні. При цьому, варто вказати, що даний перелік не є виключним, а тому як класифікаційний, так і сутнісний його аспект має бути в подальшому удосконалений.

Що стосується другого елементу повноважень, підкреслимо відсутність у національній законодавчій системі положень стосовно обов'язків НАЗК. Тож, насамперед, важливо дослідити дефінітивне визначення обов'язків НАЗК.

Зокрема, Великий юридичний словник трактує юридичний обов'язок як визначену законом міру належної поведінки учасника конкретних правовідносин – носія обов'язку [47]. Науковці розуміють юридичні обов'язки як вимоги до суб'єкта, що підкріплені соціальною необхідністю встановленої поведінки і забезпечення можливості застосування державного примусу щодо суб'єкта такої поведінки [87, с. 62].

Обов'язки, як і права, є визначальними для адміністративно-правового статусу владного органу, оскільки окреслюють його місце в ієрархічній системі, а, отже, і специфіку реалізації його управлінських повноважень [194, с. 20].

В свою чергу, В. В. Галуцько, адміністративні обов'язки тлумачить як сукупність зобов'язань суб'єкта владних повноважень, що встановлено нормами конституційного чи іншої галузі права [58]. Обов'язками суб'єкта публічної адміністрації визначають також як сукупність зобов'язань перед певним колом учасників правовідносин, а саме – приватними особами, державою, суспільством загалом, що встановлюються нормами адміністративного та інших галузей права [8, с. 85].

Таким чином, можна зробити висновок, що *обов'язками НАЗК є встановлені законодавством зобов'язання як вимога належної поведінки перед визначеним колом суб'єктів правовідносин із запобігання та протидії корупції, виконання яких становить соціальну необхідність.*

Як було зазначено, національне законодавство не містить нормативно-правового закріплення обов'язків НАЗК. Зважаючи на те, що посадові особи є державними службовцями, то на них розповсюджується дія Закону України «Про державну службу» від 10.12.2015 № 889-VIII, в якому зазначаються такі обов'язки:

- дотримання Конституції та законів України, обов'язок діяти лише на підставі, в межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією та законами України;
- дотримання принципів державної служби та правил етичної поведінки;
- повага гідності людини, недопущення порушення прав і свобод людини та громадянина;
- поважне ставлення до державних символів України;
- використовувати державної мови під час виконання своїх посадових обов'язків, недопущення дискримінації державної мови і протидія можливим спробам її дискримінації;
- забезпечення в межах наданих повноважень ефективного виконання завдань і функцій державних органів;
- сумлінне і професійне виконання своїх посадових обов'язків;
- виконання рішень державних органів, наказів (розпоряджень), доручень керівників, наданих на підставі та у межах повноважень, передбачених Конституцією та законами України;
- додержання вимог законодавства у сфері запобігання і протидії корупції;
- запобігання виникненню реального, потенційного конфлікту інтересів під час проходження державної служби;
- постійне підвищення рівня своєї професійної компетентності та удосконалення організації службової діяльності;
- збереження державної таємниці та персональних даних осіб, що стали йому відомі у зв'язку з виконанням посадових обов'язків, а також іншої інформації, яка відповідно до закону не підлягає розголошенню;
- надання публічної інформації в межах, визначених законом [234].

Однак, на нашу думку, враховуючи специфіку діяльності НАЗК, необхідно доповнити Закон України «Про запобігання корупції» від 14.10.2014

№ 1700-VII окремою статтею, яка б регулювала питання посадових обов'язків працівників антикорупційного органу.

Окрім цього, цікавим до імплементації вважаємо закріплення окремою статтею сфер реалізації повноважень антикорупційного органу, що має місце у тому ж таки Законі Польщі «Про Центральне Антикорупційне Бюро» [379, с. 3-4]. На нашу думку, дублюючи в деякій мірі польський варіант, аналогічна стаття акту щодо діяльності НАЗК, з урахуванням особливостей національної правової системи є необхідною до нововведення задля встановлення конкретних меж реалізації повноважень антикорупційного суб'єкта. Відповідно у пропонуваній далі статті, окреслено ті сфери, які знаходяться у віданні НАЗК згідно з положеннями щодо юридичної відповідальності, встановленими Кодексом України про адміністративні правопорушення та Кримінальним кодексом України. Таким чином, *пропонуємо доповнити Закон України «Про запобігання корупції» від 14.10.2014 № 1700-VII статтею 11-¹ з наступним змістом:*

«Стаття №11-¹. Юрисдикція повноважень Національного агентства з питань запобігання корупції

Відповідно до завдань, покладених на Національне агентство з питань запобігання корупції, до його відання належать питання стосовно:

- діяльності державних органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування, їх посадових осіб;*
- фінансового контролю за використанням бюджетних коштів;*
- правил обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів та прекурсорів та поводження з ними службових осіб;*
- правил застосування спеціальних засобів військовослужбовцями під час здійснення служби;*
- інструкцій про порядок ведення обліку, зберігання, використання і знищення документів та інших матеріальних носіїв інформації, що містять службову інформацію;*
- порядку надання публічних послуг;*

- *таємниці особи викривача.»*

Акцентуємо, що реформаційні процеси стимулюють залучення антикорупційних заходів у різних галузях. Тож, юрисдикційні напрямки не є виключними та потенційно можуть бути трансформовані.

Також, пропонуємо структурним компонентом закону закріпити статтю щодо *«Виключної компетенції НАЗК»*. Серед інших, таким специфічним завданням агентства Верховний Суд України визнав контроль та перевірку декларацій осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування [217].

До того ж, в рамках дослідження повноважень НАЗК, варто акцентувати на конфлікті повноважень, що впродовж тривалого часу існує в національному законодавстві. Галузева або, інакше кажучи, об'єктна спеціалізація детермінує ситуації, за яких орган державної влади та одночасно його структурні підрозділи готують нормативно-правові акти, організовують їх виконання та контроль за результатами цієї діяльності. Наприклад, НАЗК та Уповноважені підрозділи державних органів здійснюють контроль за виконанням актів законодавства з питань запобігання та врегулювання конфлікту інтересів у діяльності посадових осіб одночасно, внаслідок чого прослідковуємо відсутність розмежування чи деталізації повноважень між ними [240].

До того ж, в питаннях координації антикорупційної діяльності органів різних рівнів, здійснення інформаційних та моніторингових функцій Урядовий уповноважений з питань антикорупційної політики дублює повноваження НАЗК [249]. Тож, реформуючи чинне законодавство необхідно врахувати ці конфліктні положення та узгодити їх у відповідності до обсягу компетенційних повноважень владного органу.

Тож, виконавши комплексну характеристику функцій та повноважень НАЗК згідно з чинним законодавством, можемо вказати на нагальну потребу трансформаційних процесів нормативно-правової бази. З метою цілісного та комплексного урегулювання зазначених питань логічним кроком законодавця вбачаємо створення спеціального інституційного Закону України «Про

Національне агентство з питань запобігання корупції», що регламентував би організаційні аспекти діяльності органу виконавчої влади. Більш того, варто наголосити на спеціальному статусі владного суб'єкта, що підкреслює специфіку його повноважень. Зокрема, Антимонопольний комітет України, Фонд державного майна є прикладами державних структур, що формують та реалізують державну політику, займають особливе правове положення у виконавчій вертикалі та правовою основою роботи яких є чітко регламентуючі діяльність відповідно Закони України «Про Антимонопольний комітет України» від 26.11.1993 № 3659-ХІІ та «Про Фонд державного майна» від 09.12.2011 № 4107-VI.

При створенні законодавчого акту щодо організації діяльності досліджуваного антикорупційного органу доцільно, на нашу думку, звернутись до положень Регламенту Національного агентства з питань запобігання корупції від 12.04.2016 № 1. Позаяк, цей нормативний документ, поряд із Законом «Про запобігання корупції» від 14.10.2014 № 1700-VII, містить базисні організаційно-правові засади діяльності НАЗК, повноваження Голови та членів, а також, поміж іншого, чітко окреслені аспекти його діяльності (правозастосування, планування, звітування та ін.) [281].

Прийняття окремого Закону України «Про Національне агентство з питань запобігання корупції» створить комплексну законодавчу платформу регулювання організаційно-функціональних аспектів діяльності НАЗК та його адміністративно-правового статусу загалом. Наслідком стане можливість вирішення колізійних питань та оперативного реагування в межах єдиного законодавчого акту на наявні прогалини з метою ефективної реалізації завдань, поставлених перед НАЗК.

2.3. Форми та методи діяльності НАЗК

Сьогодні набуває все більшої актуальності питання методологічного аналізу діяльності центральних органів виконавчої влади в аспекті реформування механізму публічного управління. Особливу увагу привертають

форми та методи функціонування державних управлінських структур, які є специфічним інструментарієм до реалізації їх компетенцій. Завдяки дослідженню зазначених форм та методів можливо повноцінно дослідити зміст компетенцій будь-якого органу публічної влади. У зв'язку з чим, питання форм та методів діяльності НАЗК відносимо до компетенційного блоку його адміністративно-правового статусу [6, с. 212].

Перш ніж перейти до безпосереднього розгляду форм та методів діяльності НАЗК, необхідно встановити сутність вказаних дефініцій. Так, номінатив «форма» є запозиченим від латинського *forma* та має значення способу вчинення, прояву дії [198, с. 665].

В адміністративно-правовому трактуванні форма управлінської діяльності складає той чи інший спосіб зовнішнього оформлення змісту такої діяльності [155, с. 208]. Досить слушно зазначає Є. М. Попович, пов'язуючи застосування органом державної влади однієї з форм управлінської діяльності з комплексом конкретних характеристик, а саме компетенцією (правами та обов'язками), управлінськими цілями, спрямування на потенційний передбачуваний ефект [214, с. 141].

Також вітчизняні науковці вбачають в понятті форми діяльності суб'єктів публічної влади тотожні операції, процедурні дії, що реалізують органи публічної влади, їх структурні підрозділи й посадові особи з метою здійснення, поставлених перед ними завдань та функцій [294, с. 14-15]. Подібний підхід у розумінні прослідковуємо у твердженні В. Я. Малиновського, який тлумачить форму управлінської діяльності як застосування нормативно-правових актів та адміністративних процедур [183, с. 507]. На думку, М.К. Якимчука форма являє собою акт волевиявлення посадової особи, що вчиняється з дотриманням принципу законності та у відповідності до наданої управлінської компетенції [357, с. 230]. Тобто, з аналізу наукових положень вбачаємо, що під формою розуміють: зовнішнє оформлення змісту діяльності; процедурні дії; акти волевиявлення; зовнішній вияв явища.

Таким чином, можна стверджувати, що *формою діяльності НАЗК як центрального органу виконавчої влади є зовнішній вираз адміністративних дій (процедур), які визначені адміністративно-правовими нормами, що вчиняються в процесі виконавчо-розпорядчої діяльності, зміст яких складає реалізація специфічних компетенційних цілей й завдань щодо запобігання корупції, та може як викликати юридичні наслідки, так і не спричиняти їх.*

Форми діяльності НАЗК характеризується тим, що:

- по-перше, є зовнішнім виразом адміністративних процедур або здійснюваних уповноважених суб'єктом адміністративних дій;
- по-друге, вони визначені адміністративно-правовими нормами;
- по-третє, здійснюються у процесі виконавчо-розпорядчої діяльності;
- по-четверте, їх зміст полягає у реалізації цілей та завдань щодо запобігання корупції;
- по-п'яте, можуть стати підставою для юридичних наслідків.

Зазначимо, що в юридичній літературі підкреслюється перманентна фіксація форм практичної активності суб'єктів публічного управління за методами здійснення та типом зовнішніх проявів [75, с. 102]. При цьому, варто зауважити, що на даному етапі правова наука не має єдиного узагальненого підходу до класифікації виконавчо-розпорядчих форм. Тож, в рамках дослідження особливостей форм діяльності НАЗК доцільним вважаємо здійснити їх розмежування.

Зокрема, Ю. Н. Старілов розрізняє публічно-правові і приватно-правові форми управлінської діяльності. Так, перша призначена для реалізації публічних повноважень як органу виконавчої влади, а форми другої групи мають цивільно-правову основу, однак спрямовується все ж на досягнення цілей публічного управління (наприклад, оформлення договору про надання послуг з метою організаційного забезпечення функціонування органу виконавчої влади) [312, с. 219]. В свою чергу, В. К. Колпаков зазначає, що форми діяльності органів виконавчої влади виражаються в таких проявах: 1) нормотворчості; 2) застосуванні норм права; 3) адміністративно-договірній

роботі; 4) реєстраційних та юридично значимих діях; 5) організаційних діях; 6) матеріально-технічних операціях [156, с. 202].

Також розповсюдженою в юридичній літературі вважається чотирьох елементна систематизація форм управлінської діяльності, що предметно включає:

- нормативні акти;
- індивідуальні акти;
- організаційні дії;
- матеріально-технічні операції [195, с. 351].

Серед інших, домінуючим вважаємо дуальний поділ форм на правові та організаційні [5, с. 92]. Детермінантою такого підходу виступають юридичні наслідки адміністративних дій. Подібної диференціації дотримується Н. Ф. Попова, виокремлюючи за цілями застосування внутрішні та зовнішні форми, відповідно спрямовані на вирішення матеріально-організаційних та суто компетенційних завдань [213, с. 48].

Окреслюючи правові форми, наголосимо на тому, що більшість правознавців розглядає цю категорію форм, включаючи до неї ті дії, які обов'язково мають юридичні наслідки [26, с. 110]. Науковим підтвердженням попередньої тези слугує дослідження І.С. Гриценко, в якому зміст адміністративної діяльності складають нормативні акти, індивідуальні акти, публічно- та приватно-правові угоди, матеріально-технічні операції, адміністративний примус [69, с.61]. Дещо вужчим є бачення Ю. М. Козлова, згідно з яким за класифікатором ступеня юридичного виразу виділяє основні дії (нормативні та індивідуальні акти, угоди) та такі, що пов'язані з ними і мають юридичні наслідки (протокол про адміністративне правопорушення) [15, с. 238-239]. З цього випливає, що до форм діяльності будь-якого органу в більшості випадків належать такі дії, результатом яких є настання юридичних наслідків. Однак, такий підхід значно звужує зміст категорії «форми» та не може виступати як уніфікований.

Повертаючись до класифікацій форм діяльності органів публічної влади зазначимо, що серед правових форм В. О. Демиденко вирізняє установчу, нормотворчу, правозастосовчу та контрольну [71, с. 200]. В той же час М. М. Бурбика вбачає вираження визначених форм виконавчо-розпорядчої діяльності в прийнятті правових актів, укладенні договорів та інших юридично значущих діях [48].

Влучно зазначає В. О. Костюк з приводу притаманності правовим формам діяльності органів виконавчої влади низки специфічних рис, котрі акцентують їх відмінність від інших форм адміністративної діяльності. Зокрема, такими є адміністративний вплив шляхом здійснення юридично значимих дій, у тому числі результативно виражених різнорівневими нормативними актами [165].

У свою чергу, організаційні або неправові форми управління мають апаратно-обслуговуючу спрямованість. Ці форми не детермінують юридичний ефект та адміністративні правовідносини [97]. Організаційні форми можуть як передувати правовим (статистичне дослідження для прийняття юридичного акту), так і реалізовуватись після їх застосування (обговорення вихідних положень з реалізації акту). Підкреслимо, що такі форми існують на підставі законодавства та в межах компетенції органу державного управління. Водночас, не вимагають для здійснення окремих юридичних актів [92, с. 86].

Варто акцентувати, що деякі науковці не підтримують вказану класифікацію з погляду семантичного конфлікту в поняттях.

Таким чином, аналіз класифікацій форм діяльності та управління показав плюралізм думок щодо їх видів, однак, на нашу думку, трансферуючи окреслені класифікації форм на діяльність НАЗК зазначимо, що найбільш логічною та об'єктивно обумовленою є класифікація форм на правові та організаційні. Тому, базуючись на попередньому теоретично-аналітичному матеріалі щодо форм управління, перейдемо безпосередньо до адміністративно-правової характеристики форм виконавчо-розпорядчої діяльності НАЗК у сфері запобігання корупції.

В свою чергу, на практиці форми державно-владного управління реалізуються комплексно та аспектовано в залежності від проблематики управлінської задачі та з урахуванням рівня необхідного адміністративного впливу. Влучно щодо цього вказує Р. М. Опацький, відмічаючи зв'язок характеру форм діяльності державного органу від його природи та компетенційних особливостей [205, с. 252]. Відповідно до зазначеного, з метою урахування специфіки завдань та повноважень антикорупційного органу, пропонуємо авторську класифікацію форм діяльності НАЗК:

1. Правові (компетенційні) форми діяльності НАЗК – спрямовані на здійснення виключно компетенційних повноважень та завдань як центрального органу виконавчої влади. До них відносимо наступні:

- установча ;*
- нормотворча;*
- правозастосовна;*
- контрольно-моніторингова;*
- інтерпретаційна.*

2. Організаційно-забезпечувальні форми діяльності НАЗК – реалізуються з метою матеріального та технічного забезпечення діяльності апарату центрального органу виконавчої влади та мають обслуговуючий характер. Охоплюють такі форми як:

- матеріально-технічна;*
- інформаційна;*
- координаційна.*

Окресливши системну класифікацію форм діяльності НАЗК, перейдемо до безпосереднього дослідження сутності кожної з них, а також розглянемо ймовірні варіанти їх удосконалення та трансформації у відповідності до вимог сучасних реалій національної правової системи.

Однією з найважливіших в контексті системоутворення НАЗК як державної інституції є *установча форма* управлінської діяльності, яка полягає у здійсненні системних перетворень у державно-управлінській структурі. В свою

чергу, О. Ф. Скакун головною функцією установчої форми управління визначає також і кадрово-штатне забезпечення [299, с. 509]. Підкреслюючи специфічну мету установчої діяльності Г. М. Бистрик, вбачає її в формуванні системного інституціонального управління [43, с. 23]. Кожен із зазначених поглядів має місце на існування, у зв'язку з чим установчу форму потрібно розглядати як симбіоз двох складових.

Зокрема, в залежності від рівня реалізації форми пропонуємо відмежувати вектори установчої форми діяльності НАЗК: *інституціональний* та *номінаційний*. Відтак, установча форма інституціонального вектору слугує для становлення структурного механізму НАЗК, а номінаційного – кадрового (персонального) забезпечення штату органу.

Користуючись представленою класифікацією, установча форма діяльності НАЗК стосується аспектів створення, зміни та припинення функціонування елементів інституціональної системи механізму запобігання корупції. Відповідно до Закону України «Про запобігання корупції» від 14.10.2014 № 1700-VII, НАЗК реалізовує дану форму автономно – створення структурних підрозділів та власного апарату, а також опосередковано – Кабінет Міністрів України здійснює призначення членів агентства [236].

Інституціональний вектор діяльності НАЗК потребує трансформації, що більш детально буде розглянуто в контексті імплементації зарубіжного досвіду структурного механізму та функціонування антикорупційних суб'єктів в наступному розділі.

При цьому, говорячи про інституціональні перетворення як елемент функціональної системи НАЗК, варто звернути увагу на механізм інституційного вдосконалення, представлений Антикорупційною комісією з громадянських прав у Південній Кореї. Так, корейська Комісія надає рекомендації та висловлює думку керівникам державних установ, постфактум розгляду скарг про порушення антикорупційного законодавства в трьох аспектах: поліпшення нормативно-правового регулювання, структури та політики державного органу. В тому числі, Антикорупційна комісія не лише

ініціює інституційне вдосконалення, а й контролює виконання зазначених рекомендацій, перевіряючи та проводячи моніторинг заходів, що були вжиті державними установами з метою покращення якості своєї діяльності [131].

Формуючи бачення стосовно установчої форми діяльності НАЗК, а саме її інституціонального вектору, підкреслимо доцільність закріплення подібного напрямку повноважень агентства. Позаяк, основним завданням останнього є попередження корупції, а, отже, створення таких умов функціонування державної системи, за яких унеможливується вчинення протиправних дій. В тому числі, це стосується її інституціональних складових. З метою запровадження вказаних змін щодо повноважень НАЗК, *пропонуємо внести зміни до п. 7 ч. 1 ст. 11 Закону України «Про запобігання корупції» від 14.10.2014 № 1700-VII [236] та викласти його у такому варіанті:*

«7) координація та надання методичної допомоги щодо виявлення державними органами, органами влади Автономної Республіки Крим, органами місцевого самоврядування корупціогенних ризиків у своїй діяльності та реалізації ними заходів щодо їх усунення, у тому числі щодо підготовки та виконання антикорупційних програм, створення уповноважених підрозділів та призначення уповноважених осіб, вирішення кадрових питань, а також контроль за реалізацією наданих рекомендацій;».

Окрім того, значної уваги потребує удосконалення номінаційний вектор установчої форми. Тут варто звернути увагу на процедуру прийняття рішень стосовно членів НАЗК. Відтак, призначення останніх є виключною прерогативою Кабінету Міністрів України за результатами конкурсу, що проводиться відомчо підпорядкованою йому конкурсною Комісією. Проте, вивчаючи аналогічну форму управлінської діяльності антикорупційного суб'єкта у зарубіжних країнах, можемо простежити їх відмінність з національним підходом.

Наприклад, чорногорським законодавством передбачено обрання на посаду членів Агентства превенції корупції Чорногорії шляхом прийняття рішення парламентом за пропозицією його робочого органу, відповідального за

антикорупційну діяльність [380]. На нашу думку, необхідно звернути увагу на такий формат, адже депутати парламенту є народними обранцями з делегованими населенням країни повноваженнями, у тому числі й щодо актуального питання – запобігання корупції. У свою чергу, діючи українську систему вважаємо сприятливою до лобіювання на користь конкретних більш «лояльних» до проявів корупції посадовців, адже формування штату відбувається за ієрархічною підвідомчістю згори вниз. Тож, вказаний аспект удосконалення має бути взятий до уваги у ході реформаційних процесів.

Отже, метою установчої форми діяльності є формування, трансформація або ліквідація внутрішньої структури та вирішення питань кадрового забезпечення НАЗК. Розмежовуючи інституціональний та номінаційний вектори установчої форми роботи НАЗК, підкреслюємо необхідність їх удосконалення. Відтак, інституціональний вектор агентства спрямовується на внутрішньоструктурні перетворення. Однак, варто звернути увагу також на розширення його повноважень щодо зовнішнього інституціонального вдосконалення. Що стосується номінаційного вектору установчої форми роботи НАЗК, необхідно дослідити можливі варіанти переформатування шляхів кадрового забезпечення, з метою унеможливлення виникнення корупційних проявів. Водночас, відмітимо, що обидва вектори установчої форми діяльності НАЗК реалізуються взаємопов'язано та нерозривно один від одного, а отже впровадження змін повинно відбуватись комплексно.

Наступними видами правової форми діяльності НАЗК є нормотворча й правозастосовна. Так, звертаючись до теоретичних витоків виконавчо-розпорядчої діяльності, відмітимо характерне розмежування правової форми на два основні блоки: нормотворчий та правозастосовний. При цьому, кожен з них є окремим зовнішнім виразом управлінської діяльності та представлений специфічними юридичними актами, які розглянемо далі.

Відтак, однією з провідних форм роботи центральних органів виконавчої влади, у тому числі й НАЗК, є *нормотворча форма* діяльності. Насамперед, відзначимо, що НАЗК є владним суб'єктом, який бере безпосередню участь у

формуванні антикорупційної політики в Україні [236]. Враховуючи, що правова політика формується та здійснюється за допомогою комплексу спеціальних засобів, нормотворчість у цьому процесі є пріоритетною формою вираження [91, с. 29].

Щодо поняття нормотворчості існують різні думки адміністративістів. Зокрема, В. І. Риндюк визначає цю форму функціонування державницьких органів як процеси санкціонування, зміни та припинення дії правових норм [284, с. 21-22]. З іншого боку, Ю. П. Битяк зауважує, що адміністративна нормотворчість є виконавчо-розпорядчою діяльністю з видання актів та конкретизації їх норм під час правозастосування [5, с. 135]. Однак, першу позицію вважаємо більш точною, позаяк форма правозастосування має окреме місце в механізмі діяльності управлінського суб'єкта.

Сутнісного підходу дотримується В. С. Рижов і вбачає нормотворчий процес у поетапних діях з метою досягнення корисного суспільного ефекту. Елементами цього процесу визначають ідентифікацію предмета акту, аналіз якісного впливу та потенційного результату органу виконавчої влади, підготовка та оцінка проекту правового акту, прогностична робота за наслідками акту та його введення в дію [282, с. 7-8].

Перевагою відомчої нормотворчості науковці вважають трансформаційну мобільність, конкретизованість, універсальність в регулюванні сфер правовідносин, пряма вертикальна комунікація з виконавцем та, як наслідок, оперативність у реалізації актів [350, с. 138].

Щодо правових актів НАЗК як актів державного управління, то вони характеризуються імперативністю, підзаконністю, окресленою компетенцією суб'єктів управління та специфічною процедурою введення в дію [314, с. 169].

У межах розгляду нормотворчої форми діяльності вбачаємо за доцільне охарактеризувати власне систему правових актів державного управління, застосовуваних антикорупційним органом виконавчої влади, що здійснюється шляхом прийняття рішень у вигляді нормативно-правових актів та актів

індивідуального, оперативно-розпорядчого, рекомендаційного, роз'яснювального, інформаційного характеру [281].

Відзначимо, що рішеннями є нормативно-правові акти НАЗК як колегіального центрального органу державної влади. Рішення носить загальний нормативний характер. Прикладом такого акту є Рішення НАЗК «Про затвердження Порядку оформлення протоколів про адміністративні правопорушення та внесення приписів Національним агентством з питань запобігання корупції» № 5 від 09.06.2016 в редакції від 07.02.2017 [252]. Даний нормативно-правовий акт призначений для широкого кола суб'єктів державного управління у сфері запобігання корупції, що наділені відповідними повноваженнями до складання адміністративного протоколу.

Загалом, у діяльності НАЗК пропонуємо здійснити розгалуження нормотворчої форми на підвиди за декількома критеріями класифікації, а саме:

- за статусом реципієнта - суб'єкта публічного управління (владний орган або його посадова/службова особа, об'єкт прямого підпорядкування, загальний неконкретизований реципієнт, персональний реципієнт);
- за стадійністю закріплення норм (виявлення, інформаційне дослідження, формування завдань та цілей, виконання рішення, досягнення поставленого результату);
- за виразом способу здійснення (усна, письмова, конклюдентна);
- за предметом регулювання (фінансові, комунікаційні, дозвільні, кадрові питання тощо);
- за характером управлінських цілей (загальні, спеціально-компетенційні).

Окрім внутрішньоструктурного нормотворення також варто звернути увагу на участь НАЗК у законодавчій роботі. Відтак, ряд галузевих комітетів Верховної Ради України взаємодіє з представниками центральних органів виконавчої влади в контексті доопрацювання законопроектів [149, с. 62]. В тому числі, НАЗК бере участь у процесі законотворення в межах компетенції центрального органу виконавчої влади зі спеціальним статусом.

Вважаємо необхідним розширення повноважень НАЗК в цьому аспекті, позаяк, формуючи та реалізуючи антикорупційну політику, останній є відповідальним суб'єктом і за правове регулювання вказаного напрямку. Деталізуючи питання повноважень вважаємо необхідним надати агентству право законодавчої ініціативи у сфері запобігання корупції.

Обґрунтовуємо доцільність вивчення цієї проблематики завантаженістю урядової законодавчої ініціативи за диферентними сферами. При цьому, зважаючи на пріоритетність питання щодо зменшення корупційних проявів в Україні, делегування вказаних урядових повноважень НАЗК має на меті оптимізувати процедуру прийняття парламентом актів щодо запобігання корупції. Більш того, НАЗК як орган, що координує антикорупційну політику в цілому, при підготовці проектів нормативно-правових актів користуватиметься засадами специфіки галузі та комплексності, що значно підвищить якість антикорупційних норм.

Така трансформація компетенційних повноважень може вважатися перспективною. На сучасному ж етапі, можливим також є і формат запропонований у Сербії. Так, сербське Антикорупційне агентство виступає ініціатором внесення змін до законодавства щодо запобігання корупції [359]. Позаяк, такий підхід є цілком можливим до імплементації в рамках нормотворчої форми діяльності НАЗК.

Отже, нормотворча форма в аспекті діяльності НАЗК полягає у виданні актів, що активують, змінюють та припиняють дію норм індивідуального, оперативного-розпорядчого, рекомендаційного, роз'яснювального, інформаційного характеру у сфері запобігання корупції. Основною формою підзаконної нормотворчості НАЗК є рішення. Відмежування актів агентства в ході дослідження було здійснено за декількома критеріями: статусом реципієнта, стадійністю закріплення норми, предметом регулювання та ін. Окрім внутрішньої підзаконної реалізації нормотворчої форми, важливим аспектом діяльності НАЗК є законодавче нормотворення, що зумовлюється насамперед фундаментальною функцією органу – формування та реалізація

державної політики. Саме цей напрямок нормотворчої форми, на нашу думку, має бути розширено в контексті повноважень НАЗК. Наразі, ймовірно є два варіанти трансформації законодавчих повноважень агентства: право законодавчої ініціативи з питань щодо запобігання корупції або ж ініціативи щодо внесення змін до чинного антикорупційного законодавства.

Нормотворча форма управлінської діяльності прямо пов'язана із правозастосуванням, позаяк остання є послідовним етапом нормотворчості. Тож наступною до аналізу пропонуємо правозастосовну форму.

Правозастосовна форма адміністративної діяльності полягає у вирішенні конкретних управлінських питань. С. С. Алексєєв розуміє правозастосовчу форму як комплекс різнорідних дій, що відображені в правозастосовчих актах [12]. Варто відмітити, що акти правозастосування мають персоналізований піднормативний розпорядчий характер [51, с. 54-55]. Правозастосовчі акти, на відміну від нормативних, не породжують нових загальнодержавних та обов'язкових до виконання приписів, а є правовою підставою реалізації вже наявних норм.

Серед індивідуальних правових актів можемо виокремити накази, доручення, протокол про адміністративні правопорушення, акти по результатам перевірки тощо.

Указом Президента України «Про Загальне положення про міністерство, інший центральний орган державної виконавчої влади України» від 12.03.1996 № 79/96 основним актом, що видається суб'єктом управління передбачено наказ [235]. Як зазначає законодавець у ст. 6 Закону України «Про запобігання корупції» від 14.10.2014 № 1700-VII, Голова НАЗК у межах наданих повноважень видає накази та доручення.

Перелік типових документів державних органів передбачає три групи наказів за питаннями, які вирішуються шляхом видання акту, а саме:

– щодо основної діяльності (наприклад, Наказ «Про проведення оцінки корупційних ризиків у Національному агентстві з питань запобігання корупції в 2019 році» від 19.03.2019 № 44/19) [265];

– кадрово-штатні (Наказ Голови НАЗК «Про утворення конкурсної комісії на зайняття вакантних посад державної служби категорій «Б» і «В» апарату Національного агентства з питань запобігання корупції» від 21.05.2018 № 66/18 [270]);

– адміністративно-господарські (Наказ НАЗК «Про функціонування Єдиного державного реєстру декларацій осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування» від 10 черв. 2016 р. № 3 [242]).

Зауважимо, відповідно до п. 3.3 Регламенту Національного агентства з питань запобігання корупції від 12.04.2016 № 1, серед інших у діяльності агентства присутня форма обміну інформацією – листування (листи інформаційного характеру, листи-запити, листи-відповіді). Акцентуємо, що листи НАЗК не слід відносити до системи нормативно-правових актів центрального органу виконавчої влади зі спеціальним статусом. Позаяк, їх призначення полягає в наданні офіційної відповіді на запит громадян, при цьому не уособлюючи адміністративної дії та не породжуючи юридичних наслідків [258].

Отже, правозастосовна форма діяльності НАЗК пов'язана з вирішенням управлінських питань, шляхом видання підзаконних актів, що є підставою до реалізації антикорупційних норм. Основним актом НАЗК є наказ, який видається щодо основної діяльності, кадрово-штатних та адміністративно-господарських питань. Окрім цього, у системі документообігу НАЗК використовують листування, однак їх не можна розцінювати як акт правозастосування, адже листи не породжують жодних юридичних наслідків.

Безперечно значимою є *контрольно-моніторингова форма* діяльності НАЗК. Обґрунтовуючи значимість даної форми, зазначимо, що саме за допомогою її застосування реалізовується принцип законності державного управління [63, с. 112]. В. П. Беляєв передбачає здійснення контрольної форми шляхом перевірок суб'єктами управління контрольованих об'єктів на дотримання та відповідність їх дій положенням загальноприйнятих

актів [42, с. 35]. З іншого боку, моніторинг являє собою систематичну діагностику об'єкта управлінської діяльності з метою виявлення доказових факторів відповідності очікуваному результату [192, с. 121-122]. На нашу думку, доречною є компіляція контролю та моніторингу як видів правозастосовної діяльності НАЗК.

Контрольно-моніторингова форма виконавчо-розпорядчої діяльності НАЗК втілюється в конкретних зовнішніх діях, а саме – контролі за виконанням актів законодавства з питань етичної поведінки, запобігання та врегулювання конфлікту інтересів у діяльності осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування; перевірці ймовірних фактів порушень обмежень щодо одержання подарунків суб'єктами державного управління; контролі та перевірці декларацій осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування; державному контролю за дотриманням обмежень щодо фінансування політичних партій, а також законним та цільовим використанням політичними партіями коштів [236].

Одним з проявів здійснення контрольно-моніторингової діяльності антикорупційним органом є ведення державних реєстрів. Сьогодні НАЗК здійснює облік шляхом внесення даних до Єдиного державного реєстру декларацій осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування [273] та до Єдиного державного реєстру осіб, які вчинили корупційні або пов'язані з корупцією правопорушення.

Як варіант удосконалення системи моніторингу результативності роботи НАЗК, пропонуємо запровадити ведення Реєстру подарунків та фінансування третіми особами. Подібна система електронної реєстрації була створена в Аргентині як специфічний моніторинговий механізм діяльності державних службовців.

Відповідно до статті 18 Закону Аргентини № 25.188 посадовим особам забороняється отримувати подарунки (будь-які речі, товари або послуги) у зв'язку з виконанням своїх обов'язків, допускаючи лише подарунки «ввічливості» або «дипломатичного звичаю» [374], які повинні бути

zareestrovani v Reestri podarunkiv derzhavnim sluzhbovciam [365]. Zavdyaki Reestru zdysnuetsya fiktsiia podarunkiv derzhavnogo sluzhbovtsia, sho buhly peredani yomu pid chas vizytu, podii chy puhl'ichnoi ofitsiinoi diial'nosti, a ne z prychyn nepravomirnoho vikorystannia yoho povnovažen' i obov'язkiv. Protsedura reestratsii zdysnuetsya cherez sistemu elektronnoho dokumentoobihu ta u vidpovidnosti do vymog instruktii, zatverzhenoї Antykorruptsiynim ofisom [369].

Okrim toho, argentyns'kyi dosvid takozh dae pidstavy hovoryty pro dotsil'niust' stvorennya v Ukraїni Reestru, yakyy by fiksuвав administrativni ta sudovi sanktsii, sho buhly zastosovani za porushennia antykorruptsiynogo zakonodavstva. Varto vidznachyty, sho za koordynatsiu reestru vidpovidaє Antykorruptsiynyy ofis okremykh argentyns'kykh provintsii, sho zakriplyuetsya vidpovidnymi normami i'kh antykorruptsiynogo zakonodavstva [375]. Napryklad, v provintsii Santa-Fe za vnesennia informatsii shodo sanktsii vidpovidaє Komisiia provintsii z pytann' derzhavnoi etyki (Comisión Provincial de Ética Pública), sho die v strukturi Upravlinnia antykorruptsii ta prozorsti derzhavnogo sektoru [373].

Vvazhamo, sho v Ukraїni neobkhidne stvorennya podobnoi oblikovoї bazy z metoju sistematsizatsii zakhodiv zdysnenoho administrativnoho vplyvu dlya podal'shogo vikorystannia zafiksovanoi pravozastosovnoi antykorruptsiynoi praktiky. Okrim toho, takyy pidkhid dopomoze na pidstavі zibranoi statystychnoi informatsii vidslidkovuvaty efektyvniust' diial'nosti NAKK ta obyraty dlya zastosuvannia naibil'sh rezul'tatyvni formy zakhodiv zapobigannia korruptsii. Do toho zh, puhl'ichna demonstratsiia dii administrativno-pravovoho primusu formuvatyne negatyvne spriyniat'tya yavyscha korruptsii suspi'l'stvom.

Na nash poglyad, avtomatyzovana sistema povynna maty zagal'noderzhavnyi unifikovanyy kharakter ta охоплювати до vnesennia zakhody vplyvu, sho realizovuyutsya, v tomu chisli upovnovaženymi pidrozdilami (osobami) pidpriemstv, ustanov, organizatsii.

Takym chynom, kontrolyno-monitorynгова форма diial'nosti NAKK peredbachaє realizatsiu printsypu zakonnosti, shlyakhom kontrolyu za dotrimanniam

антикорупційного законодавства, перевірок фактів його порушення владними суб'єктами, а також моніторингу правомірності діяльності їх посадових осіб. У моніторинговому механізмі НАЗК чільне місце посідає ведення державних реєстрів. Наразі, функціонують дві облікові бази - Єдиний державний реєстр декларацій осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування та Єдиний державний реєстр осіб, які вчинили корупційні або пов'язані з корупцією правопорушення. Звертаючись до зарубіжного досвіду відмітимо вектори впровадження нових автоматизованих реєстраційних баз, зокрема щодо подарунків, отриманих посадовими особами та санкційного реєстру. Створення останнього вважаємо необхідним у національній правовій системі, адже формування уніфікованої бази за сьогоденної відсутності правозастосовної практики щодо запобігання корупції є обґрунтовано важливим кроком до забезпечення ефективності основної діяльності НАЗК.

Останнім видом правової форми діяльності НАЗК є *інтерпретаційна*. Загалом, інтерпретаційна форма роботи НАЗК тісно пов'язана з правозастосовною, адже виражається у виданні центральним органом виконавчої влади роз'яснювальних актів. Зауважимо, що наразі тлумачення вірного змісту антикорупційних норм є часто застосовуваним. Позаяк, у процесі активного реформування та відсутності поступального прийняття законодавчих змін виникає потреба в удосконаленні розуміння та додатковому трактуванні положень.

Прикладом реалізації вказаної форми є Роз'яснення щодо застосування окремих положень Закону України «Про запобігання корупції» стосовно заходів фінансового контролю, затверджене Рішенням НАЗК від 11.08.2016 № 3 [290]. Цей акт є офіційним деталізуючим документом ст. 45 Закону України «Про запобігання корупції» від 14.10.2014 № 1700-VII, яка зобов'язує осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, подавати декларації [236].

На наш погляд, окрім юридично значимих роз'яснювальних актів, до інтерпретаційної форми також можемо віднести й спеціально створені

альтернативні засоби забезпечення точного розуміння законодавчих положень. Одним з таких інструментів вважаємо Симулятор конфлікту інтересів, запропонований Аргентинським антикорупційним офісом.

Власне цей інструмент функціонує з метою роз'яснення потенційно ймовірної ситуації конфлікту інтересів державного службовця. Останній, шляхом особистого моделювання, вказуючи відповідні обставини в режимі онлайн на офіційному сайті Антикорупційного офісу, здійснює перевірку на наявність ситуативного конфлікту інтересів [297].

Таку модернізовану платформу цілком обґрунтовано вважаємо вартою до імплементації в обставинах фактично стихійного становлення та поступального удосконалення антикорупційного механізму в Україні.

Отже, інтерпретаційна форма діяльності НАЗК стосується встановлення та роз'яснення змісту правових норм, що реалізовується шляхом видання роз'яснювальних актів. Окрім нормативного підходу, іноземна практика пропонує впровадження модернізованих інструментів інтерпретації законодавчих норм для їх правильного застосування. Так, вартим до імплементації вважаємо спеціальний Симулятор з аналізу ймовірності конфлікту інтересів, яким можуть скористатися зацікавлені особи з метою уникнення потенційного порушення антикорупційних норм та відповідальності за нього.

Проаналізувавши правові (компетенційні) форми управлінської діяльності НАЗК, пов'язуємо їх із закріпленням та застосуванням правових норм, що направлені на реалізацію компетенційних повноважень агентства. Як було визначено, зовнішня фіксація правових форм відбувається шляхом видання управлінських актів, які мають юридичний зміст та зумовлюють юридичні наслідки. На противагу правовим, наступний блок – організаційно-забезпечувальних форм управлінської діяльності НАЗК, не закріплюється у односторонньому виконавчо-розпорядчому управлінському акті, хоча спрямовуються також на вирішення державно-управлінських завдань [75, с. 102-103]. Тобто, вони не пов'язані з виданням актів управління,

а основний акцент їх впливу фокусується за допомогою управлінських дій, що не фіксуються юридично [183, с. 13]. Однак, це не є підставою вважати не правові форми такими, що здійснюються поза законом. Водночас із правовими, організаційно-забезпечувальні форми реалізуються в межах та у відповідності до імперативних приписів держави, що регламентують діяльність НАЗК [44].

Вказані форми виконавчо-розпорядчої діяльності шляхом організаційної, матеріальної, технічної та інформаційної підтримки передбачають забезпечення ефективного функціонування управлінської системи державного антикорупційного органу. Тож, дотримуючись визначеного класифікаційного розподілу, дослідимо окремо кожен з організаційно-забезпечувальних форм, відобразимо їх сутнісний зміст та роль в управлінській діяльності НАЗК.

Відтак, однією з ключових форм управління з приводу організаційного забезпечення функціонування НАЗК визначаємо *матеріально-технічну*, що має обслуговуючий характер та за допомогою застосування відповідних методів детермінує ефективність роботи штату владного суб'єкта. Ю. П. Битяк виокремлює операції матеріально-технічного спрямування щодо документообігу та систематизації даних, реєстрації (фіксація управлінських фактів), а також інформаційних та статистичних дій [331, с. 43]. Однак, на нашу думку, останні аспекти необхідно консолідувати та відмежувати в окрему форму управлінської діяльності НАЗК, а саме – в інформаційну.

В свою чергу, *інформаційна форма* управлінської діяльності притаманна антикорупційному агентству в силу його різноаспектної направленості, потребує, на нашу думку, розгалуження на дві підформи для змістовного вивчення: інформаційно-аналітичну та інформаційно-комунікаційну.

Інформаційно-аналітичну діяльність органу державної влади А. Дегтяр вважає базовою та спрямованою на забезпечення прийняття управлінських рішень. В. П. Горбатенко вказує, що механізм прийняття управлінських рішень залежить від багатьох факторів суспільного життя, в тому числі від його соціально-політичних та ідеологічних аспектів [66, с. 37]. Підтримуючи цю

думку, В. В. Вуколов підкреслює, що наявні статистичні, науково-технічні, бібліотечні та інші ресурси складають вихідний організаційний базис інформаційно-аналітичного забезпечення органів управління, а тому отримання затребуваної інформації повинно бути передбачене та гарантоване бюджетними витратами відповідної державної структури [55, с. 131].

Інформаційно-комунікаційна підформа, на противагу аналітичній, має зовнішній вектор спрямування та формує соціальний імідж органу НАЗК як органу державного управління. Відповідно до приписів Закону України «Про порядок висвітлення діяльності органів державної влади та органів місцевого самоврядування в Україні засобами масової інформації» від 23.09.1997 № 539/97-ВР інформаційне сповіщення та медійне представництво щодо роботи центрального органу виконавчої влади здійснюється інформаційною службою [264]. Остання представлена в структурі НАЗК спеціальним підрозділом – Відділом інформаційної політики та зв'язків із ЗМІ, який забезпечує реалізацію його інформаційно-аналітичного та комунікаційного векторів діяльності [130].

Відповідно до положень Комунікаційної стратегії у 2018 році агентством було проведено ряд інформаційних кампаній, які охопили достатньо широку аудиторію серед населення, включаючи студентів, членів політичних партій, суб'єктів декларування, потенційних викривачів фактів корупції та ін. Також активна співпраця працівників агентства з медіа проявляється у проведенні прес-конференцій, брифінгів, інтерв'ю, а також семінарів, тренінгів та інших заходів за участю ЗМІ. Окрім цього, діяльність антикорупційного суб'єкта активно висвітлюється на офіційних інтернет-ресурсі та соціальних мережах [108]. Тож, демонстрована всебічна комунікація НАЗК з громадськістю створює позитивний ефект формування протикорупційної свідомості населення та залучення до процесу подолання подібних явищ.

Отже, інформаційна форма діяльності НАЗК спрямована на інформаційне забезпечення діяльності НАЗК. В дисертаційному дослідженні висвітлено два аспекти інформаційної форми діяльності: аналітичному та комунікаційному.

Інформаційно-аналітична форма діяльності агентства забезпечує внутрішню потребу державного органу в статистичних, довідкових, аналітичних даних для підвищення якості вжитих антикорупційних заходів. Інформаційно-комунікаційна форма здійснюється ззовні та репрезентує результати діяльності НАЗК широкому загалу, що можемо розуміти також як своєрідний прояв публічної звітності. Значний ефект в удосконаленні останньої було реалізовано шляхом виконання Комунікаційної стратегії, позаяк у час глобальної інформатизації суспільства, взаємодія з громадськістю здійснює фундаментальний трансформаційний вплив на правосвідомість населення, що є одним із завдань реалізації антикорупційної політики в Україні.

Серед організаційно-забезпечувальних форм діяльності НАЗК чільне місце посідає *координаційна*. М. В. Пундик підкреслює, що координаційний взаємозв'язок між структурними рівноправними та/або різнорівневими одиницями можливий за умови їх єдиної спрямованості на досягнення конкретного юридичного ефекту [279]. Розглядаючи координацію як організаційну форму виконавчо-розпорядчої діяльності, А. В. Дьяченко, номінує її як специфічний механізм, який узгоджує та направляє адміністративні дії автономних структур на виконання пріоритетного завдання загального призначення [84, с. 72].

Наразі, відповідно до законодавства, регламентуючого діяльність агентства, роботу працівників та структурних підрозділів координує Голова та члени НАЗК [281]. Однак, зважаючи на поліаспектність діяльності останнього, а саме – запобігання та протидію корупції, а також політичним корупційним проявам, уникнення конфлікту інтересів, декларування, вважаємо нагальною потребою удосконалення цієї форми управлінської діяльності.

На нашу думку, з метою оптимізації та якісної реалізації зазначеної форми управлінської діяльності варто звернути увагу на формат створення спеціального підрозділу координації. Такий досвід активно використовується в урядовому механізмі, зокрема в США, Великобританії, Швеції [368].

Однак, на відміну від подібного підрозділу координації управлінської діяльності уряду, пропонуємо створити Координаційний центр функціонування НАЗК шляхом трансформації Департаменту координації антикорупційної політики та розширення його функціонального призначення. Відтак, Центр має стати консультативно-дорадчим органом Голови та Членів НАЗК та здійснювати організаційно-забезпечувальну та міжвідомчо-координаційну функції з управління агентством. Цей структурний підрозділ антикорупційного органу, охоплюючи кожен з напрямків його діяльності та власне уніфікуючи їх, сприятиме реалізації загальної Антикорупційної стратегії. Пропонуємо до повноважень Координаційного центру віднести питання координації, моніторингу виконання актів, стратегічного планування, внутрішньо-організаційної комунікації та ін. До складу центру, на нашу думку, доцільно віднести за посадами керівників структурних підрозділів НАЗК, це, у свою чергу, забезпечить продуктивну співпрацю та інформаційний обмін між ними.

Консолідація дій підрозділів агентства за всіма напрямками шляхом утворення єдиної орієнтованої платформи взаємодії відіграватиме значиму роль у досягненні основної мети НАЗК – запобігання корупції.

Тож, координаційна форма діяльності НАЗК реалізується з метою узгодження адміністративних дій, спрямованих на досягнення єдиної мети – запобігання корупції. Сьогодні відповідальними за координаційний аспект є Голова та члени агентства. Оптимізація роботи НАЗК можлива за умови проведення структурних змін, а саме створення Координаційного центру. Координаційний центр вбачається як внутрішній підрозділ агентства, який буде консолідувати усі напрямки антикорупційної діяльності органу для виконання його основних стратегічних завдань.

Таким чином, з вищевикладеного випливає, що діяльність НАЗК здійснюється у різноманітних формах, які доцільно класифікувати на: 1) правові, до яких належать установча, нормотворча, правозастосовна, контрольно-моніторингова та інтерпретаційна; 2) організаційно-

забезпечувальні, що включають матеріально-технічну, інформаційну та координаційну форми.

Характеризуючи зміст поняття форм діяльності, варто також наголосити на необхідності дослідження організаційного аспекту, що представлений методами (способами) реалізації функцій виконавчого органу. Знаходячись у нерозривній взаємодії ці дві правові категорії всебічно окреслюють зміст функціонування НАЗК [65, с. 105].

Метод як категорія у теорії права не знайшла єдиного підходу щодо визначення. Найчастіше його визначають як сукупність прийомів і засобів правового впливу на суспільні відносини. Деякі вчені вказують, що метод слугує додатковим юридичним критерієм диференціації галузей права. Зокрема, Т. В. Мазур аналізує, що слова «спосіб» і «метод» є синонімами, однак перше – грецького походження, а друге – його англійський еквівалент. Використання у визначенні поняття «метод» спільного за характером, та, по суті, його синоніму, слова «спосіб» спричиняє деяку невизначеність, а відтак – потребує уточнення [181, с. 135].

У свою чергу, В. В. Юровська стверджує, що метод правового регулювання не є основною характеристикою будь-якої галузі права, він є конкретною запорукою правильного визначення однорідності й відособленості тієї чи іншої групи відносин [356, с. 190]. Д. А. Шемелін аналізує метод правового регулювання як нормативно закріплену сукупність способів, засобів, прийомів впливу держави на суспільні відносини за допомогою права. Для здійснення цього впливу на суспільні відносини право застосовує три основні засоби: припис, дозвіл і заборону [349, с. 453]. Дотримуючись цієї позиції, Д. А. Керимов зазначає, що метод є способом досягнення управлінських цілей, одержання очікуваних результатів [142, с. 52].

Ю. П. Битяк тлумачить поняття державно-управлінських методів як засобів реалізації компетенції суб'єкта управління, шляхом впливу на соціальний об'єкт [5, с. 72]. У свою чергу, І. В. Максимов акцентує на специфічних рисах методу управління, що проявляються в адміністративному

впливі на учасників суспільних відносин з метою отримання певної моделі поведінки, вчинення ним конкретних дій [182, с. 50]. Загалом, методи управління в адміністративному праві мають на меті досягнення регулюючого ефекту на суспільні відносини, у нашому випадку – щодо запобігання корупції, шляхом застосування відповідних норм [148, с. 6].

Аналізуючи методологічну основу управлінської діяльності, підкреслимо публічну орієнтованість та встановлення імперативності у відносинах з учасниками правовідносин [202, с. 33]. Окрім цього, методи характеризують зовнішні прояви діяльності владного органу в практичній площині, уособлюючи специфічні прийоми, завдяки яким забезпечується послідовність та обґрунтованість управлінських дій [75, с. 103-104]. Тобто, інтерпретуючи власні погляди на поняття «методу», науковці схиляються до думки, що під методом доцільно розуміти спосіб досягнення мети. Зазначена теза є сутністю всіх вищезазначених трактувань, яку автори відшліфовують та деталізують в залежності від виду методу, який досліджують.

Розглянувши різні наукові підходи до формулювання сутності методів адміністративної діяльності, пропонуємо *під методами діяльності НАЗК розуміти чітко окреслений фундаментальний інструментарій (способи, прийоми, засоби, технології), який виражається ззовні у формах здійснення виконавчо-розпорядчої діяльності у сфері запобігання корупції та застосовується з метою отримання результатів адміністративного впливу.*

З метою цілісного розуміння сутності та характеру методів діяльності НАЗК, варто зупинитись також на їх класифікаційному відмежуванні. Методи правового регулювання досить різноманітні, але вони знаходяться в певній системі і тому поділяються залежно від обраної класифікаційної підстави.

Так, методи правового регулювання поділяються на: імперативні і диспозитивні. Імперативний метод застосовується для впливу на відносини, які будуються на основах влади та підпорядкуванні їх суб'єктів. Диспозитивний метод є засобом регулювання відносин між рівноправними учасниками [321].

Загальноприйнятою є класифікація методів правового регулювання на загальні та спеціальні. Характерною рисою загальних методів є те, що вони використовуються в усіх галузях права. До них відносяться метод дозволу, імперативної вказівки та метод заборони. Спеціальні методи характеризуються тим, що вони розробляються в рамках однієї або декількох галузей права і використовуються тільки в їх межах.

О. В. Скакун поділяє методи правового регулювання залежно від характеру дії на:

1. Основні (загальні) – імперативний (юридичні веління надходять «згори», від владних державних органів, домінуюче місце посідають владні приписи) та диспозитивний (юридичні веління надходять «знизу», від самих суб'єктів правового регулювання, котрі самостійно і на власний розсуд здійснюють вибір правових засобів) методи .

2. Допоміжні – рекомендаційний (перевага надається рекомендаціям) та заохочувальний(перевага надається заохочуванням) методи [299].

У науковій літературі спостерігається також інша класифікація правових методів. Зокрема, В. М. Горшенев виділяє методи матеріально-правового характеру і методи процесуального характеру [68, с. 85]. Методи матеріально-правового характеру науковець об'єднує у відповідні групи: методи, які гарантують стійкість та визначеність суспільних відносин; методи регулювання стимулюючих властивостей; методи примусового впливу [68, с. 86-87].

Методи процесуального характеру, на його думку, використовуються при застосуванні норм права (правозастосуванні) і у сфері правотворчості. Їх специфіка полягає у тому, що вони як свій безпосередній об'єкт використовують волю суб'єктів, наділених офіційними повноваженнями створювати і застосовувати норми права в тій чи іншій сфері державної діяльності [68, с. 86-87].

О. О. Онищук, у свою чергу, поділяє загальні методи правового регулювання на два види: по перше, імперативний (централізований, наказовий), побудований на засадах типу влади підпорядкування, на відносинах

субординації суб'єктів та об'єктів. При його здійсненні широко застосовуються засоби: заборон, зобов'язання, примусу та юридичної відповідальності; по друге, диспозитивний (децентралізований, автономний), який ґрунтується на юридичній рівності суб'єктів правовідносин вільності їх волевиявлення при здійсненні юридичних дій. Він припускає надання учаснику правових відносин суб'єктивних прав – уповноваження чи дозволу [203, с. 343].

Слушною є думка В. К. Колпакова відносно розподілу методів правового регулювання. Він зазначає, що найбільш рельєфно первинні методи віддзеркалено саме в адміністративному праві (імперативний) та цивільному (диспозитивний). Унаслідок цієї обставини зазначені галузі набули значення провідних (профільних) з юридичної точки зору, а за основними закріпилися назви адміністративно-правовий і цивільно-правовий [155].

На нашу думку, діяльність органу НАЗК слід віднести до групи загальних методів, а саме до методу адміністративно-правового регулювання. Ми погоджуємося з визначенням адміністративно-правового методу О. О. Онищук. На її думку, він є сукупністю прийомів, засобів, впливу публічної адміністрації на об'єкти управління, щодо забезпечення регулюючого впливу норм адміністративного права на суспільні відносини, за допомогою яких встановлюється юридично владне та юридичне підвладне становище сторін у правовідносинах. Відносини, які виникають під впливом адміністративно-правового методу регулювання, характеризуються нерівністю сторін і мають назву «відносини влади і підпорядкування» [203, с. 343-346]. Слід зазначити, що при цьому не порушується принцип рівності всіх перед законом. Особа, порушуючи законодавство про запобігання корупції, делегує НАЗК як владному суб'єкту право застосувати до неї владу, а саме – юридичну відповідальність.

Отож, резюмуючи вищевикладене, зазначимо, що адміністративно-правовим методом діяльності НАЗК є такі правові прийоми, способи та засоби, що здійснюються з метою адміністративного впливу у формах заборони зобов'язання, примусу, юридичної відповідальності, за умов відсутності

організаційної підпорядкованості між НАЗК та суб'єктом відповідальності за правопорушення у сфері запобігання корупції.

При цьому, ґрунтуючись на підході, за яким О. О. Онищук виділяє риси, що притаманні адміністративно-правовому методу правового регулювання у сфері запобігання корупції [203, с. 343], можемо виокремити такі особливості методу діяльності НАЗК:

- адміністративно-правове регулювання передбачає односторонність владного виявлення спеціально уповноваженого суб'єкта у сфері запобігання корупції, а саме – НАЗК щодо суб'єкта відповідальності за корупційні діяння;
- специфічний об'єкт впливу – державний службовець або ж посадова особа;
- провідними засобами його реалізації є заборони, зобов'язання, примус та юридична відповідальність;
- між НАЗК та суб'єктом відповідальності за корупційні правопорушення відсутня організаційна підпорядкованість;
- в умовах правової демократичної держави авторитарний метод впливу відповідного органу на об'єкти урівноважується суворим дотриманням принципу законності та можливістю багатоступеневого оскарження дій уповноваженого суб'єкта.

Окрім методу адміністративно-правового регулювання, для діяльності НАЗК притаманні загальні організаційні методи, серед яких варто виділити: метод планування, метод координаційності, метод прийняття рішень, метод контролю за виконанням рішень тощо. В свою чергу треба зазначити, що кожен з методів здійснюється в конкретній формі, що й обумовлює взаємозалежність та неподільність категорій «форми» та «методи».

Таким чином, резюмуючи викладене можна зробити висновок, що реалізація компетенції НАЗК відбувається у різноманітних формах та із застосуванням адміністративно-правового та організаційних методів. Зокрема, форми діяльності НАЗК являють собою зовнішній вираз адміністративних дій (процедур), які визначені адміністративно-правовими нормами, що вчиняються

в процесі виконавчо-розпорядчої діяльності, зміст яких складає реалізація специфічних компетенційних цілей й завдань щодо запобігання корупції. Методами виступає чітко окреслений фундаментальний інструментарій (способи, прийоми, засоби, технології), який виражається ззовні у формах здійснення виконавчо-розпорядчої діяльності у сфері запобігання корупції та застосовується з метою отримання результатів адміністративного впливу.

2.4. Юридична відповідальність посадових осіб НАЗК

Невід'ємним елементом адміністративно-правового статусу будь-якого органу публічної влади, в тому числі й НАЗК, являється юридична відповідальність. Виняткове значення вказаного елемента обумовлено загальноприйнятою у теорії права функцією регулятора правомірності поведінки суб'єкта правовідносин, яка безпосередньо й виявляється у можливості притягнення винної особи до юридичної відповідальності (в контексті її розгляду як ретроспективної юридичної відповідальності, що полягає у настанні для особи-правопорушника певних негативних наслідків).

Перш ніж перейти до розгляду юридичної відповідальності посадових осіб НАЗК, доцільно виокремити ті орієнтири, які в повній мірі забезпечать належний аналіз окресленого питання. Зокрема, у межах даного підрозділу дисертаційного дослідження варто розглянути, насамперед, дефінітивні аспекти юридичної відповідальності як складової адміністративно-правового статусу посадових осіб НАЗК, а також акцентувати увагу на двох її видах, а саме – дисциплінарній та адміністративній. Такий дуальний підхід дослідження юридичної відповідальності посадових осіб НАЗК підтримується сучасними адміністративістами, які акцентують безпосередньо на вказаних видах [7, с. 336]. Тобто, аналіз наукової літератури дозволяє вести мову про те, що більшість науковців зосереджують увагу саме на дисциплінарній та адміністративній відповідальності, проте, не відкидаючи всі інші.

Першою чергою висвітлимо загальні особливості визначення категорії «юридична відповідальність». Так, Кембриджський словник тлумачить

юридичну відповідальність як відповідальність за результат певних діянь [363]. Серед інших трактувань словники також визначають її як зобов'язання за законом, що впливають із дій (правопорушень) або за контрактом [139, с. 601].

Поширеним в сучасній юридичній науці є бачення науковців юридичної відповідальності як різновиду соціальної відповідальності, що закріплюється в юридичних нормах [221, с. 204]. Вважаємо, що таке тлумачення найбільш чітко визначає її місце в соціумі, відзначаючи на невід'ємності юридичних норм та можливості настання юридичної відповідальності за їх порушення.

Однак, проведення дефінітивного аналізу спеціальної юридичної літератури виявило деякі розбіжності у розумінні сутності категорії «юридична відповідальність». Так, Б. Т. Базилев вважає, що юридична відповідальність являє собою охоронне правовідношення, що базується на вчиненому правопорушенні [30, с. 70]. З огляду на зазначене можна стверджувати, що сутність юридичної відповідальності полягає, по-перше, в широкому розумінні – у забезпеченні охоронної функції держави та можливості застосування нею заходів державного примусу; по-друге, у вузькому розумінні – в обов'язку правопорушника зазнати негативних наслідків за вчинене ним правопорушення.

В контексті розуміння юридичної відповідальності як елементу правового статусу остання являє собою своєрідний стримувач або регулятор у ході реалізації повноважень суб'єкта виконавчої влади [33, с. 75]. Разом з тим, Є. Ю. Бараш, говорячи про юридичну відповідальність, вказує на її значиму роль у виявленні правових відхилень у діяльності суб'єкта владних повноважень шляхом узагальнення всіх складових адміністративно-правового статусу [33, с. 84]. Тобто, науковець акцентує увагу на тому, що в структурі адміністративно-правового статусу будь-якого органу публічної влади юридична відповідальність має розглядатись в останню чергу, тим самим підводячи результати всіх попередніх елементів.

Досліджуючи поняття юридичної відповідальності державних службовців відзначимо тенденцію діаметральних наукових думок, зокрема щодо віднесення

цього інституту до системи адміністративно-правового статусу управлінського суб'єкта та власне статусу державного службовця. Відтак, Л. А. Сироватська вказує, що сутність поняття відповідальності має оціночне навантаження конкретного правового стану [319, с.28]. До того ж, значна кількість вчених-адміністративістів визначають належність правової відповідальності до характеристики посадової особи в межах обумовлених законодавством повноважень [35, с. 148]. Зокрема, в монографічному дослідженні М. І. Цуркан розглядає юридичну відповідальність як важливу складову проходження публічної служби [343, с. 41]. Ідеї чіткої посадової фіксації цієї характеристики дотримується також й А. І. Щербак, вказуючи на обов'язковості даної умови при побудові адміністративної ієрархії [351, с. 57]. Розглядаючи юридичну відповідальність в аспекті специфіки особи державного службовця, М. Бойко тлумачить її як здатність усвідомлювати та реалізовувати, покладені на нього завдання, а також передбачати потенційні наслідки такої діяльності [46]. Окреслене коло науковців розглядають юридичну відповідальність як окремий інститут, не визначаючи його безпосереднім елементом структури адміністративно-правового статусу, а вказуючи лише на його наявності й необхідності існування у публічній службі.

З іншого боку, Д. В. Мандичев даючи визначення адміністративно-правового статусу суб'єкта адміністративної влади, вбачає одним з його елементів юридичну відповідальність [184, с. 118]. Досліджуючи структуру адміністративно-правового статусу Л. Анохіна, О. Червякова визначають юридичну відповідальність як окремий блок поряд з функціональним та організаційним [344]. Зазначені науковці розглядають юридичну відповідальність як безпосередній елемент адміністративно-правового статусу будь-якого органу публічної влади. Ми підтримуємо вказану позицію й розділяємо погляди науковців про місце юридичної відповідальності в системі правового статусу.

Отже, проаналізувавши теоретичні дослідження щодо поняття юридичної відповідальності, можемо виокремити наступні характерні аспекти цього інституту в діяльності НАЗК:

– юридична відповідальність є фіксованою складовою адміністративно-правового статусу посадової особи НАЗК та пов'язана безпосередньо із здійсненням останньою службових функцій;

– межі юридичної відповідальності посадової особи НАЗК визначаються відповідно до зобов'язань та повноважень, що закріплюються спеціальним антикорупційним законодавством;

– обов'язковою підставою притягнення до юридичної відповідальності посадової особи НАЗК є порушення, встановлених правових норм, що спричинило негативні суспільні наслідки;

– санкційна основа юридичної відповідальності посадової особи НАЗК передбачена як загальним, так і спеціальним законодавством (наприклад, дисциплінарна відповідальність посадових осіб НАЗК передбачається Кодексом законів про працю України, а також Законом України «Про державну службу»);

– юридична відповідальність посадової особи НАЗК визначається компіляцією негативних різноаспектних заходів щодо особи правопорушника – суб'єкта управлінської діяльності – в залежності від особливостей вчиненого діяння (дисциплінарна, адміністративна та ін.)

Таким чином можна зробити висновок, що *юридична відповідальність як елемент адміністративно-правового статусу посадової особи НАЗК – це правовідносини, що виникають між державою або її владним компетентним суб'єктом та посадовою особою останнього, з підстав вчинення посадовими особами правопорушення, за яке передбачено застосування до винної особи заходів державно-владного примусу, у результаті чого особа-правопорушник зазнає певних (особистих, організаційних тощо) негативних наслідків.*

Об'єктивний аналіз юридичної відповідальності неможливий без дослідження її підстав. Загалом, правова наука детермінантами юридичної

відповідальності вбачає три основні підстави: нормативна, фактична, процесуальна [141, с. 485]. О. Ф. Скакун додає до цього механізму також четверту складову – відсутність підстав до звільнення від такої відповідальності [299]. Однак, така підстава має нормативні витoki, позаяк встановлюється відповідною нормою права. Тож, фіксуємо трьохелементний підхід у діяльності НАЗК.

Досліджуючи підстави притягнення до юридичної відповідальності (зокрема, дисциплінарної та адміністративної), зауважимо, що на практиці спрямувати державний примус з метою здійснення правових приписів власне до центрального органу виконавчої влади неможливо, проте застосувати передбачені законодавством санкційні дії до конкретної винної посадової особи є цілком можливим відповідно до закону. Тобто, цілком доцільним виглядає розгляд юридичної відповідальності як складової адміністративно-правового статусу НАЗК у розумінні відповідальності окремих посадових осіб НАЗК.

Щодо нормативної підстави відповідальності посадової особи НАЗК, зазначимо, що інституційне антикорупційне законодавство не врегульовує конкретизовано санкційні аспекти діяльності. Зокрема, Закон України «Про запобігання корупції» від 14.10.2014 № 1700-VII не містить чіткої норми щодо відповідальності посадових осіб НАЗК. Також законодавець у Регламенті частково окреслює досліджуване питання, вміщуючи в пункті 2.3 положення, згідно з яким Голова НАЗК притягується до юридичної відповідальності.

Однак, підзаконна регламентація відповідальності посадових осіб національного антикорупційного органу встановлюється на підставі адміністративно-правових норм щодо державної служби загалом. Відтак, особливості функціонування апарату, передбачені пунктом 17, закріплюють відсильну норму до Закону «Про державну службу» від 10.12.2015 №889-VIII. В свою чергу, статтею 11 вказаного законодавчого акту встановлюється той факт, що при виявленні порушень у діяльності державного службовця, останній несе відповідальність, встановлену законом [234].

При цьому, розглядаючи юридичну відповідальність посадових осіб НАЗК в контексті державної служби важливо підкреслити дискусійність такого ототожнення. Деякі науковці вбачають необхідність ґрунтовно трансформувати традиційне розуміння поняття «посадова особа» [338, с. 933]. Важливо наголосити, що посадову особу як спеціального суб'єкта адміністративної відповідальності законодавець розглядає за умови притаманних їй організаційно-розпорядчих або адміністративно-господарських функцій [260]. Саме на основі цього підходу вибудуємо розуміння системи юридичної відповідальності в цілому.

Беручи до уваги вищезазначене до юридичної відповідальності посадових осіб НАЗК відносимо усі види відповідальності, визначені у законі. Відповідно до положень статті 27 Закону України «Про центральні органи виконавчої влади» від 17.03.2011 № 3166-VI, одним з яких власне є НАЗК, окреслюємо наступні види відповідальності: адміністративна, кримінальна, дисциплінарна та цивільно-правова [274].

Означені види відповідальності мають комплекс специфічних підстав нормативного та фактичного характеру в залежності від галузі права, до якого віднесено делікт. Окрім того, серед видів юридичної відповідальності посадових осіб НАЗК варто згадати перспективну та ретроспективну. Перспективна або позитивна юридична відповідальність виникає як факт виконання обов'язків, встановлених юридичними нормами. На противагу цьому, ретроспективна в основі має негативні підстави виникнення, а саме протиправність дій суб'єкта правовідносин, осуд таких діянь з боку держави, шляхом обов'язкового застосування державного примусу до правопорушника [220]. Як наголошувалось вище, в межах даного підрозділу головну увагу приділено саме негативній (ретроспективній) юридичній відповідальності посадових осіб НАЗК.

Крім того, вартим уваги при характеристиці юридичної відповідальності посадової особи НАЗК вважаємо питання стосовно видів та меж санкцій, що застосовуються за вчинення проступку. Так, посадова особа НАЗК як суб'єкт

правопорушення відрізняється специфікою діяльності. Разом з тим, адміністративісти підкреслюють відсутність дуальної кваліфікації одного й того ж службового проступку, а виходять з комплексної оцінки з приводу неналежного виконання державних зобов'язань, враховуючи стан та реалізацію наданих повноважень у галузі, за результати діяльності та досягнення поставлених цілей [174, с. 32-38].

Таким чином, охарактеризувавши закріплені в законодавстві види відповідальності, перейдемо до конкретизованої систематизації комплексного інституту юридичної відповідальності в аспекті роботи посадових осіб НАЗК.

Здебільшого законодавець нормативно висвітлює в роботі посадових осіб НАЗК дисциплінарну відповідальність. Звертаючись до теоретичних витоків, дисциплінарну відповідальність тлумачимо як один з видів юридичної відповідальності державного службовця, обумовлений негативним соціально-управлінським ефектом від вчинення посадового проступку. Даючи таке визначення, Л. М. Корнута водночас підкреслює, що застосовується за скоєння посадового проступку, дотримання внутрішньоструктурної дисципліни гарантією якісного здійснення управлінських повноважень [162, с. 85].

Визначальною ознакою дисциплінарної відповідальності, на думку М. А. Тимонова, є застосування державного примусу. Позаяк, вчинювані санкційні заходи внаслідок дисциплінарного проступку реалізуються повноважною особою від імені держави [325, с. 102].

Звернемо увагу на дисциплінарний проступок як на деліктну складову досліджуваного виду відповідальності. Так, більшість теоретиків схиляються до трудового аспекту, зазначаючи основними ознаками дисциплінарного проступку винність, протиправність в діяннях (дії або бездіяльності) в межах виконання особою трудових обов'язків, за умов дотримання внутрішнього трудового розпорядку [278, с. 231].

Незалежно від того, на підставі якого нормативно-правового акта (загального чи спеціального) настає дисциплінарна відповідальність, науковці виокремлюють загальні ознаки даного виду відповідальності. Зокрема, це:

- специфічна підстава – дисциплінарний проступок;
- за вчинення дисциплінарного правопорушення передбачено накладення дисциплінарного стягнення;
- стягнення застосовує уповноважений на те суб'єкт у порядку підлеглості;
- межі «дисциплінарної влади» зазначеного суб'єкта чітко регламентовано правовими нормами;
- за один дисциплінарний проступок може бути накладено лише одне дисциплінарне стягнення [296, с. 19].

В свою чергу, характеризуючи дисциплінарну відповідальність посадових осіб НАЗК варто виокремити спеціальні ознаки такої відповідальності. По-перше, це особливий суб'єктний склад – посадові особи НАЗК; по-друге, обмежене коло уповноважених осіб, що наділені правом притягувати правопорушників до відповідальності – Голова НАЗК (за його відсутності – заступник); по-третє, дуалізм нормативно-правової регламентації підстав та порядку притягнення до даного виду відповідальності (як зазначалось вище, дисциплінарна відповідальність посадових осіб НАЗК передбачається Кодексом законів про працю України та Законом України «Про державну службу»).

Отже, можна вести мову про те, що дисциплінарна відповідальність посадових осіб НАЗК – це вид юридичної відповідальності, що настає у разі вчинення посадовою особою НАЗК дисциплінарного проступку в межах трудової діяльності й полягає у застосуванні до винної особи заходів стягнення відповідно до чинного законодавства.

У зв'язку з недостатньою національною регламентацією питання дисциплінарної відповідальності посадових осіб НАЗК, вважаємо доцільним звернутись до зарубіжного досвіду. Так, Закон Польщі щодо діяльності Центрального Антикорупційного Бюро від 02.06.2006 чітко встановлює правові приписи відповідальності антикорупційного суб'єкта. Насамперед, акцентуємо увагу на конкретизації дій, які може бути кваліфіковано як дисциплінарний

проступок. Серед проявів порушення професійної дисципліни польський законодавець визначає: відмову виконання або невиконання наказу керівництва; невиконання професійних обов'язків або перевищення повноважень; введення в оману керівництва, у випадку, коли це може завдати шкоди службі, посадовій особі або іншій особі; втрата матеріалу, що містить секретну інформацію; розкриття інформації, що залишається у зв'язку з виконанням службових обов'язків [379]. Таким чином, на відміну від нашого законодавства польський нормотворець чітко закріплює підстави притягнення до дисциплінарної відповідальності співробітників Центрального антикорупційного бюро.

При цьому, передбачаючи кримінальну та дисциплінарну відповідальність посадових осіб, зазначений акт являє собою комплексний документ, в якому закріплюються навіть процесуальні аспекти відповідальності за дисциплінарний проступок. Відтак, у вчиненні дисциплінарного проступку визнається винною посадова особа, яка:

- має намір скоїти правопорушення, тобто вона хоче його здійснити або, передбачивши можливість його вчинення, погоджується на реалізацію;
- не маючи наміру вчиняти правопорушення, вона вчиняє протиправні дії, однак, внаслідок недотримання обережності, необхідної за певних обставин, незважаючи на те, що вона могла її передбачити або могла і повинна була передбачити.

На нашу думку, в рамках трансформації антикорупційного законодавства необхідно врахувати ці аспекти регулювання дисциплінарної відповідальності державних службовців НАЗК. Позаяк, аргументуючи таку доцільність, відмітимо, що в Україні наразі відсутній нормативно-правовий акт, який би цілісно регламентував питання дисциплінарної відповідальності. На сьогоднішній день спостерігаємо лише фрагментарне нормовстановлення у галузевих актах адміністративного та трудового законодавства України. Разом з тим, акцентуємо на тому, що запобігання та протидія корупції є специфічною ланкою державної служби, а НАЗК – органом виконавчої влади зі спеціальним

статусом, що забезпечує формування та реалізацію державної політики у вказаній сфері. Відповідно вирішення питання дисциплінарних санкцій не може врегульовуватись лише актами загального характеру, на кшталт Закону України «Про державну службу» від 12.10.2015 № 889-VIII.

Те ж саме стосується санкцій, застосовуваних до посадових осіб, внаслідок вчинення останніми дисциплінарних правопорушень. Прикладом нормовстановлення предметних та процедурних питань є згаданий в попередньому підрозділі стосовно функцій та повноважень НАЗК латвійський інституційний закон «Про Бюро по запобіганню та боротьбі з корупцією» від 10.03.2016, в якому окрема стаття служить законодавчим регулятором цього питання. Дисциплінарна відповідальність латвійського антикорупційного Бюро полягає у п'яти видах стягнень, а саме: попередження, догана, зменшення місячної заробітної плати на термін до одного року, утримавши до 20 відсотків від місячної заробітної плати, пониження в посаді на термін до трьох років, звільнення з посади [200].

Порівняно з національним законодавством, санкції латвійського законодавця вважаємо більш ефективними. Позаяк, Закон України «Про державну службу» від 10.12.2015 № 889-VIII передбачає стягнення здебільшого морального характеру, а саме – зауваження, догана, попередження про неповну службову відповідність, звільнення з посади державної служби. Вважаємо доцільним звернути увагу на політику притягнення до дисциплінарної відповідальності шляхом застосування санкцій матеріального стримування.

Зважаючи на специфіку повноважень суб'єктів антикорупційної діяльності саме такий підхід, на нашу думку, є обов'язковим і в національній правовій системі. Таким чином, пропонуємо доповнити Закон України «Про запобігання корупції» від 14.10.2014 № 1700-VII в частині врегулювання діяльності НАЗК, розділом «Дисциплінарна відповідальність посадових осіб НАЗК», в якій детально окреслити аспекти дисциплінарної відповідальності посадових осіб.

Деталізуючи можливі позиції у законодавчому акті, пропонуємо закріпити наступні положення щодо дисциплінарної відповідальності:

- поняття дисциплінарного проступку, вчиненого посадовою особою НАЗК;
- підстави притягнення посадових осіб НАЗК до дисциплінарної відповідальності;
- суб'єкти, відповідальні за притягнення посадових осіб НАЗК до дисциплінарної відповідальності;
- особливості процедур та строки притягнення посадових осіб НАЗК до дисциплінарної відповідальності;
- види стягнень за вчинення дисциплінарного проступку посадовими особами НАЗК.

Окрім дисциплінарної, значиму роль в діяльності НАЗК відіграє адміністративна відповідальність, що обумовлено наявністю адміністративних прав та обов'язків у діях її посадових осіб. Науковці надають значну кількість дефінітивних визначень адміністративної відповідальності, позаяк остання є одним з провідних інститутів адміністративного права [21]. Так, за В. К. Колпаковим адміністративна відповідальність полягає в примусовій реалізації повноважною посадовою особою відповідно до порядку та в межах, визначених законодавством, заходів примусу за вчинення особою правопорушником адміністративного проступку [154, с. 77].

Також існує думка щодо тлумачення адміністративної відповідальності як фактично ідентифікаційної процедури встановлення адміністративних правопорушень шляхом здійснення адміністративно-примусових заходів (застосування обмежень особистого та/або майнового характеру) владними суб'єктами [81, с. 71]. Подібний підхід декламує і В. Б. Авер'янов, розуміючи при цьому безпосередньо санкційні дії, встановлені юридичною нормою, застосовування яких спрямовано на особу правопорушника [1, с. 99].

Цікавим є трактування цього виду відповідальності Д. М. Лук'янцем, який вказує на санкційне правовідношення між державними органами та

фізичними/юридичними особами на предмет вчинення останніми дій, що суперечать правовій нормі [180, с. 28]. Отже, для сучасної правової науки притаманний плюралізм думок щодо дефініції «адміністративна відповідальність». Проте, не дивлячись на широку популярність вказаного визначення серед науковців, законодавчої регламентації зазначена дефініція не отримала й по сьогоднішній день.

Зокрема, Кодексом України про адміністративні правопорушення від 07.12.1984 № 8073-Х визначено лише фактичну підставу адміністративної відповідальності, а саме – адміністративне правопорушення (проступок). Згідно ч. 1. ст. 9 КУпАП адміністративним правопорушенням (проступком) визнається протиправна, винна (умисна або необережна) дія чи бездіяльність, яка посягає на громадський порядок, власність, права і свободи громадян, на встановлений порядок управління і за яку законом передбачено адміністративну відповідальність [151]. Зазначене визначення в повній мірі розкриває сутність та ознаки правопорушення, за яке особу (в даному випадку – посадову особу НАЗК) може бути притягнуто до адміністративної відповідальності.

Значна кількість науковців визначає, що адміністративній відповідальності, як різновиду юридичної відповідальності, притаманні такі ознаки: 1) має зовнішній характер; 2) застосовується лише за вчинення правопорушення; 3) пов'язана з державним примусом у формах каральних і правовідновлювальних заходів; 4) визначена у нормах права; 5) притягнення правопорушника до відповідальності здійснюється у певному процесуальному порядку; 6) притягнення до відповідальності здійснюється уповноваженими державними органами та посадовими особами; 7) винна у вчиненні правопорушення особа несе певні втрати матеріального та побутового характеру, які передбачені законом [9, с. 20, 176]. Зазначені ознаки можна вважати загальними ознаками адміністративної відповідальності. У зв'язку з цим виникає необхідність виокремлення спеціальних ознак адміністративної відповідальності посадових осіб НАЗК. Однак, в метю всебічного дослідження

характерних особливостей адміністративної відповідальності посадових осіб НАЗК, необхідно зупинитись на нормативно-правовому регулюванні цього питання.

Так, відповідно до ст. 24 Кодексу України про адміністративні правопорушення від 07.12.1984 № 8073-Х, на посадову особу НАЗК може бути покладено наступні види стягнень: попередження, штраф, оплатне вилучення предмета, який став знаряддям вчинення або безпосереднім об'єктом адміністративного правопорушення, конфіскація, позбавлення спеціального права, виправні роботи, адміністративний арешт.

Однак, пов'язуючи вчинення правопорушення зі службовими обов'язками, акцентуємо на одній з ключових умов притягнення до адміністративної відповідальності, а саме – закріплення посадового статусу особи. Знову таки, вказуємо на характерній розбіжності наукових підходів щодо інституту посадової особи, розглянутій вище.

Зауважимо, що посадові особи НАЗК несуть також адміністративну відповідальність за вчинення корупційних дій. Варто звернути увагу на нормативне регулювання діяльності працівників штату НАЗК, що виражене в його Антикорупційній програмі. Зокрема, цією програмою передбачається ідентифікація корупційних ризиків, їх оцінка та потенційні заходи з їх попередження в межах функціонування державного органу [22].

Адміністративна відповідальність службовців НАЗК пов'язується, насамперед, у випадку порушення правил етичної поведінки. Відповідно до КУпАП відповідальність передбачається такими статтями:

- стаття 172-6 «Порушення вимог фінансового контролю»;
- стаття 172-7 «Порушення вимог щодо запобігання та врегулювання конфлікту інтересів»;
- стаття 172-8 «Незаконне використання інформації, що стала відома особі у зв'язку з використанням службових повноважень»;
- стаття 172-9 «Невжиття заходів щодо протидії корупції».

Окрім цього, згідно зі статтями 3 та 65 Закону України «Про запобігання корупції» від 14.10.2014 № 1700-VII члени агентства несуть адміністративну відповідальність, у випадку виявлення їх причетності до пов'язаного з корупцією правопорушення [236]. Нагадаємо, такими проступками є передбачені КУпАП порушення щодо обмежень засад сумісництва та суміщення з іншими видами діяльності, обмежень щодо одержання подарунків вимог фінансового контролю, порушення вимог щодо запобігання та врегулювання конфлікту інтересів, незаконного використання службової інформації, а також невжиття заходів щодо протидії корупції [151].

Таким чином, характерними рисами *адміністративної відповідальності посадових осіб НАЗК* як центрального органу виконавчої влади є:

- публічно-правовий характер, адже зафіксований проступок є прерогативою вирішення питання державою;
- загальні підстави адміністративної відповідальності за межами службової діяльності;
- відсутність відомчої вертикалі у правовідносинах правопорушника та суб'єкта встановлення адміністративної відповідальності;
- адміністративний примус здійснюється шляхом накладення адміністративних стягнень;
- стягнення реалізуються управлінськими суб'єктами у позасудовому порядку, а у встановлених законом випадках – у судовому порядку.

Таким чином можна зробити висновок, що *адміністративна відповідальність посадових осіб НАЗК – це вид юридичної відповідальності, яка настає за вчинення посадовою особою НАЗК адміністративного правопорушення (проступку), за що передбачено застосування заходів державного примусу, що реалізуються у визначених законом процесуальних формах та передбачає накладення на особу-правопорушника конкретних стягнень, передбачених чинним законодавством.*

Окреслюючи юридичну відповідальність посадових осіб НАЗК в цілому, підкреслимо доцільність розгляду механізму притягнення суб'єктів правопорушення до такої відповідальності. Так, питання стадійності є дискусійним серед науковців, варіюючись від двох та більше поступових позицій.

Так, наприклад, виокремлюють стадію появи та динаміки (розвитку) юридичної відповідальності, причому друга стадія триває аж до моменту припинення санкційного механізму [177, с. 543].

Трьохстадійний підхід підтримує О. Є. Гіда, пов'язуючи покладання на суб'єкта юридичної відповідальності з процесами виникненням, конкретизації та реалізації. Перша стадія передбачає право державних органів та їх посадових осіб застосувати необхідні обмеження до правопорушника. Друга – конкретизує незаконне правовідношення та закріплює цей факт у процесуальному документі. Остання (третья) стадія відповідає за правозастосування кваліфікованих мір відповідальності [323].

Нормативною підставою притягнення до адміністративної відповідальності є акт про притягнення конкретної особи за вчинені нею протиправні дії [3]. Варто зауважити, що безпосередньо за вказаними вище статтями до компетенції НАЗК входить складення протоколів про адміністративні правопорушення та направлення його до суду. Тобто, суб'єкт правозастосування здійснює нормативно-правову фіксацію виявленого правопорушення всередині антикорупційної структури шляхом складення адміністративного протоколу.

Говорячи про чотирьохелементну стадійність продемонструємо бачення вченої О. Ф. Скакун, котра виокремлює загальний стан, притягнення до відповідальності, встановлення її як такої та безпосередньо настання [299, с. 480].

Тож, постаналітичним підсумком теоретичних підходів деталізуємо *стадії притягнення до юридичної відповідальності посадових осіб НАЗК* так:

- стадія виникнення підстав проступку – фактичне порушення суб'єктивних прав як відправна точка юридичної відповідальності посадової особи;
- стадія ідентифікації та фіксації проступку – кваліфікація діянь як протиправних та закріплення підстав юридичної відповідальності посадової особи у правозастосовчому акті (наприклад, адміністративному протоколі);
- аплікаційна стадія – застосування встановлених законодавством заходів юридичної відповідальності.

Таким чином, аналіз стану правового висвітлення організаційних (процедурних) питань юридичної відповідальності посадових осіб НАЗК свідчить про критичну необхідність імплементації зарубіжного досвіду та трансформації національного законодавства цього вектору. Наразі, можемо підсумувати основні аспекти юридичної відповідальності посадових осіб НАЗК:

1. Під юридичною відповідальністю як елементом адміністративно-правового статусу посадової особи НАЗК варто розуміти правовідносини, що виникають між державою або її владним компетентним суб'єктом та посадовою особою останнього, з підстав вчинення посадовими особами правопорушення, за яке передбачено застосування до винної особи заходів державно-владного примусу, у результаті чого особа-правопорушник зазнає певних (особистих, організаційних тощо) негативних наслідків.

2. Видами юридичної відповідальності посадових осіб НАЗК є конституційна, дисциплінарна, адміністративна, кримінальна, цивільно-правова, особливої уваги серед яких потребують дисциплінарна та адміністративна відповідальність.

3. Дисциплінарна відповідальність посадових осіб НАЗК пов'язана зі службовими обов'язками та дотриманням внутрішнього розпорядку, характеризується обмеженим суб'єктним складом та колом уповноважених до санкційних дій осіб (Голова НАЗК).

4. Адміністративна відповідальність має публічно-правову природу та може бути дуально застосована до посадових осіб НАЗК як на загальних, так і на специфічних підставах, зумовлених несенням державної служби. Процедура накладення та власне стягнення мають адміністративний базис та реалізуються управлінськими суб'єктами або ж судом – у визначених законом випадках.

5. Механізм притягнення посадових осіб НАЗК до юридичної відповідальності складається з декількох послідовних стадій: виникнення підстав проступку, його ідентифікації й фіксації та завершується апікаційною стадією.

Висновки до розділу 2

Підводячи підсумок характеристики елементів адміністративно-правового статусу НАЗК, слід зробити наступні висновки, які попередньо були викладені публікаціях за темою дисертації [112; 116; 118; 119; 120; 121; 122; 123; 124] та впроваджені у навчальний процес і діяльність органів публічної влади []:

1. Зазначено, «мета діяльності НАЗК» спрямована на запобігання корупції та сприйняття формуванню доброчесності і нульової терпимості до корупції в державі та суспільстві, розвитку вільного від корупції бізнесу

«Цілі діяльності НАЗК» - це окремі показники перспективної діяльності превентивної антикорупційної інституції в певний проміжок часу на основі яких визначається система завдань, спрямованих на їх реалізацію, в частині досягнення загальної мети.

Обґрунтовано необхідність внесення змін до статті 4 Закону України «Про запобігання корупції» від 14 жовтня 2014 року № 1700-VII та викласти її наступним чином:

«Національне агентство з питань запобігання корупції (далі - Національне агентство) є центральним органом виконавчої влади зі спеціальним статусом, яке забезпечує формування та реалізує державної антикорупційної політики з

метою запобігання корупції та сприйняття формуванню доброчесності і нульової терпимості до корупції в державі та суспільстві, розвитку вільного від корупції бізнесу».

2. Виокремлено дві групи завдань НАЗК: 1) загальні завдання, визначені в законодавстві про центральні органи виконавчої влади: надання адміністративних послуг; державний нагляд (контролю); виконавчо-розпорядча діяльність об'єктами державної власності; внесення пропозицій щодо забезпечення формування державної політики на розгляд міністрів, які спрямовують та координують їх діяльність; здійснення інших завдань, визначених законами України (стаття 17 Закону України «Про центральні органи виконавчої влади»); 2) спеціальні завдання, визначені в антикорупційному законодавстві, які пропонується визначити на рівні закону.

3. Пропонуємо систему принципів діяльності НАЗК розподілити на: 1) загальноправові, які визначають базові засади діяльності центральних органів виконавчої влади зі спеціальним статусом та деталізують правовий статус антикорупційного суб'єкта; 2) спеціальні, які безпосередньо спрямовані на забезпечення діяльності НАЗК; В свою чергу спеціальні принципи, в межах нормативно-правових актів НАЗК, розподіляються на: а) моральні та професійно-етичні; б) керівні (професійні) принципи.

4. Компетенція НАЗК – це комплекс функцій держави у сфері формування та реалізації антикорупційної політики в Україні, запобігання та виявлення корупції, протидії політичній корупції, врегулювання питань конфлікту інтересів, контролю та перевірки декларування посадових осіб уповноважених владних суб'єктів держави, а також повноважень, закріплених його правами та обов'язками, що визначають межі застосування антикорупційних засобів для виконання покладених на нього законодавством функцій.

5. Повноваження НАЗК є сукупністю прав та обов'язків органу виконавчої влади, закріплених з метою забезпечення здійснення антикорупційних функцій та завдань щодо формування та реалізації

антикорупційної політики в Україні, запобігання та виявлення корупції, протидії політичній корупції, врегулювання питань конфлікту інтересів, контролю та перевірки декларування посадових осіб уповноважених владних суб'єктів держави у межах, визначених законом.

6. Під функціями НАЗК розуміємо основні завдання його державно-владного впливу як управлінського суб'єкта у сфері формування та реалізації антикорупційної політики в Україні, а також щодо запобігання та виявлення корупції, протидії політичній корупції, врегулювання питань конфлікту інтересів, контролю та перевірки декларування посадових осіб уповноважених владних суб'єктів держави.

7. Під правами НАЗК варто розуміти межі встановленої законодавством поведінки державно-владного органу, що полягає у реалізації антикорупційних управлінських функцій як самостійно, так і при взаємодії з іншими учасниками даних правовідносин.

8. Обов'язками НАЗК є встановлені законодавством зобов'язання як вимога належної поведінки перед визначеним колом суб'єктів правовідносин із запобігання та протидії корупції, виконання яких становить соціальну необхідність.

9. В ході дослідження запропоновано класифікацію прав НАЗК, яку складають: позитивна, негативна та охоронна реалізація повноважень.

Запропоновано функції НАЗК класифікувати на такі групи: 1) об'єктно-управлінські; 2) комунікаційно-інформаційні; 3) організаційно-забезпечувальні. До першої групи належать розпорядча, превентивна, контрольна-наглядова, правоохоронна, правозастосовна функції. До другої відносяться аналітично-прогностична, комунікаційна, інформаційна, облікова та правоосвітня. До третьої –установча та регламентаційно-кадрова функції.

10. Форми діяльності НАЗК запропоновано поділяти на правові (компетенційні) та організаційно-забезпечувальні. Визначено, що правові (компетенційні) форми діяльності НАЗК спрямовані на здійснення виключно компетенційних повноважень та завдань як центрального органу виконавчої

влади. Встановлено, що організаційно-забезпечувальні форми діяльності НАЗК реалізуються з метою матеріального та технічного забезпечення діяльності апарату центрального органу виконавчої влади та мають обслуговуючий характер.

11. З'ясовано, що методи діяльності НАЗК – це чітко окреслений фундаментальний інструментарій (способи, прийоми, засоби, технології), який виражається ззовні у формах здійснення виконавчо-розпорядчої діяльності у сфері запобігання корупції та застосовується з метою отримання результатів адміністративного впливу. Наголошено, що для діяльності НАЗК притаманний як адміністративно-правовий метод, так і організаційні методи.

12. Сутність юридичної ретроспективної відповідальності можна розглядати в широкому та вузькому розумінні: в широкому розумінні – вона полягає у забезпеченні охоронної функції держави та можливості застосування нею заходів державного примусу; у вузькому – в обов'язку правопорушника зазнати негативних наслідків за вчинене ним правопорушення.

До основних характерних особливостей цього інституту в діяльності НАЗК варто віднести наступні: 1) юридична відповідальність є фіксованою складовою адміністративно-правового статусу посадової особи НАЗК та пов'язана безпосередньо із здійсненням останньою службових функцій; 2) межі юридичної відповідальності посадової особи НАЗК визначаються відповідно до зобов'язань та повноважень, що закріплюються спеціальним антикорупційним законодавством; 3) обов'язковою підставою притягнення до юридичної відповідальності посадової особи НАЗК є порушення, встановлених правових норм, що спричинило негативні суспільні наслідки; 4) санкційна основа юридичної відповідальності посадової особи НАЗК передбачена як загальним, так і спеціальним законодавством; 5) юридична відповідальність посадової особи НАЗК визначається компіляцією негативних різноаспектних заходів щодо особи правопорушника – суб'єкта управлінської діяльності – в залежності від особливостей вчиненого діяння (дисциплінарна, адміністративна та ін.).

РОЗДІЛ 3. ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ АДМІНІСТРАТИВНОГО ЗАКОНОДАВСТВА ЩОДО ЗАПОБІГАННЯ КОРУПЦІЇ НАЗК

3.1. Суб'єкти запобігання корупції зарубіжних країн та засади їх діяльності

Сьогодні в ході євроінтеграційних процесів відбувається активна модернізація управлінської антикорупційної системи в Україні. Безпосередньо однією з ключових підстав створення організаційного фундаменту для антикорупційних інституцій стала ратифікація Конвенції Організації Об'єднаних Націй проти корупції від 18.10.2006. Статтею 6 Конвенції передбачено обов'язковість функціонування органу протидії корупційним проявам та забезпечення його належного функціонування зі сторони Держави-учасниці [158].

Важливо зазначити, що міжнародна спільнота вказує на необхідність реалізації вищезазначеного положення в рамках національної правової системи. Доцільним у впровадженні оновленої системи антикорупційних органів щодо боротьби з корупцією в Україні та ефективність їх подальшої діяльності вбачається шляхом адаптації ключових адміністративно-правових засад провідних країн світу, де відповідні суб'єкти протидії та запобігання корупції функціонують тривалий час.

Аналізуючи діяльність зарубіжних інституцій варто звернути увагу на сучасні організаційно-правові форми роботи антикорупційних структур, їх нормативну основу, напрями реалізації поставлених завдань, механізми міжвідомчої взаємодії, а також порівняти ефективність їх функціонування з урахуванням вказаних факторів. Адже в єдності позитивні та негативні аспекти є лакмусом доцільності потенційних трансформацій національного органу протидії корупції.

Почати аналіз варто з однієї з країн з найвдаліше налагодженим механізмом запобігання, розслідування та покарання за корупційні проступки –

Канади, яка згідно зі статистичними даними Transparency International (Неурядової міжнародної організації по боротьбі з корупцією) є однією з найменш корумпованих країн [106].

Антикорупційна політика Канади забезпечується низкою галузевих нормативно-правових актів [189, с. 46]. Зокрема, Закон про корупцію іноземних державних службовців, який стосується посадових осіб і компаній та криміналізує підкуп іноземних державних службовців для отримання або збереження ділових переваг [259]. Підкреслимо, що в цій країні система компілює одразу декілька механізмів адміністративного запобігання злочинним корупційним проявам, основу яких становлять органи державної влади та посадові особи.

Так, в Канаді з метою запобігання виникненню корупції та реалізації цінностей, етики та політики серед представників державної служби створено Управління цінностей та етики державної служби [138, с. 2].

Генеральним ревізором або омбудсменом проводяться спеціальні перевірки діяльності уряду, за результатами яких він звітує Парламенту. Окрім цього, офіси омбудсмена та їх комісари реагують на звернення громадян про випадки вчинення корупційних правопорушень. Комісарами, на які покладено цю функцію, є Прайвесі Комісар Канади, Комісар з питань навколишнього середовища та сталого розвитку та Комісар з інформації [209]. *Ідея розподілу звернень громадян за різними галузями (соціальної, економічної, виробничій, політичній) вбачаємо раціональною для застосування в діяльності антикорупційних суб'єктів та можливою до застосування в частині введення спеціалізації корупційних правопорушень в діяльності посадових осіб НАЗК.*

Також, частина повноважень по нагляду за дотриманням антикорупційного законодавства належить Комітету по аналізу безпеки Канади, що є незалежним урядовим органом, який є підзвітним Парламенту. Специфіка цієї структури відрізняється перевіркою відповідності діяльності поліції, армії, а також Служби безпеки Канади [133]. Зауважимо, що можливо такий спосіб внутрішнього контролю є більш доцільним, аніж представлений в Україні.

Адже дії локальних антикорупційних підрозділів державних структур можуть нівелюватися керівництвом власне цієї ж структури.

Підкреслимо, що поряд з адміністративним регулюванням на федеральному рівні, у канадській провінції Квебек функціонує постійний Антикорупційний блок, що діє у складі уряду провінції з метою боротьби з корупцією [208]. Регіональний координаційний орган знаходиться у відомчому підпорядкуванні Міністерства громадської безпеки. Засади діяльності регламентуються Законом про боротьбу з корупцією [167].

До того ж, розслідуваннями правопорушень за сферами виникнення корупції (будівництво, державні закупівлі) займаються окремі спеціалізовані комісії провінцій [23]. Тож, вдруге акцентуємо на галузевому характері реагування на корупційні проступки, який є одним з провідних принципів канадського механізму протидії корупції.

Таким чином, для Канади характерне одночасне залучення декількох форм протидії корупції та адміністративного контролю. При чому, діяльність реалізовується суб'єктами як колегіально урядовими органами, так і одноосібно державними службовцями. Окрім цього, вартою уваги є спеціальна посада Генерального ревізора чи омбудсмена, який виконує роль медіатора між урядом та парламентом країни. Слід також, на нашу думку, імплементувати метод галузевої ідентифікації корупційних правопорушень, що прискорить швидкість реагування на повідомлення та підвищить рівень ефективності організаційних заходів виявлення корупційних проявів. Відмітимо, внутрішньо та зовнішньоуправлінський аспекти канадського механізму боротьби з корупційними явищами. Позаяк, зразком внутрішнього контролю вбачаємо функціонування спеціалізованого суб'єкта у внутрішніх та збройних силах, а також органах безпеки країни.

Поряд з Канадою, у Сполучених Штатах Америки механізм протидії корупції представлений здебільшого координацією та міжвідомчої взаємодією, аніж спеціалізованими антикорупційними органами.

Так, Міністерство юстиції веде боротьбу з корупцією через декілька підрозділів. Одним з яких виступає національний лідер у боротьбі з економічною злочинністю – Відділ шахрайства. Офіс департаменту у складі Міністерства юстиції є найбільшим за кількістю прокурорів, що займаються протиправними діями білих комерційців. Відділ шахрайства протидіє фінансовим злочинам, хабарництву та складним схемам шахрайства у сфері охорони здоров'я, вирішуючи справи як національного, так і міжнародного значення. Вказаний структурний підрозділ відповідає за кримінальну політику правозастосування і є також ключовим партнером з питань хабарництва на міжнародному рівні [293, с. 2]. Регламентує питання хабарництва та протидії йому Закон про корупцію за кордоном від 22.07.2004. Названий Закон є одним з провідних антикорупційних актів США, спрямований на боротьбу з хабарництвом та корупційними правопорушеннями, забороняє хабарництво у відношенні до іноземних посадовців. Закон про корупцію за кордоном має майже глобальну юрисдикцію і нинішні тенденції його правозастосування вказують на збільшення заходів з примусового виконання, штрафів та ув'язнення [101].

Поряд з законодавством у сфері запобігання корупції антикорупційні програми Агентства США з міжнародного розвитку (United States Agency for International Development – USAID) лежать в основі стратегії в області демократії, прав людини і управління, яка спрямована на сприянні ефективності функціонування державних інституцій та їх активної участі у подальшій розбудові громадянського суспільства. Підходи агентства до процесів боротьби з корупцією міцно інтегровані в ініціативи, які сприяють охороні здоров'я, освіті, економічному зростанню, продовольчій безпеці та іншим цілям розвитку [18, с. 8].

Управління урядової етики здійснює загальне керівництво і контроль за виконанням галузевої програми з етики, призначеної для запобігання і вирішення конфліктів інтересів. В структурі Управління також функціонує Міжнародна група допомоги та аутріч-роботи, яка надає технічні консультації і

брифінги для іноземних урядів з питань політики і практики щодо попередження корупції, а також бере участь в ряді процесів огляду міжнародних і регіональних антикорупційних механізмів [135].

Окрім цього, з метою забезпечення зовнішньої політики США по боротьбі з корупцією, а також налагодження координації між урядовими установами функціонує Бюро з міжнародних питань боротьби з наркотиками та правоохоронної діяльності, Бюро з економічних та ділових питань, Бюро з питань демократії, прав людини і праці та Бюро енергетичних ресурсів [127].

Отже, в США достатньо налагоджена система антикорупційного законодавства, яке, на жаль, достатньо часто нівелюється в залежності від цілей та цінностей суб'єктів правопорушення [24]. Основною проблемою вбачаємо децентралізовану структуру органів боротьби з корупцією, що урегульовуються федеральними, державними, окружними та муніципальними законами. Тобто, в порівнянні з канадською системою, американську взяти за зразок у формуванні національного механізму буде не раціональним. Однак, звернувши увагу на активний розвиток міжнародної співпраці відомчих підрозділів, відмітимо новий поштовх удосконалення внутрішнього антикорупційного законодавства з дотриманням міжнародних стандартів у цій сфері.

Аналізуючи зарубіжний досвід протидії корупції, для антикорупційної політики України особливо актуальним є дослідження системи антикорупційних суб'єктів Європейських країн. Адже підписання Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони, ратифікованої Законом України від 16 вересня 2014 року № 1678-VII [267], стало поштовхом до подолання тотальних корупційних схем та забезпечення прозорості влади в країні.

Так, у Франції функцію національного адміністративного контролю виконує Французьке антикорупційне агентство, створене у 2016 році відповідно до Закону про прозорість, боротьбу з корупцією та модернізацію економічного життя [266]. Варто відзначити, що Національне агентство є органом влади, що

наділено превентивними та контрольними повноваженнями, а також є відповідальним за виконання судових заходів. Тобто, його діяльність спрямована на уніфіковану протидію корупції на державному рівні [272].

Акцентуємо увагу на дуальному характері вертикальної підпорядкованості та підзвітності французької служби Міністру юстиції та Міністру бюджету, на яких власне покладено завдання реалізації державної антикорупційної програми. Окрім цього, агентство раз на рік звітує про дотримання програми та виконання заходів протидії корупції Генеральному прокурору [95, с. 2].

Зауважимо, що очільником Французького антикорупційного агентства є призначений наказом Президента Франції позаієрархічний магістрат, який наділяється особливим статусом незалежності. Позаієрархічність магістрата полягає в його неналежності до правоохоронної або судової системи Франції. При цьому, характерний статус незалежності забороняє Директору агентства при здійсненні контрольних місій робити запит або отримувати відповідні інструкції до виконання від будь-якого урядового чи муніципального органу влади [95]. Вважаємо за доцільне *імплементувати в національний механізм позитивний досвід наділення керівника національного антикорупційного органу – НАЗК спеціальним статусом як додаткову гарантію його адміністративної автономності під час здійснення повноважень.*

Формування Антикорупційної стратегії як базового вектору діяльності Французького антикорупційного агентства реалізується завдяки функціонуванню Стратегічної ради, яка координується безпосередньо Директором. Підкреслимо, що в основі процесу створення стратегічної програми, за участю Стратегічної ради, закладений міжвідомчий підхід, який полягає в залученні до її розробки представників уряду зі сторони різних центральних органів виконавчої влади. Так, до складу Стратегічної Ради відповідно до їхньої фінансово-правової компетентності та досвіду у боротьбі з корупцією входять по два члени від міністра юстиції, міністра бюджету, міністра закордонних справ та міністра внутрішніх справ [128]. Безперечно,

така міжвідомча взаємодія спрямована на об'єктивний підхід у формуванні загальнодержавної антикорупційної стратегії в частині її результативності та моновекторності організації взаємодії антикорупційних суб'єктів.

Отож, Французьке антикорупційне агентство об'єднує три основні функції у державній протидії корупції, а саме: превентивну, контрольну та охоронну. На нашу думку, такий підхід є позитивним та сприяє цілісності та послідовності процесу вирішення програмних антикорупційних завдань, оптимізуючи здійснення повноважень єдиним державним органом. Проте, негативною відмінністю від національної системи є дуальна підпорядкованість Французького антикорупційного агентства відповідальним міністерствам, що значно девальвує як безпосередньо особливий адміністративно-правовий статус зазначеного суб'єкта, так і знижує рівень підконтрольності його діяльності. Однак, вбачаємо доцільним за прикладом Франції залучення до розроблення *Стратегічної антикорупційної програми України представників від центральних органів виконавчої влади в аспекті комплексного узагальнення галузевих проблем щодо боротьби з корупцією. Також, пропонуємо розширити особливі повноваження Голови НАЗК та розширити його автономність (незалежність) від зовнішнього втручання вище стоячими посадовими особами під час виконання поставлених перед ним завдань та одноособовості у прийнятті окремих рішень, що, в свою чергу, є гарантією виключення корупційних зловживань всередині агентства.*

Поряд з діяльністю антикорупційних суб'єктів Франції, вагоме значення відводиться дослідженню та виокремленню позитивного досвіду Федеративної республіки Німеччини.

Німецька поліцейська організація складається з федеральних органів, а саме: Федеральної кримінальної поліції (Bundeskriminalamt – ВКА) і Федеральної прикордонної поліції, а також на рівні федеральних земель 16 центральних відділів кримінальної поліції і місцевих відділів поліції.

Корупційні справи є предметом відання Федерального відомства кримінальної поліції, яка була заснована в 1951 році як центральний

федеральний орган, безпосередньо підпорядкований федеральному міністру внутрішніх справ. Розслідування та кримінальне переслідування за корупційні проступки підпадає під компетенцію антикорупційних суб'єктів федеральних земель.

Безпосередньо у складі ВКА функціонує інституційна одиниця боротьби з корупцією, яка складається з 6 осіб, повністю реалізуючих аналітичні та стратегічні аспекти роботи [376].

Перспективними в структурі Федерального відомства щодо запобігання корупції вважаємо систему Науково-консультаційних центрів, які реалізують наукове дослідження, зокрема кіберзлочинності, організованої та економічної злочинності, запобігання корупційним правопорушенням тощо. Діяльність Науково-консультаційних центрів у визначених напрямках є достатньо ефективною та впливає на ефективність функціонування антикорупційних суб'єктів Німеччини. У зв'язку з цим впровадження Науково-консультативного центру з міжвідомчим підпорядкуванням та замовленням тематики наукових досліджень від Національного антикорупційного бюро, Антикорупційної прокуратури та НАЗК дасть позитивні результати в частині попередження та виявлення корупційних правопорушень. Створення Науково-консультативного центру є основою для реалізації інформаційно-аналітичних функцій антикорупційних суб'єктів, а отже є перспективним до впровадження в Україні.

Разом з тим, окрім внутрішньо інституційних аспектів функціонування відомства варто зазначити про реалізацію повноважень ВКА у процесі протидії корупції як складової національних об'єднаних платформ у боротьбі зі злочинністю. В українському варіанті, така міжвідомча співпраця мала би бути прерогативою Національного антикорупційного бюро України як головного суб'єкта у боротьбі з корупційними злочинами. Адже, зауважимо, що питання запобігання та протидії корупції базується перш за все на практиці її розслідування. Тому, з метою встановлення комплексної аналітико-стратегічної картини стану корупції в Україні, пропонуємо залучати до

активної міжвідомчої співпраці з НАЗК у форматі об'єднаних інформаційних центрів та/або цільових груп, також інші органи виконавчої влади (міністерства, служби, агенції).

Таким чином, у Німеччині відсутній центральний орган виконавчої влади у сфері запобігання та боротьби з корупцією. Проте, при такій розгалуженості координація дій, з метою подолання та потенційного уникнення корупції, реалізовується ефективна міжвідомча співпраця декількох інституційних ланок в системі органів внутрішніх справ. Децентралізований характер обумовлений насамперед федеративним устроєм Німеччини, тож в контексті імплементації такий підхід у сучасній правовій реальності України не є зовсім доречним. Однак, впровадження такого формату управлінської взаємодії як спільні платформи комунікації за цільовим спрямуванням є потенційно ефективним напрямком у якісній превентивній антикорупційній роботі НАЗК.

Поряд з досвідом зарубіжними країн, слід звернутися до позитивних новацій, які були впроваджені в Республіці Польща у сфері запобігання та протидії корупції. У Польщі функціонує Центральне антикорупційне бюро, на яке покладаються задачі ідентифікації, попередження, а також викриття корупційних дій та притягнення винних до відповідальності.

Значиму роль у діяльності бюро відіграє профілактична діяльність та відповідно аналітичні заходи, що їй передують. Аналітико-інформаційна звітність в межах компетенції антикорупційного органу здійснюється шляхом надання відповідної інформації Прем'єр-міністру, Президенту Республіки Польща, Сейму та Сенату. Тож, можемо відмітити повний відомчий моніторинг корупційної ситуації в країні з метою оперативного реагування на факти виявлення правопорушення [379].

Разом з тим, аналітика динаміки стану корупції у Польщі фіксується у щорічному звітному документі, що готується Центральним антикорупційним бюро та видається під назвою «Карта корупції». Цей звіт готується при взаємодії з іншими службами виконавчої влади, Генеральним прокурором і Міністерством юстиції [136].

Відповідно до статті 12 Закону про Центральне антикорупційне бюро, Голова подає не пізніше ніж за 2 місяці до закінчення календарного року голові Ради Міністрів на затвердження річний план дій бюро на наступний рік. *В межах плану щорічно трансформуються форми та напрями діяльності бюро в залежності від встановленої корупційної ситуації в країні. Вважаємо, необхідним адаптувати таку техніку стратегічного планування у роботі НАЗК.*

Таким чином, маючи на увазі, перш за все, профілактичну функцію у роботі національного антикорупційного суб'єкта варто звернути увагу на аналітичну діяльність Центрального антикорупційного бюро Польщі в частині організаційно-правового затвердження процедури подачі звітності по встановленим Антикорупційною стратегією напрямкам роботи. У зв'язку з цим, вважаємо, що звітність діяльності НАЗК повинна мати чітко визначену процедуру її подачі з визначенням звітного періоду впровадження положень стратегії. Тобто той чи інший аспект втілення антикорупційної новели до національного механізму матиме чіткий дедлайн. Такий механізм реалізації положень Антикорупційної стратегії формуватиме поступовість реалізації загальнодержавного плану боротьби з корупцією.

Подібним в організаційному аспекті до українського антикорупційного органу є Антикорупційне агентство Сербії. Його діяльність регулюється Актом про Антикорупційне агентство від 27.10.2008.

Відповідно до внутрішньої структури реалізують функціональне призначення агентства Директор та Правління. При цьому, зауважимо, що достатньо широкий об'єм повноважень належить насамперед Правлінню, яке призначає та звільняє директора Агентства, приймає рішення про підвищення заробітної плати директора, приймає рішення щодо оскарження рішень директора, готує річний звіт про діяльність Агентства та ін. До того ж, Правління може, за пропозицією директора, створювати дорадчі або функціональні органи Агентства.

Розглядаючи кадрові питання щодо Правління, то схема призначення кандидатів є достатньо широкою в контексті владних структур, які реалізують можливість подання кандидатур. В цілому склад колегіального суб'єкта формується з дев'яти осіб. Члени Правління обираються Національною асамблеєю після подання кандидатури Адміністративного комітету Національної Асамблеї, Президента Республіки, уряду, Верховного касаційного суду, Державної контрольно-ревізійної установи, Захисника громадян та Уповноваженого з питань громадської важливості за спільною згодою, Соціально-економічної ради, Асоціації адвокатів Сербії та Асоціації журналістів Республіки Сербія за взаємною угодою. В той час як в Україні добір кандидатів здійснює Кабінет Міністрів України. Окрім цього, варто звернути увагу, що участь у пропозиціях на призначення беруть і представники громадськості. На нашу думку, такий підхід до формування персонального складу Правління Антикорупційного агентства дасть можливість створити реально незалежний автономний у власних діях суб'єкт запобігання та протидії корупції в країні. На підставі представленої аргументації відмітимо доцільність імплементації даної новели в національний механізм [360].

Повертаючись до питання нормативно-правового регулювання відмітимо, що вказаний акт щодо діяльності сербського антикорупційного суб'єкта містить розділ «Подарунки», в якому деталізується питання законодавчої дефініції подарунків, їх форми та критерії встановлення цінності, що власне є однією з функцій агентства. Доцільно звернути увагу як на нормативне врегулювання цього аспекту в Україні, а також як на додатковий напрямок роботи НАЗК.

Таким чином, сербський антикорупційний орган за функціональним призначенням один з небагатьох, що збігається з діяльністю НАЗК. Організаційна структура втілює вищезазначену міжвідомчу взаємодію власне всередині самого антикорупційного органу. Скоординовані дії представників різних урядових та неурядових інституцій дадуть змогу приймати обґрунтовані, виважені та всебічно аргументовані рішення у діяльності НАЗК.

Поряд з іншими країнами, вважаємо за необхідне проаналізувати досвід діяльності антикорупційних суб'єктів Австрії, де відповідальним за прогнозування, попередження та протидію корупції є Федеральне Відомство з попередження та боротьби з корупцією. Відомство було створено в 2010 році в структурі Міністерства внутрішніх справ і наділене загальнонаціональною юрисдикцією [333]. З організаційної точки зору, Відомство прямо підпорядковане Міністру внутрішніх справ, адже структурно створене поза секцією Генерального Директорату з громадської безпеки, що є одним з координаційних департаментів більшості правоохоронних органів в Австрії. Австрійська установа протидії корупції тісно співпрацює з Державним прокурором у сфері протидії корупційним проступкам, які вчиняються посадовими особами [287, с. 5-6].

Первинна антикорупційна стратегія розробляється спільно Міністерством внутрішніх справ, Міністерством юстиції та Федеральним Відомством Австрії [196, с. 1].

У своїй діяльності австрійський антикорупційний орган дотримується 4-компонентної моделі, спрямованої на запобігання (аналіз корупційних явищ та розробку відповідних заходів профілактики), інформованість (шляхом розповсюдження інформації, освітніх заходів), протидію (розслідування кримінальних справ) та співпрацю з національними та міжнародними організаціями, що діють у сфері запобігання та боротьби з корупцією, а також обмін професійними практичними працівниками [215].

З погляду на досвід інших зарубіжних країн, унікальним є призначення Голови Відомства з попередження та боротьби з корупцією Австрії Федеральним міністром внутрішніх справ після консультацій з представниками Конституційного Суду, Адміністративного Суду та Верховного Суду [215].

Окрім цього, Рішенням Ради Міністрів від 29 січня 2013 року федеральний уряд Австрії створив Координаційний комітет з питань боротьби з корупцією. Комітет збирається декілька разів на рік та складається з представників федерального канцлера, міністерств, Парламентської

адміністрації, Європейської економічної палати Австрії, Федерального управління з попередження корупції та боротьби з корупцією, Управління корупційної прокуратури, суду та ін. Координаційний комітет з питань боротьби з корупцією сприяє обміну інформацією з питань боротьби з корупцією в Австрії. До того ж, Координаційний комітет слугує інформаційним центром у межах свого мандату щодо реалізації національної антикорупційної стратегії [176, с.2-3].

Підсумовуючи, акцентуємо увагу на підпорядкуванні Федерального Відомства Міністерству внутрішніх справ, що підтверджує європейську тенденцію функціонування антикорупційних установ в системі правоохоронних органів, зважаючи на покладені на нього завдання. Останні складають основу роботи відомства, а саме характерну йому чотирьохкомпонентну модель. Необхідно вказати, що австрійський механізм відбору кандидата на посаду очільника антикорупційного органу є специфічним як для інших зарубіжних країн, однак вбачаємо певну доцільність консультацій Президента з представниками вищого органу правосуддя республіки. *Безперечно створення та діяльність окремого координаційного органу для інформаційної взаємодії має сенс, що стосується, зокрема, питань виконання стратегічної програми або обміну значимими галузевими даними.*

Вужче за функціональним призначенням є Бюро у справах серйозного шахрайства Великобританії, яке призначено головним виконавцем Закону про хабарництво 2010 року [102, с.8]. Бюро є не-міністерським урядовим департаментом. Антикорупційна установа має особливий статус не-міністерського відомства, що характеризується захистом від політичного втручання в його діяльність [372, с. 6]. При цьому, діяльність Бюро має юстиційне спрямування і полягає в розслідуванні корупційних правопорушень та судовому переслідуванні [132]. Таким чином діяльність провідного королівського антикорупційного органу є подібною до Національного антикорупційного бюро України.

Бюро є підконтрольним Генеральній прокуратурі Англії та Уельсу. Зауважимо, що на останніх виборах у Великобританії активно йшла мова про доцільність поглинання Бюро Національним агентством по боротьбі зі злочинністю, адже це сприятиме підсилению реагування Великобританії на зловживання становищем державних службовців шляхом обміну інформацією та взаємодії у розслідуваннях [364]. Варто наголосити, що Національне агентство є органом правоохоронного механізму і знаходиться у віданні Міністерства внутрішніх справ [280, с. 7]. При цьому, Голову Бюро призначає Міністр внутрішніх справ.

Окрім цього, британським Антикорупційним планом також встановлюється проведення превентивних заходів протидії корупції Міністерством внутрішніх справ та правоохоронними органами країни, в тому числі і Бюро. Так, напрямок «попередження» (англ. – prevent) передбачає підвищення рівня поінформованості громадськості про систему повідомлень про виявлення фактів правопорушень, проведення консультацій щодо заходів посилення захисту інформаторів [25, с. 11-13].

В свою чергу, з метою визначення потенційних питань боротьби з корупційними правопорушеннями Міністерство внутрішніх справ Великої Британії співпрацює з Департаментом міжнародного розвитку, який підпорядковується Кабінету Міністрів [126].

Така міжвідомча співпраця зумовлена функціонуванням у структурі Департаменту Секції по боротьбі із шахрайством. Власне цей підрозділ виконує завдання моніторингу ситуації з корупційними проступками в країні, а також приймає повідомлення громадян про загрозу або вчинення подібного роду злочинів [126]. Звернемо увагу на вертикаль адміністративної підпорядкованості Секції королівському уряду. Відзначимо, що подібний механізм регулювання, в тому числі, відсутність в його структурі превентивного органу, сприяє низькій ефективності та взаємодії на локальних рівнях.

Так, підтвердженням вище зазначеного є збільшення корупційних правопорушень у місцевих земельних адміністраціях з приводу будівництва. Більш того, британський ринок нерухомості є платформою для відмивання офшорними компаніями нелегальних фінансів [366]. *На нашу думку, створення центральним органом антикорупційних програм для регіональної та місцевої влади, а також бізнес-представників, забезпечило б прозорість їх діяльності та знизило ризик вчинення корупційних правопорушень. Таким чином, констатуємо доцільність створення та ефективність діяльності НАЗК як загальнонаціонального органу превенції корупційних дій.*

Нагляд на національному та міжнародному рівні за реалізацією законодавчих повноважень вищезазначених урядових структур у Великобританії провадить Міжвідомча група з протидії корупції. Цей орган виконує роль головного контролюючого суб'єкта за виконанням Стратегічного антикорупційного плану. Більш того, Кабінет Міністрів звітує перед групою щодо цього питання. Міжвідомча група функціонує під керівництвом Урядового уповноваженого з боротьби з корупцією та Міністра внутрішніх справ, відповідального за організовану злочинність [204, с. 2].

За програмним документом головуючими членами міжвідомчої організації є Урядовий уповноважений з питань боротьби з корупцією та Державний міністр внутрішніх справ. Депутатами групи визначено державних міністрів та інших державних службовців за посадами, а саме Державного міністра закордонних справ та справ Співдружності, Міністра департаменту з питань бізнесу, інновацій та навичок, Міністра департаменту міжнародного розвитку, Економічного секретаря казначейства, Генерального адвоката, Заступника Державного секретаря Міністерства юстиції, Директора прокуратури, Директора Бюро у справах серйозного шахрайств, Генерального директора Національного агентства з питань злочинності, Комісара Поліції. До того ж, за необхідності до роботи Міжвідомчої групи можуть залучатися інші міністри та посадові особи [275].

Таким чином, у Великобританії попередження корупції здійснюється системою органів виконавчої влади пов'язаних між собою повноваженнями щодо запобігання корупційним правопорушенням. Основний антикорупційний суб'єкт Бюро у справах серйозного шахрайства виконує викриття та розслідування вже скоєних злочинів, приділяючи при цьому мінімальну увагу їх превенції. Відсутність централізованого органу запобігання корупційних проступків безперечно знижує рівень боротьби з ними на локальному рівні. Однак, чіткий стратегічний розподіл попереджувальних функцій між урядовими підрозділами є прикладом ефективного планування та міжвідомчої антикорупційної взаємодії на загальнонаціональному рівні. Більш того, необхідно акцентувати увагу на утворенні спеціалізованої міжвідомчої контрольної групи, членський склад якої представлений вищими посадовими особами галузевих міністерств та департаментів уряду.

Подібний механізм діє в Бельгії, де елементом правоохоронної системи щодо протидії корупції є Центральний офіс по боротьбі з корупцією. Функціонуючи як структурний підрозділ Федеральної поліції, а саме Центрального управління по боротьбі з організованою злочинністю, здійснює повноваження по розслідуванню корупційних злочинів. Слід зауважити, що на федеральному рівні в Бельгії відсутня комплексна антикорупційна стратегія, адже боротьба з корупцією не є пріоритетним напрямком. Однак, у зв'язку з тим, що корупційні правопорушення все ж таки мають місце, їх вирішення віднесено до компетенції поліції та є частиною загальної стратегії безпеки [129].

Тож, організаційні заходи запобігання корупційним правопорушенням в Бельгії недостатньо представлені, на відміну від нормативно-правового регулювання у сфері запобігання корупції. Тим не менш, існуючі ініціативи, спрямовані на посилення доброчесності в діяльності суб'єктів публічної адміністрації, забезпечуються розробленими угодами протидії корупції. На регіональному рівні діють окремі аудиторські установи, які мають повноваження на проведення внутрішнього аудиту та розслідування виявлених

правопорушень. Поширеною практикою діяльності таких установ є залучення компетентних державних органів та їх службових осіб, зокрема, бельгійського омбудсмена, до попередження та викриття неправомірних дій [107].

Таким чином, бельгійський антикорупційний підхід помітно відрізняється від досвіду більшості зарубіжних країн. Втім, навіть за відсутності урядового контролю та цілеспрямованого вектору протидії корупційним проявам в більшості сфер відзначається низький рівень корупції. Інституційне залучення може бути ефективно використано, на нашу думку, в національному механізмі запобігання корупції.

Таким чином, проаналізувавши тенденції створення та функціонування органів протидії корупції в зарубіжних країнах, можемо виокремити наступні особливості, доцільні для імплементації в національний антикорупційний механізм:

1. *Зміна підвідомчості державного органу боротьби з корупцією в напрямі усунення зовнішнього впливу на керівництво НАЗК, шляхом реалізації ключових принципів діяльності НАЗК: незалежності; підконтрольності і підзвітності; політичної нейтральності.* Європейські тенденції свідчать про різновекторні напрями підвідомчості антикорупційних суб'єктів, про що свідчить наявність низки антикорупційних моделей їх становлення та функціонування. В окремих зарубіжних країнах антикорупційні суб'єкти підпорядковані Міністерству внутрішніх справ (Великобританія); Уряду (Китай, Сінгапур, Латвія, Польща); Президенту та Сейму (Литва); Міністерству юстиції України (Латвія) тощо.

З цього приводу розглядаємо приклад підвідомчості антикорупційного суб'єкта в межах одного профільного міністерства, в даному випадку – Міністерства внутрішніх справ. Як приклад належність Бюро у справах серйозного шахрайства до правоохоронного механізму Великобританії є яскравим прикладом централізованої системи боротьби з корупцією в країні. Відтак, Бюро підпорядковується Міністерству внутрішніх справ та відповідно Міністр призначає очільника Бюро. При цьому, зауважимо, що британський

орган уособлює у своїй діяльності комплекс напрямків антикорупційної дії, а саме притягнення до відповідальності посадових осіб, котрі вчинили корупційне правопорушення та їх переслідування; запобігання корупції; посилення захисту від корупційних проявів; та профілактика зменшення впливу корупції там, де вона має місце. Саме вказані напрями функціонування передбачені Стратегічним планом Великобританії.

Беручи за приклад такий варіант підвідомчості та адаптуючи його в українську систему боротьби з корупцією, як пропонують окремі науковці, слід зазначити, що переформатування буде здійснено наступним чином. НАЗК як і НАБУ має стати правоохоронним органом у віданні Міністерства внутрішніх справ. Так, стане можливим здійснення узгодженого єдиного впливу на корупційну ситуацію в Україні та налагодження активної комунікації та співпраці між двома провідними антикорупційними органами. Впровадження охарактеризованої новели сформує двоетапну систему подолання корупції, шляхом запобігання (НАЗК) та протидії (НАБУ). На жаль, зазначений підхід в підпорядкуванні спеціалізованих антикорупційних суб'єктів Міністерству внутрішніх справ є хибним та таким, що суперечить ключовим позиціям Антикорупційної реформи та Антикорупційної стратегії держави.

Поряд з цим, аргументуючи необхідність таких змін, звернемо увагу на антикорупційний механізм Франції, що характеризується підпорядкованістю антикорупційним суб'єктам декільком відповідальним міністерствам та органам виконавчої влади. Позаяк, вибудовуючи структуру підвідомчості Французького антикорупційного агентства, прослідковуємо розподіл контрольно-наглядових функцій між Міністерством юстиції, Міністерством бюджету та Генеральною прокуратурою. Вважаємо такий підхід не виправданим. Адже знижується рівень якості звітності, реагування органів контролю на результати діяльності антикорупційного органу, унеможлиблюється формування єдиної програми антикорупційних заходів.

Таким чином, трансформація підвідомчості НАЗК у напрямі усунення зовнішнього впливу на керівництво НАЗК необхідна для впровадження

послідовного інституційного механізму боротьби з корупцією в Україні, удосконалення аспектів контролю та нагляду за діяльністю НАЗК, а також підвищення якості міжвідомчої комунікації та взаємодії з метою урахування цілого комплексу різноманітних аспектів реалізації антикорупційної політики. З цією метою пропонується розробити механізм спрямований на усунення зовнішнього впливу на керівництво НАЗК та впровадження принципу політичної нейтральності в його діяльності, шляхом безпосереднього підпорядкування антикорупційного суб'єкту Кабінету Міністрів України в частині забезпечення його координації і контролю у напрямі запобігання і протидії корупції.

2. Враховуючи досвід Франції пропонуємо розширити особливі повноваження Голови НАЗК, в частині їх автономності (незалежності) від зовнішнього втручання вище стоячими посадовими особами під час виконання поставлених перед ним завдань та одноособовості у прийнятті окремих рішень, що, в свою чергу, є гарантією виключення корупційних зловживань всередині агентства. Таким чином принцип колегіальності в діяльності НАЗК має бути, в окремих питаннях, чітко визначених в антикорупційному законодавстві, замінений на принцип єдиноначальності.

3. Враховуючи досвід Франції пропонується під час розробки Антикорупційної стратегії обов'язково залучати представників від центральних органів виконавчої влади в аспекті комплексного узагальнення галузевих проблем запобігання корупції. Розроблення стратегії повинно здійснюватись з урахуванням специфіки вчинення корупційних проступків, недоліків впровадження попередніх антикорупційних стратегій, пропозицій недержавних інституцій, вітчизняних та зарубіжних експертів.

Поряд з цим, враховуючи досвід Польщі, пропонується затвердити процедуру подачі звітності по встановленим Антикорупційною стратегією напрямкам роботи спеціально уповноважених суб'єктів у сфері протидії корупції. У зв'язку з цим в межах реалізації Антикорупційної стратегії, пропонується розробити Програму виконання Антикорупційної стратегії НАЗК

з визначенням чіткої процедури подачі інформації щодо впровадження положень стратегії за звітний період. Тобто той чи інший аспект втілення антикорупційної стратегії до національного механізму матиме чіткий дедлайн. Такий механізм реалізації положень Антикорупційної стратегії формуватиме поступовість реалізації загальнодержавного плану протидії корупції.

4. Перспективними в структурі Федерального відомства Німеччини щодо запобігання корупції вважаємо систему Науково-консультаційних центрів, які реалізують наукове дослідження, зокрема кіберзлочинності, організованої та економічної злочинності, запобіганню корупційним правопорушенням тощо. Діяльність Науково-консультаційних центрів у визначених напрямках є достатньо ефективною та впливає на ефективність функціонування антикорупційних суб'єктів Німеччини. У зв'язку з цим впровадження Науково-консультативного центру з міжвідомчим підпорядкуванням в частині замовлення тематики наукових досліджень від Національного антикорупційного бюро, Антикорупційної прокуратури та НАЗК дасть позитивні результати в частині попередження та виявлення корупційних правопорушень. Створення Науково-консультативного центру є основою для реалізації інформаційно-аналітичних функцій антикорупційних суб'єктів, а отже є перспективним до впровадження в Україні.

5. З метою встановлення комплексної аналітичної картини стану корупції в Україні та дієвого впровадження превентивних інструментів запобігання корупції, пропонуємо впровадити практику залучення до активної міжвідомчої співпраці, з однієї сторони, уповноважених підрозділів та уповноважених осіб з питань запобігання та виявлення корупції державних органів, органів місцевого самоврядування, з іншої, спеціально уповноважених суб'єктів у сфері протидії корупції, у форматі об'єднаних інформаційних центрів та/або цільових груп.

6. Враховуючи британський зразок функціонування спеціалізованих антикорупційних суб'єктів в межах правоохоронного механізму функціонує також орган внутрішнього контролю за діяльністю Бюро – Міжвідомча група з

протидії корупції, яка підпорядковується безпосередньо Міністерству внутрішніх справ. Тож, доцільним було б створити подібний підрозділ протидії корупції в НАЗК, який би виконував внутрішньовідомчий контроль за функціонуванням антикорупційного суб'єкта та був безпосередньо підпорядкований Голові НАЗК.

Поряд з цим в зарубіжних країнах досить розвиненою є система внутрішнього контролю за недопущенням та припиненням корупції серед суб'єктів сектору безпеки і оборони. Вбачаємо за необхідне утворення спеціалізованого департаменту у структурі НАЗК уповноваженого на протидію корупції в секторі безпеки і оборони України. Знову ж таки, канадський досвід демонструє якісну інституційну базу. Так, за приклад можемо взяти повноваження Комітету по аналізу безпеки Канади, що є незалежний урядовим органом та здійснює внутрішній контроль за дотриманням антикорупційного законодавства в межах спеціальних суб'єктів безпеки країни. Підконтрольність спеціалізованого департаменту в структурі НАЗК повинно належати Верховній Раді України у зв'язку з пріоритетністю безпеки країни над іншими сферами виникнення корупції. Об'єктами особливого контролю пропонуємо закріпити Національну поліцію України, Національну гвардію, Збройні сили України та Службу безпеки України.

7. Делегування повноважень, що стосуються превенції корупційних проступків урядовим підрозділам та їх державним службовцям. Позитивний досвід розподілу превентивних заходів між міністерствами, департаментами та окремими секціями прослідковуємо майже у більшості зарубіжних країн. Аналізуючи досвід Канади, можемо відмітити, що значну частину повноважень інформаційного, представницького, комунікаційного, аналітичного характеру здійснюють декілька суб'єктів виконавчої влади. При цьому, безпосередні повноваження цих суб'єктів виходять за межі сфери протидії корупції, однак остання завжди є предметом їх діяльності опосередковано. Спостерігаємо також різні форми делегування повноважень, такі як *відомче* делегування, що представлене службами та агенціями виконавчої влади, омбудсменом та ін.;

регіональне делегування здійснюється з приводу спеціальних підрозділів (у Канаді – координаційні центри та спеціалізовані комісії) при органах виконавчої влади адміністративно-територіальних одиниць; *локальне* делегування відбувається через уповноважені підрозділи на підприємствах, установах організаціях. Власне на сьогодні в Україні представлена лише остання ланка, яка до того ж веде не лише запропоновану представницьку лінію діяльності НАЗК, а що більш важливо контрольню-наглядову. Тож, пропонуємо розширити межі потенційної реалізації антикорупційної політики в Україні шляхом делегування повноважень, першочергово, на етапі превенції. З цього приводу слід зазначити, що на законодавчому рівні вже створений фундамент у напрямі делегування повноважень, що стосуються превенції корупційних проступків уповноваженим підрозділам та уповноваженим особам з питань запобігання та виявлення корупції державних органів, органів влади Автономної Республіки Крим, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ та організацій.

8. Враховуючи досвід Канади пропонуємо впровадити метод *галузевої ідентифікації корупційних правопорушень*. Метод полягає у встановленні сфери виникнення корупційного прецеденту та активізації процедури розслідування. Особливість притягнення до відповідальності посадової особи має відбуватися в межах вертикалі виконавчої влади, безпосередньо, у цій сфері за участю уповноважених підрозділів та уповноважених осіб з питань запобігання та виявлення корупції державних органів, органів влади Автономної Республіки Крим, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ та організацій. Таким чином, система уповноважених підрозділів, що наділена контрольними повноваженнями формуватиме потужний аналітико-статистичний каркас для дослідження причин виникнення, шляхів вирішення та профілактики потенційних корупційних правопорушень, фіксуючи специфічні особливості саме їх сфери. Такий підхід у реагуванні на повідомлення інформаторами про корупційні прояви значно оптимізує роботу підрозділів виконавчої влади та

дозволить знизити ризик рецидивів за окремими сферами, шляхом ситуаційного аналізу, прогнозування та вжиття необхідних заходів запобігання корупції.

9. *Створення окремого координаційного органу (Міжвідомчої робочої групи з питань протидії корупції) на прикладі Австрії.* Дана форма міжвідомчої співпраці матиме позитивний результат за умови функціонування платформи обміну інформацією стосовно виконання поставлених стратегічних завдань, проблемних питань, актуальних реформ та налагодження комунікації між суб'єктами запобігання корупції.

3.2. Напрямки вдосконалення адміністративно-правового регулювання діяльності НАЗК щодо запобігання корупції

Актуальні показники щорічних звітів міжнародної організації Transparency International дають можливість говорити про те, що на сьогодні в Україні вибудований достатньо дієвий механізм боротьби з корупцією та відмічається позитивна тенденцію розвитку корупційного стану. Відтак, аналіз показників 2015, 2016 та 2017 років свідчив про закріплення позицій України серед найбільш корумпованих країн світу (2015 р. – 130 місце, 2016 р. – 131 місце, 2017 р. – 130 місце). Звичайно, такі показники детермінують швидкий відплив капіталу з країни, зменшення інвестиційних потоків та ускладнення євроінтеграційних процесів [193, с. 3].

Більш актуальний наразі показник 2018 року підняв Україну на 10 сходинок вище у світовому рейтингу сприйняття корупції. Такий активний підйом країни на міжнародному рівні стимулювало завершення першого етапу реформених змін, відповідно за якими вже прослідковується позитивні результати. Реалізація трирічного плану Антикоруptionної стратегії 2014-2017 рр. ознаменувалася насамперед формуванням основоположної нормативно-правової бази, створенням антикорупційних інституцій як НАЗК, НАБУ, а також уможливлення імплементації первинних міжнародних стандартів у боротьбі з корупцією в національну правову систему.

Наразі антикорупційний механізм України знаходиться у перехідному періоді до другого етапу трансформацій. Безсумнівно перший етап реформ став поштовхом до формування нової свідомості населення, спрямованої на негативне ставлення до явища корупції в цілому. Варто відзначити, що перехід до другого етапу антикорупційних реформ спрямовується наразі на нові інституційні утворення та подальше вдосконалення їх діяльності у напрямі запобігання корупції, зокрема утворено Вищий антикорупційний суд України, Спеціалізовану антикорупційну прокуратуру. Діяльність зазначених антикорупційних інституцій для нашої держави є новою та такою, що потребує подальшого удосконалення в частині реалізації положень антикорупційної стратегії. Поряд з цим заплановано удосконалення нормативно-правової бази, діяльності спеціально уповноважених суб'єктів у сфері протидії корупції, налагодження міжнародних зв'язків із закордонними суб'єктами запобіганнями корупції та внутрішня консолідація відомчих сил у формуванні ефективного національного механізму.

Однак, вже сьогодні окрім позитивних результатів, у процесі здійснення заходів із запобігання корупції виявилось чимало недоліків та прогалин, що мають бути усунені під час розроблення оновленої Антикорупційної стратегії на відповідні роки, з метою розвитку та удосконалення державної антикорупційної політики.

Насамперед, в проекті Антикорупційної стратегії на 2018-2020 роки, акцентовано увагу на наступних недоліках у реалізації попередніх організаційно-правових заходів та інституційних нововведень, визначених у стратегічних актах та програмах їх реалізації в 2014-2017 рр., а саме: тривале становлення нових антикорупційних інститутів; недоліки законодавства з питань запобігання корупції і його застосування; відсутність належного механізму моніторингу та оцінки виконання Антикорупційної стратегії; високий рівень толерантності суспільства до корупції; недостатній рівень прозорості діяльності органів державної влади та органів місцевого самоврядування; невжиття заходів для зміцнення інституційної спроможності

Національного агентства з питань запобігання корупції; незавершеність формування законодавчої та інституційної основи для розроблення та реалізації антикорупційної політики; незавершеність та фрагментарність реформи центральних органів виконавчої влади (розподіл повноважень, дерегуляція підприємницької діяльності, спрощення процедур надання адміністративних послуг); відсутність кадрових та інституційних механізмів реалізації антикорупційних програм; недостатність експертних можливостей для оцінки та ідентифікації корупційних ризиків у діяльності органів державної влади; формальність виконання повноважень уповноваженими підрозділами (особами) з питань запобігання та виявлення корупції, внаслідок чого в органах державної влади відсутні результати із запобігання корупції; неузгодженість підзаконних нормативно-правових актів у відповідній сфері з положеннями Закону України «Про запобігання корупції». Таким чином оцінка результатів та механізм реалізації попередніх Антикорупційних стратегій дасть змогу виявити неефективні заходи та на основі їх аналізу розробити більш дієвий механізм зниження рівня корупції в Україні [225].

У зв'язку з тим, що до повноважень НАЗК відноситься, формування та реалізація державної антикорупційної політики держави, безпосередня розробка Антикорупційної стратегії та програми її реалізації, проблеми функціонування зазначеної державної інституції в них окреслені поверхово та не об'єктивно, з точки зору посадових осіб НАЗК та здебільшого враховують внутрішньоуправлінську складову діяльності антикорупційного суб'єкта. З метою узагальнення ефективності функціонування НАЗК щодо запобігання корупції, слід звернутися до даних моніторингових звітів та соціологічних досліджень, в яких окреслюються прогалини пов'язані з нормативно-правовим регулюванням, фінансовим, інформаційним та кадровим забезпеченням діяльності зазначеної антикорупційної інституції.

Так, лише в моніторинговому звіті щодо ефективності реалізації НАЗК у 2016-2018 рр. адміністративно-юрисдикційної функції в частині протидії адміністративних правопорушенням, які пов'язані з корупцією зазначається про

суттєві недоліки, які виникають у судовій практиці під час розгляду справ направлених працівниками НАЗК в частині їх неналежного оформлення та з порушенням підсудності та строків подання [193].

Поряд з цим аналізуючи дослідження проведені соціологічною службою Центру Разумкова з 21 по 26 березня 2019 року, слід зазначити, що 68 % громадян України висловлюють недовіру діяльності НАЗК [285; 286].

В підтвердження вище зазначеного, слід навести, також, недоліки в діяльності НАЗК пов'язані з порушенням: процедури розробки та подання на розгляд до Кабінету Міністрів України та Верховної Ради України Антикорупційної стратегії на 2018-2020 рр. (далі - Стратегії) та державної програми з її реалізації; оприлюднення проекту Стратегії та його громадського обговорення; термінів подачі на розгляд вітчизняним та міжнародним експертним організаціям проекту Стратегії [16, с. 16].

Поряд з цим переважну більшість заходів, що визначені Державною програмою щодо реалізації Антикорупційної стратегії на 2015–2017 роки, мала реалізувати саме НАЗК. Загалом з 207 заходів, які мали бути реалізовані, на НАЗК (одноосібно чи в співпраці з іншими органами) покладалося 119 (57%). Як показує аналіз діяльності НАЗК, з числа цих заходів реалізовано вчасно 24, невчасно – 54, не реалізовано – 29 [16, с. 42]. Поряд з цим аналізуючи показники оцінки ефективності діяльності НАЗК за звітний період слід зазначити, що лівова частина реалізованих заходів здійснювалася з затримкою або була фрагментарною та малоефективною.

У зв'язку з чим в альтернативному звіті з оцінки ефективності впровадження державної антикорупційної політики за 2017-2018 роки діяльність НАЗК визначена незадовільною [16; 17].

Саме тому, серед пріоритетних законопроектів поданих Президентом України є Проект Закону «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо забезпечення ефективності інституційного механізму запобігання корупції» від 29.08.2019 № 1029 [228], який спрямований на вирішення п'яти ключових проблем в діяльності НАЗК [82]:

Проблема 1: Зовнішні впливи на керівництво, яке обране за політичними квотами, а не за рівнем професійності та кваліфікованості.

Проблема 2: Повільне, неефективне, загрузле у внутрішніх конфліктах керівництво, де ніхто ні за що не відповідає.

Проблема 3: Відсутність чіткого розподілу зон відповідальності, неефективне управління та його наслідки.

Проблема 4: Відсутність ефективного контролю за роботою органу.

Проблема 5: «Інфільтровані агенти»; низькокваліфіковані працівники та інші кадрові проблеми.

У зв'язку з цим діючий порядок функціонування антикорупційної інституції в Україні потребує удосконалення та відповідного адміністративно-правового регулювання. Детально проаналізувавши організаційно-управлінські аспекти функціонування НАЗК, пропонуємо виокремити чотири напрями удосконалення його діяльності у напрямі запобігання корупції:

1. Діяльність з формування та реалізації державної антикорупційної політики.

Практичний аспект реалізації зазначеного напрямку відображається у розробці та подальшій реалізації Антикорупційної стратегії на відповідні роки. З метою ефективності та своєчасності впровадження нових засад державної антикорупційної політики розробляються державні програми, які містять адміністративно-правові засоби реалізації стратегії. За підсумками реалізації Антикорупційної стратегії НАЗК розробляє Національну доповідь щодо реалізації засад антикорупційної політики з отриманням відповідної інформації від органів державної влади та громадськості. Проект доповіді схвалюється Урядом та направляється до парламенту для розгляду під час проведення щорічних парламентських слухань з питань ситуації щодо корупції [197, с. 5]. Аналізуючи Національну доповідь щодо реалізації засад Антикорупційної політики України у 2018 році, слід зазначити, що вона базується на виконанні положень Державної антикорупційної політики в Україні (Антикорупційної

стратегії) на 2014-2017 роки, саме в частині виконання організаційно-правових заходів запланованих на 2017 рік.

У 2018 році НАЗК продовжило роботу по розробці проекту Антикорупційної стратегії на відповідні роки, який досі не був ухвалений відповідними органами публічної влади.

З цього приводу існують різні погляди. Так, за даними Звіту про діяльність Національного агентства з питань запобігання корупції за 2018 рік НАЗК розпочало роботу по розробці проекту Антикорупційної стратегії на 2018-2020 рр., який після отримання від Антикорупційної ініціативи ЄС в Україні рекомендації до проекту, підготовленого спільно з Міжнародною фундацією виборчих систем та Проектом розвитку ООН в Україні «Прозорість та доброчесність публічного сектору», та проведення робочої зустрічі з представниками цих міжнародних партнерів повторно був направлений на затвердження до Кабінету Міністрів України. Зазначений Проект схвалено Кабінетом Міністрів України та винесено на розгляд до Верховної ради України (реєстр №8324 від 26 квітня 2018 року). 18 вересня 2018 року Проект Антикорупційної стратегії на 2018-2020 рр. був включений до порядку денного Верховної Ради України, проте до закінчення року він так і не був розглянутий [109, с. 13].

Подібна ситуація відбулася із розглядом у Верховній раді України Національної доповіді щодо реалізації засад антикорупційної політики у 2017 році, яка була схвалена рішенням Кабінету Міністрів України від 18 квітня 2018 року та проігнорована на засіданні законодавчого органу [109, с. 13].

В свою чергу у Альтернативному звіті з оцінки ефективності впровадження державної антикорупційної політики у 2017 році, зазначено, що у Державній програмі щодо реалізації Антикорупційної стратегії на 2015–2017 роки чітко зазначено терміни, в межах яких НАЗК повинно: провести дослідження кількісних та якісних показників корупції в Україні, а також стану виконання Антикорупційної стратегія на 2014-2017 роки» та державної програми з її реалізації; розробити проект нової антикорупційної стратегії;

забезпечити громадське обговорення проекту антикорупційної стратегії та проведення міжнародної експертизи. Проте, окремі із вище зазначених заходів були здійснені з порушенням термінів їх реалізації, а деякі взагалі були проігноровані. Як приклад, дослідження стану корупції в Україні НАЗК завершило лише у вересні 2017 р., а оцінку стану виконання Антикорупційної стратегії на 2014-2017 роки, а також аналізу корупційних ризиків на той момент не здійснило взагалі. Попри це, вже 29 вересня 2017 р. (через 10 днів після узагальнення результатів дослідження стану корупції в Україні) НАЗК затвердило проект Закону «Про Антикорупційну стратегію на 2018–2020 роки». Жодних громадських обговорень чи експертних дискусій щодо змісту цього документу НАЗК не проводило. Порушення процедури обговорення та прийняття проекту Антикорупційної стратегії вплинуло на рішення міжнародних та вітчизняних фахівці з державної антикорупційної політики щодо її неефективності у забезпеченні досягнень значних успіхів у реалізації антикорупційної реформи в Україні [16, с. 14-15].

Таким чином перехід від першого до другого витoku антикорупційної реформи не може бути реалізований без належно розробленої та прийнятої в установленому законом порядку Антикорупційної стратегії на відповідний період та визначених адміністративно-правових засобів її реалізації. Підготовлений НАЗК проект Антикорупційної стратегії 2018-2020 рр. із включеними рекомендаціями міжнародної спільноти наразі не розглянуто по суті, а отже вектори реалізації подальших трансформацій залишаються не вирішеними. Поряд з цим визначені адміністративно-правові засоби реалізації Антикорупційної стратегії вже втратили свою актуальність та оперативність у їх впровадженні. Фактично держава залишилася без сформованої та затвердженої Державної антикорупційної політики у 2018-2019 рр., що відобразилося на щорічному звіті міжнародної організації Transparency International, де Україну, за статистичними показниками рівня корупції у державі, віднесення до найбільш корумпованих країн світу.

У зв'язку з цим пропонується прийняти проект Закону України «Про засади державної антикорупційної політики в Україні (Антикорупційна стратегія) на 2020-2022 роки» та Державної програми щодо реалізації засад державної антикорупційної політики в Україні (Антикорупційної стратегії) на 2020-2022 роки. З метою забезпечення своєчасного прийняття Антикорупційних стратегій на відповідні періоди пропонуємо законодавчо закріпити: терміни розробки НАЗК державної антикорупційної політики; терміни дослідження стану корупції в Україні по відповідним галузям; терміни розгляду та оцінки стану виконання попередньої Антикорупційної стратегії; терміни протягом якого може здійснюватися громадське обговорення та експертні дискусії щодо змісту проекту; терміни затвердження проекту в Кабінеті Міністрів України з попереднім їх включенням до проекту засідань Уряду на рік; терміни подальшого доопрацювання проекту після винесених зауважень; терміни розгляду та затвердження проекту на засіданні Верховної Ради України. При цьому передбачити відповідальність керівника НАКЗ за порушення термінів розгляду та подачі на затвердження Антикорупційної стратегії. Поряд з цим в межах програми реалізації Антикорупційної стратегії повинні бути визначені «Завдання і заходи з виконання Державної програми щодо реалізації засад державної антикорупційної», які повинні мати наступну структуру: 1) Найменування завдання; 2) Найменування заходу; 3) Строк виконання; 4) особу, відповідальну за їх виконання; 5) контролюючий орган, наприклад НАЗК; 6) Індикатор виконання; 7) Заходи відповідальності; 8) Джерела фінансування; 9) Очікувані результати.

2. Нормативно-правове забезпечення діяльності НАЗК.

Для ефективної трансформації антикорупційних стандартів та міжнародних нормативно-правових актів необхідне структурування законодавства, шляхом його кодифікації у напрямі забезпечення ефективної діяльності НАЗК щодо запобігання корупції, застосуванні превентивних антикорупційних механізмів, правил щодо усунення наслідків корупційних правопорушень. Тобто, підставою до імплементації якісно позитивних аспектів

діяльності суб'єкта запобігання корупції має бути надійна нормативно-правова база, яка сьогодні перебуває лише на стадії формування та систематизації.

З моменту впровадження антикорупційної реформи в Україні прийнято низку законів, які регулюють діяльність НАЗК. Основним законодавчим актом є Закон України «Про запобігання корупції» від 14.10.2014 № 1700-VII [236]. Окрім того, частково питання функціонування НАЗК окреслені в Законах України: «Про засади державної антикорупційної політики в Україні (Антикорупційна стратегія) на 2014-2017 роки» від 14.10.2014 № 1699-VII [237], «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо запобігання і протидії політичній корупції» від 08.10.2015 № 731-VIII [229], «Про державну службу» 10.12.2015 № 889-VIII [234], «Про службу в органах місцевого самоврядування» від 07.06.2001 № 2493-III [269] та ін.

Поряд з цим, ключові напрями діяльності НАЗК закріплені в рішеннях зазначеного антикорупційного суб'єкта, зокрема, Положення про апарат Національного агентства з питань запобігання корупції та положень про самостійні структурні підрозділи апарату Національного агентства з питань запобігання корупції, затвердженого рішенням НАЗК від 19 травня 2016 № 1; Регламент Національного агентства з питань запобігання корупції, затвердженого рішенням НАЗК від 05.04.2018 № 611 та ін.

Ключове місце в антикорупційному законодавстві відведено прийнятому у 2014 році Законі України «Про запобігання корупції» від 14.10.2014 № 1700-VII, який визначив правові та організаційні засади функціонування системи запобігання корупції в Україні та став фундаментальним у формування державної антикорупційної політики. Більш того, Закон України «Про запобігання корупції» від 14.10.2014 № 1700-VII набув чинності саме на першому етапі антикорупційної реформи в Україні, що знайшло відображення на нормативному рівні в Антикорупційній стратегії 2014-2017 рр. Наразі актуалізується вже новий та контекстуально відмінний виток організаційно-правових заходів, втілений у проекті Антикорупційній стратегії 2018-2020 рр., левова частка яких повинна бути реалізована в діяльності НАЗК. На порядку

денному Президента України та Верховної Ради України, серед першочергових, стоїть питання удосконалення антикорупційного законодавства та Закону України «Про запобігання корупції» від 14.10.2014 № 1700-VII.

У зв'язку з цим слід виокремити основні недоліки Закону України «Про запобігання корупції» від 14.10.2014 № 1700-VII в контексті регламентації діяльності НАЗК: 1) відсутність визначення мети та завдань діяльності НАЗК; 2) невизначеність принципів на основі яких повинна базуватися діяльність НАЗК; 3) відсутність взаємоузгодженої системи прав та обов'язків посадових осіб НАЗК; 4) невизначеність функціональних напрямів діяльності НАЗК; 5) наявність колізійних норм, що має фактичним підтвердженням конфлікт повноважень між НАЗК та іншими владними суб'єктами; 6) хибне ототожнення загальноюридичних понять («повноваження» і «функції» невірно розтлумачені та застосовані в компетенційному блоці Закону) та ін.

Поряд з цим результати SWOT-АНАЛІЗУ для підготовки Стратегії розвитку НАЗК на 2017-2020 рр., затвердженої протоколом засідання Національного агентства від 22 червня 2017 р. № 41 [315] вказують на наступні недоліки правового регулювання НАЗК: недоліки законодавства, недостатньо деталізовані повноваження (права) НАЗК, неузгодженість між Законом про запобігання корупції і новим Законом про державну службу (статус членів НАЗК, керівника державної служби тощо); проблеми у розмежуванні компетенції з правоохоронними органами; недостатня відкритість НАЗК, неефективне інформування про його діяльність, що призводить до зниження довіри до НАЗК; не врегульовано питання оцінки персоналу; послаблення НАЗК шляхом змін в законодавстві (урізання функцій чи додавання нових невластивих); неврахування позиції НАЗК при зміні антикорупційного законодавства тощо.

Наявність суттєвих прорахунків у правовому регулюванні діяльності НАЗК, підтверджується також низкою законопроектів, які спрямовані на удосконалення діяльності антикорупційного суб'єкта, шляхом внесення

численних змін до Закону України «Про запобігання корупції» від 14.10.2014 № 1700-VII.

Протягом дії Закону України «Про запобігання корупції» від 14.10.2014 № 1700-VII від 2014 року по сьогодні вже прийнято біля 25 законів у досліджуваній сфері, які внесли суттєві корективи до зазначеного антикорупційного закону та вплинули на ефективність діяльності НАЗК.

Поряд з цим на сьогодні зареєстровані у Верховній Раді України законопроекти спрямовані на внесення змін до Закону України «Про запобігання корупції» від 14.10.2014 № 1700-VII в частині приведення його положень до Конвенції Організації Об'єднаних Націй проти корупції.

Підтвердженням цього є наявність законопроектів щодо удосконалення антикорупційного законодавства в частині впровадження дієвих інструментів публічного адміністрування спрямованих на ефективне функціонування НАЗК:

- проект Закону «Проект Закону про внесення змін до Закону України «Про запобігання корупції» щодо викривачів корупції» від 29.08.2019 № 1010 (Комітет з питань антикорупційної політики) - розроблений з метою визначення правового статусу викривачів – осіб, що повідомили про вчинення корупційного або пов'язаного з корупцією правопорушення антикорупційним суб'єктам (НАЗК, НАБУ, МВС), встановлення прав, гарантій та механізмів захисту таких осіб та прирівняних до них осіб [232];

- проект Закону України «Про внесення змін до Закону України «Про запобігання корупції» (щодо удосконалення здійснення фінансового контролю окремих категорій суб'єктів декларування)» від 01.10.2018 № 9148 - розроблений з метою закріплення у Законі України «Про запобігання корупції» особливого порядку заповнення та подання декларацій особами, які за посадами, що вони займають, належать до кадрового складу окремих правоохоронних органів, що здійснюють оперативно-розшукову, контррозвідальну діяльність [231];

- проект Закону України «Про внесення змін до деяких законів України щодо забезпечення ефективності та незалежності діяльності Національного

агентства з питань запобігання корупції» від 14.04.2017 № 6387 – розроблений з метою забезпечення ефективності та незалежності діяльності Національного агентства з питань запобігання корупції. Завданням проекту є усунення окремих недоліків в тексті Закону, забезпечення прозорості і дієвості процесу відбору членів НАЗК, посилення повноважень НАЗК та громадського контролю за його діяльністю зокрема в частині доступу до інформації у державних базах даних та реєстрах, тощо [227];

- проект Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо забезпечення ефективності інституційного механізму запобігання корупції» від 29.08.2019 №1029 - розроблений з метою зниження рівня корупції та підвищення суспільної довіри до антикорупційних органів шляхом вдосконалення інституційного механізму запобігання корупції. Завданням проекту є заміна структури управління Національного агентства з питань запобігання корупції на ефективнішу, посилення спроможності та гарантій незалежності Національного агентства, створення належної законодавчої основи для функціонування підрозділів з питань запобігання та виявлення корупції в органах влади, виправлення окремих недоліків регулювання, що містяться в Законі України «Про запобігання корупції», зокрема в частині вимог фінансового контролю, та інших законодавчих акта [228].

Поряд з цим низка законопроектів в частині удосконалення діяльності НАЗК знаходиться на проектній стадії опрацювання та усунення недоліків.

Таким чином, слід зазначити про нагальну необхідність подальшого удосконалення діяльності НАЗК в частині суттєвого реформатування адміністративно-правового регулювання його діяльності.

У попередніх підрозділах дисертаційного дослідження нами обґрунтовується необхідність внесення змін до Закону України «Про запобігання корупції» від 14.10.2014 № 1700-VII в частині його доповнення окремими статтями: Ст. «Виключної компетенції НАЗК»; Ст. «Основні принципи діяльності Національного агентства з питань запобігання корупції»;

Ст. «Завдання Національного агентства»; Ст. «Повноваження Національного агентства»; Ст. «Обов'язки посадових осіб НАЗК»; Ст. «Юрисдикція повноважень Національного агентства з питань запобігання корупції». Поряд з цим запропоновано внесення змін та уточнень до окремих статей, які регулюють правові основи організації та діяльності НАЗК.

Тож, виконавши комплексну характеристику діяльності НАЗК згідно з чинним та перспективним законодавством, можемо вказати на нагальну потребу трансформаційних процесів нормативно-правової бази. На сьогодні антикорупційне законодавство не містить правового акту, на рівні окремого закону, який би комплексно урегулював особливості діяльності НАЗК як центрального органу виконавчої влади зі спеціальним статусом, що формує та реалізує антикорупційну політику в Україні.

Прийняття такого законодавчого акту обумовлюється необхідністю визначення правових засад діяльності антикорупційного суб'єкта в повній мірі та відповідно до його функціонального призначення. Відзначимо, що у Законі варто закріпити правові та організаційні основи функціонування НАЗК, визначити адміністративно-правовий статус НАЗК та його елементну структуру, окреслити міжвідомчу взаємодію з іншими органами державної влади.

Таким чином, з метою цілісного та комплексного урегулювання зазначених питань логічним кроком законодавця вбачаємо створення спеціального інституційного Закону України «Про Національне агентство з питань запобігання корупції», що регламентував би організаційні аспекти діяльності органу виконавчої влади.

У форматі інституційного регулювання діяльності НАЗК новий законодавчий акт повинен відповідати Закону 2014 року, який на противагу новоприйнятому акту є своєрідним комплексним регулятором антикорупційного механізму в цілому для НАЗК, НАБУ та інших суб'єктів антикорупційної політики в Україні. В той же час, Закон «Про Національне агентство з питань запобігання корупції» матиме більш вузький предмет

адміністративного регулювання та визначатиме виключно установчу та структурно-організаційну базу функціонування основного антикорупційного органу країни в частині запобігання корупції.

Структурно, вбачаємо формування нового закону, за прикладом національних Законів «Про Національне антикорупційне бюро України» від 14 жовтня 2014 року № 1698-VII, «Про Антимонопольний комітет України» від 26 листопада 1993 року № 3659-XII та інших, а також беручи до уваги закріплені норми польської Устави про Центральне антикорупційне бюро від 09 червня 2006 року [379] та латвійського Закону про Бюро з попередження та боротьби з корупцією від 10.03.2016 [200].

Тож, при розробці проекту Закону України «Про Національне агентство з питань запобігання корупції» пропонуємо закріпити наступні нормативні позиції:

- правові основи та принципи діяльності НАЗК;
- визначення адміністративно-правового статусу НАЗК;
- питання підвідомчості НАЗК (підконтрольність, підзвітність);
- блок компетенційних норм щодо завдань, повноважень, функцій, юрисдикції НАЗК;
- структура НАЗК, його апарат та територіальні підрозділи (включаючи консультативні, дорадчі органи);
- норми, що стосуються кадрової специфіки НАЗК (особливості кадрового відбору, права та обов'язки службових осіб, соціально-правовий захист та гарантії їх діяльності, оцінка результатів роботи, особливості дисциплінарної, адміністративної відповідальності працівників НАЗК);
- основи взаємодії НАЗК з ВРУ, КМУ та іншими суб'єктами державної влади, міжнародними організаціями та установами, а також іншими юридичними особами приватного права;
- аспекти матеріально-технічного, науково-методичного, фінансового та інформаційного забезпечення діяльності НАЗК.

Аргументуючи необхідність впровадження єдиного законодавчого акту, підкреслимо значимий недолік діючого адміністративно-правового регулювання діяльності НАЗК, а саме нагромадження законодавчих та підзаконних актів, які відображають структурні, компетенційні аспекти його діяльності. Для прикладу, Рішенням НАЗК № 3073 від 14.12.18 було затверджено Положення про Науково-експертну раду при НАЗК, яка є допоміжним консультативним органом. Цей структурний підрозділ займається створенням наукового базису для обґрунтування тих чи інших інституційних, нормативно-правових, кадрових та інших трансформацій для належного виконання повноважень агентством, а також є науково-інформаційною платформою у ході імплементації новел у сфері запобігання корупції, запозиченого на основі світового досвіду. Вважаємо, що відображення усіх компетенційно-організаційних аспектів функціонування структурного підрозділу в межах єдиного Закону дасть змогу сформувати цілісне бачення про структуру НАЗК. Більш того, у процесі стихійних змін впродовж першого етапу антикорупційної реформи активно відбувалися інституційні установчі трансформації, в тому числі у межах НАЗК. Тому вбачаємо необхідним прийняття Закону України «Про Національне агентство з питань запобігання корупції» та окреслення в межах нього структури центрального органу виконавчої влади зі спеціальним статусом у сфері запобігання корупції.

Разом з тим, удосконалення та підвищення рівня якості нормативної бази НАЗК полягає не лише у безпосередньому прийнятті закону, щодо його функціонування, а й в оптимізації законодавчого процесу, його ефективного ініціювання, розгляду та прийняття. Важливого значення набувають і межі повноважень суб'єктів цієї діяльності, у нашому випадку НАЗК як центрального органу виконавчої влади зі спеціальним статусом у сфері запобігання корупції.

На практиці ряд парламентських комітетів співпрацює з представниками центральних органів виконавчої влади з метою доопрацювання та удосконалення законопроектів для розгляду на засіданні Верховної Ради

України. На нашу думку, варто розширити повноваження НАЗК як органу, що формує та реалізовує державну антикорупційну політику в Україні шляхом наділення його правом законодавчої ініціативи у сфері його компетенції.

Загальна урядова законодавча ініціатива є достатньо навантаженою, тому є підтвердження щодо затримки в поданні та ухваленні проекту Закону України «Про затвердження Антикорупційної стратегії на 2018-2020 рр.» Зважаючи на це, центральному органу виконавчої влади зі спеціальним статусом повинні бути делеговані вказані повноваження, враховуючи пріоритетність в розробці та своєчасному прийнятті державної антикорупційної політики.

Так, наприклад, у Сербії антикорупційний орган виступає ініціатором внесення змін до законодавства стосовно запобігання корупції [103]. Цілком обгрунтовано до компетенції НАЗК віднести аналогічну позицію або ж навіть розширити її до закріпленої можливості владного суб'єкта до законодавчої ініціативи.

3. Координація превентивної діяльності

Під час запобігання корупційним проявам важливу роль відіграє структура спеціалізованого органу в контексті реалізації його функціонального призначення. Станом на 2018 рік у складі НАЗК діє 5 функціональних департаментів, 8 допоміжних структурних підрозділів та 2 головні спеціалісти за напрямками.

Нагальною проблемою реалізації інформаційно-аналітичного напрямку в діяльності антикорупційних органів станом на 2018 рік вважають неналежне забезпечення ефективної координації між ними [330, с. 24]. На доцільності утворення та підвищення ролі міжвідомчих структур, а також координації за допомогою них різних суб'єктів виконавчої влади та уповноважених підрозділів, наголошує у дисертаційному дослідженні С.А. Задорожній [98, с. 68]. Однак, на противагу позиції автора, що пропонує функціями координатора наділити НАБУ, вважаємо за доцільне закріпити ці повноваження за НАЗК. Такий розподіл повноважень між антикорупційними суб'єктами у контексті міжвідомчої координації, пояснюється тим, що НАЗК є органом виконавчої

влади, що безпосередньо формує антикорупційну політику, а отже узагальнює комплексний підхід до взаємодії між іншими органами публічної влади.

Так, на нашу думку, з метою створення дієвого міжвідомчого органу, НАЗК як центральний орган виконавчої влади, який забезпечує формування та реалізацію антикорупційної політики всіма суб'єктами публічної влади та громадськості, має ініціювати утворення Національної ради з протидії корупції як міжвідомчого органу з консультативними, координуючими та контролюючими функціями.

Пропонуємо залучити до роботи Національної ради з протидії корупції представників основних антикорупційних суб'єктів країни, якими є НАЗК, НАБУ, САП, а також представників міжнародних та національних антикорупційних організацій, бізнесу та громадськості.

З практичної точки зору необхідність створення вище зазначеної міжвідомчої інституції пояснюється слабкою міжвідомчою співпрацею і комунікаціями між правоохоронними органами та не чітким розподілом повноваженнями між ними, про що зазначається в Результаті SWOT-Аналізу для підготовки Стратегії розвитку НАЗК на 2017-2020 рр. [255].

Ще одним аспектом, що потребує оперативних установчих змін це утворення структурного підрозділу НАЗК, відповідального за притягнення до адміністративної відповідальності за вчинення корупційних правопорушень або таких, що пов'язані з корупцією. Статистика на основі матеріалів судової практики свідчить, що майже 27% направлених НАЗК справ до судового розгляду було повернуто. У відсотковому відношенні випадків повернення мотивується відповідно з наступних причин: 91% - неналежне оформлення, 9% – помилка правил підсудності (направлення протоколів не за місцем вчинення адміністративного правопорушення) [193, с. 6].

Функціонально даний підрозділ має стати не просто допоміжним з метою уникнення як змістовних, так і процесуальних помилок у процесі притягнення правопорушників до відповідальності. Ця складова механізму НАЗК має стати

потужною платформою інформаційної обробки повідомлень та оперативного реагування на випадки вчинення корупції.

Також, пропонується у цьому напрямі звернути увагу на спеціальні кадрові вимоги до державних службовців та можливості залучення до роботи новоствореного підрозділу «Адміністративної практики» провідних фахівців правоохоронної системи з метою ефективної міжвідомчої взаємодії.

4. Кадрове забезпечення діяльності НАЗК.

Наступним напрямом удосконалення внутрішньо-організаційного напрямку функціонування НАЗК є питання кадрового забезпечення.

Сьогодні конкурсний відбір на зайняття вакантних місць у НАЗК реалізовується відповідно до статті 20 Закону України «Про державну службу» від 10 грудня 2015 року № 889-VIII, якою встановлюються загальні та спеціальні кадрові вимоги [234].

Серед загальних вимог законодавчо закріплені такі, що стосуються питань професійного стажу, досвіду роботи на посаді, наявності ступеню вищої освіти та володіння державною мовою. Спеціальні ж вимоги встановлюються безпосередньо НАЗК як центрального органу виконавчої влади, відповідального за призначення. Однак, Закон України «Про запобігання корупції» від 14.10.2014 № 1700-VII, регламентуючий діяльність антикорупційного агентства, закріплює лише особливості конкурсного відбору членів НАЗК. В той же час, специфіка сфери діяльності державного службовця у сфері протидії корупції законодавчо не визначена.

Саме тому, вважаємо необхідним встановлення спеціальних вимог до державних службовців, які потенційно прагнуть реалізовувати професійну діяльність у НАЗК.

Альтернативним варіантом вбачаємо також проходження галузевого стажування або навчання. Прикладом такого підходу до підготовки персоналу антикорупційного органу є Гонконгська Незалежна комісія проти корупції. Значний відсоток співробітників, що працюють в даний час в Незалежній комісії проти корупції (Independent Commission Against Corruption – ICAC)

(далі-Комісії) більше 10 років реалізують професійні обов'язки в цій антикорупційній структурі.

Престижність проходження служби в Комісії була з моменту її створення, і з цієї точки зору проблем до укомплектування штату не виникало. Одним з факторів престижності антикорупційного органу та проходження державної служби в ньому є активна громадська підтримка боротьби з корупцією.

Протягом періоду функціонування в Комісії була розроблена система навчання та підвищення кваліфікації державних службовців. Курс спеціалізованої підготовки складається з двох етапів – первинного та безперервного навчання.

Під час вступу на державну службу в Комісію відібрані кандидати проходять освітню програму вступного інструктажу, яка надає їм рівень базової підготовки. По результатам базової підготовки службовці реалізують свої професійні здібності в одному із трьох департаментів, відділів Комісії: Операційному департаменті, Відділі по запобіганню корупції або Відділі зв'язків з громадськістю. Навчання для новобраних службовців триває близько двох років: I етапу – на момент вступу на посаду, II етап – після кількох місяців навчання на робочому місці, за яким слідує III етап в кінці терміну дії їх першого контракту.

Безперервна професійна підготовка службовців відбувається протягом всього періоду проходження служби. На додаток до професійної підготовки, співробітники Комісії також проходять навчання з формування команди, лідерства, управління стресом, управління змінами, управління якістю і особистої ефективності. Співробітники Незалежної комісії проти корупції проходять професійну і управлінську підготовку за кордоном [288, с. 27].

Тож, на нашу думку, при вступі на державну службу до НАЗК спеціальний відбір та підготовка мають стосуватися не лише виключно п'яти членів, а й інших державних службовців НАЗК формуючих основні вектори протидії корупції в країні. Насамперед, потужна навчально-інформаційна база

допоможе сформувати у правосвідомості співробітника негативне ставлення до корупції.

Беручи приклад з Чорногорії по підготовці персоналу необхідно також закріпити норму щодо підвищення рівня професіоналізму кадрового складу антикорупційного суб'єкта. Вважаємо, що перебування на посаді без належного кар'єрного, освітнього та інтелектуального розвитку є неможливим. Проводячи активну антикорупційну освітню політику НАЗК не здійснює контроль за професійним навчанням власного штату. Так, вбачаємо перспективним кроком перевірку знань співробітників, в тому числі на знання антикорупційного законодавства, а також забезпечення регулярного виконання плану та програми професійного розвитку. Такий підхід активно реалізовується у Чорногорії, де Статутом Агентства із запобігання корупції і впроваджена така внутрішньо-штатна політика антикорупційного суб'єкта [370].

Вартим уваги також є питання надання додаткових гарантій особам, що займають адміністративні посади в НАЗК. Безпосереднім втіленням виходячи з положень, що передбачив сербський законодавець, є оплата праці очільника антикорупційного органу у розмірі заробітної платні судді Вищого касаційного суду [361]. На нашу думку, така новела сприятиме мінімізації потенційних ризиків виникнення корупційних проявів всередині НАЗК.

Таким чином, підсумовуючи окреслені у цьому підрозділі аспекти удосконалення діяльності НАЗК відмітимо наступне:

1. На підставі дослідження теоретичних напрацювань та практики функціонування НАЗК, виокремлено ключові напрямки, які потребують першочергового удосконалення в його діяльності: 1. Діяльність з формування та реалізації державної антикорупційної політики. 2. Нормативно-правове забезпечення діяльності НАЗК; 3. Координація превентивної діяльності НАЗК; 4. Кадрове забезпечення діяльності НАЗК.

2. Пропонується прийняти проект Закону України «Про засади державної антикорупційної політики в Україні (Антикорупційна стратегія) на 2020-2022 роки» та Державної програми щодо реалізації засад державної антикорупційної

політики в Україні (Антикорупційної стратегії) на 2020-2022 роки. З метою забезпечення своєчасного прийняття Антикорупційних стратегій на відповідні періоди пропонуємо законодавчо закріпити: терміни розробки НАЗК державної антикорупційної політики; терміни дослідження стану корупції в Україні по відповідним галузям; терміни розгляду та оцінки стану виконання попередньої Антикорупційної стратегії; терміни протягом якого може здійснюватися громадське обговорення та експертні дискусії щодо змісту проекту; терміни затвердження проекту в Кабінеті Міністрів України з попереднім їх включенням до проекту засідань Уряду на рік; терміни подальшого доопрацювання проекту після винесених зауважень; терміни розгляду та затвердження проекту на засіданні Верховної Ради України.

3. Пропонуємо прийняття проект Закону України «Про Національне агентство з питань запобігання корупції», необхідність якого аргументується недостатнім організаційно-правовим регулюванням діяльності НАЗК, відсутністю чіткого визначення його адміністративно-правового статусу.

4. Обґрунтовується необхідність розширення повноважень НАЗК як суб'єкта, що формує та реалізовує державну антикорупційну політику в Україні, шляхом наділення його правом законодавчої ініціативи у сфері його компетенції.

5. В межах інституціонального напрямку, опираючись на недоліки в міжвідомчій співпраці антикорупційних суб'єктів, обґрунтовується необхідність утворення спеціального координаційного органу – Національної ради з протидії корупції.

6. Обґрунтовується необхідність утворення структурного підрозділу «Адміністративної практики» НАЗК, відповідального за процесуальне керівництво під час притягнення до адміністративної відповідальності за вчинення корупційних правопорушень або таких, що пов'язані з корупцією.

7. Вважаємо необхідним встановлення спеціальних вимог до державних службовців, які потенційно прагнуть реалізовувати професійну діяльність у НАЗК, на рівні антикорупційного законодавства, виходячи за межі статті 20

«Вимоги до осіб, які претендують на вступ на державну службу» Закону України «Про державну службу» від 10 грудня 2015 року № 889-VIII.

8. Обґрунтовується потреба у регулярній перевірці знань посадових осіб НАЗК у моніторинговому тестовому/дискусійному/ситуаційному або іншому форматі, яка має стати перспективним кроком у трансформації кадрової політики НАЗК та створенні ефективних територіальних підрозділів антикорупційного суб'єкта.

Поряд з цим окрему увагу необхідно приділити питанню надання додаткових гарантій професійної діяльності службовців НАЗК з метою мінімізації внутрішньоструктурних корупційних проявів.

Висновки до розділу 3

В межах зазначеного розділу виокремлено шляхи вдосконалення адміністративного законодавства щодо запобігання корупції НАЗК, які попередньо були опубліковані в межах наукових статей та апробовані на конференціях різних рівнів [113; 114; 115; 116; 120]:

1. Враховуючи досвід Франції пропонуємо розширити особливі повноваження Голови НАЗК, в частині їх автономності (незалежності) від зовнішнього втручання вище стоячими посадовими особами під час виконання поставлених перед ним завдань та одноособовості у прийнятті окремих рішень, що, в свою чергу, є гарантією виключення корупційних зловживань всередині агентства. Таким чином принцип колегіальності в діяльності НАЗК має бути, в окремих питаннях, чітко визначених в антикорупційному законодавстві, замінений на принцип єдиноначальності.

2. Враховуючи досвід Франції пропонується під час розробки Антикорупційної стратегії обов'язково залучати представників від центральних органів виконавчої влади в аспекті комплексного узагальнення галузевих проблем запобігання корупції. Розроблення стратегії повинно здійснюватись з урахуванням специфіки вчинення корупційних проступків, недоліків

впровадження попередніх антикорупційних стратегій, пропозицій недержавних інституцій, вітчизняних та зарубіжних експертів.

3. Поряд з цим, враховуючи досвід Польщі, пропонується затвердити процедуру подачі звітності по встановленим Антикорупційною стратегією напрямкам роботи спеціально уповноважених суб'єктів у сфері протидії корупції. У зв'язку з цим в межах реалізації Антикорупційної стратегії, пропонується розробити Програму виконання Антикорупційної стратегії НАЗК з визначенням чіткої процедури подачі інформації щодо впровадження положень стратегії за звітній період. Тобто той чи інший аспект втілення антикорупційної стратегії до національного механізму матиме чіткий дедлайн. Такий механізм реалізації положень Антикорупційної стратегії формуватиме поступовість реалізації загальнодержавного плану протидії корупції.

4. Перспективними в структурі Федерального відомства Німеччини щодо запобігання корупції вважаємо систему Науково-консультаційних центрів, які реалізують наукове дослідження, зокрема кіберзлочинності, організованої та економічної злочинності, запобіганню корупційним правопорушенням тощо. Діяльність Науково-консультаційних центрів у визначених напрямках є достатньо ефективною та впливає на ефективність функціонування антикорупційних суб'єктів Німеччини. У зв'язку з цим впровадження Науково-консультативного центру з міжвідомчим підпорядкуванням в частині замовлення тематики наукових досліджень від Національного антикорупційного бюро, Антикорупційної прокуратури та НАЗК дасть позитивні результати в частині попередження та виявлення корупційних правопорушень.

5. Метою встановлення комплексної аналітичної картини стану корупції в Україні та дієвого впровадження превентивних інструментів запобігання корупції, пропонуємо впровадити практику залучення до активної міжвідомчої співпраці, з однієї сторони, уповноважених підрозділів та уповноважених осіб з питань запобігання та виявлення корупції державних органів, органів місцевого самоврядування, з іншої, спеціально уповноважених суб'єктів у сфері

протидії корупції, у форматі об'єднаних інформаційних центрів та/або цільових груп.

6. На підставі дослідження теоретичних напрацювань та практики функціонування НАЗК, виокремлено ключові напрямки, які потребують першочергового удосконалення в його діяльності: 1. Діяльність з формування та реалізації державної антикорупційної політики. 2. Нормативно-правове забезпечення діяльності НАЗК; 3. Координація превентивної діяльності НАЗК; 4. Кадрове забезпечення діяльності НАЗК.

7. Пропонується прийняти проект Закону України «Про засади державної антикорупційної політики в Україні (Антикорупційна стратегія) на 2020-2022 роки» та Державної програми щодо реалізації засад державної антикорупційної політики в Україні (Антикорупційної стратегії) на 2020-2022 роки. З метою забезпечення своєчасного прийняття Антикорупційних стратегій на відповідні періоди пропонуємо законодавчо закріпити: терміни розробки НАЗК державної антикорупційної політики; терміни дослідження стану корупції в Україні по відповідним галузям; терміни розгляду та оцінки стану виконання попередньої Антикорупційної стратегії; терміни протягом якого може здійснюватися громадське обговорення та експертні дискусії щодо змісту проекту; терміни затвердження проекту в Кабінеті Міністрів України з попереднім їх включенням до проекту засідань Уряду на рік; терміни подальшого доопрацювання проекту після винесених зауважень; терміни розгляду та затвердження проекту на засіданні Верховної Ради України.

8. Пропонуємо прийняття проект Закону України «Про Національне агентство з питань запобігання корупції», необхідність якого аргументується недостатнім організаційно-правовим регулюванням діяльності НАЗК, відсутністю чіткого визначення його адміністративно-правового статусу.

9. Обґрунтовується необхідність розширення повноважень НАЗК як суб'єкта, що формує та реалізовує державну антикорупційну політику в Україні, шляхом наділення його правом законодавчої ініціативи у сфері його компетенції.

10. В межах інституціонального напрямку, опираючись на недоліки в міжвідомчій співпраці антикорупційних суб'єктів, обґрунтовується необхідність утворення спеціального координаційного органу – Національної ради з протидії корупції.

ВИСНОВКИ

У дисертації наведено теоретичне узагальнення й нове вирішення наукового завдання, що полягало в комплексному правовому аналізі адміністративно-правового статусу НАЗК та виокремленні на підставі цього відповідних теоретичних новел і практичних рекомендацій щодо вдосконалення низки положень нормативно-правових актів. Основні з них такі:

1. Систему антикорупційних суб'єктів визначено як упорядковану єдність судових, правоохоронних й інших суб'єктів публічної адміністрації, які взаємодіють між собою та безпосередньо або опосередковано беруть участь у формуванні й реалізації антикорупційної політики держави, спрямованої на запобігання та протидію корупції.

Завдяки аналізу міжнародних нормативно-правових актів й антикорупційного законодавства України виокремлено спеціальні ознаки НАЗК, які визначають його місце в системі суб'єктів запобігання та протидії корупції та специфіку діяльності. До спеціальних ознак належать: 1) особливість правового забезпечення адміністративної діяльності НАЗК; 2) спеціальний статус центрального органу виконавчої влади; 3) спеціальний порядок підконтрольності; 4) характерна форма підзвітності; 5) особливий порядок призначення та звільнення голови і членів НАЗК; 6) оперативна самостійність; 7) організаційна атрибутика; 8) особливість штатної оформленості; 9) превентивна характеристика діяльності; 10) міжвідомча підпорядкованість; 10) гарантії діяльності та захисту від будь-якого незаконного впливу на прийняття управлінських рішень; 11) особливий порядок фінансового та матеріально-технічного забезпечення.

2. Правові основи діяльності НАЗК – це законодавчо закріплену систему норм права, що містяться в нормативно-правових актах різної юридичної сили та визначають правовий статус вказаного суб'єкта, його структуру,

повноваження і компетенцію, особливості функціонування та основні напрями діяльності у сфері запобігання корупції.

Напрямами діяльності НАЗК є: діяльність із формування та реалізації державної антикорупційної політики; координація превентивної діяльності уповноважених суб'єктів в антикорупційній сфері; робота із законодавством та проектами нормативно-правових актів; діяльність НАЗК щодо запобігання політичній корупції; активне міжнародне співробітництво в антикорупційній сфері; превентивна діяльність щодо осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування; взаємодія з громадськістю.

3. Адміністративно-правовий статус НАЗК охоплює різні аспекти його організації та діяльності, має досить складний зміст, що передбачає певну сукупність елементів, які визначають організаційні та функціональні засади діяльності вказаного суб'єкта запобігання корупції. Ключовою характеристикою адміністративно-правового статусу НАЗК є наявність особливої компетенції (законодавчо закріпленого комплексу юридичних прав та обов'язків), що визначає його місце в певній системі правовідносин.

Адміністративно-правовий статус НАЗК включає відповідні елементи, які можна умовно поділити на такі блоки: 1) функціональний блок – компетенція, повноваження НАЗК і відповідальність його посадових осіб; 2) організаційно-структурний блок – порядок утворення, реорганізації та ліквідації; точна назва центрального органу виконавчої влади зі спеціальним статусом і його структура; мета, завдання, функції, принципи, форми і методи діяльності НАЗК.

4. Мета діяльності НАЗК спрямована на запобігання корупції та сприяння формуванню доброчесності й нульової терпимості до корупції в державі та суспільстві.

Виокремлено дві групи завдань НАЗК: 1) загальні (визначені в законодавстві про центральні органи виконавчої влади); 2) спеціальні (передбачені антикорупційним законодавством).

Систему принципів діяльності НАЗК запропоновано розподілити на: 1) загальноправові, які визначають базові засади діяльності центральних органів виконавчої влади зі спеціальним статусом і деталізують правовий статус антикорупційного суб'єкта; 2) спеціальні, які безпосередньо спрямовані на забезпечення діяльності НАЗК: а) моральні, професійно-етичні; б) керівні (професійні) принципи.

5. Повноваженнями НАЗК визнано сукупність прав та обов'язків органу виконавчої влади, закріплених з метою забезпечення здійснення антикорупційних функцій і завдань у межах, визначених законом.

Запропоновано функції НАЗК класифікувати на такі групи: 1) об'єктно-управлінські; 2) комунікаційно-інформаційні; 3) організаційно-забезпечувальні. З метою чіткої регламентації положень, що стосуються компетенції НАЗК, запропоновано внести низку змін до Закону України «Про запобігання корупції» від 14 жовтня 2014 року, зокрема щодо законодавчої регламентації функцій цього органу, його обов'язків та юрисдикції.

6. Формами діяльності НАЗК є зовнішнє вираження визначених адміністративно-правовими нормами адміністративних дій (процедур), що вчиняються в процесі виконавчо-розпорядчої діяльності та зміст яких полягає в реалізації специфічних компетенційних цілей і завдань щодо запобігання корупції.

Діяльність НАЗК здійснюється в різноманітних формах, які доцільно класифікувати на: 1) правові, до яких належать установча, нормотворча, правозастосовна, контрольно-моніторингова та інтерпретаційна; 2) організаційно-забезпечувальні, що охоплюють матеріально-технічну, інформаційну та координаційну форми.

Методами діяльності НАЗК є чітко окреслений фундаментальний інструментарій (способи, прийоми, засоби, технології), який зовні набуває форми здійснення виконавчо-розпорядчої діяльності у сфері запобігання корупції та застосовується з метою отримання результатів адміністративного

впливу. Діяльності НАЗК притаманний як адміністративно-правовий метод, так й організаційні методи.

7. Визначено основні види юридичної відповідальності посадових осіб. Зазначено, що дисциплінарною відповідальністю посадових осіб НАЗК варто вважати вид юридичної відповідальності, що настає в разі вчинення посадовою особою НАЗК дисциплінарного проступку в межах трудової діяльності й полягає в застосуванні до винної особи заходів стягнення відповідно до чинного законодавства. З урахування зарубіжного досвіду та з метою врегулювання на законодавчому рівні дисциплінарної відповідальності посадових осіб НАЗК запропоновано доповнити Закон України «Про запобігання корупції» від 14 жовтня 2014 року в частині врегулювання діяльності НАЗК розділом «Дисциплінарна відповідальність посадових осіб НАЗК».

8. Наведено основні тенденції та ключові риси створення і функціонування органів протидії корупції в зарубіжних країнах, які доцільно впровадити в національний антикорупційний механізм, з огляду на що слід:

- 1) змінити підвідомчість державного органу боротьби з корупцією в напрямі усунення зовнішнього впливу на керівництво НАЗК (досвід Великої Британії, Франції);
- 2) розширити особливі повноваження голови НАЗК у частині їх автономності (незалежності) від зовнішнього втручання вищих посадових осіб під час виконання поставлених перед ним завдань та одноособовості в прийнятті окремих рішень (досвід Франції);
- 3) залучати представників центральних органів виконавчої влади до розробки Антикорупційної стратегії в контексті комплексного узагальнення галузевих проблем запобігання корупції;
- 4) затвердити процедуру подачі звітності за визначеними Антикорупційною стратегією напрямками роботи спеціально уповноважених суб'єктів у сфері протидії корупції (досвід Польщі);
- 5) забезпечити функціонування науково-консультативного центру з міжвідомчим підпорядкуванням у частині замовлення тематики методичних розробок та наукових досліджень від суб'єктів запобігання корупції в напрямі ефективної реалізації їх інформаційно-

аналітичних функцій (досвід Німеччини); 6) делегувати повноваження, що стосуються превенції корупційних проступків, урядовим підрозділам та їхнім держслужбовцям (досвід Канади); 7) упровадити метод галузевої ідентифікації корупційних правопорушень (досвід Канади); 8) створити окремий координаційний орган, так звану Міжвідомчу робочу групу з питань протидії корупції (досвід Австрії).

9. На підставі дослідження теоретичних напрацювань і практики функціонування НАЗК виокремлено ключові напрями, які потребують першочергового вдосконалення в його діяльності: 1) діяльність із формування та реалізації державної антикорупційної політики; 2) нормативно-правове забезпечення; 3) координація превентивної діяльності НАЗК; 4) кадрове забезпечення.

Обґрунтовано необхідність внесення змін до Закону України «Про запобігання корупції» від 14 жовтня 2014 року в частині його доповнення статтями «Виключна компетенція НАЗК», «Основні принципи діяльності НАЗК», «Завдання НАЗК»; «Повноваження НАЗК», «Обов'язки посадових осіб НАЗК»; «Юрисдикція повноважень НАЗК». Запропоновано також внести зміни й уточнення до окремих статей, які регулюють правові засади організації та діяльності НАЗК.

З метою комплексного врегулювання правових та організаційних засад функціонування НАЗК та усунення недоліків в антикорупційному законодавстві щодо ефективності його функціонування обґрунтовано потребу в прийнятті Закону України «Про Національне агентство з питань запобігання корупції».

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Авер'янов В. Становлення нової доктрини українського адміністративного права. *Юридичний вісник України*. 2007. № 28. С. 1–5.
2. Адміністративна відповідальність : мультимедійний навч. посіб. Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2015. *Національна академія внутрішніх справ* : [сайт]. URL: <https://www.naiu.kiev.ua/books/adm-vidpov/index.html>.
3. Адміністративна відповідальність та провадження в справах про адміністративні правопорушення : навч. посіб. / [О. В. Кузьменко, М. В. Плугатар, І. Д. Пастух та ін.] ; за заг. ред. О. В. Кузьменко Київ : Центр учбової літератури, 2016. 388 с.
4. Адміністративне право України : підручник / [Ю. П. Битяк, В. М. Гарашук, В. В. Богуцький та ін.] ; за заг. ред. Ю. П. Битяка, В. М. Гарашука, В. В. Зуй. 2-ге вид., перероб. та допов. Харків : Право, 2013. 656 с.
5. Адміністративне право України : підручник / за ред. проф. Ю. П. Битяка. Київ : Юринком Інтер, 2007. 534 с.
6. Адміністративне право України. Академічний курс : підручник : у 2 т. / [В. Б. Авер'янов, О. Ф. Андрійко, Ю. П. Битяк, І. П. Голосніченко, Р. А. Калюжний та ін.] ; за заг. ред. В. Б. Авер'янова. Київ : Юридична думка, 2004. Т. 1. Загальна частина. 584 с.
7. Адміністративне право України. Повний курс : підручник / [В. Галуцько, П. Діхтієвський, О. Кузьменко, С. Стеценко та ін.]. 2-ге вид. Херсон ОЛДІ-ПЛЮС, 2019. 520 с.
8. Адміністративне право України. Повний курс : підручник / [В. Галуцько, П. Діхтієвський, О. Кузьменко, С. Стеценко та ін.]. Херсон : ОЛДІ-ПЛЮС, 2018. 446 с.
9. Адміністративне право. Загальна частина : навч. посіб. / С. М. Алфьоров, С. В. Ващенко, М. М. Долгополова, А. П. Купін. Київ : Центр учбової літератури, 2011. 216 с.

10. Акмалова А. А., Капицына Д. В. Мониторинг как вид правового контроля в системе государственного и муниципального управления. *Ars administrandi (Искусство управления)*. 2012. № 2. С. 17–18.

11. Александров С. Г. Юридическая дефиниция «коррупция»: понятие, особенности методологического познания. *История государства и права*. 2007. № 11. С. 2–8.

12. Алексеев С. С. Механизм правового регулирования в социалистическом обществе. М. : Юрид. лит., 1966. 188 с.

13. Алексеев С. С. Общая теория права : курс 2 т. М. : Юрид. лит., 1982. Т. 2. 359 с.

14. Алексійчук М. М. Адміністративно-правовий статус міського, районного органу внутрішніх справ : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Київ, 2009. 178 с.

15. Алехин А. П., Кармолицкий А. А., Козлов Ю. М. Административное право Российской Федерации : учебник. М. : Юристъ, 1999. 320 с.

16. Альтернативний звіт з оцінки ефективності впровадження державної антикорупційної політики / [М. І. Хавронюк, О. В. Калітенко, Д. О. Калмиков та ін.] ; за заг. ред. М. І. Хавронюка. Київ, 2019. 359 с.

17. Альтернативний звіт з оцінки ефективності державної антикорупційної політики / [Р. Г. Рябошапка, О. С. Хмара, А. В. Кухарук, М. І. Хавронюк, О. В. Калітенко] ; за заг. ред. А. В. Волошиної. Київ, 2015. 268 с.

18. Аналіз світових антикорупційних програм Агентства з міжнародного розвитку США (2007-2013). 376 с. *USAID* : [сайт]. URL: <https://www.usaid.gov/sites/default/files/documents/1866/AnalysisUSAIDAnticorruptionProgrammingWorldwideFinalReport2007-2013.pdf>

19. Аналітична довідка щодо проведення тренінгів для працівників уповноважених підрозділів (уповноважених осіб) з питань запобігання та виявлення корупції органів влади у 2018 році. *Національне агентство з питань запобігання корупції* : [сайт]. URL:

<https://nazk.gov.ua/sites/default/files/docs/2019/news/Analitichna%20Dovidka%20Na%20Sajt.pdf>

20. Андрійко О. Ф., Нагребельний В. П., Кисіль Л. Є. Система органів виконавчої влади України: правові проблеми вдосконалення організації та діяльності : монографія. Харків : Планета-Принт, 2013. 384 с.

21. Антикоруційна політика в Україні : мультимедійний навч. посіб. *Національна академія внутрішніх справ* : [сайт]. URL: <http://www.naiu.kiev.ua/books/atikorruption/index.html>

22. Антикоруційна програма Національного агентства з питань запобігання корупції на 2018 рік : наказ Голови Національного агентства з питань запобігання корупції від 12 верес. 2018 р. № 122. *Національне агентство з питань запобігання корупції* : [сайт]. URL: https://nazk.gov.ua/sites/default/files/docs/2018/anikor_programs/programms/Antikorupcijna%20Programa%20NAZK.pdf

23. Антикоруційний звіт Канади 2017. URL: <https://www.business-anti-corruption.com/country-profiles/canada/>

24. Антикоруційний звіт США 2018. URL: <https://www.business-anti-corruption.com/country-profiles/usa/>

25. Антикоруційний план Великобританії. 2014. 60 с. URL: https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/388894/UKantiCorruptionPlan.pdf

26. Атаманчук Г. В. Государственное управление (организационно-функциональные вопросы) : учеб. пособ. М. : Экономика, 2000. 302 с.

27. Атаманчук Г. В. Теория государственного управления : курс лекций. М. : Омега-Л, 2004. 301 с.

28. Багатомовний юридичний словник-довідник / [І. О. Голубовська, В. М. Шовковий, О. М. Лефтерова та ін.]. Київ : Київський університет, 2012. 543 с. URL: http://shron1.chtyvo.org.ua/Holubovska_Iryna/Bahatomovnyi_iurydychnyi_slovnyk-dovidnyk.pdf

29. Багрій Т. Я. Принцип верховенства права як умова розвитку сучасного українського конституціоналізму. *Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ*. 2011. № 2 (2). С. 44–51.
30. Базылев Б. Т. Юридическая ответственность : (теоретические вопросы). Красноярск : Краснояр. ун-т, 1985. 120 с.
31. Бакуменко В. Д. Формування державно-управлінських рішень: проблеми теорії, методології, практики : монографія. Київ : УАДУ. 2000. 328 с.
32. Балтабаев С. А. Понятия «Компетенция», «Функция» и «Полномочия»: к анализу теоретических разработок ученых. *Проблемы науки*. 2016. № 3 (45). С. 125–128. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/ponyatiya-kompetentsiya-funktsiya-i-polnomochiya-k-analizu-teoreticheskikh-razrabotok-uchenyh>
33. Бараш Є. Ю. Організаційно–правові засади діяльності установ виконання покарань : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Харків, 2006. 189 с.
34. Бахновська І. П. Питання співвідношення принципів і норм права та їх місця у механізмі правового регулювання. *Університетські наукові записки*. 2013. № 1. С. 43–47.
35. Бачило И. Л. Ответственность в управлении / отв. ред. А. Е. Лунев, Б. М. Лазарев. М. : Наука. 1985. 303 с.
36. Бачило И. Л. Функции органов управления : (правовые проблемы оформления и реализации). М. : Юрид. лит., 1976. 198 с.
37. Безвізовий діалог між Україною та ЄС. План дій з лібералізації візового режиму. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_001.
38. Бездольний М. Ю. Адміністративно-правові засади діяльності органів внутрішніх справ щодо протидії корупції : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Харків, 2009. 197 с.
39. Безпалова О. І. Правове забезпечення управління органами поліції України. *Адміністративне право і процес*. 2017. № 9 (259). С. 111–115.

40. Беспалова О. І., Горбач Д. О. Поняття та структура адміністративно-правового статусу Національної гвардії України. *Форум права*. 2017. № 5. С. 31–38.
41. Бельский К. С. О функциях исполнительной власти. *Государство и право*. 1997. № 3. С. 14–21.
42. Беляев В. П. Сущность контроля и надзора, их сходство и различия. *Государство и право*. 2006. № 7. С. 31–42.
43. Бистрик Г. Установча діяльність у системі правових форм діяльності держави: проблеми теорії. *Юридична Україна. Теорія та історія держави і права*. 2010. № 1. С. 23–29. URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&Z21ID=&Image_file_name=PDF%2Furykr_2010_1_6.pdf&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1
44. Білей М. В. Організаційні форми реалізації державного управління. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. 2016. № 7. URL: <http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=986>.
45. Боднарчук О. Г. Теоретичні основи та адміністративно-правові механізми протидії корупції в Державній кримінально-виконавчій службі України : монографія. Київ : Центр учбової літератури, 2016. 462 с.
46. Бойко М. Дисциплінарна відповідальність за новим законом про державну службу. *Кадри і зарплата*. 2016. № 13. URL: <https://www.kadrovik.ua/novyny/dyscyplinarna-vidpovidalnist-za-novym-zakonom-pro-derzhavnu-sluzhbu>
47. Большой юридический словарь / под ред. А. Я. Сухарева, В. Е. Крутских. М. : Инфра-М, 2003. 705 с. URL: <https://dic.academic.ru/dic.nsf/lower/19470>
48. Бурбика М. М., Солонар А. В., Янішевська К. Д. Адміністративне право України : навч. посіб. Суми : Мрія, 2015. 358 с.

49. Ващенко Ю. В. Центральні органи виконавчої влади зі спеціальним статусом: проблеми правової природи та перспективи реформування. *Адміністративне право і процес*. 2014. № 3 (9). С. 122–141.

50. Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод., допов. та CD) / [уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел.]. Київ ; Ірпінь : Перун, 2009. 1736 с.

51. Виконавча влада в Україні : навч. посіб. / за заг. ред. Н. Р. Нижник ; Українська академія держ. управління при Президентові України. Київ : УАДУ, 2002. 127 с.

52. Виконавча влада і адміністративне право / за заг. ред. В. Б. Авер'янова. Київ : Ін-Юре, 2002. 668 с.

53. Висновок Центру політико-правових реформ на проект Закону України «Про Антикорупційну стратегію на 2018–2020 роки». *Центр політико-правових реформ* : [сайт]. URL: <http://pravo.org.ua/ua/news/20872350-visnovok-tsentru-politiko-pravovih-reform-na-proekt-zakonu-ukrayini-pro-antikoruptionsynu-strategiyu-na-20182020-roki> — Заголовок з екрану.

54. Волик В. С. Нормативно-правові засади компетенцій національного агентства з питань запобігання корупції. *Демократичне врядування*. 2016. Вип. 16–17. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/DeVr_2016_16-17_8.

55. Вуколов В. В. Принцип двоканального управління. *Актуальні проблеми державного управління* : зб. наук. пр. Донецьк, 2008. Вип. 1 (31). С. 130–135.

56. Гайдук А. В. Заходи адміністративного примусу у боротьбі з корупцією в Україні : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Київ, 2006. 194 с.

57. Галашан І. В. Правовий статус Національного агентства з питань запобігання корупції в Україні. *Порівняльно-аналітичне право*. 2017. № 2. С. 120–122.

58. Галуцько В. В. Адміністративні права і обов'язки : словник термінів. *Приватна установа «Науково-дослідний інститут публічного права»* : [сайт]. URL: <http://sipl.com.ua/?p=4352>

59. Галуцько В. В. Поняття права: багатогранність та інтеграційна однозначність. *Форум права*. 2012. № 3. С. 107–110. URL: <http://www.nbu.gov.ua/e-journals/FP/2012-3/12gvvtio.pdf>
60. Гаркуша А. Т. Правовий статус Національного агентства України з питань державної служби : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Одеса, 2017. 248 с.
61. Гвоздецький В. Д. Організаційно-правові засади запобігання і протидії корупції в Україні : монографія. Київ : Леся, 2011. 592 с.
62. Гетьман Є. Підзаконний нормативно-правовий акт: поняття, ознаки, функції, види. *Вісник Національної академії правових наук України*. 2014. № 2. С. 92–100.
63. Голікова К. О. Дисципліна та законність у державному управлінні: поняття та способи їх забезпечення. *Часопис Київського університету права*. 2013. № 2. С. 110–113.
64. Головань М. С. Компетенція та компетентність: порівняльний аналіз понять. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. 2011. № 8. С. 224–233.
65. Голосніченко І. П., Кондратьєв Я. Ю. Адміністративна діяльність органів внутрішніх справ. Загальна частина : підручник. Київ : Укр. акад. внутр. справ. 1995. 177 с.
66. Горбатенко В. П., Бутовська І. О. Політичне прогнозування : навч. посіб. Київ : МАУП, 2005. 152 с.
67. Горелов М. О. Організаційно-правові основи діяльності слідчих підрозділів ОВС України : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Київ, 2008. 312 с.
68. Горшенев В. М. Способы и организационные формы правового регулирования в социалистическом обществе. М. : Юрид. лит., 1972. 258 с.
69. Гриценко І. С. Форми державного управління: історичні питання становлення та наукового аналізу. *Форум права*. 2007. № 3. С. 61–65. URL: <http://www.nbu.gov.ua/e-journals/FP/2007-3/07gistna.pdf>

70. Гук Б. М. Особливості адміністративно-правового статусу Державної виконавчої служби України в умовах адміністративної реформи. *Публічне право*. 2011. № 3. С. 86–92.

71. Демиденко В. О. Державне будівництво і місцеве самоврядування в Україні (у схемах) : посібник. Київ : КНТ, 2007. 289 с.

72. Демків Р. Я. Правове регулювання як юридичне явище: окремі аспекти розуміння. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія : Право. 2015. Вип. 34, т. 1. С. 19–22.

73. Демократичні засади державного управління та адміністративне право: монографія / [Ю. С. Шемшученко та ін.] ; за заг. ред. В. Б. Аверянова ; НАН України. Київ : Юридична думка, 2010. 495 с.

74. Державна антикорупційна політика і запобігання та протидія корупції на публічній службі в органах державної влади і органах місцевого самоврядування : монографія / [автор. кол. ; В. В. Василевич, Т. Е. Василевська, В. Ф. Нестерович, Е. В. Расюк, А. В. Савченко, В. Л. Федоренко (кер.) та ін.] ; за ред. проф. Ю. В. Ковбасюка і проф. В. Л. Федоренка. Київ : Ліра-К, 2016. 524 с.

75. Державне управління : навч. посіб. / [А. Ф. Мельник, О. Ю. Оболенський, А. Ю. Васіна, Л. Ю. Гордієнко] ; за ред. А. Ф. Мельник. Київ : Знання-Прес. 2003. 343 с.

76. Державне управління: проблеми адміністративно-правової теорії та практики / за заг. ред. В. Б. Авер'янова. Київ : Факт, 2003. 384 с.

77. Державне управління: теорія і практика / за заг. ред. В. Б. Авер'янова. Київ : Юрінком Інтер, 1998. 432 с.

78. Деякі питання запобігання корупції в міністерствах, інших центральних органах виконавчої влади : розпорядж. Кабінету Міністрів України від 05 жовт. 2016 р. № 803-р. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/803-2016-%D1%80>

79. Добкін М. М. Адміністративно-правовий статус виконавчих органів міських рад : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Київ, 2009. 22 с.

80. Додатковий протокол до Кримінальної конвенції про боротьбу з корупцією (ETS 191) : прийнятий 15 трав. 2003 р. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_172

81. Додин Е. В. Административная ответственность в свете Конституции Украины. *Юридический вестник*. 1997. № 3. С. 70–74.

82. Дрик А. Презавантаження НАЗК: які ключові проблеми має вирішити новий закон. Антикоруptionний майдан 18:00, 29 апреля. *24tv.ua* : [сайт]. https://24tv.ua/ru/nazk_n1147098.

83. Дудоров О. О. Моніторинговий звіт щодо ефективності реалізації Національним агентством з питань запобігання корупції у 2016 – 2018 рр. адміністративно-юрисдикційних функцій в частині протидії адміністративним правопорушенням, які пов'язані з корупцією (станом на 01 червня 2018 року). Київ, 2018. 42 с.

84. Дьяченко А. В. Система органов исполнительной власти и принципы их построения. *Административное право Украины* / под ред. Ю. П. Бытяка. Харьков, 2003. С. 71–75.

85. Дюкарев В. П. Адміністративно-правовий статус Державного комітету фінансового моніторингу України : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Харків, 2010. 194 с.

86. Е-декларування: чи стосується це головного лікаря. *Медична справа* : [сайт]. URL: <https://www.medsprava.com.ua/article/447-qqq-16-m12-15-12-2016-e-deklaruvannya-chi-stosutsya-tse-golovnogo-lkaryu>

87. Ем В. С. К вопросу о понятии, содержании и сущности правовых обязанностей. *Вестник Московского университета*. Серия 11. Право. 1981. № 1. С. 56–62.

88. Ефективна публічна адміністрація. (Довідник для міністрів) / авт.-упоряд. І. Коліушко, В. Тимошук ; Центр політико-правових реформ ; Програма сприяння парламенту України ун-ту Індіани. Київ : Заповіт, 2006. 32 с.

89. Єдиний державний реєстр декларацій осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування. *Національне*

агентство з питань запобігання корупції : [сайт]. URL: <https://public.nazk.gov.ua/>

90. Єфіменко Д. К. Поняття та ознаки координації правоохоронної діяльності. *Наше право*. 2013. № 10. С. 125–130.

91. Железняк Н. В. Нормотворча діяльність як форма реалізації державної правової політики: теоретичні та практичні проблеми. *Наукові записки*. 2004. Т. 26. Юридичні науки. С. 29–37.

92. Журавльов Д. В. Правові форми діяльності центральних органів виконавчої влади України. *Публічне право*. 2013. № 1 (9). С. 85–90.

93. Заброда Д. Г. Взаємодія суб'єктів боротьби з корупцією (адміністративно-правовий аспект) : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Дніпропетровськ, 2005. 233 с.

94. Заброда Д. Г. Поняття державної антикорупційної політики. *Право і безпека*. 2012. № 2 (44). С. 98–104.

95. Загальна презентація Французького антикорупційного агентства від січня 2018. URL: https://www.economie.gouv.fr/files/files/directions_services/afa/AFA_Presentation_Janvier.pdf

96. Загальна теорія держави і права : навч. посіб. / за ред. В. В. Копейчикова. Київ : Юрінком Інтер, 1997. 317 с.

97. Загуменник В. І., Проценко В. В. Державне управління та виконавча влада в Україні : навч. посіб. Бендери ; Київ : [Б. и.], 2015. 296 с. URL: https://pidruchniki.com/84662/pravo/formi_metodi_derzhavnogo_upravlinnya

98. Задорожній С. А. Механізми запобігання та протидії корупції в органах місцевої влади : дис. ... канд. наук з держ. упр. : 25.00.02. Київ, 2016. 251 с. URL: https://www.nung.edu.ua/files/attachments/zadorozhnyy_dis.pdf

99. Закалюк А. П. Запобігання злочинності. *Юридична енциклопедія* : в 6 т. / [ред. кол. Ю. С. Шемшученко (відп. ред.) та ін.]. Київ, 1998. Т. 2. Д – Й. С. 513–514. URL: <http://cyclon.com.ua/content/view/1086/58/1/11/#20337>

100. Закон про боротьбу з корупцією L-6.1 від 01 серп. 2018 р. URL: <http://legisquebec.gouv.qc.ca/fr/pdf/cs/L-6.1.pdf>

101. Закон США про корупцію за кордоном, 1977 ; в редакції від 22 лип. 2004 р. URL: <https://www.justice.gov/sites/default/files/criminal-fraud/legacy/2012/11/14/fcpa-english.pdf>

102. Закон Великобританії про хабарництво. 2010. 19 с. URL: https://www.legislation.gov.uk/ukpga/2010/23/pdfs/ukpga_20100023_en.pdf

103. Закон Сербії про антикорупційне агентство. URL: <https://www.osce.org/serbia/35100?download=true>

104. Запотоцька О. В. Адміністративно-правовий статус Національного банку України : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Київ, 2017. 238 с.

105. Затвердження обов'язків членів НАЗК. *Українське право* : [сайт]. URL: <http://ukrainepravo.com/news/ukraine/zatverdzheno-obov-yazki-chleniv-nazk/>— Заголовок з екрану.

106. Звіт Transparency International. Індекс сприйняття корупції 2017. *Transparency International* : [сайт]. URL: https://files.transparency.org/content/download/2172/13704/file/CPI2017_FullDataSet.xlsx

107. Звіт Бельгії щодо стану корупції 2017. URL: <https://www.business-anti-corruption.com/country-profiles/belgium/>

108. Звіт про виконання Комунікаційної стратегії Національного агентства з питань запобігання корупції на 2018 – 2020 роки за 2018 рік. *Національне агентство з питань запобігання корупції* : [сайт]. URL: https://nazk.gov.ua/sites/default/files/zvit_po_kom_strategiyi_2018.pdf

109. Звіт про діяльність Національного агентства з питань запобігання корупції за 2018 рік. Київ : Нац. агентство з питань запобігання корупції, 2019. 59 с. <https://nazk.gov.ua/wp-content/uploads/2019/04/Zvit2018-1.pdf>

110. Зезека Н. О. Адміністративно-правовий статус Державної служби зайнятості України : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Київ, 2009. 278 с.

111. Золотарьова М. К. Адміністративно-правовий статус Державних податкових інспекцій в Україні : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Дніпропетровськ, 2009. 229 с.

112. Иванов А. В. Нормативно-правовое и институциональное направления совершенствования функционирования национального агентства по вопросам предупреждения коррупции. *Право и закон*. 2018. № 4. С. 122–125.

113. Иванов О. В. Адміністративно-правові засади діяльності суб'єктів запобігання корупції у зарубіжних країнах. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2019. Вип. 3. С. 123–127.

114. Иванов О. В. Діяльність державних органів у напрямі запобігання корупції на прикладі Канади, США, Франції. *Реформування національного та міжнародного права: перспективи та пріоритети* : матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (м. Одеса, Україна, 18–19 січ. 2019 р.). Одеса, 2019. С. 65–69.

115. Иванов О. В. Діяльність суб'єктів публічної адміністрації у напрямі запобігання корупції в зарубіжних країнах. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2018. Вип. 6, т. 1. С. 274–279.

116. Иванов О. В. Діяльність суб'єктів запобігання корупції у зарубіжних країнах (досвід Франції). *Актуальні питання правової теорії та юридичної практики* : матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (м. Одеса, Україна, 10–11 серп. 2018 р.). Одеса, 2018. С. 21–24.

117. Иванов О. В. Загальна характеристика правового регулювання діяльності Національного агентства з питань запобігання корупції. *Сучасні тенденції в юридичній науці України та зарубіжних країн* : матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (м. Запоріжжя, 22–23 верес. 2017 р.). Запоріжжя, 2017. С. 50–55.

118. Иванов О. В. Напрями діяльності Національного агентства з питань запобігання корупції. *Visegrad journal on human rights*. 2019. № 1, volume 2. Р. 53–58.

119. Іванов О. В. Національне агентство з питань запобігання корупції в системі суб'єкт запобігання та протидії корупції. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2018. № 4 (25), т. 2. С. 74–78.

120. Іванов О. В. Нормативний напрям удосконалення функціонування діяльності Національного агентства з питань запобігання корупції. *Права людини та проблеми організації і функціонування публічної адміністрації в умовах становлення громадянського суспільства в Україні* : матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (м. Запоріжжя, 26–27 квіт. 2019 р.). Запоріжжя, 2019. С. 145–149.

121. Іванов О. В. Ознаки та місце Національного агентства з питань запобігання корупції в системі суб'єкт запобігання корупції. *Законодавство України у світлі сучасних активних реформаційних процесів* : Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Київ, 12–13 жовт. 2018 р.). Київ, 2018. С. 73–78.

122. Іванов О. В. Окремі напрями правового регулювання діяльності Національного агентства з питань запобігання корупції. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2017. Вип. 6, т. 4. С. 151–156.

123. Іванов О. В. Правові (компетенційні) форми в системі форм діяльності НАЗК. *Вчені записки Таврійського національного університету імені В.І. Вернадського*. Серія : Юридичні науки. 2019. Т. 30 (69), № 2. С. 12–17.

124. Іванов О. В. Принципи діяльності Національного агентства з питань запобігання корупції. *Підприємництво, господарство і право*. 2019. № 5 (279). С. 142–146.

125. Індекс сприйняття корупції – 2018. *Transparency International Ukraine* : [сайт]. URL: <https://ti-ukraine.org/research/indeks-spryjnyattya-koruptsiyi-2018/>

126. Інформаційна сторінка Департаменту міжнародного розвитку. *Уряд Великобританії* : [сайт]. URL: <https://www.gov.uk/government/organisations/department-for-international-development/about>

127. Інформаційна сторінка Державного департаменту США щодо органів протидії корупції. *Державний департамент США* : [сайт]. URL: <https://www.state.gov/anticorruption/organizations/index.htm>

128. Інформаційна сторінка Стратегічної ради. *Французьке антикорупційне агентство* : [сайт]. URL: <https://www.economie.gouv.fr/afa/conseil-strategique>

129. Інформаційна сторінка Центрального офісу по боротьбі з корупцією. *Міністерство внутрішніх справ Бельгії* : [сайт]. URL: <https://www.police.be/5998/fr/a-propos/directions-centrales/office-central-pour-la-repression-de-la-corruption-ocrc-0>

130. Інформаційна сторінка щодо структури НАЗК. *Національне агентство з питань запобігання корупції* : [сайт]. URL: <https://nazk.gov.ua/structure>

131. Інформаційна сторінка. *Антикорупційна комісія з громадянських прав Південної Кореї* : [сайт]. URL: <http://www.acrc.go.kr/en/board.do?command=searchDetail&method=searchList&menuId=020702>

132. Інформаційна сторінка. *Бюро у справах серйозного шахрайства Великобританії* : [сайт]. URL: <https://www.sfo.gov.uk/about-us/>

133. Інформаційна сторінка. *Комітет по аналізу безпеки Канади* : [сайт]. URL: https://web.archive.org/web/20050411032722/http://www.sirc-csars.gc.ca/index_e.html

134. Інформаційна сторінка. *Національне агентство з питань запобігання корупції* : [сайт]. URL: <https://nazk.gov.ua/news/informaciya-pro-nacionalne-agentstvo-z-pytan-zarobigannya-korupciyi>

135. Інформаційна сторінка. *Управління урядової етики США* : [сайт]. URL: <https://www.oge.gov/web/oge.nsf/About+OGE/>

136. Інформаційна сторінка. *Центральне антикорупційне бюро* : [сайт]. URL: <https://cba.gov.pl/pl/o-cba/zadania/350,zadania.html>

137. Інформація про Національне агентство з питань запобігання корупції. *Національне агентство з питань запобігання корупції* : [сайт].

URL: <https://nazk.gov.ua/news/informaciya-pro-nacionalne-agentstvo-z-pytan-zarobigannya-korupciyi> – Заголовок з екрану.

138. Канада: окремі програми боротьби з корупцією. Уряд Канади від 6 черв. 2014 р. URL: <https://www.unodc.org/documents/corruption/Best%20Practices/Canada%20Best%20Practices%20to%20Fight%20Corruption.pdf>

139. Карабан В. І. Англійсько-український юридичний словник : понад 75 тис. слів та словосполучень юрид. підмови та близько 160 тис. укр. перекладних відповідників. Вінниця : Нова книга, 2003. 1085 с.

140. Карпа М. І. Компетенційний підхід до розвитку публічної служби: концептуальні аспекти. *Ефективність державного управління*. 2017. Вип. 4. С. 143–153.

141. Кельман М. С., Мурашин О. Г., Хома Н. М. Загальна теорія держави та права : підручник для студ. вищ. навч. закл. освіти. Львів : Новий Світ-2000, 2003. 584 с.

142. Керимов Д. А. Методология права (предмет, функции, проблемы философии права) : монографія. М. : Аванта+, 2000. 560 с. URL: http://library.nlu.edu.ua/POLN_TEXT/4%20KURS/4/2/07Chast1Rozd2Paragraf1.htm

143. Кислюк К. В. Спеціальне документознавство : модульний курс. Київ : Кондор, 2011. 192 с. URL: https://pidruchniki.com/13121009/dokumentoznavstvo/organizatsiyno-rozporjadcha_dokumentatsiya

144. Кісіль З. Р., Кісіль Р. В. Адміністративне право : навч. посіб. [3-те вид.]. Київ : Алерта ; ЦУЛ. 2011. 696 с. URL: https://pidruchniki.com/1494051145157/pravo/sistema_organiv_vikonavchoyi_vladi_derzhavi_kompetentsiya

145. Клеменчич Г., Стусек Я., Гайка І. Спеціалізовані інституції з боротьби проти корупції: огляд моделей. Київ : ОЕСР, 2007. 131 с.

146. Клок О. В. Протидія корупційним правопорушенням засобами адміністративного права : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Харків. 2016. 20 с.

147. Коваленко Н. Ю., Родіонова І. В. Класифікація методів правового регулювання. *Наукові конференції* : [сайт]. URL: <http://intkonf.org/kyun-kovalenko-nyu-rodionova-iv-klasifikatsiya-metodiv-pravovogo-regulyuvannya/>

148. Коваль Л. В. Адміністративне право України : курс лекцій. Київ : Вентурі, 1994. 208 с.

149. Ковриженко Д. Правове регулювання законодавчого процесу: досвід країн ЄС та пропозиції для України. Львів, 2011. 63 с. *Лабораторія законодавчих ініціатив* : [сайт]. URL: <https://parlament.org.ua/2011/03/11/legislative-regulation-process-eu-ukraine/>

150. Кодекс етичної поведінки працівників Національного агентства з питань запобігання корупції : затв. рішенням Національного агентства з питань запобігання корупції від 17 трав. 2019 р. № 1382. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0625-19>

151. Кодекс України про адміністративні правопорушення : прийнятий 07 груд. 1984 р. ; з наступ. змін. та допов. *Відомості Верховної Ради УРСР*. 1984. Додаток до № 51. Ст. 1122. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10>.

152. Колодій А. М. Принципи права: генеза, поняття, класифікація та реалізація. *Альманах права*. 2012. Вип. 3. С. 42–46.

153. Коломоєць Т. О. Адміністративне право України. Академічний курс : підручник. Київ : Юрінком Інтер, 2011. 576 с.

154. Колпаков В. К. Адміністративна відповідальність: сутність поняття і підстав. *Вісник прокуратури*. 2003. № 6 (24). С. 75–79.

155. Колпаков В. К. Адміністративне право України : підручник. Київ : Юрінком Інтер, 2001. 731 с.

156. Колпаков В. К., Кузьменко О. В. Адміністративне право України: підручник. Київ : Юрінком Інтер, 2003. 544 с.

157. Комарова Ю. М. Адміністративно-правовий статус Національного антикорупційного бюро України : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Київ, 2018. 229 с.

158. Конвенція Організації Об'єднаних Націй проти корупції : підпис. 31 жовт. 2003 р. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_c16

159. Конституція України : Закон України від 28 черв. 1996 р. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/>

160. Конфлікт інтересів: треба знати ! Від теорії до практики : онлайн-курс. URL: https://edx.prometheus.org.ua/courses/course-v1:NAZK+COI101+2017_T3/about

161. Корнієнко А. А. Невідворотність як принцип юридичної відповідальності : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01. Харків, 2014. 20 с.

162. Корнута Л. М. Дисциплінарна відповідальність державного службовця в Україні: теоретичний та практичний аспекти. *Актуальні проблеми держави і права*. 2011. Вип. 62. С. 84–90. URL: <http://www.apdp.in.ua/v62/13.pdf>

163. Корупційне дослідження компанії Ernst&Young. URL: http://ey-fraudsurvey-prod.living-digital.com/media/1274/16079_ey_emea_fs_p_a4_2017_lr_single.pdf

164. Косович В. М. Нормативне закріплення принципів права як чинник досконалості нормативно-правових актів. *Науковий інформаційний вісник*. 2013. № 7. С. 40–50.

165. Костюк В. О. Основи держави і права : навч. посіб. Київ : Вентурі. 1998. 320 с.

166. Кравцова Т. М., Солонар А. В. Поняття та принципи діяльності публічної адміністрації. *Форум права*. 2010. № 4. С. 522–525. URL: <http://www.nbuuv.gov.ua/e-journals/FP/2010-4/10ktmdpa.pdf>

167. Кримінальна конвенція про боротьбу з корупцією (ETS 173) : підпис. 27 січ. 1999 р. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_101

168. Кунцевич М. П. Функції виконавчої влади. *Держава і право* : зб. наук. пр. Юридичні і політичні науки. Київ, 2013. Вип. 60. С. 140–145.

169. Курс адміністративного права України : підручник / [В. К. Колпаков, О. В. Кузьменко, І. Д. Пастух, В. Д. Сущенко та ін.] ; за ред. В. В. Коваленка. Київ : Юрінком Інтер, 2012. 808 с.
170. Лавренова А. Центральні органи виконавчої влади зі спеціальним статусом. *Адміністративне право і процес*. 2016. № 8. С. 115–119.
171. Лавренюк Ю. Ф. Пріоритетні напрями антикорупційної політики України. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка*. Серія : Державне управління. 2014. Вип. 1. С. 35–37.
172. Лавріненко О. В. Галузеві принципи права: міждисциплінарний аналіз системи їхніх ознак. *Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е. О. Дідоренка*. 2010. Вип. 3. С. 54–63.
173. Лазарев Б. М. Компетенция органов управления. М. : Юрид. лит., 1972. 280 с.
174. Лазарев Б. М. Специфика ответственности должностных лиц. *СССР – ГДР: государственная служба*. М., 1986. С. 32–38.
175. Лазор О. Я., Лазор О. Д. Публічне управління та адміністрування: ретроспектива деяких теоретичних аспектів. *Університетські наукові записки*. 2015. № 56. С. 111–121.
176. Лекція в Раді Міністрів на тему : «Національна антикорупційна стратегія Австрії». URL: https://www.bundeskanzleramt.gv.at/documents/131008/642767/6_21_mrv.pdf/6d5af947-26df-4d23-8aca-336a578131e1
177. Липинский Д. А., Хачатуров Р. Л. Общая теория юридической ответственности. СПб. : Юрид. центр Пресс, 2007. 950 с.
178. Литвиненко В. І. Поняття і класифікація завдань правоохоронних органів як суб'єктів протидії корупції в Україні. *Наукові праці Національного університету «Одеська юридична академія»* / [голов. ред. М. В. Афанасьєва]; МОН України ; НУ «ОЮА». Одеса, 2015. Т. 16. С. 418–424.
179. Лопашенко Н. А. Противодействие российской коррупции: обоснованность и достаточность уголовно-правовых мер. *Проблемы борьбы с проявленными криминального рынка*. Владивосток, 2005. С. 21–35.

180. Лук'янець Д. М. Інститут адміністративної відповідальності: проблеми розвитку : монографія. Київ : Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького, 2001. 293 с.
181. Мазур Т. В. Поняття «метод» у праві (на прикладі фінансового права). *Правничий вісник Університету "КРОК"*. 2012. Вип. 13. С. 134–140.
182. Максимов И. В. Убеждение и принуждение как методы управленческой деятельности. *Актуальные проблемы административно-правового регулирования в современной России* : материалы междунар. науч.- практ. конф. / отв. ред. А. С. Дугенец, В. И. Майоров. М., 2008. С. 50.
183. Малиновський В. Я. Державне управління : навч. посіб. [2-ге вид., доп. та перероб.]. Київ : Атіка, 2003. 576 с.
184. Мандичев Д. Поняття адміністративно-правового статусу органу виконавчої влади. *Право і суспільство*. 2010. № 5. С. 117–121.
185. Марченко М. Н. Теория государства и права : учебник. М. : Юрид. лит., 1996. 432 с.
186. Марчук А. Як підвищити ефективність Національного агентства з питань запобігання корупції. *ACRECREVIEW*. 2018. № 1. 33 с.
187. Машлякевич Д. С. Система суб'єктів запобігання та протидії корупції. *Право.ua*. 2015. № 2. С. 94–101.
188. Меморандум про порозуміння та співпрацю між Національним агентством з питань запобігання корупції України та Бюро із запобігання та боротьби з корупцією Латвійської Республіки : підпис. 25 лип. 2017 р. URL: <https://nazk.gov.ua/sites/default/files/docs/2017/%D0%BC%D1%96%D0%B6%D0%BD%D0%B0%D1%80%D0%BE%D0%B4%D0%BD%D1%96%20%D0%BF%D1%80%D0%BE%D0%B3%D1%80%D0%B0%D0%BC%D0%B8/MoUs.pdf>
189. Мендельсон Ф. Звіт щодо протидії та хабарництву в Канаді. 2013. 328 с. URL: http://www.blakesfiles.com/Articles/2013_Blakes_Law_Firm_Anti-Corruption_Review.pdf
190. Мета. *Вікіпедія. Свободная энциклопедия* : [сайт]. URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki/Мета>

191. Міжнародна поліцейська енциклопедія : у 10 т. / відп. ред.: Ю. І. Римаренко, Я. Ю. Кондратьєв, Є. М. Моїсєєв, В. Я. Тацій, Ю. С. Шемшученко. Київ : Ін Юре, 2006. Т. III. Поліцейський менеджмент: історія та сучасність 1188 с.

192. Мониторинг государственных и муниципальных услуг в регионе как стратегический инструмент повышения качества регионального управления: опыт, проблемы, рекомендации : учеб. пособ. / [С. И. Неделько, А. В. Осташков, С. В. Матюкин, В. Н. Ретинская и др.] ; под общ. ред. В. В. Маркина, А. В. Осташкова. М., 2008. 321 с.

193. Моніторинговий звіт щодо ефективності реалізації Національним агентством з питань запобігання корупції у 2016-2018 роках адміністративно-юрисдикційної функції в частині протидії адміністративним правопорушенням, які пов'язані з корупцією (станом на 1 черв. 2018 р.). Київ : ЦППР, 2018. 42 с. *Центр політико-правових реформ* : [сайт]. URL: http://pravo.org.ua/img/books/files/1531464560dudorov_nazk_report.pdf

194. Мужикова Н. М. Органи виконавчої влади в Україні: правовий статус / [ред. кол. : В. М. Бойко (голова ред.) та ін.] ; Сіверський ін-т регіональних досліджень. Чернігів : Сіверський центр післядипломної освіти, 2013. 100 с. URL: <http://institute.sivertraining.org.ua/biblioteka/vukonav4a%20vlada.pdf>

195. Научные основы государственного управления в СССР / АН СССР ; Ин-т государства и права. М. : Наука, 1968. 440 с.

196. Національна антикорупційна стратегія Австрії. URL: https://www.bmi.gv.at/510/files/NAKS_Web.pdf

197. Національна доповідь щодо реалізації засад Антикорупційної політики України у 2018 році : схв. рішенням Національного агентства з питань запобігання корупції від 29 берез. 2019 р. № 885. Київ, 2019. 208 с. URL: <https://nazk.gov.ua/wp-content/uploads/2019/07/Natsdopovid-2018.pdf>

198. Новий тлумачний словник української мови : у 3 т. / [уклад. В. В. Яременко, О. М. Сліпушко]. 2-е вид. Київ : Аконіт, 2004. Т. 3. П – Я. 862 с.

199. Новий тлумачний словник української мови : у 4 т. / [уклад. : В. Яременко, О. Сліпушко]. Київ : Аконіт, 1998. Т. 3. Обє – Роб. 928 с.
200. О Бюро по предотвращению и борьбе с коррупцией : Закон Латвии от 10 марта 2016 г. URL: https://www.knab.gov.lv/upload/knab_normativie_akti/knab_likums_rus.pdf
201. О противодействии коррупции : Федеральный Закон РФ от 25 декабря 2008 г. № 273-ФЗ ; (последняя редакция). *КонсультантПлюс – надежная правовая поддержка* : [сайт]. URL: http://www.consultant.ru/document/cons_doc_LAW_82959/
202. Овсянко Д. М. Административное право : учеб. пособ. М. : Юристъ, 2001. 468 с.
203. Онищук О. О. Загальний метод протидії корупції в Україні. *Форум права*. 2010. № 2. С. 343–346. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/FP_index.
204. Оновлена інформація Міністерства внутрішніх справ щодо виконання Антикорупційного плану Великобританії. Травень 2016. URL: https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/522802/6.1689_Progress_Update_on_the_UK_Anti-Corruption_Plan_v11_WEB.PDF
205. Опацький Р. М. Форми діяльності публічної адміністрації у сфері реалізації ювенальної політики. *Порівняльно-аналітичне право*. 2013. № 3–1. С. 252–256. URL: http://www.pap.in.ua/3-1_2013/7/Opatskyi%20R.M..pdf
206. Органы исполнительной власти: функции, типы, экономический механизм / Государственный университет Высшая Школа Экономики, М., 2002. 33 с. URL: <https://www.hse.ru/data/644/325/1234/report2.pdf>
207. Осауленко С. В. Адміністративно-правовий статус Кабінету Міністрів України : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Одеса, 2010. 218 с.
208. Офіційний сайт Антикорупційного блоку провінції Квебек в Канаді. URL: <https://www.upac.gouv.qc.ca/>
209. Офіційний сайт Генерального ревізора Канади. URL: http://www.oag-bvg.gc.ca/internet/English/admin_e_41.html

210. Плішкін В. М. Теорія управління органами внутрішніх справ : підручник / за ред. канд. юрид. наук Ю. Ф. Кравченка. Київ : Нац. акад. внутр. справ України, 1999. 702 с.

211. Пономарев О. В. Адміністративно-правовий статус Антимонопольного комітету України : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Одеса, 2009. 217 с.

212. Попов Г. В. Міжнародно-правове регулювання взаємодії у сфері запобігання і протидії корупції. *Боротьба з організованою злочинністю і корупцією (теорія і практика)*. 2012. Вип. 1. С. 135–142.

213. Попова Н. Ф. К вопросу об административно-правовых формах и методах деятельности органов исполнительной власти. *Вестник РГГУ*. Серия : Экономика. Управление. Право. 2011. № 8 (70). С. 47–55. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/k-voprosu-ob-administrativno-pravovyh-formah-i-metodah-deyatelnosti-organov-ispolnitelnoy-vlasti-1>

214. Попович Є. М. Нагляд і контроль за дотриманням трудового законодавства України : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.05. Харків, 2003. 192 с.

215. Поправка до Закону Австрії про поліцейське співробітництво ЄС (EU-PolKG) і щодо Федерального відомства з попередження та боротьби з корупцією (BAK-G). URL: https://www.ris.bka.gv.at/Dokumente/BgblAuth/BGBLA_2017_I_101/BGBLA_2017_I_101.html

216. Порядок проведення антикорупційної експертизи проектів нормативно-правових актів Національним агентством з питань запобігання корупції : затв. рішенням Національного агентства з питань запобігання корупції від 28 черв. 2016 р. № 1. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z1184-16>

217. Постанова Верховного Суду України від 11 квіт. 2018 р. у справі № 814/886/17. *Протокол* : [сайт]. URL: https://protocol.ua/ua/vs_kas_kontrol_ta/

218. Правові засади та практичні аспекти запобігання корупції : лекційні матеріали до тренінгового навчального курсу для працівників державних органів та посадових осіб місцевого самоврядування. Київ : НАЗК, 2017. 85 с.

219. Правознавство : підручник / [А. І. Берлач, Д. О. Карпенко, В. С. Ковальський, А. М. Колодій, А. Ю. Олійник] ; під ред. В. В. Копейчикова, А. М. Колодія Київ : Юрінком Інтер, 2004. 752 с.

220. Правознавство : підручник / [А. І. Берлач, С. С. Бичкова, А. М. Колодій, А. Ю. Олійник та ін.] ; за ред. А. М. Колодія, А. Ю. Олійника. Київ : Правова єдність, 2009. 792 с. URL: https://pidruchniki.com/16011013/pravo/ponyattya_oznaki_yuridichnoyi_vidpovidalnosti

221. Правознавство : підручник / [Г. І. Балюк, В. І. Борисова, М. К. Галянтич та ін.] ; під ред. О. В. Дзери. [10-те вид., переробл. і допов.]. Київ : Юрінком Інтер, 2007. 848 с.

222. Предмет відання підкомітетів Комітету : затв. рішенням Комітету з питань запобігання та протидії корупції від 24 груд. 2014 р., протокол № 5. *Комітет Верховної Ради України з питань антикорупційної політики* : [сайт]. URL: http://crimcor.rada.gov.ua/news/Pro_komitet/predv/73054.html

223. Приймаченко Д. В. Адміністративна діяльність митних органів у сфері реалізації митної політики держави. : дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.07. Дніпропетровськ, 2007. 468 с.

224. Пріоритети діяльності Національного агентства з питань запобігання корупції на 2017-2020 роки : затв. рішенням Національного агентства з питань запобігання корупції від 15 груд. 2016 р. № 144. *Національне агентство з питань запобігання корупції* : [сайт]. URL: https://nazk.gov.ua/sites/default/files/priorytety_nazk_2017-2020.pdf

225. Про Антикорупційну стратегію на 2018 - 2020 роки : проект Закону України від 26 квіт. 2018 р. № 8324. *ЛІГА – ЗАКОН* : [сайт]. URL: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/JH6F800I.html

226. Про Вищий антикорупційний суд України : Закон України від 7 черв. 2018 р. № 2447-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2018. № 24. Ст. 212.

227. Про внесення змін до деяких законів України щодо забезпечення ефективності та незалежності діяльності Національного агентства з питань

запобігання корупції : пояснювальна записка до проекту Закону України від 14 квіт. 2017 р. № 6387. *ЛІГА – ЗАКОН* : [сайт]. URL: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/GH4XF00A.html.

228. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо забезпечення ефективності інституційного механізму запобігання корупції : проект Закону України від 29 серп. 2019 р. № 1029. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=66259

229. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо запобігання і протидії політичній корупції : Закон України від 08 жовт. 2015 р. № 731-VIII. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/731-19>

230. Про внесення змін до Закону України "Про запобігання корупції" (щодо удосконалення здійснення фінансового контролю окремих категорій суб'єктів декларування) : проект Закону України від 15 берез. 2018 р. № 8129. *ЛІГА – ЗАКОН* : [сайт]. URL: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/JH69T00I.html.

231. Про внесення змін до Закону України «Про запобігання корупції» (щодо удосконалення здійснення фінансового контролю окремих категорій суб'єктів декларування) : проект Закону України від 01 жовт. 2018 р. № 9148 . *ЛІГА – ЗАКОН* : [сайт]. URL: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/JH72400A.html.

232. Про внесення змін до Закону України «Про запобігання корупції» щодо викривачів корупції : проект Закону України від 29 серп. 2019 р. № 1010. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=66253.

233. Про Державне бюро розслідувань : Закон України від 12 лист. 2015 р. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/794-19/ed20151112>

234. Про державну службу : Закон України від 10 груд. 2015 р. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/889-19/ed20151210>

235. Про Загальне положення про міністерство, інший центральний орган державної виконавчої влади України : указ Президента України від 12 берез. 1996 р. № 79/96. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/179/96>.

236. Про запобігання корупції : Закон України від 14 жовт. 2014 р. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18/ed20141014>

237. Про засади державної антикорупційної політики в Україні (Антикорупційна стратегія) на 2014 – 2017 роки : Закон України від 14 жовт. 2014 р. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1699-18/ed20141014>

238. Про затвердження Загальних правил етичної поведінки державних службовців та посадових осіб місцевого самоврядування : наказ Національного агентства України з питань державної служби від 05 серп. 2016 р. № 158. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1203-16>

239. Про затвердження Комунікаційної стратегії Національного агентства з питань запобігання корупції на 2018-2020 роки : затв. рішенням Національного агентства з питань запобігання корупції від 27 квіт. 2018 р. № 811. *Національного агентства з питань запобігання корупції* : [сайт]. URL: https://nazk.gov.ua/wp-content/uploads/2019/04/27.04-811_rishennya-pro-kom-strat.pdf

240. Про затвердження Методичних рекомендацій щодо діяльності уповноважених підрозділів (уповноважених осіб) з питань запобігання та виявлення корупції : рішення Національного агентства з питань запобігання корупції від 13 лип. 2017 р. № 317. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0317884-17#n113>

241. Про затвердження Методичних рекомендацій щодо діяльності уповноважених підрозділів (уповноважених осіб) з питань запобігання та виявлення корупції : рішення Національного агентства з питань запобігання корупції від 13 лип. 2017 р. № 317. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0317884-17>

242. Про затвердження Переліку типових документів, що створюються під час діяльності державних органів та органів місцевого самоврядування, інших установ, підприємств та організацій, із зазначенням строків зберігання документів : наказ Міністерства юстиції України від 12 квіт. 2012 р. № 578/5 ; в ред. від 02 квіт. 2013 р. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0571-12#n14>

243. Про затвердження Плану заходів з впровадження системи проведення логічного та арифметичного контролю декларацій та модернізації програмно-апаратного комплексу інформаційно-телекомунікаційної системи “Єдиний державний реєстр декларацій осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування”: розпорядж. Кабінету Міністрів України від 8 лист. 2017 р. № 787-р. *Урядовий портал* : [сайт]. URL: <https://www.kmu.gov.ua/ua/npas/250411754>

244. Про затвердження Положення про апарат Національного агентства з питань запобігання корупції : затв. рішенням НАЗК від 19 трав. 2016 р.; станом на 02 лют. 2017 р. *Національне агентство з питань запобігання корупції* : [сайт]. URL: https://nazk.gov.ua/sites/default/files/00_polozhennya_pro_aparat_nazk_stanom_na_02.02.2017ok.docx.pdf

245. Про затвердження Положення про апарат Національного агентства з питань запобігання корупції та положень про самостійні структурні підрозділи апарату Національного агентства з питань запобігання корупції : рішення Національного агентства з питань запобігання корупції від 19 трав. 2016 р. №

1. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0001884-16>

246. Про затвердження Положення про Єдиний державний реєстр осіб, які вчинили корупційні або пов'язані з корупцією правопорушення : рішення Національного агентства з питань запобігання корупції від 09 лют. 2018 р. № 166. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0345-18>.

247. Про затвердження Положення про Національну раду з питань антикорупційної політики : указ Президента України від 14 жовт. 2014 р. № 808/2014. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/808/2014>

248. Про затвердження Положення про Спеціалізовану антикорупційну прокуратуру Генеральної прокуратури України : наказ Генеральної прокуратури України від 12 квіт. 2016 р. № 149. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0149900-16>

249. Про затвердження Положення про Урядового уповноваженого з питань антикорупційної політики : постан. Кабінету Міністрів України від 04 груд. 2013 р. № 949. *Урядовий портал* : [сайт]. URL: <https://www.kmu.gov.ua/ua/npas/246953567>

250. Про затвердження Порядку здійснення заходів, пов'язаних з утворенням, реорганізацією або ліквідацією міністерств, інших центральних органів виконавчої влади : постан. Кабінету Міністрів України від 20 верес. 2011 р. № 1074. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1074-2011-%D0%BF>

251. Про затвердження Порядку здійснення перевірки достовірності відомостей, зазначених у декларації про майно, доходи, витрати і зобов'язання фінансового характеру : наказ Міністерства фінансів України від 13 берез. 2015 р. № 333. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0418-15>

252. Про затвердження Порядку оформлення протоколів про адміністративні правопорушення та внесення приписів Національним агентством з питань запобігання корупції : рішення Національного агентства з питань запобігання корупції від 09 черв. 2016 р. № 5. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1019-16>

253. Про затвердження Порядку проведення конкурсу на зайняття посад державної служби : постан. Кабінету Міністрів України від 25 берез. 2016 р. №

246. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/246-2016-%D0%BF>

254. Про затвердження Порядку проведення функціонального обстеження органів виконавчої влади : наказ Голодержслужби України від 29 лип. 2005 р. № 189. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0901-05>

255. Про затвердження Стратегії розвитку Національного агентства з питань запобігання корупції на 2017-2020 роки та планів з її реалізації : рішення Національного агентства з питань запобігання корупції від 22 черв. 2017 р. № 234. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0234884-17>

256. Про затвердження Типової антикорупційної програми юридичної особи : рішення Національного агентства з питань запобігання корупції від 02 берез. 2017 р. № 75. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/z0326-17>

257. Про заходи щодо впровадження Концепції адміністративної реформи в Україні : указ Президента України від 22 лип. 1998 р. № 810/98. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/term/ru/21595/sp?sp=s:wide:max100>

258. Про звернення громадян : Закон України від 02 жовт. 1996 р. ; в ред. від 11 жовт. 2018 р. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/393/96-%D0%B2%D1%80>

259. Про корупцію іноземних державних службовців : Закон Канади в ред. від 31 жовт. 2017 р. URL: <https://laws-lois.justice.gc.ca/PDF/C-45.2.pdf>

260. Про надання роз'яснень : лист Державної фіскальної служби України від 11 верес. 2015 р. № 33814/7/99-99-17-03-01-17. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v3814872-15>

261. Про Національне агентство України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів : Закон України від 10 лист. 2015 р. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/772-19>

262. Про Національне антикорупційне бюро України : Закон України від 14 жовт. 2014 р. № 1698-VII *Відомості Верховної Ради України*. 2014. № 47. Ст. 2051. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1698-18/ed20141014>

263. Про Національну поліцію : Закон України від 02 лип. 2015 р. № 580-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2015. № 40–41. Ст. 379.

264. Про порядок висвітлення діяльності органів державної влади та органів місцевого самоврядування в Україні засобами масової інформації : Закон України від 23 верес. 1997 р. ; в ред. від 01 січ. 2019 р. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/539/97-%D0%B2%D1%80>

265. Про проведення оцінки корупційних ризиків у Національному агентстві з питань запобігання корупції в 2019 році : наказ Національного агентства з питань запобігання корупції від 19 берез. 2019 р. № 44/19. *Національне агентство з питань запобігання корупції* : [сайт]. URL: https://nazk.gov.ua/sites/default/files/docs2/2019/news/nakaz_korupsiyni_ryzyku.pdf

266. Про прозорість, боротьбу з корупцією та модернізацію економічного життя : Закон Франції від 09 груд. 2016 р. № 2016-1691. URL: <https://www.legifrance.gouv.fr/affichTexte.do?cidTexte=JORFTEXT000033558528&categorieLien=id>

267. Про ратифікацію Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і

їхніми державами-членами, з іншої сторони : Закон України від 16 верес. 2014 р. № 1678-VII. *Відомості Верховної Ради України*. 2014. № 40. Ст. 2021.

268. Про реалізацію Національним агентством з питань запобігання корупції повноважень щодо проведення антикорупційної експертизи : рішення Національного агентства з питань запобігання корупції від 28 лип. 2016 р. № 1. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1184-16>

269. Про службу в органах місцевого самоврядування : Закон України від 07 черв. 2001 р. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2493-14/ed20010607>

270. Про утворення конкурсної комісії на зайняття вакантних посад державної служби категорій «Б» і «В» апарату Національного агентства з питань запобігання корупції : наказ Голови НАЗК від 21 трав. 2018 р. № 66/18. *Національне агентство з питань запобігання корупції* : [сайт]. URL: https://nazk.gov.ua/sites/default/files/docs/2018/pro_nazk/nakaz_konkursna_komisiya.pdf

271. Про утворення Національного агентства з питань запобігання корупції : постан. Кабінету Міністрів України від 18 берез. 2015 р. № 118. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/118-2015-%D0%BF>

272. Про Французьке антикорупційне агентство : наказ від 14 берез. 2017 р. № 14-2017. URL: <https://www.legifrance.gouv.fr/affichTexte.do?cidTexte=JORFTEXT000034187670&dateTexte=&categorieLien=id>

273. Про функціонування Єдиного державного реєстру декларацій осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування : рішення Національного агентства з питань запобігання корупції від 10 черв. 2016 р. № 3. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0959-16>

274. Про центральні органи виконавчої влади : Закон України від 17 берез. 2011 р. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3166-17/ed20110317>

275. Програмний документ Кабінету Міністрів Великобританії щодо Міжвідомчої групи по боротьбі з корупцією від 29 лип. 2015 р. URL: <https://www.gov.uk/government/publications/inter-ministerial-group-on-anti-corruption-members/inter-ministerial-group-on-anti-corruption-members>

276. Проект Концепції реформування публічної адміністрації в Україні. 2005. 40 с. URL: http://pravo.org.ua/files/administr/Koncept_PRA_23%2012%2005.pdf

277. Прокопів Б. Специфіка функціонування НАБУ та НАЗК у системі спеціалізованих антикорупційних органів. *Актуальні проблеми правознавства*. 2018. Вип. 4 (16). С. 144–148.

278. Процевский А. И. Метод правового регулирования трудовых отношений. М. : Юрид. лит., 1972. 287 с.

279. Пундик М. В. Управлінські зв'язки у системній взаємодії органів публічного управління на регіональному рівні. *Публічне управління*. 2013. № 1 (08). С. 47–53. URL: <http://www.kbuapa.kharkov.ua/e-book/putp/2013-1/doc/1/08.pdf>

280. Рамковий документ Національного агентства по боротьбі зі злочинністю Великобританії : від 15 жовт. 2013 р. 20 с. URL: <http://www.nationalcrimeagency.gov.uk/publications/557-nca-framework-document/file>

281. Регламент Національного агентства з питань запобігання корупції : затв. від 12 квіт. 2016 р. № 1 ; в ред. від 05 жовт. 2018 р. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/vr001884-16>

282. Рижов В. С. До реформування понятійного апарату адміністративного права Російської Федерації. *Право і політика*. 2004. № 9. С. 7–10.

283. Ринажевський Б. М. Компетенція та повноваження військової служби правопорядку (служби правопорядку) у Збройних Силах України. *Право і Безпека*. 2010. № 1. С. 15–21.

284. Риндюк В. І. Нормотворча діяльність : навч.-метод. посіб. для самост. вивч. дисц. Київ : КНЕУ, 2009. 162 с. URL: http://ir.kneu.edu.ua/bitstream/2010/8461/1/cgiirbis_64.pdf

285. Рівень довіри до суспільних інститутів та електоральні орієнтації громадян України. 20 лют. 2019. Соціологія. *Разумков Центр* : [сайт]. URL: <http://razumkov.org.ua/napriamky/sotsiologichni-doslidzhennia/riven-doviry-do-suspilnykh-instytutiv-ta-elektoralni-oriientsii-gromadian-ukrainy>

286. Рівень довіри до суспільних інститутів та електоральні орієнтації громадян України. 27 берез. 2019 р. *Разумков Центр* : [сайт]. URL: <http://razumkov.org.ua/napriamky/sotsiologichni-doslidzhennia/riven-doviry-do-suspilnykh-instytutiv-ta-elektoralni-oriientsii-gromadian-ukrainy-2>

287. Річний звіт діяльності Федерального Відомства з попередження та боротьби з корупцією Австрії. 2017. URL: https://www.bak.gv.at/Downloads/files/Jahresberichte/Jahresbericht_2017_WEB_V2.pdf

288. Річний звіт Незалежної комісії проти корупції. Гонконг, 2018. 166 с. https://www.icac.org.hk/filemanager/en/content_27/2018.pdf

289. Роз'яснення з питань проведення аудиту звітності про майно, доходи, витрати і зобов'язання фінансового характеру політичної партії та підготовки аудиторського висновку (звіту незалежного аудитора) за його результатами. *Національне агентство з питань запобігання корупції* : [сайт]. URL: <https://nazk.gov.ua/audyt-politychnyh-partiy> — Заголовок з екрану.

290. Роз'яснення щодо застосування окремих положень Закону України «Про запобігання корупції» стосовно заходів фінансового контролю : затв. рішенням Національного агентства з питань запобігання корупції від 11 черв. 2016 р. № 3. *Національне агентство з питань запобігання*

корупції : [сайт]. URL: https://nazk.gov.ua/sites/default/files/rozyasnennya_15.08.16_15.30_14_0.pdf

291. Романов М. В. Основні засади запобігання корупції / ГО «Харківська правозахисна група». Харків : Права людини, 2017. 176 с.

292. Сараскіна Т. В. Організаційно-правові засади діяльності податкової міліції в Україні : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Харків, 2000. 212 с.

293. Секція щодо шахрайства в річному звіті в США. 2018. 22 с. URL: <https://www.justice.gov/criminal-fraud/file/1123566/download>

294. Семко С. О. Організаційні форми роботи представницьких органів місцевого самоврядування в Україні : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.02. Харків, 2011. 237 с.

295. Сердюк А. М. Поняття та елементи адміністративно-правового статусу патрульної поліції України. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. Серія : Юридичні науки. 2016. Вип. 1, т. 3. С. 76–81.

296. Середа В. В. Дисциплінарна відповідальність: поняття, принципи та види. *Університетські наукові записки*. 2014. №1 (49). С. 18–25.

297. Симулятор конфлікту інтересів. *Антикорупційний офіс Аргентини* : [сайт]. URL: http://simulador.anticorruption.gob.ar/simulador.php?ciclo_id=1

298. Сищук О. А. Проблемні аспекти комунікаційної діяльності органів виконавчої влади. *Держава та регіони*. Серія : Соціальні комунікації. 2013. № 1 (13). С. 29–33. URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&Z21ID=&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/drsk_2013_1_8.pdf

299. Скакун О. Ф. Теорія держави і права : підручник. [4-те вид., допов. і перероб.]. Київ : Алерта, 2014. 524 с.

300. Скулиш Є. Антикорупційна політика держави та її вплив на розвиток суспільства. *Вісник Національної академії прокуратури України*. 2011. № 2. С. 22–28. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vnapu_2011_2_6

301. Сліпушко О. М. Тлумачний словник чужомовних слів в українській мові. Київ : Криниця, 1999. 507 с.
302. Словник іншомовних слів / за ред. О. С. Мельничук. Київ : УРЕ АН УРСР, 1974. 776 с.
303. Словник термінів і понять з державного управління. Київ : Центр сприяння інституційному розвитку державної служби, 2005. 251 с. URL: <http://esnuir.eenu.edu.ua/bitstream/123456789/8477/1/slovník.pdf>
304. Словник української мови : в 11 т. / за ред. І. К. Білодіда ; АН УРСР; Ін-т мовознавства ім. О. О. Потебні. Київ : Наук. думка, 1978. Т. 9. URL: <http://sum.in.ua/p/9/203/2>
305. Словник української мови : в 11 т. / за ред. І. К. Білодіда ; АН УРСР; Ін-т мовознавства ім. О. О. Потебні. Київ : Наук. думка, 1974. Т. 5. URL: <http://sum.in.ua/s/oblik>
306. Словник української мови : в 11 т. / за ред. І. К. Білодіда ; АН УРСР; Ін-т мовознавства ім. О. О. Потебні. Київ : Наукова думка, 1973. Т. 4. 840 с. URL: <http://ukrlit.org/slovník/%D0%BC%D0%B5%D1%82%D0%B0>
307. Соболев Є. Ю. Формування правової категорії «Суб'єкт публічної адміністрації». *Актуальні проблеми правознавства*. 2018. № 4. С. 86–93.
308. Совгиря О. Закон України «Про центральні органи виконавчої влади»: перспективи вдосконалення змісту. *Юридичний вісник України*. 2011. № 17 (825). С. 7.
309. Советское административное право : учебник / под ред. П. Т. Василенкова. М. : Юрид. лит., 1990. 576 с.
310. Созанський Т. І., Луцик В. В. Повноваження Національного агентства з питань запобігання корупції. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ*. 2018. № 1. С. 302–314.
311. Социологический энциклопедический словарь на русском, английском, немецком, французском и чешском языках / ред. Г. В. Осипов. М. : ИНФРА-М-НОРМА, 1988. 488 с.

312. Старилов Ю. Н. Курс общего административного права : в 3 т. М. : НОРМА-ИНФРА-М, 2002. Т 2. 728 с.

313. Старчук О. В. Щодо поняття принципів права. *Часопис Київського університету права*. 2012. № 2. С. 40–43. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Chkup_2012_2_11

314. Стеценко С. Г. Адміністративне право України : навч. посіб. Київ : Атіка, 2007. 624 с.

315. Стратегія розвитку НАЗК на 2017 – 2020 роки та плани з її реалізації : затв. рішенням Національного агентства з питань запобігання корупції від 22 черв. 2017 р. № 234. *Національне агентство з питань запобігання корупції* : [сайт]. URL: <https://nazk.gov.ua/sites/default/files/docs/2017/>

316. Стратегія сталого розвитку «Україна 2020» : указ Президента України від 12 січ. 2015 р. № 5/2015. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/5/2015>

317. Суб'єкти у сфері запобігання та протидії корупції. *Головне управління Пенсійного фонду України в Луганській області* : [сайт]. URL: <https://www.pfu.gov.ua/lg/873-sub-yekty-u-sferi-zapobigannya-ta-protydiyi-koruptsiyi/>

318. Сучасний тлумачний словник української мови / [уклад. Л. П. Олексієнко, О. Л. Шумейло]. Київ : Кобза, 2005. 544 с.

319. Сыроватская Л. А. Ответственность за нарушения трудового законодательства. М. : Юрид. лит., 1990. 254 с.

320. Тарасьян Н. А. Компетенция органов местного самоуправления в финансово-экономической сфере : дисс. ... канд. юрид. наук : 12.00.02. Ставрополь, 2004. 252 с.

321. Тема 12. Правове регулювання та його механізм. *Кафедра теорії держави та права. Національна академія внутрішніх справ* : [сайт]. URL: https://arm.naiu.kiev.ua/books/tdp-new/info/lecture/lec12/tema12_3.html

322. Теория государства и права : учебник для вузов / под ред. В. М. Корельського, В. Д. Перевалова. М. : НОРМА-ИНФРА, 2002. 559 с.

323. Теорія держави та права : підручник : за вимогами кредитно-модульної системи навчання / [Є. О. Гіда, Є. В. Білозьоров, А. М. Завальний та ін.] ; за заг. ред. Є. О. Гіди. Київ : О. С. Ліпкан, 2011. 576 с.

324. Течиев С. Р. Понятие компетенции государственного органа. *Пробелы в российском законодательстве*. 2008. № 2. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/ponyatie-kompetentsii-gosudarstvennogo-organa>

325. Тимонов Н. А. Трудовой распорядок на предприятии. М. : Велби, 1977. 166 с.

326. Ткач І. В. Принципи прозорості та відкритості як невід’ємна складова публічного управління: теоретичний аспект. *Інтернаука* : міжнар. наук. журн. 2016. № 12 (1). С. 25–32. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/mnj_2016_12\(1\)__6](http://nbuv.gov.ua/UJRN/mnj_2016_12(1)__6). – С. 25-32.

327. Тучак Р. М. Адміністративно-правові засади боротьби з корупцією : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Харків, 2007. 198 с.

328. Угода між Урядом України і Програмою розвитку Організації Об’єднаних Націй : підпис. 18 черв. 1993 р. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_400

329. Угода про партнерство між Національним агентством та Agriteam Canada Consulting Ltd. (EDGE) : підпис. 01 груд. 2016 р. *Національне агентство з питань запобігання корупції* : [сайт]. URL: https://nazk.gov.ua/sites/default/files/docs/nazk_files/%D0%9C%D0%B5%D0%BC%D0%BE%D1%80%D0%B0%D0%BD%D0%B4%D1%83%D0%BC%D0%B8/3.pdf

330. Україна проти корупції : економічний фронт. Економічна оцінка антикорупційних заходів у 2014-2018 рр. Дніпро : Середняк Т. К., 2018. 85 с.

331. Управління органами Національної поліції України : підручник / [О. М. Бандурка, О. І. Безпалова, О. В. Джафарова та ін. ; передм. В. В. Сокурєнка] ; за

заг. ред. д-ра юрид. наук, доц. В. В. Сокурєнка; МВС України ; Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків : Стильна типографія, 2017. 580 с.

332. Уряд схвалив проект Закону України «Про Антикорупційну стратегію на 2018-2020 роки». *Урядовий портал* : [сайт]. URL: <https://www.kmu.gov.ua/ua/news/uryad-shvaliv-proekt-zakonu-ukrayini-pro-antikorupcijnnu-strategiyu-na-2018-2020-roki>

333. Федеральне Відомство з попередження та боротьби з корупцією Австрії : [сайт]. URL: <https://www.bak.gv.at/>

334. Фещук А. В. Англійсько-український юридичний словник. Київ : Наукова книга, 2008. 1084 с.

335. Філіпова Н. В. Зміна співвідношення поняття «державне управління», «публічне адміністрування», «публічне управління» в системі суспільно-політичної трансформації. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. 2015. № 6. URL: <http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=865>.

336. Хабарова Т. В. Адміністративно-процесуальні засади запобігання корупції в Україні : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Харків, 2017. 216 с.

337. Харина Є. Я. Нормативно-правове регулювання запобігання і протидії корупції в Україні. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. Серія : Юриспруденція. 2014. № 10. С. 181–184.

338. Христинченко Н. П. Застосування адміністративної відповідальності до посадових осіб. *Форум права*. 2011. № 2. С. 933–938. URL: <http://www.nbu.gov.ua/e-journals/FP/2011-2/11xnpdpo.pdf>

339. Христинченко Н. П. Принципи відкритості у діяльності органів виконавчої влади: проблеми реалізації. *Наше право*. 2013. № 7. С. 47–52. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nashp_2013_7_10.

340. Цивільна конвенція про боротьбу з корупцією : прийнята 04 лист. 1999 р. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_102

341. Цивільне право України : підручник : у 2 кн. / [О. В. Дзера (кер. авт. кол.), Д. В. Боброва, А. С. Довгерт та ін.] ; за ред. О. В. Дзери, Н. С. Кузнецової. [2-е вид., допов. і перероб.]. Київ : Юрінком Інтер, 2005. 736 с.

342. Циганов О. Адміністративно-правовий статус суб'єктів надання адміністративних послуг у сфері правоохорони. *Підприємництво, господарство і право*. 2017. № 8. С. 130–134.

343. Цуркан М. І. Правове регулювання публічної служби в Україні. Особливості судового розгляду спорів : монографія. Харків : Право, 2010. 216 с. URL: http://library.nlu.edu.ua/POLN_TEXT/MONOGRAFIJ_2010/Curkan_2010.pdf

344. Червякова О. В. Організаційно-правові аспекти управління вищих навчальних закладом МВС України : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Харків, 2002. 208 с.

345. Чиркин В. Е. Государственное управление. М. : Юристъ, 2002. 320 с.

346. Чуприна Ю. Ю. Адміністративно-правові методи правового регулювання: сутність та зміст : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Харків, 2016. 216 с.

347. Шамрай В., Вернигора В. Адміністративно-правовий статус військових формувань. *Зовнішня торгівля: економіка, фінанси, право*. 2016. № 1. С. 37–46.

348. Шатрава О. С. Адміністративно-правові засади запобігання корупції в органах Національної поліції України : дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.07. Харків, 2017. 433 с.

349. Шемелін Д. А. Диспозитивність в адміністративному праві – нові ознаки методу правового регулювання. *Форум права*. 2008. № 1. С. 453–458.

350. Шестопалова Л. М., Мельничук М. С. Особливості нормотворчості в органах внутрішніх справ. *Вісник Академії управління МВС*. 2009. № 2. С. 134–142. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ucnavs_2009_2_12

351. Щербак А. И. Социальный механизм юридической ответственности должностных лиц. Киев : Наук. думка, 1986. 246 с.

352. Юридична енциклопедія : в 6 т. / [редкол. Ю. С. Шемшученко (відп. ред.) та ін.]. Київ :Укр. енцикл., 1998. Т. 1. А–Г. 672 с.

353. Юридична енциклопедія : в 6 т. / [редкол. Ю. С. Шемшученко (відп. ред.) та ін.]. Київ :Укр. енцикл., 2003. Т. 5. П–С. 736 с.

354. Юридичний енциклопедичний онлайн-словник. URL: <https://thelawdictionary.org/>

355. *Юридичний словник - довідник.* URL: <http://subject.com.ua/pravo/dict/564.html>

356. Юровська В. В. Метод адміністративного права: теоретико-правовий аналіз. *Підприємництво, господарство і право.* 2017. № 12. С. 188–192.

357. Якимчук М. К. Проблеми управління в органах прокуратури України: теорія і практика : монографія. Київ : Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, 2001. 440 с.

358. Ярошенко М. О., Шевчук З. Ю. Еволюція антикорупційного законодавства в Україні в період незалежності. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова.* Серія 18 : Економіка і право. 2016. Вип. 31. С. 38–44.

359. Anti-corruption agency act. “Official Gazette of the RS”, No. 97/08 from 27 October 2008. URL: <https://www.osce.org/serbia/35100?download=true>

360. Anti-corruption agency act. Unofficial translation OSCE Mission to Serbia Amended August 2010. “Official Gazette of the RS”, No. 97/08 from 27 October 2008. URL: <https://www.osce.org/serbia/35100?download=true>

361. Anti-corruption agency in Serbia. Law on 27 October 2008. URL: <https://www.osce.org/serbia/35100?download=true>

362. Cambridge Advanced Learner’s Dictionary & Thesaurus. Cambridge University Press. URL: <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/governance>

363. Cambridge Business English Dictionary. Cambridge Dictionaries. Cambridge University Press. 2011. URL: <https://dictionary.cambridge.org/ru/%D1%81%D0%BB%D0%BE%D0%B2%D0%B>

0%D1%80%D1%8C/%D0%B0%D0%BD%D0%B3%D0%BB%D0%B8%D0%B9%D1%81%D0%BA%D0%B8%D0%B9/legal-liability

364. Caroline Binham and Jane Croft. Conservatives pledge to scrap Serious Fraud Office. Financial Times. 2017. URL: <https://www.ft.com/content/7be30e90-3bc4-11e7-ac89-b01cc67cfeec>

365. Decreto 1179/2016. Régimen de Obsequios a Funcionarios Públicos. URL: <http://www.abappra.com.ar/pdf/decreto-1179-16.pdf>

366. Doors Wide Open. URL: http://files.transparency.org/content/download/2121/13496/file/2017_DoorsWideOpen_EN.pdf

367. Dr. S. B. M. Marume. Meaning of Public Administration. Zimbabwe Open University. 2016. P. 15–20. URL: <http://www.questjournals.org/jrhss/papers/vol4-issue6/D461520.pdf>

368. Haddad C., Klouche M., Heneine Y. Center of Government. The Engine of Modern Public Institutions (Report). New York, NY: Strategy. 2010. 9 p. URL: <http://siteresources.worldbank.org/EXTGOVANTICORR/Resources/3035863-1285601351606/NovemberGetNote.pdf>

369. INSTRUCTIVO PARA EL REGISTRO DE OBSEQUIOS A FUNCIONARIOS PUBLICOS. URL: <https://www.argentina.gob.ar/sites/default/files/if-2017-14440260-apn-oa23mj.pdf>

370. Izvještaj o radu ASK za 2018. Montenegro. 123 p. URL: http://www.antikorupcija.me/media/documents/Izvještaj_o_radu_ASK_za_2018_.pdf

371. Jakarta Statement on Principles for Anti-Corruption Agencies. - UNODC, 2012. URL: https://www.unodc.org/documents/corruption/WG-Prevention/Art_6_Preventive_anti-corruption_bodies/JAKARTA_STATEMENT_en.pdf

372. Jill Rutter. The Strange Case of Non-Ministerial Departments. Institute for Government. 2013. 18 p. URL: <https://www.instituteforgovernment.org.uk/sites/default/files/publications/NMDs%20-%20final.pdf>

373. LA LEGISLATURA DE LA PROVINCIA DE SANTA FE SANCIONA CON FUERZA DE N° 13230. URL: <https://www.santafe.gov.ar/normativa/getFile.php?id=224730&item=109699&cod=28359457cb98818565323563bbaea289>

374. Ley 25.188 Ética en el Ejercicio de la Función Pública. URL: <http://www.abappra.com.ar/pdf/ley-25-188.pdf>

375. Ley 5.885 – “Creación de Oficina Anticorrupción”. URL: <http://oa.jujuy.gob.ar/wp-content/uploads/2017/05/Ley-5885-CREACION-OFICINA-ANTICORRUPCION.pdf>

376. Organigramm des Bundeskriminalamtes (Stand 01.06.2019). *Офіційний каїм* *BKA*. URL: https://www.bka.de/SharedDocs/Downloads/DE/DasBKA/Organisation_Aufbau/organigramm_neu.pdf?__blob=publicationFile&v=19

377. Shumaker Walter A. The cyclopedic law dictionary : comprising the terms and phases of American jurisprudence : including ancient and modern common law, international law, and numerous select titles from the civil law, the French and the Spanish law, etc, etc. : with an exhustive collection of legal maxims. Chicago, Ill. : Callaghan and Company, 1922. URL: <https://babel.hathitrust.org/cgi/pt?id=coo1.ark:/13960/t0ms48z4m;view=1up;seq=9>

378. UK anti-corruption strategy 2017 to 2022. 2017. 72 p. URL: https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/667221/6_3323_Anti-Corruption_Strategy_WEB.pdf

379. Ustawa z dnia 9 czerwca 2006 r. o Centralnym Biurze Antykorupcyjnym. 50 p. URL: <http://prawo.sejm.gov.pl/isap.nsf/download.xsp/WDU20180002104/T/D20182104L.pdf>

380. Zakon o sprječavanju korupcije. "Službenom listu CG", br. 53/2014 i 42/2017 - Odluka US CG. URL: <http://www.mek.gov.me/ResourceManager/FileDownload.aspx?rid=321181&rType=2&file=Zakon%20o%20sprjecavanju%20korupcije.pdf&alphabet=cyr>

ДОДАТКИ
Додаток А
Акт впровадження в освітній процес

ЗАТВЕРДЖУЮ
 Перший проректор
 Національної академії
 внутрішніх справ,
 доктор юридичних наук,
 професор

С. Д. Гусарєв

А К Т
про впровадження результатів дисертації
здобувача кафедри поліцейського права Національної академії
внутрішніх справ
Іванова Олександра Володимировича
у освітній процес
Національної академії внутрішніх справ

Комісія у складі: начальника відділу докторантури та ад'юнктури, доктора юридичних наук, доцента **Дрозда Олексія Юрійовича** (голова комісії); начальника відділу організації та координації освітнього процесу, кандидата юридичних наук **Дубівки Ірини Володимирівни**; завідувача кафедри поліцейського права, кандидата юридичних наук, доцента **Кулікова Володимира Анатолійовича**, склала цей акт про те що результати дисертації здобувача кафедри поліцейського права Іванова О.В. на тему: «Адміністративно-правовий статус Національного агентства з питань запобігання корупції», впроваджені у освітній процес академії, зокрема.

1. Матеріали дисертації Іванова О.В. застосовуються у освітньому процесі при підготовці та проведенні лекцій, семінарських і практичних занять із здобувачами вищої освіти з навчальних дисциплін: «Адміністративне право і процес», «Публічне адміністрування», «Порівняльне адміністративне право», «Адміністративна реформа в Україні», «Сучасні аспекти адміністративного права», «Публічна служба», «Порівняльне адміністративне право», «Актуальні проблеми адміністративного права і процесу».

2. Результати дисертації Іванова О.В. відображені у науково-практичних і навчально-методичних матеріалах для здобувачів вищої освіти, де в якості джерел при підготовці навчальних матеріалів, рекомендовані такі публікації:

Іванов О.В. Окремі напрями правового регулювання діяльності Національного агентства з питань запобігання корупції. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2017. Вип. 6. Т. 4. С. 151–156.

Іванов О.В. Національне агентство з питань запобігання корупції в системі суб'єкт запобігання та протидії корупції. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2018. № 4 (25). Т. 2. С. 74–78.

Іванов О.В. Діяльність суб'єктів публічної адміністрації у напрямі запобігання корупції в зарубіжних країнах. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2018. Вип. 6. Т. 1. С. 274–279.

Іванов О.В. Напрями діяльності Національного агентства з питань запобігання корупції. *Visegrad journal on human rights*. 2019. № 1 (volume 2). Р. 53–58. (Словацька Республіка).

Іванов О.В. Принципи діяльності національного агентства з питань запобігання корупції. *Підприємництво, господарство і право*. 2019. № 5 (279). С. 142–146.

Іванов О.В. Правові (компетенційні) форми в системі форм діяльності НАЗК. *Вчені записки Таверійського національного університету імені В.І. Вернадського. Серія: Юридичні науки*. 2019. Т. 30 (69). № 2. С. 12–17.

Іванов А.В. Нормативно-правове и институциональное направления совершенствования функционирования национального агентства по вопросам предупреждения коррупции. *Право и закон*. 2018. № 4. С. 122–125 (Кыргызская Республика)

Іванов О.В. Адміністративно-правові засади діяльності суб'єктів запобігання корупції у зарубіжних країнах. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2019. Вип. 3. С. 123–127.

Іванов О.В. Загальна характеристика правового регулювання діяльності Національного агентства з питань запобігання корупції. *Сучасні тенденції в юридичній науці України та зарубіжних країн: матеріали міжнародної науково-практичної конференції (м. Запоріжжя, 22–23 верес. 2017 р.)*. Запоріжжя: Запорізька міська громадська організація «Істина», 2017. С. 50–55.

Іванов О.В. Ознаки та місце Національного агентства з питань запобігання корупції в системі суб'єкт запобігання корупції. *Законодавство України у світлі сучасних активних реформаційних процесів: Міжнародна науково-практична конференція (м. Київ, 12–13 жовт. 2018 р.)*. Київ: Центр правових наукових досліджень, 2018. С. 73–78.

Іванов О.В. Діяльність державних органів у напрямі запобігання корупції на прикладі Канади, США, Франції. *Реформування національного та міжнародного права: перспективи та пріоритети: матеріали міжнародної науково-практичної конференції (м. Одеса, Україна, 18–19 січ. 2019 р.)*. Одеса: ГО «Причорноморська фундація права», 2019. С. 65–69.

Іванов О.В. Діяльність суб'єктів запобігання корупції у зарубіжних країнах (досвід Франції). *Актуальні питання правової теорії та юридичної практики: матеріали міжнародної науково-практичної конференції (м. Одеса,*

Україна, 10–11 серпня 2018 р.). Одеса: ГО «Причорноморська фундація права», 2018. С. 21–24.

Іванов О.В. Нормативний напрям удосконалення функціонування діяльності Національного агентства з питань запобігання корупції. *Права людини та проблеми організації і функціонування публічної адміністрації в умовах становлення громадянського суспільства в Україні* : матеріали міжнародної науково-практичної конференції (м. Запоріжжя, 26-27 квіт. 2019 р.). Запоріжжя : Запорізька міська громадська організація «Істина», 2019. С. 145–149.

3. Зазначені праці підтверджують належний навчально-методичний рівень, актуальність обраної тематики, фахову підготовку дисертації здобувача кафедри поліцейського права Іванова О.В. на тему: «Адміністративно-правовий статус Національного агентства з питань запобігання корупції», а також практичну значимість роботи та можливість використання результатів дисертаційного дослідження при викладанні вище зазначених навчальних дисциплін.

Голова комісії:

О. Ю. Дрозд

Члени комісії:

І. В. Дубівка

В. А. Куліков

Додаток Б
Акт впровадження в науково-дослідну роботу

ЗАТВЕРДЖУЮ

Проректор Національної
академії внутрішніх справ,
доктор юридичних наук,
професор

С.С. Чернявський

11.07.2019 р.

А К Т

про впровадження результатів дисертації
здобувача кафедри поліцейського права Національної академії
внутрішніх справ
Іванова Олександра Володимировича
у науково-дослідну роботу
Національної академії внутрішніх справ

Комісія у складі: начальника відділу докторантури та ад'юнктури, доктора юридичних наук, доцента **Дрозда Олексія Юрійовича** (голова комісії); заступника начальника відділу організації наукової діяльності та захисту права інтелектуальної власності, кандидата юридичних наук, старшого наукового співробітника **Калиновського Олександра Валерійовича**; завідувача кафедри поліцейського права, кандидата юридичних наук, доцента **Кулікова Володимира Анатолійовича**, склала цей акт про те що результати дисертації здобувача кафедри поліцейського права **Іванова О.В.** на тему: «Адміністративно-правовий статус Національного агентства з питань запобігання корупції», мають необхідний теоретичний, методологічний рівень і практичну значимість та використовуються у науково-дослідній роботі відділу організації наукової діяльності та захисту прав інтелектуальної власності, кафедр поліцейського права та публічного управління та адміністрування Національної академії внутрішніх справ під час проведення загальнотеоретичних та галузевих досліджень з питань удосконалення адміністративно-правового статусу Національного агентства з питань запобігання корупції.

Використання результатів дисертації сприятиме активізації та підвищенню ефективності наукової діяльності працівників, викладачів, докторантів та ад'юнктів кафедр поліцейського права, публічного управління та адміністрування та відділу організації наукової діяльності та захисту права інтелектуальної власності Національної академії внутрішніх справ а саме:

Іванов О.В. Окремі напрями правового регулювання діяльності Національного агентства з питань запобігання корупції. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2017. Вип. 6. Т. 4. С. 151–156.

Іванов О.В. Національне агентство з питань запобігання корупції в системі суб'єкт запобігання та протидії корупції. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2018. № 4 (25). Т. 2. С. 74–78.

Іванов О.В. Діяльність суб'єктів публічної адміністрації у напрямі запобігання корупції в зарубіжних країнах. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2018. Вип. 6. Т. 1. С. 274–279.

Іванов О.В. Напрями діяльності Національного агентства з питань запобігання корупції. *Visegrad journal on human rights*. 2019. № 1 (volume 2). Р. 53–58. (Словацька Республіка).

Іванов О.В. Принципи діяльності національного агентства з питань запобігання корупції. *Підприємництво, господарство і право*. 2019. № 5 (279). С. 142–146.

Іванов О.В. Правові (компетенційні) форми в системі форм діяльності НАЗК. *Вчені записки Таврійського національного університету імені В.І. Вернадського. Серія: Юридичні науки*. 2019. Т. 30 (69). № 2. С. 12–17.

Іванов А.В. Нормативно-правове і інституціональне направлення совершенствовання функціонування національного агентства по вопросам предупреждения коррупции. *Право и закон*. 2018. № 4. С. 122–125 (Кыргызская Республика)

Іванов О.В. Адміністративно-правові засади діяльності суб'єктів запобігання корупції у зарубіжних країнах. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2019. Вип. 3. С. 123–127.

Іванов О.В. Загальна характеристика правового регулювання діяльності Національного агентства з питань запобігання корупції. *Сучасні тенденції в юридичній науці України та зарубіжних країн: матеріали міжнародної науково-практичної конференції* (м. Запоріжжя, 22–23 верес. 2017 р.). Запоріжжя: Запорізька міська громадська організація «Істина», 2017. С. 50–55.

Іванов О.В. Ознаки та місце Національного агентства з питань запобігання корупції в системі суб'єктів запобігання корупції. *Законодавство України у світлі сучасних активних реформаційних процесів: Міжнародна науково-практична конференція* (м. Київ, 12–13 жовт. 2018 р.). Київ: Центр правових наукових досліджень, 2018. С. 73–78.

Іванов О.В. Діяльність державних органів у напрямі запобігання корупції на прикладі Канади, США, Франції. *Реформування національного та міжнародного права: перспективи та пріоритети: матеріали міжнародної науково-практичної конференції* (м. Одеса, Україна, 18–19 січ. 2019 р.). Одеса: ГО «Причорноморська фундація права», 2019. С. 65–69.

Іванов О.В. Діяльність суб'єктів запобігання корупції у зарубіжних країнах (досвід Франції). *Актуальні питання правової теорії та юридичної практики: матеріали міжнародної науково-практичної конференції* (м. Одеса, Україна, 10–11 серпня 2018 р.). Одеса: ГО «Причорноморська фундація права», 2018. С. 21–24.

Іванов О.В. Нормативний напрям удосконалення функціонування діяльності Національного агентства з питань запобігання корупції. *Права людини та проблеми організації і функціонування публічної адміністрації в умовах становлення громадянського суспільства в Україні: матеріали міжнародної науково-практичної конференції* (м. Запоріжжя, 26–27 квіт. 2019

р.). Запоріжжя : Запорізька міська громадська організація «Істина», 2019.
С. 145–149.

ВИСНОВОК

Матеріали дисертації здобувача кафедри поліцейського права Іванова О.В. на тему: «Адміністративно-правовий статус Національного агентства з питань запобігання корупції» вважати впровадженими в науково-дослідну роботу Національної академії внутрішніх справ під час проведення загальнотеоретичних і галузевих досліджень з питань удосконалення адміністративно-правового статусу Національного агентства з питань запобігання корупції.

Голова комісії:

О. Ю. Дрозд

Члени комісії:

О. В. Калиновський

В. А. Куліков

Додаток В
Акт впровадження в законотворчу діяльність

ВЕРХОВНА РАДА УКРАЇНИ
ІНСТИТУТ ЗАКОНОДАВСТВА

04053, Київ, пров. Несторівський, 4, тел. 235 96 01, факс. 235 96 05, e-mail: zak_norm@rada.gov.ua

№ 22/616-1-15

„28” чэрсука 2018 р.

АКТ

впровадження у практичну діяльність Інституту законодавства Верховної Ради України результатів дисертації Іванова Олександра Володимировича на тему «Адміністративно-правовий статус Національного агентства з питань запобігання корупції»

Повідомляємо спеціалізованій вченій раді, що наукові положення, розроблені аспірантом кафедри поліцейського права Національної академії внутрішніх справ Іванова Олександра Володимировича під час підготовки дисертації за спеціальністю 12.00.07 – адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право на тему: «Адміністративно-правовий статус Національного агентства з питань запобігання корупції», які стосуються удосконалення вітчизняного адміністративного законодавства, мають необхідний теоретичний та методологічний рівень, наукову та практичну значимість та можуть бути використані Інститутом законодавства Верховної Ради України при підготовці відповідних законопроектів.

Зокрема, заслуговує на увагу обґрунтована Івановим О.В. необхідність прийняття Закону України «Про Національне агентство з питань запобігання корупції», з метою комплексного урегулювання правових та організаційних засад функціонування НАЗК та усунення недоліків в антикорупційному законодавстві щодо ефективності його функціонування.

Крім того, запропоновано необхідність внесення змін до Закону України «Про запобігання корупції» від 14.10.2014 № 1700-VII в частині його доповнення окремими статтями: Ст. «Виключної компетенції НАЗК»; Ст. «Основні принципи діяльності Національного агентства з питань запобігання корупції»; Ст. «Завдання Національного агентства»; Ст. «Повноваження Національного агентства»; Ст. «Обов'язки посадових осіб НАЗК»; Ст. «Юрисдикція повноважень Національного агентства з питань запобігання корупції». Поряд з цим запропоновано внесення змін та уточнень до окремих статей, які регулюють правові основи організації та діяльності НАЗК.

Висновки та рекомендації Іванова Олександра Володимировича прийняті до уваги Інститутом законодавства Верховної Ради України і будуть враховуватися при підготовці експертно-аналітичних матеріалів для відповідних Комітетів Верховної Ради України, з метою удосконалення чинного адміністративного законодавства України.

Директор,
академік НАН України

О. Л. Копиленко

Додаток Г

СПИСОК ПУБЛІКАЦІЙ ЗДОБУВАЧА ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Наукові праці, в яких опубліковані основні наукові результати дисертації:

1. Іванов О.В. Окремі напрями правового регулювання діяльності Національного агентства з питань запобігання корупції. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2017. Вип. 6. Т. 4. С. 151–156.

2. Іванов О.В. Національне агентство з питань запобігання корупції в системі суб'єкт запобігання та протидії корупції. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2018. № 4 (25). Т. 2. С. 74–78.

3. Іванов А.В. Нормативно-правовое и институциональное направления совершенствования функционирования национального агентства по вопросам предупреждения коррупции. *Право и закон*. 2018. № 4. С. 122–125 (Кыргызская Республика)

4. Іванов О.В. Діяльність суб'єктів публічної адміністрації у напрямі запобігання корупції в зарубіжних країнах. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2018. Вип. 6. Т. 1. С. 274–279.

5. Іванов О.В. Напрями діяльності Національного агентства з питань запобігання корупції. *Visegrad journal on human rights*. 2019. № 1 (volume 2). Р. 53–58. (Словацька Республіка).

6. Іванов О.В. Адміністративно-правові засади діяльності суб'єктів запобігання корупції у зарубіжних країнах. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2019. Вип. 3. С. 123–127.

7. Іванов О.В. Принципи діяльності національного агентства з питань запобігання корупції. *Підприємництво, господарство і право*. 2019. № 5 (279). С. 142–146.

8. Іванов О.В. Правові (компетенційні) форми в системі форм діяльності НАЗК. *Вчені записки Таврійського національного університету імені В.І. Вернадського. Серія: Юридичні науки*. 2019. Т. 30 (69). № 2. С. 12–17.

Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

9. Іванов О.В. Загальна характеристика правового регулювання діяльності Національного агентства з питань запобігання корупції. *Сучасні тенденції в юридичній науці України та зарубіжних країн: матеріали міжнародної науково-практичної конференції* (м. Запоріжжя, 22–23 верес. 2017 р.). Запоріжжя: Запорізька міська громадська організація «Істина», 2017. С. 50–55.

10. Іванов О.В. Ознаки та місце Національного агентства з питань запобігання корупції в системі суб'єкт запобігання корупції. *Законодавство України у світлі сучасних активних реформаційних процесів: Міжнародна науково-практична конференція* (м. Київ, 12–13 жовт. 2018 р.). Київ : Центр правових наукових досліджень, 2018. С. 73–78.

11. Іванов О.В. Діяльність державних органів у напрямі запобігання корупції на прикладі Канади, США, Франції. *Реформування національного та міжнародного права: перспективи та пріоритети: матеріали міжнародної*

науково-практичної конференції (м. Одеса, Україна, 18–19 січ. 2019 р.). Одеса: ГО «Причорноморська фундація права», 2019. С. 65–69.

12. Іванов О.В. Діяльність суб'єктів запобігання корупції у зарубіжних країнах (досвід Франції). *Актуальні питання правової теорії та юридичної практики*: матеріали міжнародної науково-практичної конференції (м. Одеса, Україна, 10–11 серпня 2018 р.). Одеса: ГО «Причорноморська фундація права», 2018. С. 21–24.

13. Іванов О.В. Нормативний напрям удосконалення функціонування діяльності Національного агентства з питань запобігання корупції. *Права людини та проблеми організації і функціонування публічної адміністрації в умовах становлення громадянського суспільства в Україні* : матеріали міжнародної науково-практичної конференції (м. Запоріжжя, 26-27 квіт. 2019 р.). Запоріжжя : Запорізька міська громадська організація «Істина», 2019. С. 145–149.